

HUNYADI JÁNOS.

ÉLET- ÉS KORRAJZ

IRTA

PÓR ANTAL.

BUDAPEST.

KIADJA A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT.

1873.

Budapest, 1873. Az Athenaeum nyomdájából.

ELŐSZÓ.

Gyermekkoromban az esztergami, épülő basilika körül játszadozván, nem ritkán ért a szerencse, hogy Kopácsy József primást kísérhetém szemleutjában az építés körül. Ilyenkor kegyesen enyelgett a jelesemlékű főpap a gyermekkel, leereszkedőleg magyarázgata egyet-mást. »Ide — a szentély küszöbére mutatva mondá egy ízben — Pázmány Péter és Hunyadi János szobrai jőnek fehér márványból.« És mintha elárultam volna, hogy e neveket most hallom először, sok szépet beszéle a hősről. Szivem föllángolt...

Kopácsyt a halál akadályozá terve kivitelében; a két nagy magyar carrarai szobra

jobb időkre haladt; de ha t. olvasóm meg-
elégszik a szerény vázlattal, melyet nagy mű-
vészek, Teleky József, Szalay László, Hor-
váth Mihály és mások, remek művei után
másolék: ime, szeretettel nyujtom azt.

Esztergam, 1872. október 18.

A szerző.

TARTALOM.

I. K o r r a j z. A szomorú idők Nagy-Lajos fényes uralma után. — A törökök felviruló hatalma. — I. Murád. — Bajezid. — Timur-lenk. — I. Mohamed. — II. Murád. — A kath. egyház. — A bázeli és ferrárai zsinat. — Német-birodalom. — A hussziták. — III. Fridrik. — A francia és angol örökösödési háború; belviszályok. — Az olasz államok: Róma, Nápoly, Flórencz, Miláno, Genua. Velenceze. — A keleti birodalom. — — — 1—21. l.

II. A népmonda Hunyadi János születéséről. — Bonfin a Hunyadiak nemzetségét a romai Valériusoktól származtatja. — A Hunyadiak régi magyar nemzetség. — Hunyadi János atyja, anyja, testvérei; születése helye, ideje. — Ifjúsága története. — Szilágyi Erzsébet és rokonsága. — Albert uralkodása. — A törökök Erdélyt pusztítják. — Hunyadi János szörényi bán. — A Brankovicsok siralmas sorsa. — A király meghiusult hadjárata — Albert halála, jellemzése. — — — — — 22—32 l.

III. A női uralom hátrányai. — Ulászló megválasztatása. — Kottanerné emlékirataiból. — A sz. korona elsikkasztása. — V. László születése. — A követségek Krakóban. — A csecsemő László megkoronáztatik. — Ulászló az országba érkezik. — Hunyadi János meghódol neki; példáját számo-

VII

san követik. Az 1440. országgyűlés. — Győrt Fenyedi ostrom alá veszi. — Ulászló fényes megkoronáztatása — — — — — 33—43. l.

IV. A törökök Belgrádot ostromolják. — Talóczi vitéz védelme. — Erzsébet pénzhez jut. — A zsobrákok Felső-Magyarországon. — Garai a déli vidéket lázítja föl. — Hunyadi ellene indul és Szegszárdnál megveri. — Hunyadi erdélyi vajdává nevezetik. — Esztergom ostroma. — Ulászló a Cillickkel kibékül. — Sikertelenül alkudozik Erzsébettel. — Az egri meglepetés. — Selmecz földulítása. — Hunyadi megveri Izsák pasát. — Mezőbég Erdélybe tör. — Lépes György. — Kemény Simon. — A szebeni fényes győzelem. — A vaskapui csata. — A beállott fordulat — — — — — 44—63. l.

V. Caesarini bibornok fáradozásai a béke megkötése iránt végre sikerülnek. — Erzsébet halála és jellemzése. — Julián újabb törekvései. — Hadkészület. — A Morvánál. — A nissai csata. — Hunyadi levele, a hámas győzelem. — A magyar és török haditanács. — Trján kapuja. — A jalováczi diadal. — A hadjárat befejezése. — diadalmenet Budán. — Hunyadi jutalma — — — — — 64—79. l.

VI. Skanderbég. — Az európai fejedelmek üdvözlétei, buzdításai. — Két korona, egy szív. — Országgyűlés. — Készületek az új török hadjáratra. — Murád béka-ajánlata. — Hunyadi, a király és Julián tépelődései. — Békealkudozások Szegeden. — Tíz évi fegyverszünet. — Az ellenáramlat. — Julián beszéde. — A fegyverszünet megbontása. — A hadjárat. — A magyar sereg a tengernél. — A szatócok. — Szerb árulás. — Várna. — Haditanács. — Csatarend. — Győzelem a jobbszárnyon. — Diadal a balszárnyon. — Ulászló a török derék seregre, veszedelmébe rohan. — — — — — 80—103. l.

VII. A véres virradat. — Murád ismét lelép a trónról, de azt rövid időn visszafoglalni kényszerül. Hunyadi viszontagságai. — Az ország siralmas állapota. — Hunyadi csüggedhetlen bizalma. — Az országos tanács. — Zrédnai Vitéz János. — Az országgyűlés. — Királyválasztás. — Az országos kapitányok. — Érdekes levél. — Győzelem a Száva mellett. — A követség Bécsben. — Drakula megalkol. — Cselfogások a fehérvári országgyűlésen. — Pongrácz ügye. — A zágrabi püspökség. — Cillei megfenyítettése. — Az eskü Rákoson. — Hunyadi kormányzónak választatik, hatalma körülíratik. — A főméltóságok elosztatnak — — — — 104—126. l.

VIII. Az új kormányzó sürgős teendői. — Új követség Friderikhez. — Drakula büntetése. — A német király konoksága. — Levelezések. — A ki mindig készül és soha el nem készül. — A háboru és béke. — A cseh és magyar követség Bécsben. — Diplomátikus jegyzék a lengyelekhez. — Az országgyűlés. — Szűkkeblű határozatok. — Oligarcha czélzatok. — Aeneas Silvius de Piccolomini életrajza. — Németország kiengesztelése a római szent-székkal. — Jenő pápa halála. — V. Miklós a békét sürgeti. — A szegedi bekekötés. — A nádori székbe, Hédervári halála után Gara László választatik — — — — 127—146. l.

IX. Futó pillanat Keletre. — A Peloponnesus. — A Hexamilon megerősítése. — Korinthus és Patras romlása. — Raguza. — Kastriotá baja Velenczével. — Musztafát megsemmisíti. — Murád Sfetigrádot és Dibrát beveszi; Kroja ellen készül. — Hunyadi hadkészületei. — Segélyt nem, csak tiszteletet nyer a külfejedelmektől. — A pápa hercegi rangra emeli. — Paulinusok Romában. — Az 1448-dik országgyűlés. — Hunyadi levele Carvajalhoz a Friderikkal kötendő béke ügyében. — Készü-

letek a hadjáratához. — Brankovics és Cillei armá-
nyai. — Levelezés a pápával. — A hadjárat. —
Rigómező. — A magyar tábor. — Murád cselei. —
A csata első napja. — Sereg fölállítás. — Az éj-
jel. — A csata második napja. — Az utolsó nap. 147—165. l.

X. Hunyadi kalandjai, fogsága, megszabadulása
fogadtatása. — Bucsú Murádtól. — Zaklatott álla-
pot felső Magyarországon. — Hunyadi nagy lelke.
— Az országos tanács válasza a sz. székhöz. —
Fegyverszünet kötése a törökökkel meghiusul. —
Hadjárat Giskra ellen. — Lengyel közbenjárás. —
Pongráczot megfékezik. — Szécsi Dénes. — Az 1449.
és 1850-ki esztergami zsinat. — A pápa a primási
jogokat megerősíti, bővíti. — A szentszék újabb
kegyelme a jubileum ügyében — — — — 166—183. l.

XI. A német ügy a pápa elé vitetik. — Védészö-
vetség Hunyadi, Garai és Ujlaki közt. — Brankovics
szerb despota meglakol. — A pápa intése folytán
újabb tárgyalások a magyarok és németek közt. —
A pozsonyi ebéd. — Az egyesség Fridrik és a ma-
gyarok közt létre jő. — Az egyesség éle. — Az
armány. — Brankovics kiegyez Hunyadival. — A
kormányzó Giskra ellen támad. — Az árulás Lo-
soncznál. — Az egri derék várnagyok. — Hunyadi
boszut áll a cseh rablókon; újból egyességre lép
Giskrával. — Cillei Borbála halála — — — — 184—200. l.

XII. Fridrik a csehekkel is tisztába jő és Bó-
mába készül. — Eizinger Ulrik. — A malbergi
összeesküvés. — A bécsi országgyűlés. — Hunyadi
helyzete. — Magyar követség Fridriknél. — Magyar
zászló sz. István tornyán. — A négyes szövetség. —
Fridrik római útja. — Kisérlete. — A czimini he-
gyen. — A fogadtatás. — A koronázási ünnepély. —
Kirándulás Nápolyba. — László szökési kísérlete. —
A császári storiumban. — Bucsuzás a pápától. — A

szövetségesek követsége Fridriknél Firenczében és a pápánál. — A császár hazaérkezik. — — 201—217. l.

XIII. A pápai bulla és hatása. — Fridrik helyzete. — Bécs-Ujhely vivatása. — László kiszabattatása. — László király új napirendje. — László Bécsben. — A magyar tisztelgő követség. — A császári követek. — A csehek. — A bécsi konferencia. — A felelések. — Az ultimatum. — A császár elfogadja, Cillei nem. — Az ármány Hunyadi ellen. — Hunyadi magaviselete. — Kormányzói tiszteről lemond. — Besztercei gróffá nevezetik. — A pozsonyi országgyűlés. — Danausi ajándékok. — Cillei újabb cselszövényei. — Hunyadi visszavonulása. — — — — — 218—237. l.

XIV. II. Mohamed szultán uralkodásának kezdete. — A görög idétlen fenyegetőzés. — A jancsárok követelése. — A bosporusi erősség. — A görögök meghunyászkodnak. — Orbán ágyuja. — A keresztény fejedelmek közönye. — A szultán Konstantinápolyt lődözteti. — A védelem. — Konstantin. — A génuai gályák vitéz tette. — A szárazon vitorlázó hajóhad. — Békeajánlat. — Az elölegezett diadalünnep. — Az utolsó éj Konstantinápolyban. — Május 29-dikén. — Giustiniani. — Konstantin hősi halála. — Az Aja-Sophtiában. — A szerencsés menekülők. — A siri csend. — — 238—252. l.

XV. A megdőbbent Európa. — Giskra visszatér Csehországba. — Eizinger visszavonul. — A korneuburgi gyűlés. — Cillei rossz napja. — Hunyadi visszahivatik. — A prágai koronázás. — A pápa ajánlata. — A magyar rendek végzései. — Kisebb ügyek. — Mohammed jogczime Szerbiára. — Hunyadi kettős hadjárata. — Hunyadi fölszólítja Fridriket tettleges segélyre. — Sikertelen tanácskozások Regensburgban, Frankfurtban. — Branko

XII

vics megbékül a törökkel. — Az európai viszonyok.

— Cillei erőlködései, előbbi állását visszafoglalandó, sikerül ek. — Eizinger távozik. — Cillei áskálódásai Hunyadi ellen. — Életére tör, de magakerül törbe. — — — — — 253—270. 1

XVI. Kapisztrán János. — Megtérésének története. — A minorita klostromban. — Szónoklata, csodái. — Németországban, Morvában, Lengyelországban. — Magyarországra is meghivatik. — III. Calixtus trónra lépte. — Kapisztrán Magyarországra jó. — A pártok állása. — A fejetlen Európa. — Krapisztrán mint békitő. — Győr-budai országgyűlés. — Mohammed Szerbiában. — Hunyadi légvárai. — Levél a pápához. — Hunyadi kiegyez a királylyal, Cillei- és Garaival. — A budai országgyűlés eredménytelensége. — A pápa és Hunyadi tevékenységével szemben László könnyelműsége. — A frigy Hunyadi és Cillei közt megújittatik. — Az 1456. országgyűlés. — A király megszökik 271—289. 1.

XVII. Az elhagyatottság perczei. — Hadi készületek mindkét oldalon. — A keresztesek. — Nándor-Fehérvár helyirata. — Az ostrom kezdete. — A vízi győzelem. — Hadi gyakorlatok. — A főroham július 21-én. — Kettős győzelem másnap. — A törökök vesztesége. — Az általános örömet közigyász követte. — Hunyadi végperczei, halála. — A nagy férfiú jellemzése — — — — — 290—309. 1.

I.

Korrajz. A szomorú idők Nagy-Lajos fényes uralma után. — A törökök felviruló hatalma. — I. Murád. — Bajezid. — Timur-lenk. — I. Mohamed. — II. Murád. — A kath. egyház. — A bázeli és ferrárai zsinat. — Német-birodalom. — A hussziták. — III. Fridrik. — A francia és angol örökösödési háború; belviszályok. — Az olasz államok: Róma, Nápoly, Flórencz, Miláno, Genua, Velence. — A keleti birodalom.

Azon kor, melyben hősünknek, Hunyadi Jánosnak működése megindul, sivár és kietlen; a hanyatlásnak kora nemcsak édes hazánkra, de szinte egész Európára nézve.

Nagy-Lajos uralkodása alatt zenithjét érte volt el a magyar birodalom. Határai a balti tengertől az Adriáig s innét a Feketetengerig terjedtek. A magyar és lengyel koronákat fején egyesítvén, a nagy király ura volt Raguzának, Dalmátiának, Horvát-, Tót-, Bosnyák-, Rác- és Bolgárországnak, valamint Erdély-, a Havasalföld-, Moldva-, Galicia- és Lodomeriának is; mely roppant terjedelmeért méltán nevezték hazánkat archiregnumnak, vagyis főkirályságnak, noha e nevét, még inkább kiérdemelte Lajos európai hire és tekintélye.

És ezen nagysággal — a mi ritka eset, — a népek boldogsága karöltve járt. Lajos négy évtizedes országglása negyvenéves áldás volt a szép magyar földön. Uralkodott a rend, gyarapodott a vallás és erény, élénkült az ipar és kereskedés, föllendült a művészet és tudomány, és ezek nyomán a jólét oly mérvben terjedt, hogy dicső királya nevét még Mátyásé sem volt képes elfeledtetni az ősz magyarral.

Hanem midőn sirba szálla, vége volt a nagy napoknak, mint midőn a nap lenyugszik, csakhamar eltűnedeznek az égről aranyos sugarai.

Lengyelország legelőbb oldotta meg a köteléket, mely Magyarországhoz kapcsolá, nem Máriát, de Hedviget választván atyja utódjául. S az anya- királyné, Erzsébet, nehogy e királyságot mind a két leánya elveszítse, kénytelen volt Hedviget átadni a lengyeleknek, kik őt a lithván Jagelló Ulászlóval házasták össze, föntartván Mária örökösödését huga magtalan halála esetére. Azonban Ulászló Hedvignek 1399-ben történt magtalan halála után sem akart Lengyelországról lemondani, sőt Galiciát és Lodomériát, azaz Veres-Oroszországot is fegyverrel csatolá vissza Lengyelországhoz.

Példáját ama véres zavargások idején, melynek árnyékában királygyilkolások fogamzottak, az aldunai tartományok követték.

E tartományok többnyire laza viszonyban állottak az anyaországhoz. Királyainknak nem sikerült az aldunamenti népek érdekét hazánk sorsával egygyé olvasztani, s e népekben rokonszenvet kelteni a magyar korona uralma iránt. Lajos is, miután e tarto-

mányokat, melyek az Árpádház magvaszakadtával beállított zavaros korban az országtól elszakadtak vala, újra meghódoltatá, csak azok vajdáit és fejedelméit ügyekezett kedvezései, vagy ha sikeresebbnek vélte, fenyegetései által, személye iránt hűségre és ragaszkodásra bírni. Ámde ezen gáncsolandó politika hamar megtermé fanyar gyümölcseit.

T v a r t k o, bosnyák bán, kinek mint hitvese közel rokonának, Lajos megengedte, hogy királyi czimmel élhessen, volt az első, ki az elszakadásra nemcsak példát mutatott, hanem H o r v á t- és D a l m á t i á b a n is szította a lázadás tüzét. Horvátországban csakugyan lángra is gyult az, Dalmátia pedig, az egy Zárát kivéve, meghódolt a bosnya királynak.

B o l g á r o r s z á g b a n a török fészkelte meg magát, mi közben a m o l d v a i és h a v a s a l f ö l d i vajdák szintén fölmondották a magyar királynak az engedelmességet, és hol lengyel, hol török főnhatóság alá adták magokat.

És ez éremnek visszája is hasonnyomatú volt: akülkudarcznak megfelelt belnyomor. Mert Zsigmond jános-arczu uralkodásának jobbik fele sem tartozik az ország történetének fényszakai közé.

Noha az éretlen, lenge, szószegő és jellemtelenségében kegyetlen ifjúból a siklósi fogság s az érettebb kor jóindulatú, szorgalmas és némelyekben ügyes fejedelmet képezett; jellemének alapvonásait átalakítani tapasztalás és szenvedés képesek nem valának. Tékozló volt vénségében is, és elzalogosított, amint lehetett, magáét és másét csakugy, mint ifju

korában; nézeteiben habozó, terveiben és vállalataiban ide s tova kapkodó maradt mindvégig; s a féktelen élvvágó el nem hagyta aggkorát sem. Ha hozzá vetjük, hogy hadviselésében sem volt a szerencse kegyencze, nem csodálkozhatunk, ha a nemzet soha sem birt valódi tisztelettel, őszinte szeretettel iránta viselkedni. A főbaj végre, és számos bajnak kútforrása abban állott, hogy a hatalmaskodó oligarchia féktelenségeit zabolázni képes nem volt. A »rabló nagyok« királyra, törvény- és szeméremre mit sem adva, viszályt-viszályra szitottak egymás ellen, mint ellenséges felek, hadat indítva, rablóváraikat szaporíták, hogy kihágásaikat biztosabban folytathassák. S míg ekképen a köznyomort előidézték, más részről az ország harci erejét bénították meg. Pedig a hazának ritkán volt oly mértékben szüksége hadi erejére, mint e korban.

Ugyanis, a törökök, ezen katonailag szervezett, vitéz nép, mely rohamos gyorsasággal terjeszkedett Közép-Ázsiától Afrika sivatagjaig, csakhamar utat lelt Európába is, és 1357-ben megtelepedvén Gallipoliban, a kulcs Európához, mint Hammer-Purgstall mondja, kezébe került. A byzanti birodalom ezen gazdag városának elfoglalásával nyitva volt az ut minden irányban Thrácia elfoglalására. A belviszályok által bénult keleti roszaktag császárság gyáva népei hasztalan erőlködének a népvándorlás emez utolsó hullámai ellen gátat rakni: áradatként terjedt az a Hémus-félszigeten fölfelé, mignem a minden oldalról körülhullámzott és alávéjt Konstantinápoly is összedőlt.

Már I. Murád Drinápolyban ütötte föl székhelyét; Szerbia és Bulgária fejedelmeit fölségének elismerésére s adófizetésre kényszerítette; az ozmanok győzelmi zászlait Albánia hegyein azonképen mint a Duna partjain lobogtatá. Filippopoli is elesett 1362-ben.

Szerb- és Bolgárország fejedelmei, kelletlenül viselék az ozmán igát; míg tehát Murád minden erejével Ázsiában vala foglalatos, az Alduna nemzeteivel elszakadásra szövetkeztek. A bosnyák király, az oláh vajda, Albánia és Hercegovina fejedelmei férfiasan kiállíták segélycsapataikat azon állítólag 200,000 emberhez, kik 1389-ben a Rigómezőn, Kossován gyülekeztek össze. Noha e haderő csaknem ötszörakkora volt, mint Murádé, Bajezidnak, a trónörökösnek hősiessége megfordítá a keresztények felé hajló győzelmet. Mint a »villám« csapdosott le érczbuzogányával a nehéz vértjei miatt tehetetlen szerb lovasságra; példáját követék a többi vezérek, s a halomra vert tömeg fölött kierőszakolák a véres diadalt. A sűrűn fődött csatasíkon ott heverték a szultán és szerb despota hullái.

Bajezid (1389—1403.) az ütközet terén foglalá el atyja trónját. A hadi foglyok töméntelen számából szigorral kikövetelte a maga ötödét, hogy a legizmosabb és legépebb keresztény gyermekeket az izlamban neveltetvén, a haddöntő janicsárok seregét öregbítse. Kétségtelen jele a délkeleti Európa egyházi és politikai ziláltságának, s viszont a mohamedanizmus erőteljes fölvirulásának, hogy a keresztény foglyok hazájokat és vallásukat könnyen el-

feledve, renegát vakbuzgalommal lettek legyőzőik legsikeresebb eszközei.

A békében, mely e hadjáratot befejezé, Szerbia alig menté meg önállóságának látszatát; Havas-Alföld adófizetőjévé lőn a szultánnak; Bolgárország pedig tényleg bekebelezetett a török birodalomba.

Bajezid aztán lecsillapítván az ázsiai zavarekat, azon követeléssel lépett föl M á n u e l görög császár irányában, hogy a Konstantinápolyban megtelepült vagy csak tartózkodó mozlimek számára külön kadi (bíró) rendeltessék; s ezen visszautasított követelését a nevezett főváros első ostromlásával akarta kieroszakolni. Azonban értésére esvén, hogy Zsigmond magyar király sereggel indula ellene, fölhagyott az ostrommal.

Bolgárországra t. i., mióta Nagy-Lajos meghódítá, a magyar korona tartott igényt. Zsigmond tehát követséget intézett a szultánhoz, igényeit támogatandó. Tán csak kémlelni volt tulajdonképen célja, mert különben is tudhatá, hogy egy hódító fiatal hatalom nem ereszti vissza hódítmányait. Bajezid csakugyan tagadó választ ada, mire Zsigmond komolyabban kezdett foglalkodni egy nagyobb hadjárat tervével. Szövetséget kötött II. Mánuel császárral, és fölszólította a francia, burgund s több más küludvart egy közös s általános hadjáratra a török ellen. E fölhívásnak fényes eredménye volt, mert a francia keresztes had, számszerint 10—12 ezer ember, Fülöp burgundi herczeg elsőszülöttének, János neversi grófnak, Fülöp és Henrik bari herczegnek és Jakab lamarchei grófnak vezérlete alatt se-

gitségül sietett. Velük a connétable, Fülöp eui gróf, Baucicault tábornok, Viennei János tengernagy, De Coucy és Guy de la Tremouille herczeg. A francziákhoz utjokban Ruprecht pfalzgróf és a nürnbergi Fridrik gróf alatt több ezer sváb és bajor fegyveres, a sz. János és Német-Rend vitézei közül azok nagy mestereivel, Hohenzollern VI. Fridrikkel és Naillac Filiberttel szintén számos lovag csatlakozott.

Ezeken kívül még angol, olasz, lengyel és cseh vitézek is számosan följánlották magokat a kereszténység ügyének. Az 1396. nyár végén Zsigmond mintegy hetven-nyolczvan ezernyi haddal állott az Al-Dunánál.

Tudjuk mindnyájan, hogy e szép sereg, mely lándzsaderejével még a leroskadó eget is fölfogni vállalkozék, mily siralmas véget ért szept. 28-án Nikápoly nál.

Bajezid 120,000 emberrel érkezék Konstantinápoly alól, hogy az ostromlott Nikápolyt fölszabadítsa. Zsigmond, a török csatákban jártasabb levén, tanácslá ugyan, hogy a söpredék török előhad visszahívására a szerb és oláh gyalogság elegendő, s hogy a francziáknak a szpahik- és janicsárokkal illik megmérkőzniök: a tüzes francia lovagok semmikép sem akartak tágitani az első támadás dicsőségétől. Csakugyan áttörték hevéikben nemcsak az első csatasort a janicsérokat, hanem a török lovasság zömét is; azonban utára robogtatván a futamló spahiknak, aombok mögött rejtező 40,000 válogatott tartaléklovasra bukkannak, kik közt Bajezid is ott volt. Ekkor túlszárnyal a könnyű ozmán lovasság a pánczélos ke-

resztény lovagokat, kik a több órai csata folytában kifáradtak, és borzasztó mészárlást tőn közöttük.

A nikápolyi győzelem után Bajezid folytatá hódításait. Mig vezérei által kis-ázsiai birodalmát az Euphratesig s a Fekete-tenger felé kiterjeszté, önmaga Görögország ellen indult. Thesszálián keresztül elfoglalta Hellászt, bevette Athent s az Iszthmusig hatolt. Majd megfordulván, Konstantinápolyt fenyegeté végveszélylyel, midőn a keletről érkező új zivatar, a mongolok, megakaszták a török hatalom terjedését Európában.

A béna Timur legyőzvén Khorozán és az Oxuson túli birodalmak urait, Bokharában, Szamarkand városába tette székhelyét, honnét a világ minden tájéka felé folytatta hódításait. Elfoglalta Perzsiát, elpusztította Oroszországot, és csapatai délen a Fekete-tengerig kalandoztak. Továbbá hatalma alá keríté Indiát, annak fővárosát Delhit, ottléte szörnyű emlékeül szintén porig rombolta. Elszáguldott a Ganges forrásáig; majd ismét visszatérvén, tömérdek kincseivel Szamarkandba, innét Sziriába intézett hadjáratot, Damaskust elhamvasztá, Bagdadot megsemmisíté. Bajezidnek alig volt ideje Konstantinápoly ostromzárlatáról hirtelen összegyűjtött seregét Ázsiába átvinni, hol Timur nem kevesebbet kívánt tőle, hanem hogy a törököktől elűzött kisázsiai fejedelmek visszahelyeztessenek, és őt, Timurt, az összes ozman birodalom főszultánjának kikiáltásák. Nyolczszázsezer emberrel jelent meg az inguri mezőn, hogy ez óhajításának nyomatékot kölcsönözön. Julius 20-án 1402-ben volt az ütközet, melybe

Bajezid csak 90,000 embert vezethetett. Kimeneteléről csak annyit, hogy a szultán csatát, szabadságát, kevéssel utóbb életét veszttette.

Az anguri csata után szinte husz évig békét hagytak a törökök Európának. A keleti birodalom éledezni kezdett azon anarchicus viszályok alatt, melyeket Bajezid fiai egymás közt űztek. Az ezen viszályokból győzelmesen felülkerülő I. M o h a m e d (1413—1421.) pedig nemesérzelmű és fejedelmi érényekkel ékeskedő férfiú volt, ki nem fegyverei élével, hanem igazság, belátás, kegyesség, okos engedékenység által nyerte meg alattvalói szeretetét, és biztosította magát ingadozó trónján. Mánuel császárral, ki segélyére volt atyai örökének elnyerésében, továbbá a szerb, oláh, bolgár és achájai fejedelmekkel békét és barátságot tartott elannyira, hogy végrendeletében a byzanti császárt kérte föl kisebb gyermekei gyámjaul. E bölcs politika annál nagyobb hasznára vált, mert uralmának legveszélyesb ellenesei, a karamáni és szmyrnai fejedelemmel sikra kelle szállnia. Volt neki háboruja Velenczével is, de hajóhada csatát vesztvén Kallipolisnál, csakhamar meggyőződék, hogy még nem érkezett meg ideje, midőn az ozmanok Európa első tengeri hatalmával a vizen sikeresen megmérkőzhetnek.

Mohamed utódja II. M u r á d (1421—1451.) volt. Mánuel és fia, P a l a e l o g u s II. J á n o s sürgették, hogy ifjabb fivérei atyjok rendelkezése szerint nekik nevelés végett átadassanak. De Murád háborúval felelt, és 1422. junius 10. megjelent Konstantinápoly kapuinál, a főváros harmadik ostromlását

megkísérlendő. Odarendelé a seikhet is, hogy — mint valaha Józua — imádsággal döntse le a város korhadt falait. A törökök kezdetleges ostromgépeit tekintve, a legkényelmesebb várfoglalási mód ez lett volna. De minthogy e kísérlet a kívánt sikert nem eredményezé, elég ügyetlenül vezetett ostromhoz kellett látniok. A görögök azonban kétségbeesetten tarták magokat, s visszaverék a támadást, mire Murád rögtön elvonult a falak alól.

E takarodónak a pártütés volt oka, melyet testvére Musztafa keltett Ázsiában. Míg e lázadás elfojtaték, addig — egy év alatt — habár békében, de a visszatérő ostrom miatt, folytonos remegésben élt Konstantinápoly. Elaggott népek erőfeszítés szülte sikerből nem új lelkesedést merítenek, hanem kimerültséget éreznek. A görögök is igen lealacsonyító szerződés árán igyekeztek az új erőfeszítéstől menekülni. A Propontis és Feketetenger partvidékét átengedték a töröknek, uralmokról Lyszimachiában s a Strymon mellékén fekvő városokban lemondottak, és 30,000 arany évi adót fizetni ígérkeztek. Ettől fogva a byzanti birodalom szinte csak fővárosa határára szorítkozott. II. Murád pedig a velencei birtokokra veté vészteljes tekintetét.

Míg Velence szakadatlanul keletnek, az ozmán-ság pedig nyugatnak tartott, addig az európai államélet fejlődési történetében sz. Márk oroszlána s a félhold meg nem férhettek. Két ellentétes sark valának, melyek évek hosszú során törekedtek összeérni, hogy egymást annál nagyobb erővel taszítsák el.

Alig végzett II. Murád a byzantiakkal, midőn tengeri hada gyöngeségének tudatában a szárazon kívánta megsebezni olasz ellenfelét. Thesszália helytartóját küldé vagy 25,000 emberrel a Peloponnészra, hogy Velence ottani birtokát megtámadja. A velenceiek viszont a tengeren támadák meg ellenfeleket, Kallipolis ellen fordulván, mert itt ápolák az ozmánok gyöngé tengeri crejőket. Azonban míg a Pelops félszigeten diadalmasan hordák a félholdat, Kallipolisszal nem boldogult az oroszlán; sőt a törökök Szalonichit is elragadák az olaszoktól, mely Drinápoly után a legfontosabb foglalásuk volt Európában, a Levante-kereskedésnek válván csakhamar főpontjává.

(Murád Magyarországon viselt dolgairól alább bővebben.)

A vitéz és katonailag szervezett török állammal szemközt a többi Európa a teljes ziláltság képét tünteti elénk, mely az ozman támadó politikával szemben is zsibbasztá.

Lássuk az európai nevezetesebb államok viszonyait egyenkint.

A z e g y h á z alig menekült ki azon viszás helyzetből, hogy három pápa állott egyszerre élén, újból ismét két táborra szakadt. Míg fele a bázeli zsinatnak hódolt, addig IV. Jenő pápa fölosztatottnak nyilvánítá a püspökök- és egyháztudósoknak e korlátot nem ismerő gyülekezetét, és a velenceiek oltalma alatt Ferrarába hívott egybe új zsinatot. A bázeli atyák ennek folytán a pápát szakadárságról vádolván és fölfüggesztvén (1438. jan.), a ferrarai zsinatot nem

ismerték el egyetemesnek, tagjait saját ítélőszékek elé idézék, s Jenőt javíthatlan konokságban elmarasztalák. A pápa viszont és a ferraraiak semmiseknek nyilatkoztatták a bázeli zsinat végzéseit; kiátkozák azokat, kik netán a bázeli gyülekezetet egyetemesnek ismernek; fölszólíták Bazel hatóságát, üzzék ki kebelökből az ott tanácskozó atyákat; megtilták a lakosoknak, hogy ételt nyujtsanak vendégeiknek.

Ily viszonyok közt a keresztény közönség azt sem tudta, hova tartozik, mely oldalon van az igazság. A német birodalmi gyűlés és fejedelmek hasztalan igyekeztek az ellentétes feleket kiegyeztetni, s elvégre, hogy legfeltűnőbb példáját nyujtsák a kedélyeket elfogó határozatlanságnak, a pápa és zsinat közötti viszonyokban semlegességet fogadtak 1439. Míg az élelmes francziák mindkét oldalról hasznot huzván, a bourgesi *pragmatica sancti*oban (1438) alapját vetették meg azon egyházi önállóságuknak, mely utóbb a gallicanismusban nyerte éles kifejezését.

A bázeli zsinat pedig, az Alpesektől nyugat- és éjszak felé elismerésre találván, haladt tovább a rohamos lejtőn.

Már 1439. áprilisben megindítá a vitákat Jenő pápa elítélése fölött, eretnekségről vádolván őt, mert az általános zsinat tekintélyét elismerni vonakodik. Juniusig tartott a pör, melyben az olaszok és spanyolok szenvedélyesen kikeltek a pápaellenes németek és francziák ellen. Juniusban elítélték a pápát, és letételét elhatározták. Az erről kibocsátott okmányban a canoni büntetések terhe alatt tiltatik meg

az összes kereszténységnek Jenőt pápául elismerni és neki engedelmeskedni. Néhány hónap telt el azonban, míg új pápaválasztáshoz láttak a bázeliak, miközben a német választó fejedelmek semlegességi határozatukat Frankfurtban megnyiták. Új pápául VIII. Amadé savoyai grófszemeltetett ki; ez 1434-ben neje halálával átadta volt fiának a kormányt és Rippaille-ba, a genfi tó partjára vonult vissza, hol imádság és szent elmélkedések közt kívánta eltölteni élte hátralevő napjait. A reá esett választásti elfogadván, 1440. július 2-án Bázembe vonult és V. Bódog név alatt négy promotióban harminczkilencz bibornokot nevezett ki.

Ezzel az egyházi szakadás, ezen legszomorúbb társadalmi állapot betetőzését nyerte.

A szakadozott Német birodalmat szinte két évtizeden keresztül folytonos izgatottságban tartotta a husszita háború. Zsigmond roppant birodalmának összes népeivel ötször indult a lázadó »kelyhesek« ellen; és mindannyiszor rémülve értesült a kath. Európa, hogy vértess lovagjaik ezreiből álló, ágyukkal és lőfegyverekkel ellátott gyönyörű seregeit a rendesen kisebb számú pórtömeg a szó szoros értelmében agyoncsépelte, ha ugyan azok a vak Ziska jötteinek hírére már meg nem futottak.

Ziska nagy mértékben birta a sajátságokat, melyek nagy átalakulásoknál a helyzet urává teszik a férfit: a határozottságot, lélekjelenlétet, kimélytelenséget, vas szigort, pompáról és tobzódásról lemondó egyszerűséget és józanságot. Az ókor nagy hadvezéreivel, a macedoni Fülöppel, a pun Hanni-

ballal, a romai Sertoriussal, valamint az ujkor jeles hadászaival, az angol Nelsonnal és orosz Kutusowal nemcsak a félszeműségben, hanem a hadvezéri lángészben is osztozott. Csapatai nehezen fékezhető tömegekből, többnyire durva parasztokból állottak, kiket nagy szelleme fékezni, fegyelmezni és diadalról diadalra vezérelni tudott.

Halála után még évekig föntartá magát a pártokra szakadt csehekben az ő szelleme, mely veszély idején egyesíté a különféle eretnek-árnyalatokat, míg végre a bázeli zsinat küldötteinek sikerült engedelmények által merev szakadást idézni elő a mérsékeltek és szélsők közt, kik most egymás ellen sikra kelvén, Zsigmond jöslatát valósíták, és önmagokat tevék tönkre. De mindennek daczára sokba került, míg Zsigmondot Prágában elfogadák (1436.), holott a törvényes rend és béke ekkor sem tért vissza maradólag.

II. Albert jóakarató kormánya annyira rövid, elfoglaltsága Cseh- és Magyarországgal oly tetemes volt, hogy uralkodásának egyéb nyomát azon számon kívül, mely kora kimulásán a társadalom minden rétegében nyilvánult, nem találjuk. Utóda pedig oly kevésbé volt alkalmas a német birodalom zilált viszonyait rendezni, mint a német császárok közül egyik sem. III. Fridrik annyira kisszerű ember vala, hogy házi ügyei tulontúl elfoglalák; a birodalmi ügyekre hatni pedig nyugalomáhitó természete nem birt. Így történt, hogy a német császári méltóság elveszté minden reális értékét, s a császár jóformán

csak névleges feje maradt azon államszövetségnek, mely magát német birodalomnak nevezé.

Franciaországot és Angliát az úgynevezett örökösödési háboru, mely 1339-től 1453-ig tartott, és fölváltva hol az angoloknak, hol a francziáknak szolgáltatott előnyöket, többszörösen kimerítette, elszegényítette mind a két országot.

Miután IV. Károlylyal a Capetek egyenes férfiága kihalt, a trónon III. Fülöp negyedik unokája következék, VI. Fülöp néven, kivel a róla nevezett Valois-család idősb ága került a trónra. Hanem Iza-bella angol királyné a három utolsó Capet nővére is előállt igényeivel, fiának III. Eduard angol királynak követelvén a francia koronát. Ez szolgáltatott okot a százados háborúra. Eleinte az angolok győztek, sorra diadalmaskodtak az udvari viszályokat a táborba átjátszó francziákon, s elfoglalták éjszaki és közép Franciaországot mindnem egészen úgy, hogy az új király, VII. Károly (1422—1461.) Rheimsben mehetett, hogy magát királylyá kenethesse. Az orleansi szüz föllépte (1429.) fordított a kockán; az angolok nyomról-nyomra kiszorulának a francia földről, és végre az egy Calais-t birták csak megtartani, mintegy jogczimul a francia koronára. A háboru megszűnt alaki békekötés nélkül, mert Angolországban a fehér- és vörös-rózsa közötti harc tört vala ki.

E harci lármának közepette megakadt Franciaország politikai átalakulásának nagy műve Erőszak és önkény léptek a törvényes viszonyok helyébe, hogy tönkre tegyék a birodalom jólétét. A Valois-k ural-

kodása kezdetén már meg volt ugyan vetve alapja annak, miszerint a francia államban a hűbériség megtörésével az egyeduralom ténynyé váljék, s a francia nép egy nemzetté olvadjon össze. A királyságnak volt már annyi fekvő, közvetlen birtoka, hogy hűbéresei anyagi hatalmától nem kellett tartania, és most annyival kevésbbé, mert a rendes hadsereg elemeit a nagy háboru után megtartotta VII. Károly. De azért maradt a döllyfős főnemesség és a városok hatalmának megfékezésében még annyi munka végzendő, a háboru által ejtett sebek orvoslására annyi teendő, hogy Franciaország Európa, névszerint a kelet-déli Európa ügyeire, befolyással nem bírhatott, a keresztény műveltséget fenyegető török veszély elhárítására hathatósan közre nem működhetett.

Olaszországban mindaddig, míg a kölcsönös féltékenység és vetélkedés az egyesülést a fölébredt nemzetiségi alapon lehetlenné téve, külsegély után tekingetének körül. Az elkeseredés, melyet a ghibellinek (németek) uralma szült, az ellenzéket a guelfeket) a francziák karjaiba kergette. Hanem a francziák növekvő befolyása csakhamar veszélyesnek mutatkozék az olasz önállóságra nézve a romai német császárság beavatkozásánál : innét a folytonosan megújuló harczok a guelfek és ghibellinek közt, melyek azonban egészen más színezetet nyernek azóta, hogy Olaszország hatalmasb államai, fölényre töreksenek. Maradó túlsúlyt, ily viszonyok közt biztosítani maga részére, sem Francia-, sem Németországnak nem sikerült ugyan, hanem ép oly kevésbé bírta valamely belföldi állam az olasz nemzetet egyesíteni,

mert az egyes államok természeti viszonyaiknál fogva különböző politikát űztek.

Romában, Itália központjában, hol a pápa előbb az idegenek foglalási viszketege ellenében, az egyházállam önállóságát megalapítandó és föntartandó, a közös haza földarabolását istápolá: most midőn az avignoni számkivetés alkalmából a föllángoló nemzeti öntudat az olasz egységet hangoztatá, (Dante, Petrarca, Cola Rienci) a Romába visszatért szent-szék ezen nagyszerű terv valósítása iránt, természetesen Roma főnöksége alatt, nem volt idegen.

Nápoly, a pillanat élvezetéhez forduló népnek, a »dolce far niente« jelszónak hazája türelmes egykedvűséggel tűrte az idegenek jármát. A francia Anjouk feltörekvő fejedelmi háza pedig örökségek és hódítások által igyekvék saját fényét emelni. Hanem több ágra szakadván, családi viszályok és trónvillongások gátolák főczéljának, egész Olaszország elfoglalásának elérésében, mire saját népe s országa természeti viszonyaival mitsem törődve, csak öndicsőségét növelendő törekedett.

Középen, az Arno gyönyörű és gazdag völgyében virágzék Flórencz, és benne a talaj bőségével s a tenger közelségével megáldott, erőteljes polgárság, mely miután uralmát a szomszéd vidék fölött biztosítá, mindenek előtt a béke föntartására törekedett. Csak ideiglenesen, hogy önállóságát a német császárok régibb igényei ellenében oltalmazza, állott az Anjou-ház guelf hódítási terveihez. A Medici-ház főnöksége mind világosabban kitűnt, a florenczi állam

főfeladata, t. i. az egyensúly fentartása az olasz egyeduralomra törekvő, hatalmasabb államok közt.

Milán o, az éjszak-italiai áldott alföldnek fővárosa, megerősödven, a küzdelemben az Alpeseken átkelő német uralommal, és e küzdelem közepett mindinkább fölvirágozván, hasznára fordítá a német császárok hatalmi sülyedését, és egy császári adományozásra támaszkodva az éjszaki Itália fölött fölényt követelt és gyakorolt, és e túlsúllyal fenyegeté az egész olasz félszigetet.

Génu a, mely lejtősen terjeszkedik a havasok aljától a liguri öbölíig, a Középtenger e nyugati szívkamrájáig, helyzeténél fogva inkább a tengeri kereskedelemre volt utálva, és a két szomszéd sziget, Corsica és Sardinia gyarmatosításával foglalkozék inkább hogysen Itália hódítására gondolt volna. Hisz önállóságának is kárát vallotta Milanóval vagy Franciaországgal szemben, ha a tengeren tartósabb fölényre szert tennie sikerült.

Velencze ellenben, az adriai tenger éjszaki szélén és a földközi tenger keleti szívkamrájában, mindig megőrizve függetlenségét azon erélylyel, melyet a szomszéd szírtmárti kalózokkal küzdven, elszámított. Főadatának tudatában, hogy a keleti és nyugati kereskedelem közvetítője legyen, nem törekedett hegemoniára Olaszországban, hanem igenis arra, hogy az egyensúly az olasz előbbkelő államok közt fentartassék. Szemét a bomladozó görög birodalomra vetette, s ezt szétrombolandó, a törökkel vetélkedett. Az Archipelagus legnagyobb szigeteit : Cyprust, Can-diát és Negropontét elfoglalá ; ezeken három tengeri

királyságot alapított, melyek hűbéri viszonyban álltak hozzája, a középtenger úrnőjéhez. Most India kincseivel telt hajók vitorláztak az Adria királynőjének öbleibe. A dús Velenczében pompás paloták emelkedtek, melyeken ma, az elhagyatottság szegény korában, fölismeri az utas, hogy India és Levante, Egyiptom és Dél-Európa drágaságai itt gyűltek halomra. Még ott játszik a szél magas árboczokon, a nagyszerű dogepalota és a fölséges Márktemplom előtt, a három tengeri királyság zászlóival regélvén Velence hajdani dicsőségéről.

Történelmünk korában, a XV. század első felében a világ első kereskedelmi és tengeri állama Velence volt. Hatalmának tetőpontját érte el, honnét nemcsak az anyagiság karjába hullott lakosainak szelleme, hanem az időviszonyok, a középkor végére kifejlett nagyszerű események, milyenek Konstantinápoly eleste, Amerika fölfödöttetése, a Jöreménység fokának körülhajózása, rohanó gyorsasággal süllyeszték le a főnhéjazó tengeri királynő koronáját. — Velenczével még többször találkozunk.

A keleti birodalom hanyatlásáról röviden kívánok itt szólni : amennyire korrajzunk keretébe esik, lesz róla emlékezés tüzetesben.

A történelemnek nincsenek szomorúbb lapjai, mint melyek a byzanti császárság eseményeiről tanuszkodnak. A chinaiak évkönyvei a szellemtelenség és rabszolgaság képét tárván elénk, csömörletesek, de talán megfajlásokat lelik az éghajlati viszonyokban, melyek a népek történetére nem ritkán döntő befolyást gyakorolnak. Ellenben a byzanti történelem a

természettől dúsán megáldott, dicső ősök unokáinak gyalázatát és szolgaságát tárja elénk.

A birodalom, mely a libiai pusztától a Dunáig és a Kaukázusig, az Euphrattól az Adriáig terjedt némi becsületes igyekezet mellett a legboldogabb, a leghatalmasabb lehetett volna. Hanem a történet nem mutat egyebet a küzdelemnél az áldó anyatermesztet és az emberek gonoszsága közt. Ez utóbbi, a birodalom átkára, fájdalom! erősebb volt.

Minden romlás magvait: a trónörökösödési vilongást, a hadsereg zabolatlanságát, vallásfelekezeti viszályt, császárgyilkosságot, polgárháborút, lázadást, képtelen és gonosz uralkodót, semmirekellő ministeriumot, vad népek berohanását, idegen zsoldos csapatokat, az állam kimerülését oktalan pazarlás, méltatlan kegyenczek, ellenséges pusztítás által: mindezek csaknem mindenkor föllelhetők Konstantinápolyban, hol fönség és gyöngeség, kevély büszkeség és alávalóság, elbizokodottság és gyávaóság, törvény önkény, belső feslettség tiszteletes kül mázzal a legtermészetesebb módon párosult.

Mint valamely lelketlen tömeg, melyet az idő lassan elporlaszt, mint a bemeszelt csontház állott még fönn a latin császárság; mint a hajdan terebélyes fa, mely habár koronájának és hatalmas ágainak vesztét sinylé, a földbe kapaszkodik törzsével, de ettől éltető nedvet már nem nyer, mert örlő szüsereg emészti belül, mi a gyáva megsemmisülést lassan de biztosan előidézi. Talán könyörületnek nevezhetjük a Gondviseléstől, midőn Mohammedet támasztá el-lene, hogy hatalmas fejszecsapásai által erőszakosan

kivágván a már csak tüzre való fát, legalább szánalmat indita elestén.

»Az Úr lásson és ítéljen!« mondának a pápai követek, midőn az eretnek városból kilépve a port is lerázák lábaikról. Az Úr sokáig béketűrően szemlélt, végre ítelt.

*

Ime a szomorú és sivár kor, melynek küszöbére jutottunk, hogy onnan Hunyadi János dicsőségéhez kalauzoljon a vigasztalóbb emlékezet. E dicsőség megaranyozza a magyar nevet. Hogy nagy idők nagy embereket nemzenek, az úgy látszik. természetes okok következménye; de oly nagyság, mint Hunyadi e törpe korban egyedül az Isten rendkívüli kegyelme az ő választott magyar népe iránt.

II.

A népmonda Hunyadi János születéséről. — Bonfin a Hunyadiak nemzetségét a romai Valeriusoktól származtatja. — A Hunyadiak régi magyar nemzetség. — Hunyadi János atyja anyja, testvérei; születése helye, ideje. — Ifjúsága története. — Szilágyi Erzsébet és rokonsága. — Albert uralkodása. — A törökök Erdélyt pusztítják. — Hunyadi János szörényi bán. — A Brankovicsok siralmas sorsa. — A király meggyilkolt hadjárata. — Albert halála, jellemzése.

Hunyadi János eredetéről hiteles tudósításaink nincsenek. Tény azonban, hogy előkelő nemzetségből nem származott, hanem esze és szorgalma által küzdötte föl magát a magas polczra, mely nem neki, hanem a melynek fényt ő kölcsönzött.

Bonfin ugyan Mátyás királyra fogja, miszerint ez fölötte zokon vevé, ha irigyei alrendű születését kicsinylőleg emlegeték; de nekem úgy tetszik, hogy a mesék, melyek Hunyadi János fényes eredetéről szólnak, azon népmondák közé sorolandók, melyekkel a magyar nép hősei viszontagságait fölékesíteni szereti: mig az olasz Bonfin, midőn az efféle meséket itéski ösztönével kellő értékre szállítván, helyökbé tudós lehozásokkal a Hunyadiak római eredetét állítja, a hizelgés alapos gyanujába esik.

Az érintettem népmesék között a legelterjedtebb, melyet különben tiszteletre méltó íróink néhányai is elfogadtak, következő:

Midőn Zsigmond király bizonyos alkalommal Erdélyben tartózkodék, titkos szerelmével valamely oláh nemesnek gyönyörű leányát ajándékozá meg. Teherbe ejtett kedvesét három hó multán elhagyni kénytelenítettvén, a gazdag jutalom közt egy gyűrűt is adott neki azon meghagyással, hogy születendő gyermekét gondosan nevelje, s ha fölserdült, az ismerető jelül hagyott gyűrűvel együtt udvarába küldje. Az immár dús leány azután egy sorsabeli szintén nemes oláhhhoz ment hitvesül. Az oláh, noha a leány fel-födözte előtte titkát, gazdag hozománya s előkelő özsze-köttése miatt vette el őt. Ezalatt megszületett a kis János. Történt egy izben, hogy midőn a gyermek anyja ölében játszadozék, egy holló csapott le, s a fényes jelgyűrűt elorzá. A jajgató asszony unszolására férje a madár után iramlik, hogy Jánoska vérmes reményei zálogát megmentse. Sikerült is az orvmadarat lelőnie és a becses ragadmányt visszahoznia. János azután csodásan megmentett gyűrűjével fejedelmi atyjánál megjelenék, tőle várakat és falvakat nyert.

Nem helytelenül jegyezte meg e mondára már Bonfin, hogy a Hunyadiak czimere — a kék mezőben szárnyra kelő holló, mely csőrében gyűrűt tart, s mely a monda föltalálására befolyás nélkül bizonynyal nem volt — régibb Hunyadi Jánosnál; valamint helyes azon nézete is, hogy Zsigmond, fimagzatok hiányában, talán birodalmát szállítja vala Hunya-

dira azon korban, midőn a törvénytelen származás, különösen fejedelmek közt, becstelenítő nem volt; midőn Aeneas Silviusként Olaszország¹ csaknem kizárólag b a s t a r d o k a t uralt el annyira, hogy a törvényes születésű urbinói gróf tanácsosnak tartá ál-atyától származtatni magát.²

Azonban Bonfin is messze vetette a súlykot, midőn classicus ismereteinek egész sophistikájával a Corvinusokat a sabin eredetű Valeriusoktól, ezeket a lacedaemonoktól, ezeket ismét Heraklestől és végre Heraklest, Zeustól és Taygetától, tehát a Hunyadiakat is Zeustól származtatja. S miért ne? Magam is láttam³ az Eszterházyak tözsfáját egyenesen Ádámgig fölvive: a finom olasz csak nem fog kevesebbé történeti hitelességet igényelhetni az Eszterházyak bamba történetirójánál!

Liviusból (l. VII. c. 26.) olvassa reánk, hogy Marcus Valerius, a Poplicola ükunokája, párbajra kelt egy igen magastermetű gall vitézzel, s azt egy holló segélyével lenyakazta. A holló t. i. a párbaj kezdetén a nevezett római tribunusnak sisakjára szállt, s innét, midőn pártfogoltja a gallal harcra kele, ellenfelének arczára csapott, és szemeit vájdosá. M. Valerius e hős tettétől Corvinus melléknevet nyert, s így e néven ő az első. Végig siet azután Bonfin a Valeriusok egész történetén, fölsorol vagy százat a dicsők közül, mignem Tacitusban*) ugy találja, hogy Valerius Messala Corvinus, Augustus császár parancsából Pannoniába jó, és a pannonok

*) Hist. III, 9. 11. és Annal. XI, 7. III, 34.

zendülését lecsendesíti. Tőle nyeri Horvátország (Corvatia) nevét, jegyzi meg szerényen, Tacitust kitoldva, az udvari történetirő. Horvátországtól pedig Erdély nem messze esik, — folytatja körülbelül történeti inductióit — s így lett, hogy a Corvinusok ide is átszármaztak, sőt Hunyadot birtokukba vévén, ez újabb nevet is fölvevék. Hogy pedig a Hunyadiak csakugyan a régi Corvinusok ivadéka, az kétségtelen, mert hisz ott van czimerökben a holló, mely latinul corvust jelent.

Ám legyen a jó olasznak, — ki a vendégszeretetért, melyet Mátyás udvarában élvezett, a magyar iránt hálásnak bizonyította magát — hite szerint. Azaz őszintén szólván, nem képzelhetjük, hogy a tudós olasz a mások számára föltalált badarságot, maga is hitte volna. Mert tudhatta ő, hogy a leginkább általa terjesztett Corvinus nevet Hunyadi János nem használta, valamint, hogy a hollós czimerrel számos más család is él, s végre, hogy e czimert Hunyadi János ősei magyar királyoktól nyerték.

A mit mi a Hunyadiak nemzetségéről és Hunyadi János származásáról és családi viszonyairól tudunk, következőkben vonhatjuk össze:

Kétséget nem szenved és oklevelekkel bizonyítható, hogy már a XIV. és XV. században voltak hazánkban Hunyadiak. Így találjuk Hunyadi Mihályt János fiát a budai káptalannak 1331-ben kelt levelében; Pált 1421-ben a milkói püspökök közt; Jánost 1430-ban mint thuróczi főispánt, Simont 1451-ben a Hunyadmegye alispánját.

Ha vajjon a későbbi kormányzó ezen virágzó

Hunyadi-családnak ivadéka-e, azt valószínűnek vehetjük, mert annyi bizonyos, hogy ősei biztokos magyar nemesek voltak, a hollós czimmerrel a magyar királyok adományából éltek. Zsigmond király Hunyad helységével már 1409-ben ajándékozta meg Hunyadi János atyját és ennek osztályos rokonait, még pedig új adomány czime alatt, mi'oda mutat, hogy Hunyadi János ősei is birtokában voltak ezen jószágoknak, s így családja több nemzedéken át a magyar birtokos nemesek sorába tartozott.

Mi ugyan oláh nemzetiségű hazánkfiainak szívesen átengedjük a dicsőséget, hogy közöttük, vérökből született a nagy Hunyadi János, és csak azt kívánjuk, adjanak mennél több hasznló férfiút az édes magyar közhazának, s tündököljön Hunyadi honszerelme nekik valamennyiöknek követendő példányképül . . . azonban Hunyadi oláh nemzetségét bebizonyítva sehol sem találjuk.

Régi egykoru oklevelekben Hunyadi neve így fordul elő: »J o a n n e s O l a h, f i l i u s V o y k d e H u n y a d,« miből azt következtetjük, hogy a család előbb Oláh vezetéknévvel is élt, s ez valamint hunyadmegyei eredete, könnyen szelgáltathatott azon téves fölvétre alkalmat, hogy Hunyadi oláh, mai nyelvszokás szerint, román eredetű volt.

Atyját hihetőleg keresztnévén Voykon kívül Budnak is hitták, mely nevek keresztnevékül a magyaroknál nem egészen ismeretlenek; így tudjuk hogy sz. Istvánt is Voyknak hitták, és sz. István hugának — Saroltának — második férjétől, kinek neve nem tudatik, szintén volt But vagy Bult nevű uno-

kája. Anyját Morzsinai Erzsébetnek nevezik iróink. A Morzsinai-nemzetség mint erdélyi birtokos és több előkelő nemzetséggel rokon család előfordul még a XVI. század végén is.

A későbbi kormányzón, úgy látszik, legidősb gyermekükön kívül volt még egy fiúk, szintén János nevezetű, bátyjánál sokkal fiatalabb, ki vitézsége által kitüntetvén magát, bátyjával együtt viselte a szörényi bánságot, és 1440—1442 közt halt meg; sírköve a gyulafehérvári székesegyházban maig is látható. Hogy két testvér ugyanegy néven fordul elő, azon nincs mit fönnakadnunk, mert számos példával bebizonyítható, hogy e szokás épen a Hunyadiak korában divott.

Továbbá volt egy Mária vagyis Marina nevű leányuk, ki Argyesi Manzillához, Dán oláh vajda fiához ment nőül, és ennek két fiat szült, Stanzult és, Stojánt, azaz Istvánt, Oláh Miklós atyját. Azután egy második, kinek keresztnéve ismeretlen, Székely János bánnak és Székely Tamás vránai perjelnek anyjok. Az okmányok Hunyadi Jánosnak még egy harmadik nővérét is említik, de ez csak anyjáról volt vele testvér, gyaníthatólag a Csolnokosiak közül, ki utóbb mint Dengeleghi Pongrácz, erdélyi vajda özvegye, és László, János és András anyja fordul elő, kik közül János hasonlólag erdélyi vajda volt Mátyás alatt.

Hunyadi Oláh Vcyk, a kormányzó atyja, vitéz és érdemes férfiú vala, a miért őt Zsigmond király mint lovagot udvarába vette. Meddig élt, arról nincs tudomásunk, de már az iránt hitelesen értesülünk

hogy neje őt túlélvén második házasságra egy ismeretlen nemzetségű Csolnokosi Jariszló nevű emberrel lépett, ki 1446-ban Hunyadi Jánostól nyerte adománylevelét Csolnokos helysége iránt, valamint mind azon kiváltságokat is, melyeknek használatában sokáig megvoltak a csolnokosi közbirtokosok.

Hősünk, Hunyadi János születése helyére nézve eltérők adataink; legvalószínűbb, hogy Erdélyben született, még pedig Hunyad városában. Születése évére is ahány az író, csaknem annyi a nézetkülönböztetés. Teleki, a »Hunyadiak Kora« írója, nem igen fél a csalódástól, ha Hunyadi János születése idejét az 1387. év körül teszi.

Ifjusági történetére szintén eligazítottatlan hagyományaink elágazó, sokszor képtelen adatai. Tény az, hogy a hadipályán kísérlette meg azonnal szerencsáját, némelyek szerint a rácz fejedelemnél, mások szerint Oláhországban, s hogy innen hozta őt Zsigmond király mint apródot magával. Mások a Csákiak és Csanádi Ferencz — kit és feleségét még későbbi időben is szülei gyanánt tisztelt — udvarában kezdetik meg vele pályáját; sőt Bonfin úgy tudja, hogy két egész évet a milanói fejedelem szolgálatában töltött.

De bármint legyenek is mindezek, annyi bizonyos, hogy Hunyadiak állandóul a király szolgálatába szegődvén, Zsigmondot császári koronáztatásához Frankfurtba kísérte, és a cseh zavarok lecsendesítésénél is híven oldala mellett állott, mely hű szolgálatainak elismerésül nemsokára aztán a királyi tanácsban ülést, egyéb fényes hivatalokat és szép

birtokokat nyert, szóval Hunyadi már Zsigmond alatt oly nevezetes emberré vált, hogy Szilágyi Mihály macsói bán, utóbb gubernátorrá lett főúr, hugát, Szilágyi Erzsébetet kapta nőül, kivel 1432 körül kelt egybe. Ez által rokonságba lépett a Wingarothi Gerébekkel, mert Szilágyi Zsófia, Erzsébet nővére meg neje volt az említett Gerébnek és anyja Péternek, a nádornak, és Lászlónak a tudós erdélyi püspöknek. Továbbá sógorságba jutott Somkeréki Erdélyi Jánossal is, kinek felesége szintén Szilágyi leány volt.

Zsigmond király 1437-ben kimulván, a magyar nemzet ennek vejét, a becsületes és harczban vitéz Albert osztrák herceget, az elsőt a habsburgi házból választotta királyává.

Albert Hunyadi Jánost, ki már akkor a nevezetes hadvezérek hirében állt, s a királynak a csehek ellen jó szolgálatokat tén, kivált a délkeleti végek oltalmával bizta meg.

Murád szultán, ugyanis, megboszulandó, hogy Brankovics György, rácز deszpota és Zsigmond király a karamani fejedelmet ellene fölláziták, nagy haddal indult ellenök. A deszpota ugyan elhárítá ideig-óráig a veszélyt országától gyönyörű leányának árán, kit a szultán háremébe kellett szállítania; de Magyarország baja ezzel csak nőtt, mert a török egyesített erővel, sőt a rácз és oláh fejedel-

mek segélyhadai által fölszaporodva rohantatta meg Erdélyt, hova a vaskapun hatott be.

Losonczi Dezső, erdélyi vajda elégtelen lévén az ellenállásra, visszavonult, mire az ozmán a védetlen tartomány déli részét a Bárczaságot és a Királytelket földulá, Száz-Sebest, Medgyest más városokkal megvívá, Brassó külvárosait fölperzselé; azonban Szeben ellenállott, sőt kitörvén, veszteséggel nyomta vissza az ostromló vezért, ki azután mintegy hathetipusztítás után hetvenezer szerencsétlen fogollyal és tömérdek zsákmánnyal vonult haza a töröcsvári szoroson.

A veszély így elmúlt, de csak egy pillanatra, mert Brankovics hírül adta, hogy a törökök uj beütésre készülnek. Albert ennél fogva Hunyadi Jánost küldé az alvidék védelmére, kinevezvén őt hasonnevű öccsével együtt szörényi bánná.

Brankovics György azáltal, hogy Mara leányát Murádnak nőül adta, nem igen csillapítá le a török birvágját, mert már 1439 elején újabb fondorlatokat szőttek ellene a szultán udvarában, melyek folytán a szultán őt fiával együtt maga elé idézte.

De Brankovics tudta, hogy az oroszlánbarlanghoz a nyomok csak befelé vezetnek; s hogysem maga menjen a kelepczébe, inkább jól megrakta katonákkal és eleséggel Szendrőt, melyet idős fiára Gergelyre biza, míg ő Lázárral, kisebbik fiával és ötszázezer aranyat erő kincsével Magyarországra vonult, hogy tartománya fölmentésére a szükséges segélyt annál hathatósabban sürgesse.

Murád 130,000 emberrel csakugyan Szendrő

alá szállott s azt ostromolni kezdé. Hunyadi előterjesztéseket tett a török veszély elhárítása czéljából; Brankovics kérést kérésre halmozott, hogy fiát és Szendrőt megmentse; a király nagy készülétekkel és sok ágyuval, melyek 50,000 magyar frtnál többbe kerültek, jött le Budára: de az ország nagyjai által elnyomott nemesség lassan készülődött a fölüléshez. S míg Albert a Tiszamentén és a titeli révnél még szeptember elején is seregére várakozék, azalatt a törökök még augusztusban Szendrő feladására kényszerítették a vitéz Brankovics Gergelyt. Gergely, öcscsével együtt a szultán hatalmába esett, ki szemeket kisüttetvén, Ázsiába belebbeztteté a megnyomorítottakat.

Végre mégis csak összesereglett mintegy huszonnégy ezernyi magyar had, s apróbb csatározásokba keveredett a törökökkel; de döntő ütközetet kockáztatni a szinte hatszorta számosabb ellenséggel: Albert nem látta tanácsosnak, másrészt a szultán is letett a tervről Magyarországot megtámadni, hanem délnek fordula, s a bosnyák királyt — Tvartkót — adójának fölemelésére kényszeríté.

Szerencséjére a magyar seregnek, melyben ragályos nyavalyák, vérhas és görcsmirigy törtek ki, s a fegyelmezetlen, nemes urakat a király akaratának ellenére a tábor elhagyására birták.

Csak mintegy hatezren maradtak a király körül némely nagyokkal, s ezek közt Ország Mihály, Rozgonyi István és a két Hunyadi, mely utóbbiak ezen hadjáratban tett hasznos szolgálatokért, nemkülönben Szörény, Görény, Orsova és

Miháldi végvárok ügyes oltalmáért és az erre saját-jokból fordított költségek fejében — átirás czime alatt — szép jószágokat nyertek a királytól; névszerint Madaras, Tawankoth, Szabadka és Halas helységeket, Morsina mezővárosát, Ikös királyi vidéket és Csószapa egy részét.

A maradék zsoldoshadat a végvárakba elhelyezvén, jövő évben indítandó török háború iránt kezdett gondoskodni Albert, midőn a ragálynak, melytől hadai szétzüllött, jelenségei rajta is mutatkoznak. Haza felé vevé tehát utját, de utjában Bécs felé, Eztergom fölött, Neszmélyen érte el a halál, viselős özvegyet is két leányt hagyván maga után.

Albert korának jelesb fejedelmei közé tartozott. Vitéz bátorságát és nagy testi erejét eláruló külseje, barnás ábrázatának nemes tekintete, egyszerűen csinos öltözéke, melynek kiegészítésül a kard soha sem hiányzott, megkedveltették a magyar nemzettel, noha ez nyelven vele nem érintkezhetett.

Annál hozzáférhetőbb volt azonban a király szelid, engedelkeny, könnyen hajtható természete és kegyessége, párosulva, becsületesség- igazságszeret- és jámborsággal, mely kitűnő tulajdonok által népei szeretetét, a fejedelmek legbiztosb vértét, — mint maga mondja, — elnyerni képes volt. Szellemi tehetségeiben nem bízta el magát, s e miatt tanácsosaira sokat hajtott, és s mit jónak beismert, annak végrehajtásában serény és következetes maradt. Bartos, az egykorú cseh kronista e jellemző szavakkal vesz tőle bucsut: »Nyugodjék békében, mert német ugyan, de jó, bátor és irgalmas volt.«

III.

A női uralom hátrányai. — Ulászló megválasztatása. — Kottannerné emlékirataiból. — A sz. korona elsikkasztása. — V. László születése. — A követségek Krakóban. — A csecsemő László megkoronáztatik. — Ulászló az országba érkezik. — Hunyadi János meghódol neki; példáját számosan követik. — Az 1440. országgyűlés. — Győrt Hunyadi ostrom alá veszi. — Ulászló fényes megkoronáztatása.

Albert halála nagy baj volt a nemzetre. Az özvegy Erzsébet joga a koronához annyi elismerés és megerősítés után az ország részéről kétségbe nem vonathatott ugyan, de másrészt az Erzsébetek és Máriák a gyöngé, szeszélyes és kegyenczeiktől függő nők uralma még élénk emlékezetben maradt a nemzetnél; és Erzsébet már is kitüntette, hogy Cillei véré, midőn a Cillei-házzal rokonságban állókat jószágokkal, javadalmakkal és méltóságokkal nagyhírtelen elhalmozá. Pedig a Cilleieket az országban soha nagyon nem szívelték. Továbbá előre látható volt, hogy a női uralom alatt újra fölbujánzik az oligarchia nagyravágyása, önzése, irigysége, hatalmaskodása, féktelenségével és fondorlataival, melyek nyomában örökös fegyverzaj, nyomor, s a haza elvérezése járul, főleg most, midőn a hódító törökhadak

győzelmeiktől elkapatva tomboltak az ország küszöbén.

Ily hangulatban nyílt meg Budán az 1440-iki országgyűlés, melynek jobbjai, míg egy részről hívek kívántak maradni a Luxemburg-házhoz, más részt a fenyegető veszéllyel szemben sürgették, hogy Ulászló, az ifju lengyel király hívassék meg a trónra oly föltétel alatt, hogy az özvegy Erzsébetet nőül vegye.

Erzsébet sokáig ellenkedett az országgyűlés e kívánatával; kérte az urakat, várnák be lebetegedését, mielőtt ez egyenlőtlen házasságra készítetik, ő t. i. már 31, Ulászló még csak 16 éves lévén; de a főrendek sürgetéseitől, kik a netán születendő fimagzattól sem remélhettek segílyt, ostromoltatván, végre könnyű szemekkel megadta magát, csak azt kötvén ki, ha fiút szülne, a trón öröksége ezé maradjon.

Már a követek Krakóban voltak Ulászlóval a korona elfogadása iránt egyezkedendők, midőn Erzsébet Komáromban a vajudástól meglepetvén, február 22-én fiút szült, kit Széchi Dénes, esztergami érsek L á s z l ó n a k keresztelt.

Hogy Erzsébet megegyezését Ulászló választásához csakhamar megbánta, kitetszik abból, mert Kottanner Ilona komornája által, a sz. koronát Visegrádról, ahol az Garai László őrizete alatt volt, elroztatta.

Ez érdekes eseményt Kottannerné (előbb Gelusch Péter sopronyi tanácsosnak, most második házasságában Kottanner János bécsi városi kamrás

neje,) maga leírta németül, a bécsi könyvtárban őrzött becses kéziratát Endlicher adta ki.*).

Ugy hiszszük, nem lesz érdektelen, ha a korona elorzásának történetét, a tettes őszinte és egyszerű nyelven előadjuk.

Az országnagyok kierőszakolták ugyan Erzsébet királyné megegyezését a házasságra Ulászlóval, de a királyné azon reményben, hogy fiút szül, elhátárá a sz. korona megszerzését. E végből Budáról Visegrádra ment, de nem a várba szállt, hol a korona őrizteték, ott csak udvari hölgyei voltak. Néhány nap múlva, miután előbb Kottannerné által titkon lehozatta a várból házi koronáját és nyakékét elutazott Komáromba. Itt Cillei Ulrikkal a korona megszerzése fölött tanakodván, Kottannernét szólíták föl e merény véghezvitelére. Ez, hosszabb habozás után, elvállalta, s társul egy, a királynéhoz hívnek látszó, horvátot szólítja föl. Hanem a horvát a neki szánt megbízatáson annyira megijedt, hogy félhottként elsápadt, s e küldetést el nem vállalva, távozott. Végre egy e célra vállalkozó magyart találának.

Kottannerné magához vévén a királyné kisebb pecsétjét s a koronakamra előajtajának három kulcsát, ama magyar pedig sarui alá két reszelő vasat rejtván, elutaztak szánon Visegrádra, hová már előbb követét meneszté a királyné azon tudósítással, hogy a visszamaradt udvari hölgyekért fog küldeni.

*) Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin. Lipcse 1846.

Visegrádra érve, a várnagy a koronakamra első bejárásához akart éjen át lefekünni, de mert ő maga betegsége által gátolva volt, sőt minthogy szolgáját sem küldheté oda örül, az előkamra hölgyek lakása lévén, kendővel tekeré körül az ajtó zárát s azt lepecsételé.

A Kottannernével jött magyar a reszelővasakat a kályha mellé rakott fa alá rejté; hanem ottan a fűtőszolgák véletlenül megtalálták, min a magyar annyira megijedt, hogy színében elváltozott. Utóbb aztán máshová dugá el a reszelőket.

Éjjelre Kottannerné egy öreg asszonytól azon szín alatt, hogy sokat kell imádkoznia, gyertyákat kért és kapott. Midőn a várban mindenki aluvék, eljött a kápolnán át Kottannerné szállásához a magyar egy más szolgálival, kit a titoktartás esküje alatt segédül fogadott, és ajtaján kopogott, mire Kottannerné őket beereszté, ellátá gyertyákkal, átadá nekik a királyné pecsétjét, ama három kulcsot, új lakatokat a letörendők helyébe, s kellő utasításokkal a munkára bocsátá őket.

Először a várnagy által a lakatra, úgy látszik, hanyagul illesztett és lepecsételt kendőt vették le, és kinyitván az ajtót, beléptek a koronát őrző szobába.

Itt nehezebb munka várt rájuk. A nehéz lakatok csak lassan engedtek, és szinte az egész éj a pecsétetek, záruk és lakatok fölszaggatása-, törése- és lereszelésében telt el.

Kottannerné ezalatt aggály és félelem közt imádkozott. Fölzaklatott képzelete vértezett vitézek zaját hallatá vele, de ez aligha volt más a reszelés

és erőszakos törés hozzáig eljutott zajánál. Megréttenve fogadást tön, ha az Isten megsegíti, gyalog zarándokol Mária-Zellbe, s míg e fogadását nem teljesíti, egy szombaton sem alszik tollas ágyban; sőt még ennyivel sem érvén be, imádkozásokat is fogadott egész életére.

Majd az említett zajt az ördög incselkedéseinek tartván, kéré az Istent, ha tettéből az országra baj háromlanék, könyörüljön rajta, s hagyja őt itt helyben meghalni.

Hajnal felé, midőn Kottannerné imáját végezve a dolgozók után akart látni, eléje jött ama magyar a tudósítással, hogy a záruk az ajtókról lereszelvék, de a korona ládáján levő zár oly erős, hogy azt le kelle égetni.

Ez új félelmet keltett bennök, hogy az erős szag és füst el fogja őket árulni. »Hanem Isten, ki a várnagy és őrei fülét bedugá,« e veszélyt is elhárítá róluk.

Meglevén a korona, ismét bezárták az ajtókat, a királyné pecsétjét is odailleszték, a külső ajtóra pedig ismét rácsavarák a várnagy pecsétjével ellátott kendőt.

A koronát a kápolnán hozták át. Innét egy vörös bársonypárnát vitt el ama magyar, s azt fölfejtvén, a tollak egy részének, melyeket kivett, helyébe a sz. koronát tévé.

Reggel a hölgyekkel már elutazandók lévén, figyelmezteté egy vén szolgáló Kottannernét holmi gyanus tárgyakra, melyek a kályha mellett hevernek. Kottannerné új ijedtségbe esett, mert azonnal eszébe jutott, hogy a korona-tok maradványai lesznek

ott. De megnyugtató valahogy az asszonyt, és titkon visszasiete a kamrába, s a kályhába veté ama tárgyat.

És most mindnyájan lemenének a helységbe málhástól, mindenestől. A koronát a vánkoshan ama szolga vette vállára, ki a sikkasztásnál segédkedett, föleje egy kopott tehénbőrt borítván, melynek farka a földig ért, úgy hogy valamennyien kaczagtak rajta.

Visegrád helységében még ráért a bátor Kottannerné, mert egyebet nem kapott, sós halat enni, s aztán maga alá vévén a vánkost, a koronával elutaztak, ő magyar segédével szánon, az udvari hölgyek pedig kocsin; de vissza-vissza nézett, ha nem üldözik-e?

Késő éjjel értek meg Komárom irányában. A befagyott Dunán a jég helylyel-közzel ugyan még gyöngye volt, de a mult éj emléke merészekké tette őket. Áthajtottak. Azonban a Duna közepén a jég leszakadt; a kocsi fölfordult. Éktelen sikoltozás az asszonyok közt. Kottannernét újra elfogá a remegés, hogy a Duna habjai eltemetik a koronával együtt. Hanem e bajból is kimenekülvén, a koronát szerencsésen kezeibe szállitá a királynénak, ki még azon éjjel szülé V. Lászlót.

Ha már a korona elsikkasztását látván, következtethetünk arra, hogy Erzsébet, Cillei Ulrik és az imént német császárrá választatott Fridrik, osztrák herczeg tanácsára, — megbánta, miszerint Ulászló meghívásába beleegyezett, most fia születvén, gyors futárt küldött a magyar követek után Krakóba, hogy az alkudozásokat szakítsák félbe. De e futár elkéssett, mert Ulászló a magyar koronát már

elfogadta vala, és csak a teljes megállapodás volt hátra a föltételek iránt; s ebben nem gátoltatták magokat az ellenzékhez szító magyar urak. El is készült az egyesség márczius 8-án, és az Ulászló pártján levő magyar urak által négy nappal utóbb megerősítettett. Erzébet ellenben, amint a szerződési okmányt kezéhez vevé, letépte róla a pecséteket, a tisztelgő követséget pedig, melyet Ulászló küldött hozzá, elzáratta; majd értesülvén, hogy Ulászló Magyarországba érkezett, csecsemő fiát, kit ez alkalommal Kottannerné tartott ölében, Széchi Dénes esztergamiérsekáltal Székes-Fehérvárt megkoronáztatá és a mennyire tehetségében állott, rendelkezék, hogy a polgári háboru, melynek kockája már el volt vetve, készületlen ne találja.

Ezalatt Ulászló keleti fényű kísérettel érkezék Késmárcra; az első, ki üdvözlétére sietett, Rozgonyi Simon, Eger vitéz főpapja volt. Ez székvárosába, innét pedig Budára kíséré az ifju fejedelmet, ki férfias, bátor, de nyájas viselete, bőkezősége és főként az által, hogy a magyarokat honi nyelvükön szólította, sokak szívét meghódította.

Hunyadi János szörényi bán, erényei és vitézsége által ekkor már nagytekintélyű férfiú, szintén meghódolt neki. A jeles férfiú Erzsébet atyjának és férjének sokkal tartozott ugyan; de ahol a haza javát látta kérdésben, ott háttérbe tolt minden személyes érdeket, s egy perczig sem habozott, midőn választania kellett a nagyreményű ifju király, s egy nő és csecsemő fia, között, kikre a gyáva, fondor és

haszonleső Cillei már is mértéken túl befolyást gyakorolt.

Hunyadi tekintélyét fényesen commentálja azon főpapok és főurak ékes sora, kiket az ő példája térített Ulászló pártjára. Ezek közt találjuk a kalocsai érseket, a veszprémi, csanádi, pécsi, erdélyi, zágrábi, nyitrai, szerémi, váci és váradi püspököket, Perényi Péter tárnokmestert, Losonczi János és László, Frangepán Rajnald, Szentmiklósi Pongrácz, Palóczi Simon, Csáki Ferencz, Rozgonyi Istvánt és több másokat. Nemsokára Budán termett Ujlaki Miklós machói bán is, mert szolgálatát Erzsébet által nem látta eléggé megjutalmazva, és mert az önhasznát leső férfiú többet remélt Ulászlótól, mint a pártjahagyott Erzsébettől. Tisztelgését jelentette be Tvartkobosnyák király is, a fenyegető ozmán veszély ellen segítséget sürgetvén; valamint Brankovich György szerb fejedelem, kit a törökök csaknem egész országtól megfosztottak már, s ki most némely magyar uradalmaiból élt. Végre megjelentek a junius 29-ére hirdetett országgyűlésen biztosító menvéddel ellátva — Dénes, az esztergami bibornok-érsek és Garai László koronaőr is. A király kitüntetéssel fogadta őket, de alig voltak a fővárosban, midőn menvédők semmibe sem vették, elfogattak és szabadságukat előbb vissza nem nyerhették, míg Ulászlónak hűséget nem esküdtek, s míg meg nem ígérték, Dénes, hogy megkoronázza, — Garai pedig, hogy Visegrád várát és a koronát átadja.

Az országgyűlésen aztán mindenek előtt a hon mostani állapota s Ulászló megválasztása vétetek

tanácskozás alá. Miután pedig főleg Hunyadi János tanácsára a lengyel király választása és a krakói egyesség megerősítették, minden gondot az új király megkoronáztatása vett igénybe.

Mert nem kis gondot okozott, hogy Győr vára Erzsébet kezében vala, s ez erősségeit Cillei Ulrik által gonddal kiigazíttatá, ujakkal növelé s oltalmára cseh őrséget vetett bele; innen pedig nemcsak a budai országgyűlést fenyegethette, hanem ennek a koronázó Székes-Fehérvárba vivő útját könnyen elállhatta.

Ezen eshetőség meggátlására Hunyadi János és Rozgonyi Simon ment egy magyar-lengyel haddal Győr megvívására. A vár ugyan Hunyadi vitézsége és vezéri ügyességének is vitézül ellenállt, de Cillei félvén, hogy a hosszú megszállásnak mégis föladás lehet a vége, hogy személyét megmentse, a vár további parancsnokságát a csehek kapitányára bízta, s ő maga egy borongós éjjel kiszökött. Azonban az éber Rozgonyi elfogta a Pozsony felé menekvőt, és kíséret alatt Budára küldötte. Ulászló, ki a békés megegyezést Erzsébettel még mindig remélé, kegyesen fogadta az álnok főurat, sőt ígéretét vévén, hogy Erzsébetnél működni fog a béke helyreállításán szabadon bocsátá. Győr vára pedig oly konok elszántsággal védte magát, hogy Hunyadi a megszállást körülférfalássá változtatta. Hanem a főczél mégis el volt érve: Ulászló koronázása minden ellenséges háborítás nélkül megtörténhetett.

Hogy a sz. korona hiányzott, az ugyan Garai Lászlónak, a kötelességét mulasztó koronaőrnek csak-

nem fejébe került, s élete megtartását ez uttal csakis a király közbevetésének köszönhette, mert a legtöbbben Erzsébet czinkostársát gyanították benne; de elvégre is úgy rendelkezett az országgyűlés, hogy Ulászló azon diadémával fog megkoronáztatni, mely a székesfehérvári sirboltban a sz. király koponyáját fedi, s melyre a rendek, »miután a korona ereje a hazafiak akarátában és helyeslésében áll,« a másik korona hatását általszállították.

A koronázás pedig július 17-én történt ugyan-csak Dénes bibornok és esztergami érsek által annyi főpap és főúr jelenlétében, hogy a székes-egyházban másoknak hely sem jutott, — kivéven a budai polgárokat, kik az ősi szokásra hivatkozván, mely őket ilyes alkalommal fegyveres jelenlétre és az ország zászlójának vitelére jogosítja, — őrt állottak. A krónikások el nem feledik ellentétül fölhozni, hogy midőn a csecsemő László fölkeneték, urak és nemesek oly csekély számmal voltak jelen, hogy a templom mindenkinek nyitva állott.

Az istenítisztelet megnyitása után a bibornok fölkené a koronázandót, mire őt a káptalanbeliek a sz. király öltönyével, az almával, buzogányryal, karddal, zászlóval és kettős kereszttel földiszítették. Azután a sirbolt erekyéitől kölcsönzött arany korona fejére illesztetvén, az új király az ország szabadságainak megtartását hittel fogadta, és a szokáshoz képest többeket lovagokká ütött. Befejeztetvén az egyházi ünnepély, teljes királyi díszben vonult sz. Péter és Pál piaczi templomába, hol a trónuson helyet foglalván, két pörös ügyet végig hallgatott és

ítéletet hozott a feleknek annak jelétül, hogy az igazság kiszolgáltatása főkötelessége a királynak. Ekkor lóra ülven, a várost diadallal körülnyargalta, a várfalakon kívül pedig sz. Márton egyházánál le szállt, és fölmenvén a toronyba, ennek ablakaiból kardját a világ minden része felé villogtatá, jelentvén ily módon, hogy a magyar király egy világ ellen köteles megvédeni az országot.

Még néhány napig Fehérvárt mulatott Ulászló, és csak miután Rozgonyi Simont az ország főkancelárjává kinevezé, tért vissza budai udvarába, s az esztendő nagyobb részét Csepel szigetén töltötte. Itt idejét, úgy látszik, azzal üzte, mint jutalmazza meg hiveit a tett és teendő szolgálatokért. A Hunyadi-testvérpárnak is ekkor adományozá a temesi Bozán helységet, valamint Solymos, Berekszó, Nyavalyás és Burian helységeket Hunyadmegyében.

IV.

A törökök Belgrádot ostromolják. — Tallóczy vitéz védelme. — Erzsébet pénzhez jut. — A zsobrákok Felső-Magyarországon. — Garai a déli vidéket lázítja föl. — Hunyadi ellene indul és Szegszárdnál megveri. — Hunyadi erdélyi vajdává neveztetik. — Esztergam ostroma. — Ulászló a Cilleikkel kibékül. — Sikertelenül alkudozik Erzsébettel. — Az egri megtelepítés. — Selmecz földulatása. — Hunyadi megveri Izsák pasát. — Mezetbég Erdélybe] tör. — Lépes György. — Kemény Simon. — A szebeni fényes győzelem. — A vaskapui csata. — A beállott fordulat.

Midőn az előbbi fejezetben érintett követség Ulászlót a magyar korona elfogadására felszólítja, akkor érkezett Krakóba a török követség is, mely még Albert életében indulván utnak, szövetséget ajánlott a lengyeleknek; e szerint míg a török Magyarországra üt, Ulászlónak Csehországot kellett volna megtámadnia. Ulászló már a változott körülményeknél fogva is visszautasítja ez ajánlatot, hanem a török nélküle is megindítja hadjáratát és körülszállta Nándorfelhérvárt, hogy bevétele által Rácország meghódítását befejezze, és újabb hódító terveinek alapját vesse.

Ulászló ugyan, mihelyest az országba érkezék, Murádot fölhivta, hagyna fel Nándor ostromával, és

tanusitaná Krakóba izent barátságát az által, hogy az ellenségeskedésről lemond, miután Magyarország őt választá királyaul. De Murád föl sem vette az üzenetet, sőt a követeket, kik azt hozák, magánál tartóztatván, folytatá a vivást.

Tallóczi János vránai perjel volt a vár kapitánya; vitéz férfiu, s a hadi tudomány új találmányaihoz, a lőpor és tűzfegyverek alkalmazásához értő. A törökök vizen és szárazon körülférták a várat; száz naszádról szórtak köveket a várfalakra, de Tallóczi honszeretettől lelkesített népe éjjel meg kitöltötte a réseket, míg tüzcsövei őt, sőt tíz golyót is lövén egyszerre, a vivók sorait naponkint ritkították. De ez nem gátolta a vak engedelmességhez, fáradalmak- és nélkülözésekhez szokott rabszolgák kényurát, hogy támadásra ne parancsolja seregeit; azonban boszusan kelle Murádnak annyi vereséget számíttania, ahány támadást kockáztatott. Később egy földalatti út segélyével akart a várba jutni; huszezer ember dolgozott ez alaguton szakadatlan; a délkeleti domb elrejtette a munkásokat és célzatukat; így sikerült már a várfalak alá elhatolniok. Ekkor egy, török szolgálatban levő keresztény nyilat röpitett a várba, s a nyillal írást, mely Tallóczit az ozmán szándékáról értesítette. Az ernyedetlen várnagy ellenárkot ásatott, gyúanyagokkal megtöltötte, s a vivókat, midőn már kezökben vélék a várat, az alagutba fojtotta, légbe röpitette.

Murád, miután már hat hónapnál tovább tartott vala az ostrom, mely neki tizenhét ezer emberébe kerülé, fölhagyott a sikert nem ígérő erőlködéssel

veszteségének palástolására Ulászló követeit fenyegető üzenettel küldé vissza Budára, és a szerb földről több ezer foglyot Drinápoly felé hajtott.

Jól esett Ulászlónak, hogy ez oldalról megmeküle, mert hadierejét a belbajok vették igénybe, még pedig több oldalról.

Erzsébet ugyanis, minél inkább hanyatlottak ügyei, annál több rugékonyságot és tevékenységet fejtett ki. Sikeresb eszközeinek megtételében eddig főleg a pénz szüke akadályozá. Hogy tehát pénzt szerezzen, Fridrik német királyhoz kelle folyamodnia, kiben (a mi igen ritkán fér össze,) a kapzsiság dicsvágygyal volt képes egyesülni. Ez mindenek előtt a kisdéd László személyét kívánta zálogul, s Erzsébet, miután a házi koronájára kapott 2500 arannyal be nem érte, át is adta fiát a sz. koronával együtt 5000 magyar forintért. Később még 9000 s ismét 2000 aranyat vett föl Fridriktől, zálogba ausztriai uradalmait vetvén; végül Soprony városára még 8000 aranyat kapott kölcsön.

A vizás uton nyert pénzt Erzsébet gyászos célra fordította. Cseh zsoldosokat fogadott, kik Brandeisi Giskra János parancsnoksága alatt az ország felső megyéit féken tartásák, s kik mint Ziska és Prokop növendékei, husszita dühhel tépték szét a hazát. Giskra Erzsébettől Zólyom várát nyervén adományul, a bányavárosokban tanyázott, míg czinkostársai között Akzamutek a Szepességben, Riczani Talafusz Kassán, Ribáld Kozki, Komorovski Péter, Wryk, Zlovacsko, a lipői Pongrácz és mások más felső városokban fészkeltek be magokat, Bártfát,

Eperjést és Lőcsét hatalmokba vevén. E zsobrák kelyhesek apró favarakat, megannyi rabló fészkeket építének, melyek aztán valóságos csapásai lettek a felvidéknek. Rablás, zsarolás levén egyetlen céljuk, a szegény népet oly kegyetlenül pusztították, hogy a helységek elnéptelenedtek, s az elkényszeredett lakosok előlök az erdőkbe bujtak.

Ulászló e vidéken Késmárkot és Lublót birta csak, és Perényi Miklóstra, Késmárk kapitányára bízta e rablók megfékezését; de Perényi ép oly elégtelen volt e vidéket megvédeni, mint a később segélyre küldött Palócziai és Pelsőcziek képtelenek voltak a katonai élet fáradalmai közt felnőtt s így harczedzett kalandorokat féken tartani; mi annál nagyobb baj volt Ulászlóra, mert összeköttetését Lengyelországgal, honnan segélycsapatokat várt, megmegszaggatták; pedig nagyobb haderőt nem küldhetett ellenök, pártjának ereje többfelé lévén igénybe véve.

Mert míg Giskra a fölvidéket nyomorgatá, azalatt Garai megfélelkezve a háláról, melylyel Ulászlónak élete megmentéseért tartozott, meg hűségí esküjéről, az Erzsébettől nyert pénzen egész Horvát-, Tót- és Dalmátországot föllázitá. Példáját követék Koroghi János, Bothos András és Tamási Henrik, kiknek segélyével tetemes sereget gyűjtván, a dunántúli részeket földulá, és sokakat eltéríté Ulászló pártjáról.

Ulászló Hunyadi Jánost küldé ellene, melléje rendelvén Ujlaki Miklós machói bánt, mialatt Rozgonyi Istvánnak, Pozsonyvára vitéz kapitányának

azon földadat jutott, hogy a bán oldalát éjszak-nyugatról, Morvaország felől földözze.

Hunyadi utasításához képest előbb barátságos egyességet kívánt megkísérteni Garaival, azért, nehogy oktalan pusztítások és sarczolások által a kedélyeket még inkább fölingerelje, egész utjában szigorú fegyelmet tartatott, de egyszersmind oly gyorsított menetekben kereste föl ellenét, hogy vitézeinek alig maradt idejük a nyugalomra. Garai beismerve Hunyadi vezéri fölényét nem merészkedett a sikon találkozni vele, hanem Szegszárd erősségei mögött várta be. Meg is találta őt Hunyadi, s vele szemben mintegy ezer lépésnyire szállt táborba. Azután szabad jövést-menést biztosítván neki, az úgy barátságos elintézésére szólítá föl. Hanem a döllyfős úr felelete önhittén és sértően hangozott. Szerinte a dolgot mostani állásában szóval elintézni nem lehet többé; fegyverrel kell azt megoldani. »Ha csak szájjal kíván vitézkedni a bán, kár volt ennyit is fáradsnia.« A polgár-háború ezek után elkerülhetetlen lön; honfivér-áldozatot kívánt a büszke Garai.

A harcz egyenlőtlen vala: az egyik részen Hunyadi fővezéri tudománya, érettsége és katonai harczedzett vitézsége esett a latha és fölbillentette a másik serpenyőt a Garai gondatlansága által vezérelt fegyveres csoporttál.

A csata mindjárt másnap kezdődött. Hunyadi a jobb szárnyat, egy lengyel a deréksereget, a bal szárnyat Ujlaki vezényle, míg a tartalékesapat a fővonal mögött várta rendeltetését. A királyné seregében Garai, kit százezer arany forintot érő fegyve-

res készülék diszite, a balszárnyon vőn állást, átel-
lenben személyes ellenségével, kit nagy tüzzel,
pártos dühvel támada meg. Csapatai azonban, mint
a szalmaláng a mohó tüzzel tett rohamban ellan-
kadva, ernyedni kezdenek, a midőn Hunyadi a pillana-
tot ügyesen fölhasználván, tartalék-seregét hirtelen
magához vonja, az ingadozókra ront, soraikat áttöri és
futásra kényszeríti. Látván ezt a királyné derékhadának
vezérei, Bothos és Tamási, nehogy körülszárnnyaltas-
sanak, visszavonulnak, hogy, a szomszéd erdőnek
vetendők hátukat, az ellenséget föltartóztassák, s
legalább visszavonulásukat fődözzék. De Hunyadi
erre nem engedett nekik időt, hanem győzelmes tar-
talékával oldalvást fogván őket, heves összecsapással
halomra dönti és megszalasztja. Sikertelen kísérté
meg Garai is megrémült horvátjait rendetlen futá-
sukban föltartóztatni: magukkal ragadják ezek vezé-
röket Koroghival együtt, miáltal legalább életüket
menthették meg, míg Bothos az erdőben életét, Tamási
pedig szabadságát veszti. A tábor poggyászostul a
győzők kezeibe került.

Hunyadi, honfivért kimérendő, a kivivott győze-
lem után minden öldöklést betilta; seregével előbb
dél felé vonult, hogy az alvidéket; Ulászló hűségére
szorítsa, s azután tért vissza Budára, hol fényesen
fogadák a győzelmet. A király jutalmul őt és baj-
társát, Ujlaki Miklóst erdélyi vajdáknak nevezte ki
meghagyván amazt a temesi grófságban és szörényi
bánságban is.

Garait serény lova testének terjedelme daczára
szérenccsén elhozta Esztergamba. Tudnillik Esz-

tergam főpapja is csakhamar újra Erzsébet pártjára tért vissza, és berendelvén vajkai és verebélyi nemeseit, testvére, Szécsi Tamás által Ulászló pártosainak jöszágait pusztíttatá, sőt egész Budáig merészkedvén, annak Fel-Héviz nevű külvárosát a király szeme láttára fölgyujtatá és porrá égetteté. Ulászló azonban, mihelyt Hunyadi győzelméről hirt vön, az érsek seregei elé robog, azokat visszanyomja és Esztergamot ostrom alá veszi.

Szent-Tamás hegyén, mely a várral szemben, egyenlő magasságra emelkedik, állítá föl ágyuit a királyi sereg, és nagy elkeseredéssel kezdé azt lödöztetni, míg a várbeliek gyakori kiütéseik által igyekeztek lehető sok kárt tenni a megszállókban. Végre az érsek nem nézhette tovább, mint ölik egymást azonegy hazának gyermekei, s egy meghitt apródja által fegyvernugvást indítványozott. Ulászló egész készséggel reáállott, mert a fegyvernugvás azt is eszközlé, hogy Buda külvárosai elvégre szabaddban vehettek lélekzetet.

Ulászló ezután Zalába ment, a német őrség által vitézül védett Páka és Kigyós várakat bevette, és e vidéket magának megnyerte.

Zalában, úgy tetszik, a Cilleiek szítogatták a lázadást, kik most azon félelmökben, hogy Ulászló egész erejével indul ellenök, békehurokat kezdének pengetni. Cillei Fridrik a tél beálltával csakugyan fölnevezett Budára alkudozni a királylyal, de e kísérlete sikerre nem vezetett, sőt, mivel visszatértében a Rozgonyiak cselt vetettek személye ellen, melyből csak gyors futással menekülhetett, még dühösebb

ellenségként tért vissza. Még a tél folytán megkezdette a háborút, és vitéz hadnagya Vitovecz János, Bánfi Istvánt, kit Ulászló küldött a dunántúli vidék védelmére, megverte és elfogta.

Ulászló most a tavasz nyitásával személyesen ült föl a Cilleiek ellen, kit Szombathelyt táborozának. Azonban némi csatározások után, derekas ütközet helyett alkudozások kezdettek. Az Erzsébetre bocsús Cilleiek, mivelhogy ez magát egészen Fridrik király karjai közé vetette, s így befolyásuk alól kisiklott, igen elfogadható föltételek mellett adtak és kaptak békét.

Az 1441. év több reménnyel kecsegtetett a béke iránt. Erzsébet is hajlandóbbnak mutatkozott az egyességre, kivált mert fia ügyei még mindig kéteseknek mutatkoztak Erdélyben; azon reményét pedig, hogy Fridrik király nejévé válhatik, elvesztette. Az alkudozások elvégre a nyár derekán megkezdődtek; de a királyné feleletei, miután ügyei Csehországban megint jobbra fordulának, napról-napra büszkébbek lettek, min az egész békeértekezlet hajótörést szenvedett, s a felek ismét fegyverhez nyultak.

Giskra, (ki Felső-Magyarországon, mint a bánya- városok főkapitánya, Erzsébet nevében Pozsony- tól Kassáig parancsola,) Késmárk körültáborlásával és elfoglalásával kezdette meg az ellenségeskedést. Ulászló viszont Késmárk elvesztéseért Kassát akarta visszafoglalni, de e város megszállása sikerre nem vezetett. A háború itt változó szerencséivel csaknem

folyton folyt, nem egy érdekes fegyvertényre vagy kalandra szolgáltatván alkalmat.

Igy történt 1442-ben, hogy Ulászló lengyel seregáldadai a tatárok beütése miatt haza sietvén, Egerben annak vendégszerető püspökénél megállapodtak, vigan lakmároztak, és a lakoma után gazdástól mély álomba szenderedtek. Hajnalban Talafuz, Giskra kassai várnagya, észrevétlenül a városhoz közeledik, annak kapuit elfoglalja, nagyobb zavar élesztése végett több oldalon fölgyújtatja, és riadóharsonaszóval ugrat az utcákba. A mély álmukból fölriadt lengyel és magyar urak még tájékozni sem tudták magokat, midőn a cseh rablók némelyeket közölök levagdaldván, vezéröket Ondrovác Pétért többekkel elfogván, szekérvárukat kirabolván, gazdag zsákmánnyal, amily hirtelen jöttek, oly sebesen elvágtdttak.

Egy, az éj csöndjét felhasználó szerelmes párenyelgését is megzavará e váratlan robaj, melynek okát megtudandó, alig lépett a férfi az utcára, máris leszuratva rogyott utána siető kedvese lábaihoz. Elkeseredés tölté be ennek láttára a gyöngye leányt, bátor elszánással ragadja ki egy cseh kardját; az ellenség közé rohan, többeket megsebesít, végre nem akarván tovább élni, maga is kardjába dől.

A kellemetlen meglepetésből fölcudott magyar és lengyel vitézekben — nehéz eldönteni — a szégyen volt-e nagyobb, vagy a boszú érzete. Nem is sokat tündöttek ezen, hanem gyors elhatározással löra kaptak, s az elsietett rablók után ügetve, öket

az éji sietős uttól fáradt s prédával terhelt lovaikon könnyen utólérék.

A figyelmes Talafuz, mihelyt a közelgő csapatokat észrevehé, meggyőződék, hogy itt elillanásra nincs mód, s menekvést kétségbeesett harczban kell keresni. Közbevetetvén tehát védelemre tömörült csapatával a zsákmányt, vitéz ellenállásra készült. Csakugyan sikerült is a lengyel-magyar könnyű lovasság első rohamát visszavernie és soraikat több helyen megzavarnia, de elvégre a sokaság által elnyomatték. Csapatjának nagy része a sikon maradt, ő maga több társával és a rablott zsákmánnyal együtt a győztesek kezébe került és Egerbe vitetett.

A katonás Rozgonyi Simon ezzel sem érte be, hanem hogy a gyalázatot még több vérrel mossa le, mintegy négyezernyi magyar-lengyel haddal az Erzsébetnek hódoló Selmeczre ront, azt meglepi, elfoglalja, kifosztja, fölperzseli úgy, hogy még a templomok is, a bennök rejlő szent szerekkel együtt a lángok martalékai lesznek.

Évkönyveink ez időből szakadatlan láncolatát adják elő hasonló barbárságoknak.

Mig Magyarország kebelében a belháború így dúhögne minden elhatározó nagyobb fegyvertény nélkül, de némely hazai vidék tökéletes földulásával, addig Hunyadi János a törökkel bajlalkodék. Murádnak elvonulása óta Nándorfehérvártól a király e vár további oltalmát reá bízta, és noha már szörényi bán, erdélyi vajda és temesi gróf volt, az alföld kapitányának is kinevezte. Hunyadi e várakozásnak teljeseen megfelelt: a szerb földön pusztító ozmánokat

féken tartotta; valahányszor a Száván és Dunán át-
átsapni merészkedének, visszautasította, sőt Izsák
szendrői pasán fényes győzelmet aratott.

Ezen Izsák pasa nagyra születettnek hitte ma-
gát, midőn az eddig bevehetlen Nándor-Fehérvár
megvívásáról álmodozék. A várnak több ízben meg-
lepése nem sikerülvén, egyenes uton tört a célhoz,
melyet a kanyargón elérni nem birt. Tetemes sereg-
gel indult e vidékre; füst és láng hirdeté a jöttét,
pusztulás jelölé utját. De készen várta őt Hunyadi
Ujlaki Miklós bajtársával és csekélyszámú, de rette-
gést nem ismerő hadával. A maroknyi magyar ha-
dat kevésbe vévén, Izsák volt a támadó, de csakhamar
meggyőződött, hogy nem mindig a szám dönt. Hu-
nyadi nehéz lovassága mint rendületlen sziklafal
fogta föl a törökség rohamait, majd ellankasztá, ke-
resztül töré, vad futásba kényszeríté a megzavarta-
kat; azután Szendrőig üzte a megrémült ellenséget,
és sok zsákmánnyal és fogollyal tért vissza.

E győzelem nyitotta meg Hunyadinak tizenöt
évre terjedő diadalcyclusát; ez volt az első ütközet,
mely megmutatta, hogy a törökök nem győzhetle-
nek, és Hunyadinak e tételt bizonyítania nem sokára
másod ízben is sikerült.

Murád szultán a Magyarországon dúló polgár-
háborút hasznára fordítani szándékozván, 1442. már-
cius elején Erdélybe zsákmányolni küldé egyik
legtapasztaltabb vezérét, Mezet-béget 80 ezernyi
leginkább európai szpáhikból kiállított sereggel.

Hunyadi azonnal fegyverre szólítá tartománya
véderejét, de még sem akadályozható az amugy is

sok csapás által vert Erdély földulatasát. Gyula-Fehérvárt, régi kedves barátjánál az erényekben gazdag L é p e s G y ö r g y erdélyi püspöknél várta a gyéren szállongó hadakat. Együtt vették a szörnyű híreket egyes vidékek elpusztulásáról; látták a hamvadó falvak fölemelkedő füstjét, majd az égő lakoknak a láthatárt festő lángjait; honfíui keblök érezte a fájdalmat, mely alatt a rabszija füzött lakosok ezrei nyögtek. Ez iszonyuságokat megboszulni, a szegény hazát, kedves hveit megmenteni égett a püspök és vajda egyaránt dobogó szive, midőn Maros-Szent-Imre felől, a hegyek közöl kibukkan a győzelmeiben elbizott ozmánság, roppant zsákmánya és tömérdek foglya miatt csak lassan haladhatván utjában.

Első fölhevülésök sugallatát követve, és nem a körülményeket, az ellenség sokaságát, nem az eredmény lehetőségét megfontolva, gyűjtik össze hirtelen kis seregöket, hogy a biztos halál elé rohanjanak.

Az ozmánoknak azalatt a Maros völgyében ereszkedett némely csapatjai csatázva vonják magokat vissza Szent-Imre felé, hol a fösereg leseit már kiállította, csatarendjét kiegészítette volt. Az üldözés tüze által elragadott magyarok erre nem tekintve, s a visszavonulást futásnak tartva, a törököket vigyázatlanul nyomban követik, az Ompoly vizén és Borband helységén túl a felállított ellenséges rendek és lesek közé jutnak, mindenfelől körülvétnek, s a sokaság által rövid, de vitéz ellenállás után elnyomatnak.

Hunyadi a veszélyt látván, a katonaság nagyobb részével keresztül vágja és Fehérvár falai mögé vonja magát; Lépes püspök azonban, midőn tüzes lovával az Ompoly vizén átakarna ugratni, arról leesik és a nyomában levő törökség által összevagdaltatik 1442. márczius 18.

Szerény kőkereszt emlékezteti az erdélyit nemeslelkű főpapjának vértanúságára.

Mezet-bég győzelemmámorában, hogy — mint hívé — az egyetlen utjába akadt keresztény sereget megsemmisítette, zsákmányra szabadítá telhetlen csapatait; majd Szeben alá vonult, e gazdag városnak gyors bevételével tetézendő hadjáratát. De Szeben nem volt hajlandó kincseit könnyű szerrel átadni; s míg vivatása erős falai és kitűnő őrsége oltalma alatt elhúzódott: addig a fáradhatlan vajda, ki a szerencsétlenségben tünteté ki leginkább nagy eszét és törhetlen erélyét, időt nyert elszéledt katonáit összeszedve, a szomszéd megyék dandárait és székely daliákat maga köré gyűjtve, Szeben fölmentésére sietni.

Hadd jőjön, legalább fényesebbé lesz diadalunk, mondogatá Mezet, Hunyadi jövetelének hírét vévén, és készülleteket tőn a magyarság fogadására. Egyetlen vágya volt, vajha élve vagy holtan megkerithetné Hunyadi. Ez okból a vajda öltözetének, fegyvereinek és lovának pontos leírása mellett utasítást adott a legvakmerőbb szpahiknak, hogy az ellenség azon részére, hol ő lesz, vessék magokat: ha őt kezökre kerithetik, a győzelem — tudják — az övék.

Hunyadi kémei által értesült ez intézkedésről, s ezzel kezében volt a kulcs az ozmanok csatarendé-

hez, és ki volt mutatva a magáé. Egyik hű, áldozatra kész vitéze, Kemény Simon, önként ajánlkozván, magára vette a vajda öltözetét, fegyverzetét, és a vajda paripáján osztogatott parancsokat a legvitézebb dandárnak, melyet Hunyadi oltalmára rendelt.

Az ozmánok, semmi egyébbel nem törődve, egész erejököt a seregnek e szárnyára vetették, mely előtt az ál Hunyadit látták, és már kezökben vélték a diadalt, midőn Kemény Simon hősi ellenállás után halva terült el.

Ez alatt a vajda serény lovasságával és néhány ágyujával megkerülvén az ellenség homlokzatát, oldalrohammal csapott Mezet-bég sűrű sorai közé, melyek előbb harci dühökben, majd örömeükben Kemény Simon cleste főlött, észre sem vették, hogy mindenünnen Hunyadi ágyui és lövései által körükerítvék. E pillanatban kitört a szebeni őrség is, a török táborban csekély őrizet alatt maradt foglyok szintén föllázadtak, s a növekvő zavart használva, a szebeniekkal együtt az ellenség hátának esnek.

Halomra döltek a törökök. A győzelem fényes volt. Huszezer török, ezek között Mezet-bég és fia földte a harci terét. Magyar háromezer esett el. Az egész tábor a szultánnak szánt tömérdek kincscsel, számos fogolylyal a győzők kezébe került. A zsákmánynak egy részét, Mezet és fia fejével egy nagy szekerre, melyet Bonfin szerint tíz ló alig birt, rakatta Hunyadi, és a királynak s a királyi udvarban tartózkodó Brankovics Györgynek küldé diadaljelül. A szekeret egy elfogott vén török, a ráczi deszpota

régi ismerőse kísérte, kinek az ütközet folyamát hosszasan el kelle beszélnie. Nagy volt az öröm Magyarországon, nagy Erdélyben, sőt az egész keresztény világon.

Hunyadi pedig egész a havasokig üldözte az ellenséget. A havasok tetején a régi görögök példájára, egyszerű tropheumot emelt. Majd leereszkedvén Havasalföldre, annak vajdáját Vlad Drakult, ki imént fiait adá kezesekül Murádnak, arra hogy a török ellen nem fog fegyvert, szintugy mint Illés és István moldvai vajdákat is, kik eddig a lengyel koronát ismerték el védjöknek, hódolatra kényszerítette a magyar király iránt.

A zsákmány egy részéből pedig a tövisi kies völgyben a pálos remeték számára zárdát építtetett utóbb az áhitatos vezér, hogy illő háláját mutassa be a seregek urának és a keresztények segítségének.

Murád szultán égett a haragtól, hirül vevén Mezet-bég megveretését s a két vajda elszakadását. Első fölhevülésében személyesen akart sereget vezetni Erdélybe, de heve csillapultával Seaddeddin, romániai beglerbégre hagyta a boszu és megtorolás munkáját. Ez 80,000 válogatott sereggel még ez évben (1442.) megindult, a Dunán Kis-Nikápolynál átkelt, seregét azután két részre osztotta, és Oláhországot kegyetlenül elpusztította. Az oláhok Hunyadi tanácsára minden megütközést gondosan kerülvén, a hegyek közé vonták magokat. Ezen, ellenállásra nem bukkanó

dulás Seaddedint annyira elbizakodottá tette, hogy Erdélyhez közeledvén, főnhangon hánytorgatá: Elég lesz turbánját megmutatni, hogy csak látására is többnapj járó földre elfusson előle a gyáva ellenség.

Szörnyen csalatkozott. Hunyadi alig vevé hírét az ozmán szándokának, széllyel hordoztatá a véres kardot, mire 15,000 erdélyi magyar és székely gyült az ő diadal-koszoruzta zászlai alá, kikkel a Vaskapu magasait és lejtőit szállotta meg. A törökök e szoroszon jöttek be: háborítlanul az előcsapatok, kik azonnal szerte portyázták; de a főszeregnek a hegyekről leereszkedve útját állotta a magyarság.

A két szereg, a vezére ügyességében és saját vitézségében bizó magyar és a tömegei sokaságában kevélykedő ozmán, mindjárt megütközni vonakodott, s azért egymással szemben körülsánczolta magát. Azonban, a juliusi hajnalhasadás már készen, hadi rendben találta őket. Hunyadi nehéz lovasságára fektette a főszűlyt, a miért a két szárnyon és derékban egyenlőn ciosztá őket, amott az elősorban fölállított könnyű lovasok és a hátsorban elhelyezett parittyások támaszául, a derékszeregben pedig a nehéz gyalogság gyámolításául, melyet tartalék gyanánt hátmögül dsidások és ijászok is földöztek. A két legszűlen végre egész a hegyek tövéig könnyű gyalogokkal megrakott szekerek zárták el a völgyet, melyek az ék- vagy szűgalaku harcrendnek mintegy száratűvét képezték. Ezen ékkel akarta Hunyadi az idomtalan török tömeget szétrepezszteni. Hanem Seaddedin is nyitjára talált a magyar vezér taktikájának, s

ellenszerűl középre a vitéz janicsárok hatalmas osztályait, jobbról-balról pedig az ügyes és gyors szpahikat helyezé.

Mielőtt a magyar sereg megindula, Hunyadi s vele az összes sereg meghatva a percz komolyságától, leborult Isten szent színe előtt, és buzgó fohászokat röpitett hozzája mindeneket elhatározó segélyeért. Azután velős beszédben buzdítá katonáit. »Ily csekély számmal lévén, — szóla hozzájuk — nem mernék az annyival erősebb ellennel összetűzni, ha ezt a hon megmaradása nem parancsolná, ha az ügy szentségében s a ti annyiszor tapasztalt vitézségekben nem biznám. De mi nemcsak a keresztény vallás, nemcsak a szeretett haza dicsőségeért fogtunk fegyvert, hanem saját lakaink, családjaink, szüleink és feleségeink mellett. Utolsó győzelmeink, az ebből reá háromlott megszágyenyülés által boszúvágyra ingerelt ellenség tüzzel vassal mindent összeduland semmit sem kimélve meg, ha most a hazába törhet. Itt kell tehát őt föntartani, itt kell büszkeségét megtörni, innen kell őt visszautasítani; mit Isten segedelmével szilárd akaratotok, tántorithatlan vitézségek eszközölhet. Ha pedig a mindenható ez iránt másként végzett volna : bátor harczban fogiuk kivívni magunknak a dicső halált, s lelkeinknek az örök üdvösséget.«

Igy szólott; mire jelt adván a tárogatók, tömött rendben, halkkal döbörögve indult meg a magyar sereg. A janicsárok a deréksereg első lökését szilárdan fogadák; a soraikban támadt hézagot a mögöttök álló gyalogok hamar kipótolák; egy tapodtat nem

adtak föl eredeti állásukból. Sőt a két oldalra rendelt szpahik hirtelen előre törtetvén, a szemben levő magyar lovasság rendjeit megzavarják és hátrálni kényszerítik.

A veszélyt, mely seregét fenyegeté, azonnal észrevevé a mindenre figyelő Hunyadi. Elhárítására tehát rögtön visszarendeli a derékhadat a völgy még szűkebb részébe, nehogy hátba fogassék a szpahik által; a derékhad nyomában előtóduló törökséget pedig a hegyek oldalain elrejtett, és az előrobogott kocsikon harczoló könnyű gyalogok által erősen megtámadtatja. E mozdulatra a hely szűke miatt, kifejeztekezni képtelen, elül és két oldalvást fenyegetett török hadosztály visszavonulni kénytelen lévén, a hátrábbállókat nyomja vissza; így az első rend a másikat, ez a harmadikat hozza zavarba, mignem az egész idomtalan tömeget, nem tudván, mi történik elül, páni rettegés fogja el. Mindenki fut, a merre lát. Némely bátrabb csapatok ugyan megkisérték a tegnapi erősített táborhelyen gátot vetni a vad iramlásnak. De hasztalan. És midőn erről csakhamar meggyőződtek, nehogy az üldöző magyar csapatok által a Dunától elvágassanak, föladták erősített állásukat.

Igy találták táborukat a zsákmányozásból visszatérő, előbb keresztülbocsátott török portyázók. Ezek a főseregtől elvágtatva és minden oldalról körülvétve, nagyrészt lekaszaboltattak.

A győzelem teljes volt. Az egész tábor, 200 zászló esett a magyarok kezébe. A szultán ezen legszelb seregének szinte felét veszttette el; többen nem

értek a Dunához, mert a kiket a magyarok szabljája el nem ért, azt a vérszemet kapott oláhok verték agyon. A halottak közt volt maga Seaddeddin Omer, Firiz, Jakib, Chier és Dedefutak bégekkel.

E csatát fordulópontul vehetjük a török-magyar harczok történetében. A törökök, kik nikápolyi győzelmök óta hadi szerencsájökben elbizakodva szüntelen háborgatták a határszéleket, támadást támadásra ujitván, most meghökkenne, vesztetg viselék magokat. Ellenben a magyar seregek önbizalmokat visszanyervén, fegyvereik dicsőségét helyreállitván, szerepet cseréltek, védőkből támadók lettek, s meg-megrohanván a török birtokot, több apró ütközetben győzték le a sokkal hatalmasabb ellenséget. Hunyadi neve pedig az ozmannál mind felelmesbbé, a hazában tiszteltebbé lön; görög irók majd Achillesnek, majd Hektornak nevezik őt, a keresztény világ pedig reá függeszté tekintetét, benne vetette reményét.

Vaskapui győzelme után Hunyadi Oláhországba ment át és annak a törökkel czimboráló vajdáját Drakulát elüzvén Dánt iktatta helyébe, ki Ulászlónak meghódolt, és függése jeléül évi adó fejében 3000 nyilat és 4000 pajzst ajánlott föl. Drakula a szultánhoz futott, és segítséget sürgetett, de ennek kérelme teljesítésére sem kedve, sem módja nem volt, kivált miután az új vajda is hozzá folyamodék és szintén évi adót ajánlott. Hunyadi pedig Oláhországból Bolgárországot látogatta, hol sok pogányságot levervén, dús zsákmánynyal tért vissza hazájába, mely háromnapig hálaladó istentisztelettel ülte fényes diadalát.

Murád annyira bizott erdélyi hadjárata szeren-

csés kimenetelében, hogy már annak megindításakor követeket küldje Ulászlóhoz, kik őt, a magyar királyt Nándor-Fehérvár átadása és adófizetésre szólítsák föl. A király fénynyel fogadta a követséget, de válaszával a koczka eldültéig várakozék. Vévén Hunyadi tudósításait, természetesen elutasító választ adott a nagy kudarczczal távozó követeknek.

V.

Caesarini bibornok fáradozásai a béke megkötése iránt végre sikerülnek.—Erzsébet halála és jellemzése. — Julián újabb törekvései. — Hadkészület. — A Moravánál. — A nissai csata. — Hunyadi levele, a hármass győzelem. — A magyar és török haditanács. — Traján kapuja. — A jalováczi diadal. — A hadjárat befejezése. — A diadalmenet Budán. — Hunyadi jutalma.

A hős Hunyadi győzelem-hirei elűzték a török félelmet nemcsak Magyarországon, hanem az egész Nyugaton; mindenütt a biztató remény fogott tért, hogy a vad ellenséget leverni, Európából vissza kiszorítani sikerülend. Leginkább szíven feküdt ez IV. Jenő pápának, ki a flórenczi zsinaton imént egyezett a császár követivel a keleti és nyugati egyházak egyesülése iránt. A fojtogatott keleti birodalmat megmenteni, hogy az egyesülés tényleg létesüljön, arra egyedül a vitéz magyar nép látszott hivatva, mely Belgrádnál, Szegednél és Vaskapunál hármass diadalt jegyzett története aranyszegélyű lapjaira. De e lapokon még mindig véres fónálként futott végig a polgárháború, mely míg az egy anyaemlőn táplált testvéreket egymás ellen zudítá, megbénította az ozmanra indítandó közös működést.

1442. év derekán érkezett belbékét eszközöndő Caesarini Julianus bibornok, mint a pápa követe, Magyarországra.

Juliánt igen jeles férfúnak jellemzik kortársai. Ulászló maga úgy említi, mint hűséges, szentség- és erények tisztaságával fénylő atyát, mint második Mózeszt, ki bölcseséggel tündököl, kinek elméjében a legszentebb gondolatok honolnak, ajkairól az élet élő szavai folynak, tetteiben a vallás és lelkismertesség nyilvánulnak. Kitűnőségéről tanuskodik az is hogy már V. Márton pápa az összegyülemő bázeli zsinatra követjeül és elnökül rendelte, ÍV. Jenő ezen méltóságában megerősítette, s ezen tisztségében harmincz ülésen keresztül jelesen működött; végre a zsinat határozata folytán Bázelből Ferrarába ment, hogy a görögökkel vitatkozzék, minek eredményeül a flórenczi egyezményt imént érintettük.

Ulászló részéről ez ügyes férfiú kevesebb akadályra talált; a királyt nemes jelleme, élénk jogérzete hozzáférhetőbbé tette, mint a jogaiban sértett föltételeiben szívós királyasszonyt, noha ennek kedélyét is fukar sógorának, a német királynak kapzsi jellemé, a magyar fegyverek győzelme lágyabbá hangolta már. Sok alkudozás után végre következő békeajánlatokkal indult Caesarini Győrből, hol Erzsébet tartózkodék, Budára, Ulászló táborába: Erzsébet hasonnevű leányát Ulászló, a másikat Annát, Ulászló öccse, Kázmér litván nagyfejedelem veszi nőül. Ez százhuszezer aranyat, amaz pedig kétszáz ezret kap nászhozományul, és míg az összeget lefizeti, Sziléziát tartja zálogul. Ulászló lemond a má-

gyar királyi czimről, de az ország kormányát László nagykorúságaig vezeti, azután neki átadja; ha pedig László magtalan halna meg, Ulászló örökli trónját. Hadi költségeinek pótlásaul a szepesi városok Lengyelország örökbirtokába jutnak; azonképen lemond a magyar korona minden jogáról Podoliához, Moldva, és Oláhországhoz a lengyelek javára.

A budai táborban egyenlőtlen fogadtatásban részesültek az ajánlatok. A király körül levő lengyel főurak készségesen állottak reájok; nem úgy a magyarok, kik az ország területi épségének árán alkudni hajlandók nem voltak. Hunyadi János a törökök miatt nem hagyhatván oda a széleket, levélben tiltakozott ilyes béke ellen. »A birodalom jelen helyzetében — így irt — a belbékét nem szabad meggondolatlanul visszautasítani, de mohón sem szükséges rajta kapni, habár a béke többre becsülendő a háborúnál. Hanem inkább vivjunk meg ezer veszélylyel, semhogy a birodalom megcsönkítettassék; az országtól nemcsak örökre, de még ideiglenesen sem kell valamit elidegeníteni. Gyalázat érné a magyart, ha atyáinak örökségét nem szállítaná épen, egészen át fiaira, unokáira.«

Caesarinit terveinek ezen meghiusulása nem csüggeszté el. Visszament némely magyar urak kíséretében a királynéhoz uj alapon kísérleni meg földadata eszközlését. Ez uj alap — úgy látszik — házasság volt Erzsébet és Ulászló között, mi végre a feleknek személyesen kellett találkozniok. Ulászló novemberben Győrbe jött, hol a püspöki várteremben a tizennyolcz éves ifju a harminczkét éves öz-

vegygyel találkozott. Bizalmatlanság uralkodott egy darabig közöttök, de utóbb a bizalom utat tört magának, úgy hogy három hétig folytatott alkudozás, s többnapi együttlét után a béke mégis létre jött és december 16-án a győri székesegyházban magyar, lengyel és német nyelven kihirdettetett. A békekötés föltételei nem jöttek nyilvánosságra, de egykorú írók tudósításaiból nem minden valószínűség nélkül következtethetni, hogy Erzsébet 'az ifjuval házasságra volt lépendő, s hogy ennek fogadását birta, miszerint Fridriket Lászlónak és a koronának kiadására fegyverrel kényszerítendi. Erzsébet azon ígérettel bocsátotta el a különféle ajándékokkal megtisztelt Ulászlót, hogy őt a karácsoni ünnepekre Budán meglátogatja. Azonban a sors másként határozott. Erzsébet három nappal utóbb, december 19. már megszűnt élni, nem kis bánatára Ulászlónak, ki azon hajlamánál fogva, melylyel most iránta viseltett, a közügy jobbra fordulását tőle várta.

Erzsébettől nem lehet megtagadni a lelki erőt, nemes kitűrést, melyet élete viszontagságai között tanusított, noha gyöngeségének tudatában rálépett a nem-egyenes utra is. Nehogy félreértessünk; sietünk megjegyezni, miszerint noha a feslett Cillei Borbálának volt leánya, fényesen meghazudtolá a közmondást, mely az anya hibáját leányára is átviszi. Szerencsétlensége volt, hogy oly emberekre kelle nem ritkán támaszkodnia, kik nem bizalmát, de megvetését érdemelték inkább, s kik utált jellemök árnyékát reá is vetették. Pedig kecseljes külseje, nyájás gyöngédsége, eleven elméje és feddhetlen erkölcsi

mellett, melyek atyja és anyja viseletével oly nagy ellentétben állanak, kétszeres tiszteletet érdemel szerencsétlensége.

Erzsébet halála a hamvadó belháborut új lángra élesztette. Hogy Fridrik császár Győr várát árulás útján kezére kerítette, és bele német katonákat küldött őrségül, legalább nem mutatott békés szándékra. Giskra is váltig biztosította László gyámját, hogy őt Rozgonyi huga, kit feleségül vett, nem vonta Rozgonyi pártjára, nem is késett, szavát beváltandó, Kassa, Eperjes és más, hatóságához tartozó városokat László király részére biztosítani. Szécsi Dénes bibornok, Garai László, s az elhunyt királyné egyéb hívei szintén abban állapodának meg, hogy László jogait védendők, Fridrikhez fordulnak segítségért.

Hogy ily kilátások daczára a nyugalom az országban némiképen föntartatott, ez érdem első sorban Julián bibornokot illeti, ki szünetlen, hol Bécsben a császárt ostromolta, inditson követeket Budára a béke megkötése végett, hol a magyar urakat engesztelte, nehogy az alattomos Fridrik álnok embereit Budáról elűzzék; majd összejöveteleket tervezgete Fridrik és Ulászló között, vagy pedig újabb pontozatokat ajánla, melyek mellett a csend biztosíthatnék. Igyekezeteinek annyi sikere volt, hogy Fridrik mégis két évi fegyverszünetre lépett, melyhez utóbb Giskra is hozzáállott.

A bibornok ezen sikeres fáradozása azonban

csak eszköz volt a célhoz; de ha már a mellékest oly hévvel karolta föl, képzelhetjük, mennyi tüzzel működött a közvetlen célon. Az 1443. év elején és közepén összeültek az ország rendei Budán. A lelkesedést, melyet Hunyadi diadalmái ébresztettek, Julián háborúra tüzelő ékesszólása hatványozta. Ő nagyszerűbb hadviselésre szőlította föl az országot a félhold ellen, hathatós pénzsegélyt igérvén a pápától és tetteleges részvételt a nyugati fejedelmektől. *Az agg Brankovics is, könnyű szemekkel esdeklett:* vennék tekintetbe az ő nyomorú sorsát, kelnének föl az ozmán ellen, a ki őt földönfutóvá, viruló két fiát világtalan és férfiatlan nyomorékká tette. Hunyadi meg arról értesítettett,* hogy belszakadások tépik a törökséget, és — ha kémeinek hitelt adhat — harmincz ezer lovas elég volna, hogy II. Murád európai birodalmának véget vessen. A király és rendek lelkesedéssel válaszoltak a bibornok felhívására, s a nép, mely négy nappal azelőtt országszerte dühöngött földingásban Isten ujját látta, nyugtalanul nézett a nap elé, melyen a pogány ellen a keresztet fölvehesse.

A készülődés javában folyt. Legelőbb is közimádságok rendeltettek el az egész országban, és segedelmet sürgetni többfelé követek küldettek. Hunyadi az országos segélyből, Brankovics pénzéből, de sajátjából is mintegy 32,000 aranyat költve — 25,000 jól fölszerelt zsoldost gyűjtött; Julián is szerzett néhány ezer külföldit, kivált cseheket, kiket a római kuria pénzén fizetett; a király, némely ma-

gyar és lengyel főurak szintén kiállították dandárait, a moldvai és oláh vajdák segélycsapataikat.

Ulászló nem várta be mindezen csapatok gyülekezését, nem, míg az imént tárgyalt fegyverszünet okmányai kicseréltetének, hanem július 22-én elindult Budáról Hunyadi és Julián társaságában. A Dunáig igen lassan folytatták útjokat, hogy a csatlakozó seregnek időt engedjenek; e folyón Szendrőnél keltek át, s ekkor már örömmel szemlélhették, hadaik 40,000-re szaporodott számát; s e negyven-ezer közt voltak magyarok, lengyelek, németek, csehek, morvák, ráczok, oláhok : oly vegyülek, milyen magyar király zászlói alatt nem egyesült a nikápolyi szerencsétlen ütközet óta.

Hajh de most szerencsére, győzelemre! mert ezen ugynevezett hosszú hadjárat egyik legfényesebb levelét teszi Hunyadi hősi koszorújának. Hoszsúnak nevezik történetiróink, mert az akkori hadmód szerint öt hónapos hadviselés, mely hozzá leginkább őszre és télre esett, szokatlan volt; de ha eredményét tekintjük, inkább rövidnek nevezhetnők, mert ezen öt hónap alatt ugyanannyi várost vett be; és hat győzelmet vívott ki Hunyadi, kinek hire, neve valamennyi, addig a kereszténység örökös ellensége ellen vitézkedő keresztény hadvezérnek dicsőségét messze túlszárnyalta.

A magyar sereg Moravánál, a rómaiak Margus folyójánál állapodott meg, hogy az átkelésre készülteit megtegye. Az ellenségeskedések a magyarok és törökök közt ekkor kezdődtek meg. Tudniillik, vagy ötszáz lovasból álló magyar csapat átkelven a folyón,

egy szintén kisebb ellenséges kémcsapattal találkozáván, összeütközött és azt szétugrasztá. Értésülvén azonban, hogy a szomszéd erdőben 2000-nyi török dandár lappang, fölhagyott az üldözéssel, és sietve visszavonult a maga tábora felé, de későn; mert lesben álló szpahiktól üzőbe vétetvén a Moravánál eléreték. A megszorított vitézek hőiesen védték magokat, noha az aránytalan túlsúly ellen eredménytelenül teendették azt, hanem a király történetből épen a közel berekben vadászván, a szokatlan zajra kíséretével előrohan, miből a törökség az egész magyar sereg jelenlétére következtetve, megfutamodik, Ulászló pedig a zavart fölhasználva seregével akadálytalanul átkel a Moraván, s e folyó tulsó partján új tábornak áll.

A király értesülvén az ellenség közellétéről, 12,000 válogatott katonával Hunyadit előre küldé, hogy azt fölkeresse és a főseregnek utat törjön. Hunyadi betörvén Rácországba, Krussováczon és Serkőn át Nisszáig haladt; a fősereg, melynél a király és bibornok tartózkodék, két napi távolban követé. Utjában a kémek Hunyadit a vigyázatlanul tanyázó pogányságra vezetéek, még pedig oly gondosan, hogy ez őket észrevétlenül és teljesen körül foghata. November 3-án éjjel támadta meg a hős a 20,000 embernyi ellenséget, és közte oly öldöklést vitt végbe virradatig, hogy 2000 török maradt a csatatéren, 4000 elfogatott, ez utóbbiak között 13 fő-tiszt. A többi annyira elszéledt, hogy a föld népe is sokat agyonvert közölök. Gazdag zsákmány és kilencz zászló ékesíté a győzelmet, melyet »a minden-

ható Isten a keresztény népnek adott,» mint Hunyadi maga írta a betegsége miatt honn maradt vajdatársának, Ujlakinak, természetesen nem is érintvén saját személyes vitéségét, melyet bemutatni fényes alkalmá nyílt.

Ezen érintettem levél november 9-én kelt s oly fényesen tükrözi élénk a nagy férfiú vallásos érzelmeit, Istenbe helyezett bizalmát és honszerelmét, hogy lehetetlen legalább részben nem közölnünk: »Murád császár három napi távolságban van tőlünk — így szól a levél vége — lehetetlen vele össze nem csapnunk; és a mi történni fog, az már tudva van Isten előtt, mert Isten kezében vagyunk. Történjék az ő akarata. De seregünk még ép, viadal után áhítozik, s napról napra növekszik, mert a király táborába megtelt bolgár, bosnyák, albán és rácز érkezőkkel, kiket megjelenésünk nagy örömmre ragadott. Élelemnek bőségében vagyunk, a szekereinken magunkkal hozott készlethez még hozzá sem nyultunk; a környékeliek vásárra hoznak mindent, s az időjárás olyan, minőt csak kívánhatunk. És mivel, édes uram, megértettük leveléből és barátainak előadásából, hogy már-már kiépült bajából, kérjük és tanácsoljuk Nagyságodnak, hogy ejtse módját idejöttének, s másnak át ne engedje a dicsőséget. Mutassa meg, hogy mindig szolgálni kívánt királynak és országnak; más tanácsára ne hajtson, mert aki egyebet tanácsolna Nagyságodnak, az áruló lenne és csaló. Tizenhat ló nem sok, de annyi is elégséges, hogy minden veszély nélkül ide jöhessen. Miután pedig a rácз földre fogott érkezni, annyi fegyverest küldünk Nagy-

sád elé, a mennyit kíván. Antal, jelen levelem kézhöz szolgáltatója, még egyebeket is fog mondani, miknek teljes hitelt adjon Nagyságod. Dandára a legeslegjobb állapotban van : Isten kegyelméből ép. egészséges, virgoncz és tűzről pattant.«

Győzelme nyomában Hunyadi Nisszát könnyűszerrel elfoglalván, Sophia ellen nyomult. Ezen két város közt hármás győzelmet vívott ki egy napon. Három török hadtestet vezettek egymás után ellene, egyikét Isabég, az Evrenos hires családból, a másikat Turachan bég, a harmadik vezér neve nem tudatik ; és egymás után mind a hármat meg is verte. Azután Sophiát foglalta el, s földulatta. Előnyomulásában a törökök taktikája tartóztatta. Tudjuk, hogy a magyar főszereg és Hunyadi hadteste közt két napijárás föld volt. Ezen körülményt úgy akarta kizsákmányolni egy szintén ismeretlen török pasa, hogy az imént megvert három hadtest maradványai-val a két magyar sereg közé ékeli magát, s a tulsó oldalról jövő Turachannal egyesülvén, a király összeköttetését Hunyadival megszakasztja. Hunyadi János észrevette a török szándékát, és hada élét visszafordítván a derékseregre indult visszavonulni ; de már meg nem előzhette a törököt : ke resztül kellett vágnia magát, s e célja reményén fölül sikerült elannyira, hogy az ozmánság tökéletes vereséget szenvedett, több előkelő foglyot és zászlót veszített.

A két magyar sereg szívélyes egyesülése után nagy haditanácsot ültek a vezérek. Folytassák-e a háborút ? e kérdésen fordult meg a vita. Hunyadi sürgette, hogy a megfélemlített ellenség üldözésével föl

ne hagyjanak; a kereszteseket vezérlő Caesarini ugyanily meggyőződését hangoztatta, míg Ujlaki Miklós, ki fölépülvén, frís magyar csapatokkal nevelte e sereg számát és kedvét, szintén elősegítette az eldöntést. Folytatták tehát utjokat a győzelem-szokott hadak Philippopoli felé akadálytalanul, ha az ut nehézségeit a Hémus meredek magasain s a tél keménységét számba nem vesszük.

A történelemben ismeretes Succi-szoros, mely Traján kapujának is neveztetik, kettős szorulat; a nyugati, melyet Traján erősített meg mesterségesen, a tulajdonképeni Succi, míg a keleti, melyet az Isladi vagy Zlatica patak hasít át, ugyanettől Isladi- vagy Zlatica-szorosnak neveztetik. Itt várta a keresztényeket az Ázsiából átsietett Murád nagy seregével, itt kívánt győzelmeiknek gátot vetni s elpártolt szerencsáját újra magához bilincselni. Eltorlaszoltatta tehát az ikerszorost, mely a Traján-kapun vezet át, ép ugy mint a keletit, sziklatömegekkel, roppant fahasábokkal, noha különben mindkettő kellemes évszakon is, nehezen hozzáférhető, most a tél derekán, hó és jég miatt csaknem megközelithetlen. Hogy e természetalkotta nehézségeket még inkább fokozzák, éjjel vizet öntöttek a törökök a magas hóra, ugy hogy a hajnalban oda érkező magyar lovasok jégtükörben szemlélheték délczeg alakjaikat.

Ézen védelmi intézkedés nagy hadi tanácsnak volt eredménye, melyen a szultánon kívül részt vettek; Jesze Vrenez fia, Turachan thesszaliai pasa, Klaszim europai beglerbég és Izsák bég. Murád és

Klaszim rögtönös támadást véleményeztek, az agg Turachan ellenben nem bizott a sok vereség által megfélemlített seregben, s azt javaslá: vonuljanak vissza, magok mögött mindent elpusztítván, s ha majd az éhség és inség elsatnyítja az ellenséget, akkor keljenek támadásra. Jesze tanácsa végre a két ellentét közt a középben maradt; szerinte meg kell tartani e természet-alkotta erődöt mindaddig, míg a magyarokat a huzamosb fagy és eleség-hiány megfordulásra készíti, ekkor lesz tanácsos őket megtámadni; s ezen közvetítő tanács elfogadtatott. A következőzés mutatta, hogy a terv nagyrészt helyesen volt gondolva.

Hunyadi több ízben igyekezett az ozmán elővédeken keresztül törni, de mindannyiszor sikertelenül. Mely eredménytelenség karöltve a takarmány roszaságával, az élelemszükséggel, hideggel, fáradsággal elkedvetleníté a magyar sereget, és kétkedővé tette az iránt, hogy a Hémus meredek bérceit az idomtalan sziklákat s a tulnan elterülő sivatagot elfoglalják. Szeretett vezérek példája, buzdítása sok kedvetlenséget törölt ugyan el, úgy hogy a hadak nemcsak lelkesedéssel harczoltak, hanem türtek is, de a kívánt eredmény csak elmaradt. Cselhez kelle tehát folyamodni.

Hunyadi, hogy az ellenséget sánczaiból kicsalja, fölszedette sátorfáit, s kezde visszavonulni. Jesze jóvendölésének első része betöltnek látszék; Klaszim a rumili beglerbég, ajánlkozott annak másik részét is beteljesíteni — s a szultán parancsára-e vagy csak önelhatározásából, nem tudni — egész seregével le-

ereszkedett, de most viszont Hunyadi föltevéséi kezdének valósulni. Seregével tehát az ütközetre előre kinézett téren hirtelen megáll, s azt félhold alakban rendezé el; szárnyait, nehogy a számosabb pogányság által körülfogassék, megerősítvén. Mindkét felül, ugyanis, sűrű füzes terült el; e földött állásba rejté el a gondos vezér hosszúdsidas lengyeleit. Ezalatt a török íjászok nyilzáporral köszönték a tömött magyar sorokat nem eredmény nélkül, mire Hunyadi hadait a lőtávolból visszavonja, de csak azért, hogy aztán eresztett kantárral rontson az utána tóduló ellenségre. A magyar lovasok szablyái csontig sebzék a megzavarodott törököt, míg saját páncéljaik fölfogák ezek legkeményebb vágásait. Ekkor előrontanak lesökből a dsidások is, és kapott utasításaik szerint a tüzes török méneket bokrosítják meg döféseikkel; az elvadult lovak féket vesztve száguldnak a még megkezdetlen tömegekre, hogy a zavart teljessé tegyék. A magára maradt, különben is gyöngé török gyalogság csakhamar szintén megfutamodott. Mohamed Cselebi, a nagyvezér öcsese ugyan megállította egyszer futó katonáit, de aztán leszuratván lova, maga is lerogyott, népei pedig még vadabb futásnak eredtek. A futókat sarkukban követék a magyarok a hegyek ormaira; hanem mert az éj bekövetkezék, Hunyadi cseltől is félvén, visszavonta seregét a völgybe.

E csata Jalovác mezőin deczember 23-án vívott, s az egyetlen volt, melyen a király-személyesen részt vett e hadjáratban; vele volt titkára is, Callimachus, e hadjárat történetírója.

A seregben e fényes győzelem által költött lelkesedést kiaknázandó; Hunyadi más napra a szorulat újabb megtámadását rendelte el. Azonban oly roppant nehézségekkel megvívni lehetetlen volt. Noha a merész kísérlet nagyszerűségén, sőt részleges eredményén az ellenség megrémült; a szirtek megől, hol a magyar ágyugolyók ellen védve vala, halomra lőhetette és lőtte a feltörekvő keresztényeket. Hunyadi tehát viasszaszólítá elszéledt harcosait, s a legjobb rendben, anélkül, hogy legkevésbbé is háboríttatnék, táborába vonult.

A király a hadviselést berekesztettnek nyilvánította. Brankovics sürgette ugyan a hadjárat folytatását, és 100,000 aranyat ajánlott egyes erősségei megvételeire és tartománya teljes fölszabadítására; de a kemény hideg, az eleség megfogyatkozása s az ily viszonyok nyomában járó nyavalyák visszatérésre intének. A zsákmány kevésbbé értékes része tehát, melynek tovaszállítására lovak hiányoztak, elégettetett, a többivel Nándorfehérváron át, hol rövid ideig megpihentek, visszatértek a hazafiak.

Ulászló február elején érkezett Budára. A papság, várnagy, tanács és polgárok elláthatlan tömege ünnepélyesen vonultak eléje. A papok megálltak az első határkőnél, a polgármester azonban, várnagy, tanács és nép tovább haladt, míg a királylyal, kinek jobbján a pápai követ Julián, balján Brankovics lovagolt, szemben találkoznak, mögöttök az alvezérek, hadnagyok, s a vidáman ujjongó diadal-koszorúzott csapatok következvén. A találkozásnál eget hasító örömjaj, üdvözletek, a tárogatók harsogása és a ha-

dak újjongása tölték be a levegőt. Majd a diadalmenethez rendezkedének. Megnyitá ezt a kereszt és fényes diszletben a papság, zászlóikat a szellő lengeté; követi a foglyok ezernyi sora, elül a vasba vert főbbek; azután a győzelmi jelek, az ellenségtől elvett fegyverek és zászlók nagy számban, végül a győztes csapatok így: elül a király mögötte a pápai követ és szerb despota, a kereresztes vitézek dandára, jobbról a főpapok, balról a főurak és városi tanácsosok által kísértetve, folytaták a sort a többi dandárok, melyek rivalgásától a Duna és hegyek visszahangozának. A mindeneket körülözönlő tarka nép pedig örömteljesen újjongva dicsőíték majd Ulászló, majd Hunyadi nevét.

Ily rendben haladt a menet a város kapujáig. Ekkor leszállván a király lováról, leoldá saruit és mezitláb járult a magyarok Nagyasszonya templomába, hogy arczra borulva adjon hálát a hadak Urának a fényes győzelmekért, s azok jeleit, az elvett zászlókat és fegyvereket örök emlékül a falakra függeszteté. A vezéreknek, pévszerint Hunyadinak ezen hadjárat alatt véghez vitt bátor tettei később lefestetvén, e képek, valamint a vitézebb bajnokok czimerei neveik említésével örök emlékül szintén itt függesztettek föl, hogy hirdessék az 1443. év dicsőségét.

Igy lett vége ezen nevezetes hadjáratnak, melyben Hunyadi magának és a magyar fegyvereknek világra szóló dicsőséget szerzett. Murád főereje, a rettenetes jancsárok és bátor szpahi harminczezrebánta meg azt; az ozmánok büszkesége megtört, a

magyar név rémületet tarjesztett közöttük, s a török anyák siró gyermekeiket Hunyadi nevével csitítgaták.

A király, hogy háláját a nagy vezér iránt meleg szavakon kívül tettleg is nyilvánítsa, a kuczevoi és braniczevoi terjedelmes uradalmakkal ajándékozá meg.

De nagyobb öröm várt a dicső hősre, midőn szerető hitvese atyai gyöngéd karjaiba tette a győzelmek évében született fiát, M á t y á t.

VI.

Skanderbég. — Az európai fejedelmek üdvözlétei, buzdításai
— Két korona, egy szív. — Országgyűlés. — Készületek az
új török hadjáratra. — Murád béke-ajánlata. — Hunyadi, a
király és Julián tépelődései. — Békealkudozások Szegeden. —
Tíz évi fegyverszünet. — Az ellenáramlat. — Julián beszéde.
— A fegyverszünet megbontása. — A hadjárat. — A magyar
sereg a tengernél. — A szatócsok. — Szeib árulás. — Várna.
— Haditanács. — Csatarend. — Győzelem a jobbszárnyn.
— Diadal a balszárnyn. — Ulászló a török derék seregbe,
veszedelmébe rohan.

A hosszú hadjárat egyik fényes jelenségeül kell
föltüntetnünk Skanderbégét, Hunyadi nagy
kortársát és törökverő dicsőségének osztályosát, ki
mint valamely óriás emelkedik a porondról, hogy
huszonöt éven át legyen ostora az ozmánágnak,
melylyel négyszáz apróbbnagyobb csatában vívott
többnyire egyenlőtlen harczot, saját kezével ölvén meg
kétezer pogánynál többet.

Kastriot György (mert ez eredeti neve
a hősnek) — Kastriota Jánosnak Amathia urának
kilencz közt utolsóelőtti fia, — a törökök első epirusi
hadjáratakor tuszul adatott Murádnak. Atyja újabb
támadásaért idősb gyermekeivel együtt életével la-
kolt; György és öccse életét ifjuságának és szépsé-

gének köszönheté. Murád körülméletété, mozlimnek nevelteté, s minthogy szellemi képzettsége sem állott testi deréksége mögött, már tizennyolcz éves korában szandsáksággal bizta meg. Fényes hadi tettei miatt nyerte az Iskenderbég (Sándor herczeg) melléknevet, mely nemcsak azért illett reá, mert Nagy-Sándorhoz hasonlóan már 18 éves korában hősi és világhódításra vállalkozó szellemmel ragyogott, hanem szülőföldje-, Epirusnál fogva is, honnét a hadfiak származtak, kikkel a nagy macedon Ázsiát elfoglalta.

Azonban a szultán kegyei nem feledteték vele hitét, fejedelmi származását. Szabadságának és atyai örökének visszanyerése volt éjjeli, nappali gondja. Az alkalmat meglegelte a magyar hadjáratban, a moravai ütközet alkalmával, némelyek szerint, Hunyadi közreműködése mellett. Murád államtitkárától halálfenyegetés közt zsarolt ki írott parancsot, Krója várnagyához szólót, melyben meghagyték neki, hogy várát e levél bemutatójának, mint utódjának, átadja. A levél megírva levén, Kastriota leszúrta a titkárt, nehogy árulója legyen, és szerencsésen megmenekült Hamsa nevű unokájával.

Hetedik napon, miután a török serget elhagyá, megérkezett Kastriota mintegy háromszáz hivével, kiket futása közben gyűjtött maga köré, a felső Dibrán, vagyis a hegységen, mely az ioni tengerről párhuzamosan vonulván, a római Illyriát vagyis északi Albániát kelet felől keríti, s a lábánál tova iramló Drina folyóhoz leereszkedik.

Itt hagyta vissza háromszáz társát és ugyanannyi

hegylakót az erdők sűrűiben, míg nem Kroját átveendette. Az ármány sikerült. Éjjel behocsátá a hatszázat, s ezek legyilkolák a biztonságban aluvó őrséget, valamint a körülakó törököket; csak azok menekülének, kik Kastriotához futottak; ő megóvta őket a gyiloktól, még azokat is, kik nem akartak a kereszténységre áttérni.

A Dibra alsó és a Tomoros felső vége közt, hol az ut Macedoniából Epirusba e két hegység között vezet, 2000 embert állított föl aztán Kastriota, ő maga Krojába ment, hová minden rokonát, süvét, Epirus városainak urait tanácskozmányra összegyűjté, hogy a tartomány fölszabadtása iránt velök értekezzenek. Össze is jöttek ott unokatestvérei, nővéreinek gyermekei, sógorai s velök mintegy tizenkétezer fegyveres nép. Hamsa és Golento Mózes bég voltak a fölkelés két legtevékenyebb embere; velök tanácskoztak tehát a még török kézben levő városok elfoglalása iránt, s a kivitellel nem késett Golento. Háromezer emberrel Petrella ellen indula, mely kicsiny, de fekvésénél fogva szinte bevehetlen város őrsége szabad elvonulás föltétele mellett megadta magát. Kastriota lovakat adott alájok, eleséget, egyéb ajándékokat, s biztos kísérettel kalauzoltatta a határig. E szép bánásmód más várakat is: Petralbát, Stellusiát gyors és önkéntes megadásra bírta, s harmincz nap alatt Kastriota, az egy Sfetigrad kivételével, egész Epirust hatalmába kerítette volt. Épp annyi idő alatt foglalta el hajdan Anicius, római consul Illyriát, s vitte annak fogoly királyát, Gentíust Rómába, hogy diadalmenetét ékesítse vele.

Kasztriota Karácson napján, midőn Hunyadi Slatniczánál győzelmeskedék, a kereszt diadalát mutatta be, rokonát, Hamsát keresztvizre vivén.

Valamint egy hó előtt rokonait, úgy meghitta most a szomszéd keresztény főnököket közös tanácskozmányra Lisszusba, mely kikötőhely már Anicius és Julius Caesar korából volt nevezetes. Megjelentek a déli és éjszaki Albania urai, a Kroja és Lisszus közt elterülő tartomány birtokosa, a Musachi és Dukagin családok küldöttei, Dajna-vár parancsnoka, Drivaszto fejedelme és Csernovics István, Montenegro vajdája. Mind e szomszédok elismerték Kasztriotát vezéröknek, s évi segélypénzt ajánlottak föl neki, mely összegében 200,000 aranyat tett ki.

Az Epirus vitéz fejedelmének parancsa alatt álló sereg nyolczezer lovast és hétezer gyalogot számított, kikkel most az alsó Dibra vidékén táborozott, hogy helyt álljon az ellene negyvenezer törökkel megindult Ali pasának. Az összeütközés szerfölött véres lehetett, habár a hadi tudósítást, mely huszonkét ezer elesett, két ezer elfogott török és huszonnégy elfoglalt zászló ellenében alig száz hőiesen elvérzett albánról tud, tulzottnak kell tekintenünk.

E győzelem körülbelül a budai diadalmenet napjaira esik, mi által e történetünkre nézve nem jelentékeny eseménynyel, elbeszélésünk színvonalára érkezünk.

A magyar fegyverek diadalának hire mint a villám, oly sebességgel terjedt el a keresztény vi-

lágban. Európa fejedelmei közül a pápa, a görög császár, a francia, angol, spanyol és arragoniai királyok, Milano, Velence, Génua, Flórencz követségekkel üdvözölték a diadalmas királyt. Mindenki elérkezettnek látta az időpontot, midőn a kereszténység veszett ellene, a pogány török, ázsiai barbárságába visszautasítható. E végre segélyt ígértek vizen és szárazon; névszerint a pápa, Velence, Génua és Fülöp, burgundi vezér egy hajóhad kiállításáról biztosították a királyt, mely a közlekedést a Hellespontuson megakadályozandó leszen.

Fontos ígéret volt ez, miután Paleologus János görög császár követei kiemelték különösen azon előnyös körülményt, hogy Murád az ujlag föllázadt Karaman Ogli ellen egész erejével Ázsiába költözött. Nem hiányzott továbbá Brankovicsnak alázatos rimázkodása, ki Hunyadit s a többi országnagyokat mindennap sorba járta, a király térdeit átölelé s rábeszélésében sem buzgalmat, sem fáradságot, sem szorgalmat nem kimélt; nem különben Julián hathatós buzdításai és szüntelen fölhívásai, melyek még hatályosabbak valának az első hadjárat eredménye miatt fenhéjázó kedélyekben.

Csak a lengyelek voltak a háboru folytatása ellen. A tatárok beütése hazájokba, pusztításaik Podolia- és Halicsban; Boleszló, oppelni herczeg fenyegető mozdulatai, egyéb nyomorok a király jelenlétét teszik — ugymondának — szükségessé.

Ily viszonyok között nem csoda, ha Ulászló, ki két koronát viselt fején, két ország gondjait hordotta szívében, habozni kezdett. Szülőföldjének, kedves

lengyeleinek nyomorát vetve a mérleg serpenyőjébe, új birodalmának, a dicső magyaroknak a török által veszélyeztetett ügyét a másikba: a mérleg nyelve nem mozdult függélyes irányából. De mivel a kereszténység és nyugati civilisatio érdeke ugyancsak ez utóbbi latba esék, az egyensúly hamar elveszett, s Ulászló elhatározta magát a török hadjáratra. Budára e végből országgyűlést hirdetett; lengyeleinek megnyugtatósul pedig azt válaszolá, hogy a budai gyűlés után a hiányok és visszaélések megszüntetésére Lengyelországba menend; a közbeeső időt végre a belbéke helyreállítására, kivált a Fridrikkel kedvezőleg megindult alkudozások szerencsés befejezésére fordítja.

Az országgyűlés husvét után megnyílt. Megjelent a rabló Giskra és Szentmiklósi Pongrácz is, Szakolczának hatalmas ura, ki bár Ulászló pártján volt, a haza akkori siralmas helyzetét aljas céljainak valószínűsítésére fölhasználandó, sem hittel, sem becsülettel nem gondolva, a Vág hosszában rablásból élt. A rendek őt azonnal elfogták, börtönre vetették, czimboráinak legtöbbjeit pedig fölakasztották. — Giskra is csaknem pórul járt. A cseh, talán mert imént Lászlót Német-Ujhelyben meglátogatta, hol a koronás gyermek néhány aranyat nyomott kezébe, melyeket ez hűségének fitogtatására azontul mindig nyakán viselt, — oly szemtelenül viselte magát, hogy nemcsak az országgyűlést, hanem a főváros lakosságát is maga ellen lázította. Az igerültségnek a király sem birt gátot vetni, és csak úgy menthette meg a megszeppent rablót, hogy éjjel álruhában megszök-

tette, és lengyel lovagok által Győrig kísértette. Ez időtől fogva mindig tisztelettel említette Ulászló nevét Giskra, s megígérte, hogy ellene háborút viselni nem fog.

A gyűlésnek reánk maradt végzései tanusítják, hogy első teendőjeül a belbéke helyreállítását tűzte ki. A háboruról nincs szó azokban, mi világos jele annak, miszerint e végzések nem jutottak reánk teljes épségökben. Ugyanis nemcsak az egykoru történetírók állítják, hogy a belháboru félelme eltávolítván, a budai országgyűlés a külháboru tárgyalásába kezdett; hogy e tárgyalások folyamában Julián és a szerb despota a török ellen ujjal vezetendő hadjáratra igen hathatósan buzdíttatván, a mult év győzteseit nézeteiknek könnyen megnyerték; hogy sikeresebb hadviselés czéljából a tartománybeliek és benszülöttekre új adó szabattott, s ezen kívül kegyes adományok szedésére gyűjtők neveztetek; hogy végre a hadi készületek gondja a hadban jártas és közbizalmat élvező Hunyadira bízott: hanem Ulászlónak saját, aug. 4. kelt levele tanuskodik erről, midőn így szól: »Az ország egyházi, világi urainak és nemeseinek imént Budán tartott gyűlésében a mindenható Isten dicsőségére, a keresztény hit oltalmára s öregbítésére . . . s kivált ezen ország s a határos részek fölszabadítására egyhangulag az említett egész gyűlés akaratával végzést hoztunk, . . . hogy ezen nyáron . . . személyesen indulunk és sereget viszünk magunkkal Görögországba . . . a hitetlen török kiirtására« sat.

A budai országgyűlés tehát a török ellen indi-

tandó háborút elhatározta s intézkedett, hogy a sereg főerejét egy nagyobb csapatból álló királyi dandár, továbbá a Hunyadi által gyűjtött és gyűjtendő sereg képezze. Az egész terv, valamint az annak kivitelére szükségesek, különösen az ágyúk és egyéb hadiszerek megszerzése a koszorus bajnokra, Hunyadi Jánosra bízattak. A nagyok közül csak három vállalkozék dandárja kiállítására: Rozgonyi Simon egri, János nagyváradai és Herczeg Ráfael bosnyák püspökök; a többiek kivonták magukat a felülési teher alól; a mit tettek, a rendkívüli segély megajánlása volt. Ellenben a sereghez voltak csatlakozandók Brankovics György, szerb despota csapatai, és Julián bibornok keresztesei.

Azután követségek küldettek a külfejedelmekhez pénzbeli és hadi segélyt kérendők: Paleologus János császárhoz azon ízenettel, hogy midőn a magyar had Thracia- és Macedoniába megérkezik, ő is azonnal jelenjék meg seregével; a pápához, ki a Lengyelországból Rómába folyó jövedelmeket és Magyarország dézsmájának huszad részét engedte át hadi költségül; a velencei és genuai köztársaságokhoz és burgundi Fülöphöz, hogy a megígért hadsereget a Hellespontusba küldjék. A mi Condolmitri Ferencz bibornok és tengernagy vezérlete alatt meg is történt. Irt Ulászló Kastriota Györgynek is, s igen hízolgó kifejezésekben hívta föl őt mind a maga, mind a kereszténység nevében együtt munkálkodásra. Fölkértek végül az oláh és a két moldva vajda is.

Murád szultán a magyarok s a velők szövetezett keresztény fejedelmek készületeit aggályos szemmel tekinté. Elsőben is azért, mert a Hunyadi által okozott vereségek még élénk emlékében valának, s ezenkívül meggyült baja Karamannal, az ikoniumi pasával, kiben egy idő óta veszélyes ellenfele támadt s kinek újabb mozgalmi főserégének nagy részét, sőt személyes jelenlétét igénylék Ázsiában. Könnyű volt átlátnia, hogy megoszlott erejével itt is, ott is, szárazon is, vizen is, a győzelem vajmi kétséges, és a legeszélyesb, mit tehet, ha a magyarokkal békét köt, még pedig minden áron. Hanem a békét egyenesen kérni még sem akarta; lehet, sőt valószínű, hogy ezt szégyenlette is, de az ára is drágább az olyan portékának, melyre okvetlenül szorulunk; így tudta az öreg ravasz. Tehát kerülőn indult, helyesebben: utnak indította követeit a szerb despotához, hogy a mult éven foglyul esett Cselebi pasának, a szultán vejének és kedves emberének váltságaul 40000 aranyat és fiainak Brankovics Gergelynek és Istvánnak, kik szemektől megfosztatva, börtönben sinlődének, visszaadását ajánlják. Esetlegesen — s ez vala megbízatásuk legfontosabb oldala, — a békét is megemlíthetik, melynek ha megkötésére ajánlkozik a despota, e szivességet a szultán igen meg tudná hálálni: visszaadná tartományait, sőt — föltéve, hogy hűséget esküszik, s azt megőrzi — az eddig fizetni szokott adónak felét is elengedni kész.

Brankovics a békeajánlattel Hunyadihoz sietett, s előadta neki, mennyire előnyös a béke reá t. i. Brankovicsra nézve, de a birodalomra is, melynek

tetemes részét lehetne vérontás nélkül visszaszerezni. Hunyadira nagy hatással volt e tudósítás. Elgondolta, hogy minden kedvező előzmény daczára mennyire forgandó a harci szerencse; hogy az országban a polgárháboru üszke még izzó, Fridrik császár, mint a prédára leső vad, csak a kedvező alkalmat várja; elméjében forgatta, hogy ha a török háboru szerencsétlen véget érne, a németek és csehrablók a magyarra rohannának, Ulászló koronája kockára van téve; a kétes jellemű Brankovicsban bizni ezek után ugy sem lehet: szóval kételyek neheztedek a szerény és hazája legjavát áhító nagy férfura, s ezek hajlandóbbá tették a biztos, habár csekélyebb haszon meg nem vetésére, mint sem oly kockázat megkísértésére, mely sikert is eredményezhet, de kárt is okozhat.

Hunyadi értesítvén az ifju királyt, ennek hangulatát sem találta a magáétól nagyon elütőnek. Ulászlót a mondottakon kívül Lengyelország zilált állapota is nyugtalanítá. A már kész hadsereggel a lengyel ügyeket rendezni, a némettel és csehekkel végezni: ily képek a háttérből kecsegtethették az ifju királyt. A lengyel urak a király kíséretében, természetesen, e hurokat pengették, míg a magyar nagyokat, ha talán harciasabbak voltak is, könnyen lehetett a főntebbi érvekkel megnyugtatni, hisz a felelősséget ki vehette magára? nem is bízták reájok.

Csak Julián nem akart a békéről hallani. Hogy ő a kereszténység ügyét cserben hagyja; Európa megszabadításának reményéről lemondjon; a pápa,

az olaszok és burgundiak léhaságról, vagy épen áru-lásról vádolják, vagy talán még a Hellespontusba indult hajóhadért is ő feleljen: neki az forrongott fejében. De minthogy Hunyadi és Ulászló beleegyezett a békealkudozások megnyitásaiba, Brankovics György nem késett erről értesíteni Murádot, ki legott fényes követséget indita Magyarországba azon utasítással, hogy minden áron békét szerezzen.

A török követség Hunyadinál jelent meg, legelőbb vele akarván tárgyalni a béke felől. Azonban, Hunyadi a királyhoz utasítá: »Én nem vagyok — ugymond, — uralkodó, hanem alattvaló; menjetek a királyhoz; előtte s az ország előtt tárgyaljátok ügyeketek.«

A békefeltételek meghatározása végett Ulászló azonnal összehitta az országos tanácsot Szegedre. Ő maga, Hunyadi figyelmeztetésére tiszteletadás és tisztelet-gerjesztés végett nagy sereggel jelent meg, és ünnepélyesen fogadta a török követséget, melynek feje értékes arany- és ezüst-edényeket nyujtván át, dagályos ékesszólással elmélkedett a szerencseforgandóságáról, mely a magyaroknak is lefelé járhat; továbbá Murád roppant erejét nagyítgatá, ki nem félelemből, hanem tiszta jó szívből kínálja meg szomszédjait a béke áldásaival. A dolog magvára térvén, hogy minél olcsóbban szerezhessék meg, a mit óhajtának a törökök, Bulgáriát, Szerbia ezüstbányáit és több városát semmikép sem vélték kiadhatónak; de később néhány napi vitatkozás után mégis a következő feltételeket ajánlották meg:

Murád Bolgárországot megtartja, de egész Szer-

biát, Chulmot, Herczegovinát, Albánia egy részét s mindazt, a mit Bolgárországon innen hatalma alá kerített volt, visszaadja; Oláhországról is lemond ugyan, de ez a szultánnak jövőre is tartozik adót fizetni; a foglyok mindkét részről szabadon bocsáttatnak, első sorban Brankovics fiai; csak Cselebiért fizetnek váltságpénzt.

Az országtanács e pontokat elfogadhatóknak találta, csak a hibornok igyekezett a budai országgyűlés végzése szerint a háboru folytatására, a békepontok visszavetésére bírni a királyt és a jelenvoltakat; ellenben Brankovics kért, rimánkodott és sirt, hogy a békepontok elfogadtassanak.

Ugy történt. Tíz évre fegyverszünet kötöttetett az elősorolt föltételek mellett, s azon kikötéssel, hogy a törökök az átadandó várakat nyolcz nap alatt átsholgáltatják.

A törökök ezután a fegyverszünetnek esküvel megerősítését kívánták, és pedig úgy, hogy Ulászló az Oltáriszentségre esküdjék; azonban Sanek, később lembergi érsek, erélyes beszédében kimutatta, hogy illetlen az Oltáriszentséget a hitetlenek előtt fölfödözni; tehát abban nyugodtak meg, hogy Ulászló a sz. evangéliomra, a törökök pedig az akkoránra esküdjenek. A mi 1444. évi július 16-án meg is történt.

A szultán még a béke megkötése előtt július 12-én átment Ázsiába. Itt tudta meg Aleaddinnak, legidősb fiának kora halálát. Ezt annyira szívére vette a különben is ábrándozásra hajlandó Murád, hogy az időközben megvert Karamannal is békét

kötvén, messzeterjedő birodalmának kormányát fiára, Mohammedre bizta, s néhány hű emberével Magnesiába magányba vonult.

E közben a törökök, habár nem a meghatározott időben, hanem valamivel később, a várakat visszaadták, Brankovics fiait szabadon bocsátották, és Cselebiért a váltságdíjt lefizették.

Augusztus 3-án Ferencz bibornoktól, a pápai hajóhad parancsnokától tudósítás érkezett, melyben jelenti, miszerint a Hellespontushoz megérkezett, a legalkalmasabb helyeket és kikötőket elzárolta, minél fogva könnyen meg fogja akadályozni, hogy az Ázsiában táborozó török sereg visszatérjen. Velenchezéből, Genuából, Burgund- és Franciaországból is jöttek levelek, melyek részint a segély megindulását tudaták, részint buzdítást tartalmazának, Oglitól, a karamani fejedelemtől is jött külön tudósítás; melyben jelenti Murád lemondását az uralkodásról, az e miatt támadt zavarokat, és szintén buzdítá Ulászlót e kedvező körülmény fölhasználására.

E különböző oldalról érkezett izgató hírek, Ferencz követének szóbeli előadása a még mindig habozó kedélyeket újra föltüzelték. A hittel pecsételt fegyverszünet fölbontása lett a titkos suttogások, majd a napi beszéd tárgya, végre az általános jelszó, a háboru sürgetése közönséges. Julián a fölingerült kedélyeknek adott kifejezést heves beszédében, melyben a »frigy föntartását« követelte, de nem a törökkel kötött frigyét, hanem a sz. frigyét, melyet a pápával, görögökkel, keresztény fejedelmekkel már

előbb kötött volt az ország, s melyet egyoldalulag megszegni nem állott jogában a nemzetnek. Áll tehát épségében, következőleg fogatlan a törökkel kötött fegyverszünet, haszontalan a töröknek esküdtött hit, gátolja ugyanis azon eskü, melyet a megindítandó háboru iránt tett le a király.

Leirhatlan volt Julián beszédének hatása. »Meg kell szüntetni a fegyvernagyvást; a keresztény fejedelmek, kik segélyre fölkértek, szövetségét megszünteteleníteni nem szabad; inkább a sorsnak bármi csapásait, magát a halált elszenvedni, mint a hívőknek adott kötelező ígéretet megszegni; ilyen fölkiáltások hallatszottak.

E követeléseknek eredménye az lett, hogy a fegyverszünet a király, Hunyadi s a jelenvoltak közös akaratából fölbontatott 1444. augusztus 4-én. Azonban titokban kellett tartani e határozatot részint azért, hogy az erődök, melyeket a török az épen megbontott fegyverszünet értelmében átad vala, átvehethessenek, részint, hogy a hadi készületre elég idő legyen.

Vannak, kik az esküvel erősített fegyverszünet fölbontását azzal mentik, hogy Ulászló ezen esküje semmisnek tekinthető, mert Ulászló a pápát s a többi keresztény fejedelmeket a török elleni háborura fölszólítván, s azokkal ez ellen szövetségre lépven, amazok tudta és beleegyezete nélkül békét nem köthetett; mert továbbá, Ulászló saját vallomása szerint már ápril hóban Julián bibornok előtt megesküdött, hogy a török ellen háborut fog vezetni, s így a kath. egyház tanai, valamint a józan ész sze-

rint a második eskü, melyet Szegeden az első esküvel ellenkező ügyben tett, érvénytelen, semmis; végre mert az által, hogy a törökök a béke pontjait a meghatározott időben nem teljesítették, ha érvényes volna is a szegedi eskü, a másik fél azt meg nem tartván, annak megtartására Ulászló sem köteleztetett.

Szeptember első felében Ulászló elindult Szegedről. Serege, mely 20,000 embert számlált, és két harmadrészben magyarokból, a többiben mindenajku, főleg lengyel hadinépből állott, Orsovánál átkelven a Dunán, okt. 9-én Bodonhoz érkezett. Minthogy közvetlen célja volt, mielőbb a Hellespontushoz jutni, hogy az olasz és burgundi segélycsapatokkal, s az Epirusból kitörő Kastriotával egyesüljön, az útjába eső erődöket békén hagyta; ezen idő- és seregkiméleltből Bodonvár ostroma is elmaradt.

A Hellespontushoz két ut vezet; a Balkánon át visz a rövidebb, de ezt nem volt tanácsos választani, mert a sereg szekértáborát, mely a hussziták diadalai óta nálunk is némi alkalmazást nyert, és sok más kocsit vitt magával, nehogy — mint tavaly történt — a zsákmány nagy részét elégetni vagy elásni kelljen. A másik ut, mely a Duna legdélibb torkolatán alul fekvő Gülgrádhhoz s innen délre Gallipoli felé vezet, hosszabb ugyan, de kényelmesebb már azért is, mert eleséggel szolgálhatott a seregnek. Ezen indult el október közepe táján a sereg, és Nikápoly alá érke-

zett, melynek külvárosait fölégette, erődjét szintén bántatlanul hagyván.

Ide jött Drakul oláh vajda is, hogy hódolatát bemutassa, és figyelmeztette a királyt serege elégtelenségére, mely — mint nem minden gúny nélkül megjegyzé — kisebb a szultán vadászkisérleténél. Ulászló tanácsosai azonban, maga Hunyadi is áruló-nak tartották a vajdát, ki a keresztények minden mozdulatát följelenti a szultánnak. E vádat s annak fenyegető következményeit elhárította az oláh magáról, négyezer emberrel növelvén a magyar hadat; de fiának, kire a segélycsapat vezérletét bízá, meghagyta, hogy veszélynek ki ne tegye népét.

Ellenben Brankovics, ki négy évvel azelőtt a Raguzával határos Antivári kivételével egyetlen helységet sem mondhatott magáénak a szerb földön; kit a török innen is visszaűzött Magyarországra, s kinek Hunyadi dicsőséges hadviselése csaknem mindenét visszaszerezte, ezen Brankovics nemcsak megtagadta a segéd dandárok kiállítását, mire mint a korona hűbérese kötelezve volt; hanem Murádot már korábban értesítette a szándékolt békeszegésről, sőt azon mesterkedett, hogy Kastriota György egyesülését a magyar hadsereggel meggátolja.

Mindez nem akadályozta a maroknyi magyar sereget haladásában; mintha gonosz buverő kergette volna, mindig előbbre hatolt. Mert eddig egy török zászlóaljra sem bukkant, ugy hívé : az összes ozman erő Kis-Ázsiába szállíttatott Karaman ellen, honnan visszajöni az olasz-burgundi hajósereg és Gallipolinál táborozó görög hadak tiltják.

Hunyadi már Bolgárország rónáin, Várnán alul táborozott. Itt talált a Kamdsik folyó torkolatában huszonnyolcz török hajót, melyeket folygyujtatott. Azután három török foglyot küldött a tengeréből hosszát védő erődökbe az üzenettel: Ha megadják magokat, őrségök bántatlarul fog Ázsiába szállíttatni; különben kardra hányatnak. Ugy tett. Kalliakne, Kavarna és Varna megadták magokat; az ellenszegülő Devinát és Dekodint a magyar seregek egy napi vivás után bevették, ötezer törököt leöldöstek és sok magyar foglyot megszabadítottak.

Murád e közben karaman Oglival békét kötött, könnyű szerrel, mert ő volt a diadalmas, és az anatóliai parthoz sietett. Százhuszonnyolcz gálya czirkált a Hellespontuson és Bosporusban, s a szultán egy emberét sem fogta volna átszállítani, ha Velenche és Genua szatócs népét nem ismeri. Minden főért, melyet átbocsátanak, egy aranyat ígért a velenchei és genuai hajókapitányoknak, s ezek saját gályáikon szállították az európai partokra a törököket, kiknek száma a hozzájuk csatlakozott romaniai dandárokkal százezerre növekedett.

Ferencz bibornok, kinek része nem volt az elárulásban, első jajdult föl rajta, s első adta tudtára Ulászlónak a leverő hirt. Hanem e váratlan és lesújtó hír sem tartóztatta vissza a magyarokat, s habár némelyek azonnali visszavonulást javaltak, mások megállapodást tanácsoltak, a sereg még is előre haladt azon kecsegtető reményben, hogy a görögökkel és Skanderbéggel egyesülvén, Murádon diadalmaskodik. Azonban míg a gyáva görögökről

mitsem lehetett hallani, Kastrióta tudosítá a királyt, hogy útban van, de Brankovics gátolja útját, s hacsak a ráczokon keresztül nem tör, nem jelenhet meg.

Murád ezalatt minden összeütközést kerülven, Gallipolitól Drinápoly felé fordult, hogy Kastrióta és a magyar sereg közé ékelje magát, s így egyesüléseket lehetlennítse; miután pedig ezen oldalmozdulata sikerüle, sietett a magyar sereg elé, mely a fenyegető mozdulatra, hogy megütközni alkalmas helye legyen, Várnáig vonult vissza.

Várna a nevét viselő tengeröböl éjszaki részén fekszik, a Kamdsik folyó torkolatán fölül. Két előfok fedezi az öbölt, délen a makropolisi, éjszakon a galatai, az utóbbi és Várna közt a devinai láp terül el. A magyar sereg a láp mögött vert táborát; innen látta a szultánt néhány ezer lépésnyire közeledni, innen szemlélte éjente az örtüzek hosszú sorát a dombokon.

Ulászló haditanácsot tartott. Julián bibornok a tábor körülsánczolása mellett nyilatkozott, míg a Hellespontusból a pápai sereg megérkezik. Oltalmat remélt a nehéz löszerektől, a szekérvártól, s a támadás bevárását, nem megelőzését tanácslá. E nézethez szegődtek az egri és váradi püspökök, azonképen Tallóczi Ferencz. Mások visszavonulást ajánlottak. De Hunyadi az ellenség ily közelében sem a félelemnek fölrohható visszavonulást, sem a hosszabb veszteglést nem tanácslá, mert a kevéssé számú ágyúk tüzelésében nem látott elégséges erőt az ellenség távoltartására. Ha lőpor és eleség

kifogy, vész lappang és nem oltalom a székérfalak mögött : az ellenség könnyen rést talál, s akkor a tér szűke lehetetlenné teszi a rendszeres védelmet. Ha lehetne is remény a tengeri katonák foganatos segélyéhez a szárazon; de ugylátszik, ezekben sem bízhatunk többet, mint a görögökben; csalatkozni pedig elég volt ez egyszer, midőn a szultánnak Anatóliába rekesztését vártuk vala tőlök. Támadjuk meg tehát — ez tanácsom — késedelem nélkül a törököket; bátor lélekkel erőt vehetünk rajtok, míg mesterséges fogásoktól nem sokat remélhetünk. Ismerjük mi a szultánt és hadnagyait; hisz csak egy éve mult, hogy a Balkán völgyeiben és magasain fölkerestük őket, megtámadtuk és megsemmisítettük. Fuvassunk támadót hajnalban; Isten keze osztja a diadalt. Kegyes vakmerőség fogta el szíveinket, írja utóbb a pápához intézett levelében. A visszavonulás ekkor még nem volt ugyan lehetetlen, de szegyenlettük az elkezdett dolgot félben hagyni, a győzelmet és meggyőzetést egyaránt nem tartottuk dicstelennek.

A tanácskozás, Hunyadi tekintélye daczára, nem folyt le heveség nélkül. Nyomát leljük ennek a keserű kifakadásban, melylyel az egri püspök a fővezér véleményét ostromolta. »Én az ütközettől személyemre nézve nem félek; futni nem fogok, noha vesztemet előre sejtem. De a te futásodban nem kételkedem, mert reád a hazának még szüksége lesz,« veté utána, mondása fulánkját kicsipve, ernyedő hangon a heveskedését megbánó tüzes főpap. Azonban a többség Hunyadihoz állott, s vele örömmel és ifjú hévvel a király.

November 10-e hajnalán ivalakú csatarendbe állítá Hunyadi seregét. A balszárnyat, mely öt magyar zászlóaljából állott, a devinai láp földte; a jobb szárny — Tallóczy és Rozgonyi parancsa alatt — magához vette a kereszteseket is, ezen feküdt a fősúly, mert az ellenség főrohamát ez várhatta magára legelőbb; a tartalék-seregben Dominis, váradi püspök, tarnovi János és Bobrics Lesko foglaltak állást; derékban a király zászlója fogott helyet, míg Drakul oláhjai, kikben bizni nem épen lehetett, apróbb csapatokban a hadi rend mindegyik osztályába soroztattak.

A török erő balszárnyát a magyar jobbal szemben az anatóliai berglerbég, Karadsa, jobb szárnyát Turakhan vezérlette; Murád a középben egy dombon foglalt állást, honnan az egész vidék belátható volt, körülsánczolva és körülvéve tömérdek gyalogságával, a janicsárokkal, kik kapcsúl szolgáltak az európai és ázsiai dandároknak; előtte dárda volt leszúrva rajta a megszegett szegedi oklevél.

A magyar sereg harczvágtyól égve, három óráig leste a nyirkos őszi reggelen a jelt, mely őt az ellenségre zúditja. Hunyadi, a fővezér, egy hadosztályhoz sem kötötte le magát, ő ott fog lenni, hol az ütközet esélyei jelenlétét leginkább megkívánják; viszont arra kérte a királyt, hogy helyét a középponton el ne hagyja, az ő (a vajda) tudta nélkül. Hirtelen szél kerekedett, mely a Balkán végnyulványaiból eredve, végig boronálta a sikot a tengerig, s egy pillanatban szétszaggatta a magyar birodalom nagy fekete zászlóját, s a hön tisztelt, s ennél féltettebb erekljét, sz.

László lobogóját. A babonásbakat aggálylyal töltötte el a tünemény, vést sejtettek abból is, hogy az apród, midőn Ulászló fejére készüle tenni az ezüst sisakot, azt a porba ejté.

Hunyadi immár támadót fuvata a jobb szárnyon a mintegy tizenöt ezer török ellen, kik robogva ügettek feléje. Alaktalan porgomoly, melyből a vasak villáma kiczikázott, s éktelen zsivaj jelölte a heves, de rövid küzdelmet, mert Murád ázsiai lovassága hamar vissza volt vetve. A megszalasztottakat más hatezer váltja fel, kik az egri püspök és Franko tótországi bán dandárjára csapnak, azonban a magyarok ezeket is megszalasztják. A harmadik roham a leghevesebb és legvérengzőbb ép oly fényesen lön visszautasítva; azonban az egri püspök hevétől elragadtatva dandárjával nagyon is mélyen nyomult a tulnyomó törökség közé, a honnan csak kevesed magával tudott megmenekülni a bizonyos halál elől; ezen csekély eredmény által vérszemet kapott a törökség, negyedszer is, egész erővel rohan tehát meggyengült jobb szárnyunkra, s azt megnyomnia sikerült. De az éber Hunyadi látván a veszélyt, a körülte levő oláhokkal és vasasokkal, mint a kilőtt nyíl, siet segítségül, követi a király, mire az ellenséggel szárnya a magyar vitézségnek ellen nem állhatván, a legnagyobb zavarban vad futásnak eredt. S ezzel itt e szárnyon határozottan be volt fejezve az e napi hadi munka.

Ez alatt az ellenkező szárnyon is megkezdődött a tusa. Dominis püspök föllelkesülvén egri társának diadalán, mitsem gondolva oltalomra is alig elégséges

dandárával, támadásra vezényel, s az ozmán jobb szárnyat megzavarja. De csakhamar megfordul a koczka; a sokaság körülözönli, megfutamtítja, a szpahik a mocsárba szoritják. Ekkor tért meg Hunyadi a másik oldalról, hol a győzelmet kivivá, és pedig az oláhok nélkül, kik a fényes török tábor, a gazdagon megrakott tevék szemléletére kiálltak a harczból és széltében zsákmányolni kezdettek. Hiába unszolta őket a gondos vezér a győzelem befejezésére; semmi sem vonhatta el, a kapzsikat ragadozósaiktól. Hunyadi tehát nálók nélkül, a körötte maradt hűséges csapattal indult a szorongatott váradi püspök segélyére. Még a királynak sem engedte, hogy őt kísérje, s ismételve esdeklett, maradna a derékhaddal a központon, míg ő a szpahik elszélesztése után visszatér. — A balszárnynon megszorult tartalék-sereg szeretett fővezérének megjelenésére újra föllelkesült, és vele egyértelműleg nagy erőfeszítéssel támadást indita. A harcz kemény volt; sokáig hullámozottak az esélyek; több ízben váltva nyomták vissza egymást a győzelemáhitó makacs ellenfelek; míg végre a számosabb ozmánység engedni kénytelen, visszavonul és széteszlik. A győzelem kétségtelenül itt is ki volt viva; a török had mindkét szárnya, az egész lovasság szétszórva futásnak eredt.

Murádot e fordulat megdöbbsentette; lemondva a reményről, ha Karadsa őt meg nem akadályozza paripája fékét megragadván, futásnak indul vala. A janicsárok mind szorosabban sereglének körüle, hogy védelmezzék, a soraik közt hordozott békelevélen buz-

dultak boszúra, melyet »az eskütorló Isten meg nem tagadhat tőlök.« Ulászló — ugyanis — fékezni nem tudván harczvágját, környezete tüzelésére : ne hagyja a nap összes dicsőségét a vajdának, rohamot intézett maroknyi, de immár nyugtalan testőr-hadával a szultán ellen, mert — ugymondának a hivatottok — fejedelemnek fejedelemmel illik szembé szállania. A bátor sereg a földhányásokon áttörvén, a janicsárok tömött rendjeig hatott, sőt egyes portyázók a győztes szárnyakról a szultán sátoráig nyomulnak előre s fosztogatáshoz látnak. A janicsárok magas paizsaik mögül nyilzáporral fogadják a vakmerőn előnyomulókat. Sok veszett el a vitéz lengyelek és lovaik közül; de semmisem ijesztheti vissza a bajnok fejedelmet, ki egy rohanással töri keresztül a félelemtől elszokott régi jancsárok élő falát. E pillanatban magyar kard vetett veget Karadsa életének, s a másban Ulászló nagy hangon párbajra kiáltva Murádot, vakmerően feléje törekszik. Nem a megrémült ellenség vette körül, ő maga rontott kevesed magával a legsűrűbb tömegbe. Királyuk ezen veszélyét látva, sőt már annak végvesztét gyanítva több magyar csapat megszalad, mi időt és alkalmat adott a törököknek uj lelket venni.

Ekkor tért meg Hunyadi a szpahik végelszélesztéséből. Kedvetlenül lépé meg őt az, mi távollétében akarátja, kérése ellen történt; fájdalmas szívvél látja a csapatokat, melyekkel egyesülve a jancsárokat erős állásukból kivehetni nem minden alap nélkül remélheté, elszéledve, s az ifju királyt a reá tóduló ellenség közt a legnagyobb veszélyvel küzdeni.

Sikertelen igyekszik a futókat mngállítani, új rohamra, a szerencse megfordítására birni; végre is a janicsárok közé vágat, hogy legalább királya életét megmentse. Hasztalan! Eközben egy jancsár a király paripájának inaihoz csapást mért szekerczéjével, s egy másik — Chodsa Chizr-nek hívják a török kútfők — midőn a ló bukott vele, és kinos kelésczombján a boldogtalan fejedelmet nem hagyá lábra kapni, Ulászló fejét levágta és gerelyre tűzte. Királyuk mellett hullottak el, noha nem boszultatlan, lengyel hivei, kik e szerencsétlen elhamarkodásnak szitói valának.

A gerelyre tűzött fejnek látására a janicsárok kettős erővel rohantak a dandárra, melylyel Hunyadi az ütközet megújítását czélba vette. A keresztényekre leverőleg hatott e látvány; vad rendetlenségben hátráltak, s a távol sorokra is elragadott a bomlás. Az oláhok megfutamodtak, velők és utánok a magyarok és kereszties társaik nagyobb része; a kisebbik a körülsánczolt táborba vonult. Késő este lett vége a csatazajnak; a magyar sereg egészen megveretett.

VII.

A véres virradat. — Murád ismét lelép a trónról, de azt rövid időn visszafoglalni kényszerül. — Hunyadi viszontagságai. — Az ország siralmas állapota. — Hunyadi csüggedhetlen bizalma. — Az országos tanács. — Zrednai Vitéz János. — Az országgyűlés. — Királyválasztás. — Az országos kapitányok. — Érdekes levél. — Győzelem a Száva mellett. — A követség Bécsben. — Drakula meglakol. — Cselfogások a fehérvári országgyűlésen. — Pongrácz ügye. — A zágrábi püspökség. — Cillei megfenyítettése. — Az eskü Rákoson. — Hunyadi kormányzónak választatik, hatalma körülíratik; — A főméltóságok elosztatnak.

Murád a várnai nap után megtartott helyéről, sánczai közül szemlélte a néma virradatot. Mire lovassága ismét összeszedi magát, amugyis későn lett volna üzőbe venni a futamodókat, ha a hihetlen győzelem után támadólag föllépni nem tartóztatta volna óvatossága is. A magyar sereg romjai a szekértáborban nesz nélkül huzták meg magokat. Reményök volt, hogy a hozzá ütközők által gyarapodván, legalább visszavonulásukat földözhetik; talán Hunyadi és Julián segélyét is várták. Pedig ezek még a mult alkony homályában odahagyták a csatátért: Hunyadi szerencsésen jutott át a laszloveczi révnél a Dunán; Juliánt, mert kincset kerestek nála, az oláh révészek megölték.

A szultán — némelyek szerint — csak harmadnap támadta meg egész erejével a szekértábort; ellenkezésre nem találván elfoglalá a védtelen helyet: s az ott maradt, helyöket sem elhagyni sem oltalmazni nem merő, csekélyszámu keresztényeket leöldöstet. Ekkor veszett el Báthory István, ki Ulászló halála után a királyi zászlót megmentette s idehozta; ekkor Rozgonyi Simon, az egri püspök is. Dominis János, a nagyváradi, még tegnap a devinai lábba fuladt.

Murád aztán Asab béggel, egyik meghittével lovagolta be a csata terét, hogy szemlét tartson a holtak fölött. »Csodálatos — jegyzé meg — merő fiatal árczokat látok, s egy ősz szakált sem közöttük!« »Ha egyetlen ősz szakállu leendett velök, — viszonzá. Asab — nem fogtak volna ily veszedelmes vállalatba.«

Kétszáz ötven, gazdagon megrakott szekér esett a diadalmasok kezébe. Murád birodalmának összes tartományaiiban hirdette a győzelmet, mert a várnai öböl erősségeinek kivivása után nem csak Thráciában és Romániában, hanem a Pontus ázsiai partjain is rémület fogta el az ozman lakosságot. Az egyiptomi szultánhoz huszonöt fogoly vasast menesztett Asab bég által, mintegy mellékletül tudósításához, hogy annál szemléltetőbbé tegye, mily vasgyurókon vívta ki győzelmét. A brusszai helytartóhoz pedig a király fejét mézbe téve küldötte. A lakosok ünnepélyes menetben vonultak a diadal-hírnök elé, a főt megmossák a Niluserben, és ujlag lándsára tűzván utcázókat utczára vivék a győzelem ünneplésére.

Murád annyira kívánczozott a béke és áhítozott a nyugalom után, hogy másodszor is lemondva a háboru izgalmairól és a trónról, ismét elvonult magnesiái kastélya és tulipános kertjei árnyékába. Palotája és kertfala omladéka, néhány ciprusfa és számos épület maig is magasztalják építője jó izlését. Azonban a nyugalom most sem volt hosszú tartamú. A janicsárok lázadása Drinápolyban megértette vele, hogy tizenhat éves fia, ki utóbb a török birodalmat nagymérvű hódításokkal bővitendő vala, még gyöngé a kormánygyeplő tartására. Harmadszor is kezébe ragadta tehát azt, és fiát anyjához küldé Magnesiába. Mi pedig térjünk vissza Hunyadihoz.

Midőn Hunyadi oláh földre lépett, Drakula régi gyűlölségből, és árulást forralva, talán hogy Murádnak vele kedveskedjék, s így ennek haragját, melytől a magyaroknak adott segély miatt méltán tarthatott, lohaszsa; vagy hogy még vissza nem érkezett fiáért, ha ez netán fogságba esett volna, váltsága legyen, Hunyadit elfogatta. Néhány nap múlva azonban nemcsak szabadon bocsátotta, hanem megajándékozva őt, Erdély határáig tiszteletteljesen elkísérte. Mily körülmények birhatták az oláht terve másítására, nehéz meghatározni. Nem valószínű, hogy a Hunyaditól kicsikart jutalom birta rá, mert azt hinni, miszerint a rendek ráijesztettek Drakulára, ha az idő rövidségét nem vesszük is tekintetbe, aligha öncsalódás nélkül járna: ezen neme az erélynek és

gyöngédségnek Hunyadi iránt, nehezen egyeztethető össze azok jellemével, kik akkor otthon hatalmaskodának.

Magyarország állapota — mond a szépnyelvű Aeneas Silvius — fájdalom, az összes kereszténységnek sulyos kárával, teljesen roncsolt, zilált, és hajdani diszes fényéből kivetkőzött. Néhány év oly roppant változást idézett elő, hogy ha föltámadnának a néhai országnagyok, semmikép sem ismernének hazájokra. »Az igazság — ugymond a classikusokban jártas Vitéz János — mélyen hallgat, a szemérem korlátai széttörve, a törvény féke laza, az indulatok, szenvedélyek szabadon törnek mindenünnen elő, s a bizonytalan jövő aggaszt mindenkit. A vas önkény, a korlátot nem ismerő hatalom összezúz mindent, semmi jogra sem hajt, a törvények és szerződések ereje elalélt, gyűlölség, árulás és a legundokabb sarczolások szabad rést nyertek. A belső csend, a jó rend e megtörései, fájdalom, nemcsak ellenséget érdekelnek, hanem rokonokra is kiterjednek; a barátságos kéz kegyetlenül önbeleiben dül; az erő, önkény és hatalomvágy föltámadtak. Boszulói a bűnnek kevesen vannak, szerzői annál többen. Szét van zuzva a hitel, a béke korhadt, a vérség kötelékei tágultak, és hogy a régi közmondással éljek (Seneca) certi nihil, nisi frater hostis (csak az egy bizonyos, hogy a testvér is ellenség.)«

Szerencséje a hazának, mely Hunyadi nélkül veszni indul vala e zivataros időben, hogy ennyi önzés, ennyi cselszövesnek közepette a tisztalelkű, mindan áldozatra kész férfit a várnai csata után, mely

mást elcsüggeszteni képes lett volna, egy pillanatig sem feledkezett meg nagy életföladatáról. »Nem a mi hibánk az ütközet alatt, írta a szerény férfiú a várnai ütközet után Jenő pápának, nem az ellenség nagy ereje és vitézsége, hanem a mi bűneink, a Mindenható igazságos ítélete vertek meg; de töredelmes fájdalomkból új bátorság fog kiemelkedni. Vétkeink súlyát elismerve, bizalmam erős, hogy az igaztalanság kemény boszuállója a töredelmes szenvedőktől nem fogja megvonni irgalma kegyelmeit. Szilárd akarattal kívánom én ezt megérdemleni, az élet örömeit, valamint a halál félelmeit semminek sem tekintvén. Buzgó fáradozásaimban Isten kegyelmével, még élek, csüggedni nem fogok, s míg hazám sebeinek behegedését, gyalázatjának lemosását nem eszközölöm, nem szűnnek meg kettőztetett igyekezeteim.«

A vázolt rendetlenség és fejtelenség eltörlésére Hédervári Lőrincz, a nádor tisztéhez képest összehívta az 1445. évi febr. 6-ára az országgyűlést Székes-Fehérvárra. Nem az országgyűlés, csak az országos tanács, melynek természetes tagjai a főpapok, nádor s többi zászlósok és főbb nemesek valának, jött össze a kitűzött napon és helyen.*) Itt a rend helyreállítása tekintetéből, de Fridrik veszélyes igyekezetei miatt is, addig, míg az ország véglegesen határoz, szükségesnek tartották a végrehajtó hatalom iránt ideiglenesen rendelkezni. Talán a csehek példája lebegett szemök előtt, midőn több zászlós urat neveztek ki az ország kapitányáivá. Hunyadi János, kire

*) Knausz Nándor, Az országos tanács, Pest, 1859.

mindenek szemei tekintettek, Erdélynek és a tiszántuli részeknek kormányával bízott meg, mert a törökök beütésétől, e helyütt lehetett leginkább tartani. Ujlaki Miklóson kívül, kire — ugy látszik — a Duna és Tisza közti földet bízák, kiket neveztek még ki kapitányokká, adatok hiányában meghatározni nem tudjuk. Egyébiránt tett az országos tanács még némely más rendelést a belbiztonság föntartása érdekében, névszerint büntetést szabott a hatalmaskodókra, valamint azokra, kik váraikba rabló idegeneket fogadnak. Végre országgyűlést hirdetett husvét nyolczadára, Budára.

Hunyadi uj hivatalának pontosan megfelelendő, hogy az idő az országgyűlés megnyiltáig se folyjon el haszon nélkül az országra nézve, a kerületéhez tartozó megyék mindegyikében gyűléseket tartatott, és az országos tanács rendeletei értelmében oly végzéseket hozatott, melyek szerint a megyei karok és rendek magok fognak minden erejükkel eljárni azok ellen, kik netán erőszakoskodáson vagy országos rendzavaráson éretnének.

Bihar megyében maga foglalta el az elnöki széket, egyebek közt főleg azért, hogy a Dominis János gyászos halála által megürült nagyvárad püspökség betöltése iránt rendelkezék. E méltóságra titkárát Zrednai Vitéz Jánost szánta, kinek hazafiai és papi erényeit egyaránt tisztelni alkalma vala. Mellegen ajánlotta őt e célból a bihari uraknak, kik főkapitányuk kívánságát betölteni annál inkább serénykedének, mert Vitézben elárvult egyházmegyéjük kormányára alkalmas és minden tekintetben tökéle-

tes férfiut ismertek. Levelek küldettek tehát mind Hunyadi, mind a bihari rendek részéről nemcsak a pápához, hanem a bibornokok testületéhez és több római főemberhez is, ugymint az aquilaeai bibornokhoz, Thaddaeus mesterhez a pápai udvari orvoshoz, ki hajdan Magyarországon tartózkodván, Hunyadi házában is gyógyított, Caesarini Györgyhez, a szerencsétlen Julián testvéréhez. Ezen, április közepén kelt levelek előadják, hogy Dominis halála óta világiak foglalták el a püspökség jöszágait, jövedelmeit és várait, pedig ezen várak Erdély torkában fekvén, e tartomány nyitjául tekintendők, s ennél fogva a törökök ellen annyira fontosak, hogy addig a kereszténység ezen mindinkább veszélyes ellensége ellen mitsem kezdhetni sikeresen, míg a püspöki székhelyen oly hű pástor nem ül, kiben a haza oszthatlan bizalmát nem helyezheti. Ilyen az ajánlott Vitéz János, kit nemcsak a bihari karok és rendek, hanem az összes ország egy szívvel-lélekkel óhajt, s kit Hunyadi is kineveztetni kér, remélvén, hogy ezen első ilyenmü kérése nem fog megtagadtatni.

És hogy idetűzzük, a mit chronologikus tekintetben (1445. jún. 4.) utóbbra kellene halasztanunk: a pápa tekintetbe vévén a nagy magyarnak a kereszténység körül szerzett érdemeit, Vitézt a nagyváradi püspökségben megerősítette. Főnvannak még a levelek, melyekben Hunyadi e kinevezést több római jó emberének megköszönte, jelentvén, hogy ez által a szent-atyá neki és a hazának békét, a püspökségnek szabadságot ajándékozott.

E közben a kiírt országgyűlés nem ugyan a ki-

tüzött határnapra, hanem szinte egy hóval később, április végén, vagy május elején, és nem Budán, hanem Pesten összejött.

Voltak, kik Ulászlót még mindig életben hitték, vagy ezen hitet csak terjesztették, hogy a Lászlópártiakat, kiknek ügyemost felülkerekedett, némileg lehangolják, s így az ellenséges pártok megegyezését s a hazaegységének helyreállítását létrehozzák. » Véleményem szerint, kell, hogy mindenek előtt valamennyien diadalmasoknak is, bukottaknak is valljuk magunkat, s hogy mindegyik félnek oka legyen tartania a másiktól: mert a felek egyenetlen állása előregyanussá tenné a békét. » Így ír Vitéz János, s ezen hangulat uralkodott Hunyadiéknál. A szárnyaló híreket Ulászló menekvéséről, valamely főúr királylányá választatása, a monarchia eltörlése s a köztársaság behozatala lehetőségéről — aligha csalódom — az említett czélból terjesztgették, s hogy el is jutottak odáig, ahová irányozva voltak, mutatja Aeneasnak Fridrik akkori titkárának levele Szécsi Dénes, esztergami érsekhez, melyben ügyesen festi a Magyarországra háramló veszedelmet, ha a szárnyaló hírek valósulnának; mutatja az országgyűlésen elért eredmény.

Az országos ügyek külső vezetését Hunyadi bölcs szerénységéhez képest Ujlaki vitte. A vita már több napot emésztett föl, midőn pünköst-vasárnapján Ujlaki fölemelkedék, és reményét fejezé ki, hogy az urak immár megelégtették a meddő feleselést, mert az összes nemesség ugyancsak beérte a sok rakoncátlansággal, és királyt óhajt magának. Az urak

hallgattak, mire a kassai követ azon kérdést intézte Ujlakihoz : kit akar tehát fejedelmül a nemesség? Lászlót, Albert néhai urunk-királyunk fiát, lőn a válasz. És a király meg volt választva.

Minthogy a pártoskodások s a polgár-háború folytatása — így szól az ország végzése — okvetlen a haza bukását vonná maga után, hosszas tanácskozások s a nehézségek mindenoldalu megfontolása után következő határozat keletkezett :

Ha a király Szentháromság utáni vasárnapig vissza nem tér, és ha a Lengyelországba küldött követek életben létéről bizonyos és kétsegevonhatlan hírt nem hoznak, akkor a rendek valamennyien Lászlót, néhai Albert király fiát ismerik urokul és Magyarország valóságos jogszerű királyául, s addig, míg él, királyuknak tartandják, feltéve, hegy a római király őt a zálogbavetett koronával együtt nekik azonnal általadja. Ellenkező esetben, minden kötelezettségek László iránt megszűnik, és úgy kívánván az ország súlyos állapota, más fejedelem után fognak nézni, kinek kormányja alatt a fenyegető veszedelmekből kibontakozhassék a haza.

Hozattak azután még más rendeletek a közigazgatást, a törökveszélyt illetőleg, melyek végrehajtásáról az országos tanács, mint a mely a főhatalmat egyes egyedüli gyakorlá, gondoskodott. Ezen tanács fehérvári határozatai nyomán, a belső csend föntartására az ország négy kerületre osztatott, s minde-
nikbe külön kapitányok neveztek ki : Hunyadi és Ujlaki megtartották fönnebb említett kerületeiket ; Kassa környékén Rozgonyi György, Pelsőczy Imre

és Szentmiklósi Pongrácz. A főváros és környéke, úgy látszik, a nádorra bízott.

Az országgyűlés eloszlott. Az országos tanács pedig tisztének tartotta Lengyelországba is, Fridrikhez is követséget indítani; ez utóbbi követség tagjaul megválasztattak: Dénes bibornokérsek, Mátyás veszprémi püspök, Ujlaki Miklós, Gara László, Marczali Imre, Rozgonyi Osvát, Giskra János és mások. Szükségesnek látta az országos tanács egyszersmind a sz. széket s a többi keresztény fejedelmeket a történetekről tudósítani, s őket a törökök ellen adandó sikeres segélyre fölszólítani. Hunyadi e levelekhez, melyeket a várnai ütközetben részt vett Balázs, váradi kanonok vitt Rómába és a francia királyhoz is, szintén mellékelte külön jelentést.

IV. Jenő pápához, 1445. máj. 11-én irt levele annyira jellemző, hogy azt legalább kivonatossan közölni el nem mulaszthatjuk. »Midőn a háborúk természetét — ugymond — meggondolom, melyekben első ifjuságom óta forgolódtam, úgy találom, hogy mindigközsorsa volt a hadviselőknek, hol nyerni, hol veszteni a mennyei Intéző jeladásához képest. Istené itélni azok fölött, kik nekünk segélyt ígértek, kik fölhívtak, sietnénk oda, hol már minden el van készítve diadalunkra, s kik ígéretéseik által cselet vetettek nekünk. De az innen származott fájdalom jövődre még növelni fogja bátorságomat; a ki yétkeinket megboszulta, az meg fogja vigasztalni a benne bizókat, és Szentségeket arra birni, hogy a keresztény népnek lefojtott, nem megtörött erejét, mennél előbb segélyével föléleszsze. Bocsánat, hogy merészebb arcz-

czal, mint illenék, alkalmatlankodom : annál talán szabad arczatlankodni ez ügyben, ki neki régóta életét szentelte. Azért bizalommal tanácslom, intem, kérem Szentségedet, s alázatosan esedezem magas méltóságának, nyujtson segedelmet. A vallás-, a kereszténység ügyéről van szó. Nekem ennek szolgálataiban az életet és a halált egyiránt megvetnem erős szándékom. S ha e lélekzet tart, nem hagyok föl törekvéseimmel, míg a hazának sérvein nem segítettem, míg le nem törültem róla a gyalázatot.«

Mindezen sokoldalu segélykezésnek mi volt eredménye? A franczia király az angolokkal viselt háborúját vetvén okul, mentegeté magát, hogy noha igen ohajtaná, országának kimerült állapotában segélyt nem küldhet. A pápa ellenben a keresztény fejedelmeket azonnal fölszólítá segélyadás végett; Ferencz bibornoknak meghagyá, hogy a Dunán a meddig csak lehet, feljönni ügyekezzenek a magyarok segítségére; külön körlevélben a mult évben adott bucsút kiterjeszté azokra is, kik a vajda zászlói alá állának.

Azonban Hunyadinál már nem volt annyi érkezete, hogy e segélyt bevárja, mert a mult évi győzelmekben elbizakodott ozmanok nagyobb portyázó csapatokkal a magyar széleket fenyegették. Azért a megvert várnai had maradványait némely hirtelen gyűjtött uj csapatokkal kiegészítvén, oly sebességgel érkezett az alföldre, hogy a hirnek őt megelőznie ideje nem maradt. A törökök a Száván át látták ugyan megérkezni a magyar lovasságot; hanem azért az napra annál kevésbbé várták a fáradt magyarok

támadását, mert föllobogó tábortüzeik hosszabb pihenésre következtettek. De éppen ez csel volt Hunyadi részéről, ki nem törődve az ellenség nagyobb számával, nem erős állásával Sarno mellett, éjjel után nagy csendben átuszik a Száván, s hátulról robban az álmukból fölriadt ozmánokra. Ami azután kifejlődött, öldöklés volt inkább, mint csata. A zavar általános, az ellenállás megszakgatott levén, két óra alatt a Magyarország földulására rendelt sereg összevagdálva terült el a csatatéren, vagy rendetlen futásban keresett menekülést. Hunyadi azután bátorságba helyezvén a széleket, visszavonult.

Az országos tanács által kinevezett bécsi küldöttség, jóformán azért, hogy Ulászlóról a Lengyelországba küldött követből bizonyos hirt halljon, elhalasztá útját. Ezen megboszonkodva Fridrik, sereggel lépte át a hon határait, és Kőszeg városát ostrom alá vette. Ekkor szeptember végén megindultak lassan Bécs felé Dénes érsek, Gara, Giskra és Pozsony város küldöttei. Ujlaki azonban csak később jött Marczalival és a veszprémi püspökkel, miután a külön menvéd kezében volt. Ötszáz, diszbe öltözött nemes lovag, kétszáz pánczélos és huszonnégy kocsi kíséretében jött a korona és király átvételére. Fridrik, öcscsétől, Zsigmond főhercegtől kíséretelve, számos katonaság társaságában a város kapujáig ment eléje, s a fényes látvány szemléletére

összesereglett kíváncsi bécsiek nem hittek szemeiknek, midőn Ujlaki csak paripájáról üdvözlé a római királyt. Nem fogom az alkudozások vontatott menétét kísérni; elég tudnunk, hogy azok teljesen eredménytelenek voltak; Fridrik csökönyösségén szenvedtek hajótörést. Minek folytán nem egyedül fölfuvalkodott természetének, hanem részben a reménytelen kilátásoknak is rovandó föl, hogy Ujlaki a gyermek László látogatására Laxenburgba menni vonakodott, válaszul adván: Még nem tudom, ki leszen királyom, s csak akkor megyek a gyermek tiszteletére, ha őt előbb uramnak tudom. Fridrik, daczára e nyilatkozatnak, az október végén távozó követségnek meg kívánta adni az illő tisztességet, és azt személyesen elkísérte a külvárosig.

Míg a követség Bécsben járt, Hunyadi János az országos tanács megegyeztével Oláhországba vezette dandárát, boszut állandó azon méltatlanságért, melyet tavaly Drakulától szenvedett, s az áruló vajdának újból Murádhhoz lett pártolásáért. Mielőtt a hűtlen vajda ellenállásra készülhetett, Hunyadi már a tartományban volt seregével, és őt Törökországba szalasztván, az 1430-ban megöletett Dán fejedelem hasonnevű fiát, különben rokonát, helyezte vissza atyai örökébe. Ez megtörténvén, Hunyadi Nikápolyban Francesco Abertával, a pápai hajóhad parancsnokával, s a burgundi gályák főnökével találkozott, kik több naszáddal a Dunán fölfelé jöttek, s kikkel a keresztes háboru megújításának módja s eszközei iránt bővebben értekezett. Alkalmasnak látszott ez időpont merészebb tervek kivitelére, mert ekkor in-

dultak meg a janicsár lázadások az ifju Mohamed ellen. De még e tanácskozások befejezte előtt megjött annak hire, hogy Murád harmadszor is visszafoglalta a trónt. Ily viszonyok közt elhalasztották jobb időre a török háborút, ha majd nagyobb erővel rendelkeznek, s a két vezér minden további határozat nélkül vált el egymástól. Hunyadi a bibornoknak levelet kézbesített a pápa számára, melyben megköszönvén buzdításait, biztosítja ő Szentségét, hogy a reméllett segély megnyerésével, — melynek eszközléseért ujabban esd, — kettőzött igyekvéssel azon lesz, hogy a kereszténység ellenségei fölött kívánt sikert arasson. E levél 1445. nov. 29. kelt.

A Bécsből visszaérkezett küldöttség eljárásáról Székes-Fehérvárt volt számot adandó az országnak. Az országgyűlés e czélból ki is volt hirdetve 1445. december 8-ára, de minthogy a határnap rövidsége miatt a távolabb vidékről sokan elmaradtak, az országtanács jónak látta a rendeket jövőévi február 9-dikére ugyancsak Székes-Fehérvárra egybehíni.

Hogy a tanácskozmányok ekkor sem indultak meg, annak oka cselszövényben rejlik, melynek szálait a történet teljesen kideríteni nem bírta. Hédervárinak nagy része lehetett a dologban; gyűlölsége az osztrákház iránt nem hagyta őt pihenni. Miután meséje Ulászló életbenlétéről már elavúlt, most ujjab

hírt terjesztetett, azt t. i., hogy a nikápolyi tanácslozmányban részt vett burgundi követ, ki utját Magyarország felé vette, megegyezett abban, miszerint a burgundi király átengedi fiát királyul a nemzetnek. Elősegítette ezen osztrák-ellenes áramlatot a dölyfös Ujlaki, minden ügyekezettel azon levén, hogy az elméket Lászlótól elidegenítse, noha a nádorral különben egy kézre játszani idegenkedett; előmozdította a többség neheztelése Fridrik cselszövényei iránt, ki a királyi gyermeket fősvénységből s oly célzattal, hogy minél tovább befolyást gyakorolhasson Magyarország ügyeire, bitorolt gyámhatalma alól ki nem bocsátotta. Mindannyian tehát Hunyadira várakoztak: Hédervári és Ujlaki, hogy terveiknek megnyerjék, — a rendek, mert ily fontos körülmények közt távollétében határozni nem tudtak.

A nádor gyors futárok által értesítette a hóst a fehérvári összejövetelről. Eléje terjesztette, hogy jelen körülmények közt, épen úgy, mint a cseh nemzet, Magyarország sem lehet kormányzó nélkül. A kormányzói méltóság csak őt, Hunyadit, illetheti. E tekintetben senkisé is állhat utjában, hanem ha Ujlaki, kit nagyravágyás miatt szemmel kell tartani. Ujlaki viszont, noha az imént szövöttek a Hunyadi-ház elleneivel: a Cilleikkel, átlátta, hogy Hunyadit szintén meg kell nyernie, mert nélküle semmit, vele mindent elnyerhet; azért jövetelét megértvén, sietett vele találkozni.

Hunyadi az ország jelen állapotáról helyesen így gondolkodott: A fenyegető török háborúval szemben a két nagy párt: a szakadt hazában a bel-

békét helyre kell állítani, s ez okból Lászlót mellőzni nem lehet; az utolsó országgyűlés végzésének érvényben kell maradnia minden áron, az ifju fejedelmet s a koronát — ha szükséges — erőhatalommal is ki kell venni Fridrik kezéből. Hogy pedig ezen tervet annál sikeresebben valósíthassák, az ország kormányát kevesek, csak kettejük kezében kell öszpontosítani. Ujlaki döllyfe ujolag megbarátkozott ez eszmével, mely nagyravágását csiklandoztatta. És megegyezvén a két vajda ez alapon, titkos követiséget küldöttek Fridrikhez azon kijelentéssel, hogy a burgundi királyfiról terjesztett hír nem bir alappal; ők mindketten László hivei, kinek ügyeit előmozdítandók, szükséges, hogy előbb mindeneket maguk iránti engedelmességre birjanak, azért a legfőbb hatalmat kezökre kívánnák keríteni; a föntebbiek bebizonyítását legelőbb abban fogja lelmi a romai király, hogy a további alkudozást mindkét fél meglegedésére fejezendik be.

Fridrik az ajánlatot, úgy látszik, jól fogadta. Hunyadi pedig, hogy a dolog kifejlődésére időt hagyjon, s hogy Fridrik választát bevárja, csak lassan mozgott Erdélyből Debreczen felé, hol még február végén tartózkodott. Ezen időt Hédervári is sietettjavárafordítani, kinek a fönnebbiek valamiképen tudtára estek. Sietett fülébe sugatni Hunyadinak, ne jöjön Székes-Fehérvárra, mert Ujlaki lest hány neki, s élete ellen igyekszik, hogy Fridrik pajzsa alatt egymaga kormányozhassa az országot. E váratlan de nem épen valószínűtlen hír megdöbbenté Hunyadit, és utjában föltartóztatá. Azonban Ujlaki, ártat-

lanságának bebizonyítására és minden további gyanu elhárítása végett, azonnal utra indult; kíséret, bátorságlevél és félelem nélkül lépett Hunyadi elé, hogy Fehérvárra meghíja. A bizalom bizalmat kelte, s Hunyadi vajdatársa kíséretében minden bántódás nélkül jelent meg Fehérvárt. Hamis volt-e a nádor vádja, avagy hogy Ujlaki hitte elhasztandónak elárult tervét, meghatározni nem tudjuk. De kétségtelen, hogy Hédervári a két vajda közötti meg hasonlason tovább is mesterkedett, s elvégre létre is hozta azt, a haza nem csekély hasznára.

Az országgyűlés ekkor, márcziusban már együtt volt. László ujra királynak ismertetett, daczára annak, hogy a Bécsben járt követség jelentése nagy zugást keltett. Uj követség küldése határoztatott, a dolog végelintézése pedig a közelebb, június 5-én tartandó országgyűlésre halasztaték. Mily végzések hozattak még, nem tudjuk pontosan, de hogy ezek közül a dölyfe miatt sorsosaitól utált Ujlaki ellen, névszerint a duumvirátus meghiusítására volt intézve, kitetszik ezen indítványokból: A jövő országgyűlésen egy főkormányzó választassék, mely választás előtt az országnagyok valamennyien hivatalaikat és méltóságukat letenni kötelesek. Az országnagyok közt kötött bármely titkos szövetkezés érvénytelennek nyilváníttatik.

Érdekes és korjellemző epizódját ezen országgyűlésnek a hírdett Szentmiklósi Pongrácz ügye képezte. Ezen rabló főúr, rég megfélelkezyén az imént kapott fenytékről, megszokott erőszakoskodásait folytatá, s ez által magára zúdítá Giskrát, a szent-

györgyi grófot s a császárt. Az ország maga elé idézte ezek panaszai folytán a vakmerőt, sőt menvédet is adott neki, hogy önigazolására megjelenhesen. De hasztalan; mert a hitszegő más hitlevelének sem hitt, és nem jelent meg. Legujabban Schlick Gáspártólanémetkirálykancellárjától foglalta el Szokolcza várát; mire a fönnemlitettek nyolczezernyinél több haddal indultak ellene, s keményen szorongatták, elannyira, hogy semmiképen sem tudván magán segíteni, a nagyobb hinárból Fehérvárra menekült mindent ígére, László királynak meghódola, csak-hogy az ország közbenjárjon mellette Fridriknél. Pártharczban sokat néznek át a felek, de alig érthető még e szempontból is, hogy a szemtelen rabló úr Dénes bibornokot és Ujlakit megnyeré magának, sőt Hunyadit is kedvezően kellett hangolnia, mert különben meg nem fejthető, miként történhetett, hogy e megrögzött rablóért folyamodtak Fridriknél, Giskrát pedig és a szentgyörgyi grófot egyszerűen eltilták a megtorlástól?

Ellenben ugyanezen országgyűlés a rakoncátlan Cilleiek megfenyítését határozta el, s e határozata végrehajtásával Hunyadi Jánost bizta meg. Az eset röviden következő:

Tallóczy Máté, horvát bánnak 1445-ben történt halála után Zolio, másként Zoll Benedek, — ki a zágrábi püspöknek kinevezett Csupor Demeter ellenében a püspökséget magának, mint a káptalan választottának követelé, — Cillei Ulrikhoz folyamodott segítségért. Cillei pedig meghagyta hadnagyának, az ismert Vitovecz Jánosnak, hogy a zágrábi püspök-

ség erősségeit s egyéb birtokait, melyek eddig a bán oltalma alatt állottak, elfoglalja. Ugy történt. Vitovecz azonfölül Szent-Györgyöt (Rattenhaus) s a vránai perjelnek Zágráb környékén levő erősségeit is megtámadta, bevette, Pakrácznál pedig az eléjesiető perjelt, Tallóczi Jánost, 1440-ben Nándor-Fehérvár hős védőjét megvervén és megölvén, Pakráczot és vidékét hatalmába ejtette.

Hunyadi ezen »ég és föld ellen elkövetett gázságok megboszulásában,« mint reá bizott dologban szokott serénységével járt el. Április havában egy 15.000 főből álló sereggel oly hirtelen csapott a Cilleiekre, hogy ezeknek a szükséges védelmi előkészületekre idejük nem maradt. Könnyű szerrel elfoglalta tehát Szent-Györgyöt, Varasdót pedig, a grófok horvátországi székhelyét, felgyújtotta. Innét, míg Székely Jánost ezer emberrel Cilli környékének pusztítására küldé, ő maga Ormosdnál átkelvén a Drávan, a római király várnagyait, kik őt utjában föltartóztatni akarák, megszalasztotta, és Windisch-Feistritzot, hol Vitovecz János magát megvoná, részben elhamvasztotta. Vitovecz ekkor ügyesen Pettauig hátrált, minden ütközetet szorgosan kerülván; Hunyadi, tehát visszafordult, és visszajövet Kapronczát bevette.

A két, békéért esdő Cillei grófnak ezek után nem maradt egyéb választása, hanem a Hunyadi által eléjük szabott békeföltételeket halogatás nélkül elfogadni. A magyar korona iránt újból jobbágyi hódolatot fogadtak, hit alatt igérvén, hogy a magyar rendek hire és megegyezte nélkül mitsem tesznek

Magyarországon, parancsaikat magyar birtokaikra nézve hiven teljesítik; Hunyadi viszont elfoglalt birtokaikat visszaadta.

A minden jóktól utált faj megfenyítése után győzelem-koszorúzottan jelent meg Hunyadi az országgyűlésen, mely a minapi székes-fehérvári végzés folytán Pestre volt ugyan kiirva, de minthogy az ország nagyjai, egyháziak és világiak, nemesek és városiak, egyaránt a rendesnél nagyobb számmal gyűltek össze, a Rákoson tartatott. A bécsi követtség jelentése ismét közelégtületlenséget szült, hanem azért a többség mégis belátta, hogy a haza annyi veszélytől fenyegetett viszonyai közt Lászlót mellőzni nem lehet. Hunyadi a nádort is ezen nézetre terelvé, szinte közakarattal újra végzésbe ment, hogy árván született László tovább is királynak ismertetvé, kiadatása, hogy a nemzet szokásaihoz jó eleve simuljon, követeltessék.

Ezután megtétettek az előkészületek a kormányzó választására. A fehérvári, főnnebb érintett pontokon kívül, következő eskü olvastatott föl, melyet a világi rendek közöl külön mindenik, egysem ünnepélyesebben Hunyadinál, tett le: »Isten engem úgy segéljen, Boldogasszony nekem irgalmat úgy nyerjen, Istennek minden szenti érettem úgy támadjanak, Istennek szent teste én végnapomon üdvösségemre úgy méltóljék, föld tetememet úgy fogadja, onnat harmadnapon úgy ki ne vesse, magól magom úgy ne szakadjon, ítélet napján Istennek ő szent színét úgy láthassam, örök pokolba úgy ne temetessem: hogy a szerzést, kit ez ország szerzésére

megírtanak volna, azt erősen és tökéletességgel mind megtartom, semmit ellene nem teszek, sem tetetek.«

Június 5-én végre fölviradt pünköszt ünnepe; szebb, tisztább nap soha sem lövellé sugarait a Rákosra. A rendek összegyűltek a kormányzó választására, és a Szentlélektől mintegy megszállva — mondja helyesen Teleki — egyes és közértelemmel kiálták Hunyadit kormányzónak Kis-László nevében. Érhetett-e a kitüntetés a hős és becsületes Hunyadinál mást? A választás a legérdemesebbre és legszerényebbre esett.

Kétségtelen, hogy a büszke Ujlaki, a királylyal rokon Garai László s az alacsonylelkű Cilleiek inye szerint nem folyt e dolog, hanem ők sem merték idétlen hangjokkal a kitörő közörmű öszhangzó hozsannáit megzavarni.

Hunyadi szerénységében, és visszariadva a nagy felelősségtől, nem akarta eleinte elfogadni a kényes méltóságot, emlékeztetvén azonban imént letett hitére, megnyugodott, de utasítást kért, mely hatalma körét megszabja, irányt és czélt tűzzön jóakaratu igyekezeteinek. A kívánt utasítást még ez országgyűlés dolgozta ki. Az elv, melyből kiindula, az volt, hogy a kormányzó a király helyettese, mihez képest királyi hatalomra és tekintélyre van szüksége. Azért a király és királyné váraival egészen ő rendelkezik, az ország hadi erejét fontosabb esetekben ő vezérli, törvényes időben az igazságszolgáltatás élén ő áll, elnökölvén a királyi főtörvényszéknél, melyen kivüle a nádor, az országbiró, két egyházi, két világi főur

és hat, e célra országgyűlésileg kiszemelt nemes foglalt helyet. A törvénykezés rendes időszakán, az ugynevezett nyolczadokon kívül, egy főpap, egy világi főúr és két nemes leszen körülötte, kikhez még anynyi egyént sorolhat, amennyit az országtanács célszerű szervezésére szükségesnek tart. A királyi jövedelmek kezelését két egyházi és ugyanígy világi főúr, kik a pénzügyet közelebbről ismerik, bizta az ország; a kiadásokról ezeknek s az országtanácsnak meghallgatásával intézkedik a kormányzó. Ezeken kívül még következőkben látta jónak megszorítani az 1446. június 13. kelt törvény a kormányzó főhatalmát: a koronára visszaeső jóságok közül csak azokat adományozhatja el, melyek harminczkét teleknél nem nagyobbak, a többiek a korona számára egészben fentartandók, és ama kisebbek közül is azonegy személy csak egy ízben nyerhet adományt; a hűtlenségről vádoltakat csak az országos rendek megegyeztével maraszthatja el, az elmarasztottakat csak azok megegyezésével mentheti föl; az érseki és püspöki székeket, ugy a nagyobb apátságokat csak az országtanács meghallgatásával töltheti be.

Ezen törvényes határozatok kihirdetése után a főhivatalok töltettek be ujolag. Hédervári Lőrincz megmaradt nádorul és budai várkapitányul; Ujlaki megerősített az erdélyi vajdaságban, melyet maga Hunyadi is megtartott a kormányzói hivatal mellett; Garai László horvát bán, Palóczi László országbíró Ország Mihály tárnokmester, Székely Tamás vránai perjel lett, a többi, kisebb hivatalok is betöltettek. Nem köznapi bölcseségre mutat Hunyadi részéről,

hogy míg a közméltóságokat eddigi viselőikre ruházá, a megüresülteket nagyrészt László kitűnőbb hűveivel tölteté be; és szerencsés gondolatnak tartják, hogy Ujlakit, kire a nádorral és az oligarcha-párttal szemközt ellensúlyként számíthatott, kormányzó-helyettessé választatá meg, valamikor a hadviselés gondjai őt az ország határain kívül foglalkoztatják.

VIII.

Az új kormányzó sürgös teendői. — Új követség Fridrikhez. — Drakula büntetése. — A német király konoksága. — Levelezések. — A ki mindig készül, és soha el nem készül. — A háború és béke. — A cseh és magyar követség Bécsben. — Diplomatus jegyzék a lengyelekhez. — Az országgyűlés. — Szűkkeblű határozatok. — Oligarcha czélszavak. — Aeneas Silvius de Piccolomini életrajza. — Németország kiegyezése a római szent-székkal. — Jenő pápa halála. — V. Miklós a békét sürgeti. — A szegedi békekötés. — A nádori székre, Hédervári halála után, Gara László választatik.

Az új kormányzó elé két sürgös feladat tárult, az egyik török veszélytől óvni meg a hazát, a másik László királyt a német gyámság alól szabadítani föl, s ez által Fridrik káros beavatkozásának az ország ügyeibe alapját vonni el. Mert benn, az országban szünetelt a pártharcz, hisz Hunyadi a kormányzóságra László híveinek hozzájárultával is emeltetett; hazafiúi érdemei, s adott szava, hogy a gyermek jogainak érdekében fogja vinni az országglást, nyerték meg neki e párt hazafiasb részét. A kormányzó élénk örömmel tudatá a pápával, ki neki új méltóságához szerencsét kívánt, az országos egyetértés helyreálltát.

Az 1445-diki országgyűlés végzése, mely Lászlót királynak oly kikötéssel választá meg, ha Fridrik őt és vele a koronát kiadja, loyális módosítást nyert.

Király és korona a makacs gyám kezében maradt, és Hunyadi mégis László személyében és nevében vitte a kormányt. De jóllehet a választás föltétlen tényül elfogadtatott, Fridrik bitorlott gyámságát és önkényét még László föltétlen hivei is fegyverrel valának készek szüntetni. Az országos rendek azon végzésének éle, mely az állam kül- és belelleneinek leküzdésére öt házhely után, valamint négy-négy jobbágytalan nemes után egy-egy arany forintot kamarai nyereség módjára rendel beszédetni, ugyancsak Fridrik ellen volt fordítva, mindazáltal újra követség ment hozzá, hogy töle a gyermek-királyt, a sz. koronát s a jogtalanul elfoglalt városokat és erősségeket visszakövetelje.

Míg e követség odajárt, Hunyadi Erdélyben találjuk árváknak és özvegyeknek igazságot szolgáltatni, és a mi földolog vala, Drakula ellen készülleteket tenni. Ez ugyanis Drinápolyból török segélyreki megtért, országát visszafoglalta, Dánt elkergette, sőt Erdélybe is átcsapott és pusztított. Büntetése hamar utolérte. Mihelyt Hunyadi seregét együtt találá, még az ősz előtt, a töröcsvári szorosnál a magas Bucsesnél átkele, és a Jalomicza partján gondtalanul táborozó török-oláh hadat meglepé. A menekülés minden oldalról el levén zárva, minél nyakasabb ellenállása, annál biztosabb vala az ellenség halála, mely elől a megrémült oláhok urokat elárulva, Dán zászlói alatt kerestek menedéket. Drakula maga fiával elfogatván, életét vesztette. Ekként nyerte vissza Dán vajda tartományát.— A kormányzó egyuttal István moldvai vajdát is, ki Lengyelország főnhatósága alatt állott,

szorosabban az ország érdekeihez kapcsolta, s vele a török ellen szövetséget kötött.

Azalatt a bécsi követség is visszatért a tagadó válaszzsal. Fridrik ugyan eleve értesült arról, hogy a magyarok többször ismételt követelésöket ez egyszerűen a szónál keményebb módon is fogják sürgetni; el is követe minden tőle telhetőt, nehogy készületlen találják; t. i. segélyért folyamodott a német birodalom rendeihez, és fölszólítá saját alattvalóit is, hogy seregeiket állítsák ki: de itt is, ott is sikertelen kopogtatott; érdeket ügye iránt kelteni nem birt. Hanem azért konokul megmaradt a mellett, hogy Lászlónak még mindig szüksége van gyámra; a koronának a fejedelemsnél kell maradnia; a várakat pedig megtartja zálogul addig, míg az Erzsébetnek kölcsönözött pénzen ki nem váltatnak: ez volt ismét válasza.

Ennek folytán a Fridrik ellen indítandó háború iránt az országos tanácsban egy vélemény uralkodott; még a kis László leghivebb pártfelei is zokon vették a német császár tagadó válaszát. Mielőtt azonban az első kardvágás megtörténnék, helyesnek találta az országos tanács fölszólítani az osztrák rendeket, különösen Bécs városát, hogy ez ügyben velök kezet fogjanak, vagy legalább Fridriket ne segítsék. El végből október 2-án a német születésű, de már régtől Magyarországon lakó Kochheim Jánost küldé Bécsbe. Mivel pedig a pápa alkalmasint Fridrik panaszára, ugyanazon levelében, melyben Hunyadinak szerencsét kívána, a békét a császárral különösen hangsúlyozá; a velenceiek pedig a magyar hadkészületre, Fridrik által elámíttatván, aggoda-

lomba jöttek: ugyancsak az országtanács, Hunyadi Jánossal élén, irt a velenceieknek, hogy nincs szándéka a köztársasággal fennálló békét megbontani, sőt inkább megerősíteni óhajtja azt, s a hadikészületek az ország elfoglalt részeinek visszaszerzésére intézkednek; irt a pápának is a háború okait kifejtve: »Erőszakot szenvedünk — így szól a levél — minden hibánkon kívül. Hazánk megzavart belbékéje már helyre kezde állani, és biztosan reménylök, hogy nem sokára egész erővel támadhatunk a kereszténység közellenségére, midőn épen az, kit az egész kereszténység Augustusnak nevez, szándékunknak gátot vet, s a forradásokon új sebeket ejt. Két királyunk közül, kik miatt belnyugalmunk megzavarodott vala, az egyik meghalván, a másikat közakarattal fejedelmünknek választók, ennek folytán többször esdünk a római királynál: bocsássa őt elorzott koronánkkal együtt kezünkre, s adja vissza országunk törvénytelenül elfoglalt részeit. De ő bennünket csak üres szóval tart, tényleg új foglalásokat teszen, a királyi s egyházi jövedelmeket eltulajdonítja, sőt, ami főleg nehezünkre esik, új terheket ró, új erősségeket épít, a templomok, névszerint a győri székesegyház oldalán lő- és baromólakat, tánczhelyeket és boltokat építtetni enged, és hogy röviden fejezzük be: a hitetlenek és pogányok támadása nem árt hazánknak annyit, mennyit a nevezett fejedelem. Így akarattunk ellen is kénytelenek vagyunk hazánk épségét fegyverrel kivívni.« A kormányzót végre odautasítja az országos tanács, hogy Ausztriát, mint királyuk ősi birtokát lehetőleg kimélje, ellenben Fridrik sajátjá-

val: Stiriával, Krainnal és Karinthiával annál ki-
méletlenebbül bánják el.

Hunyadi Sárvárnál a Rába partján táborozott, midőn november 15-én válasz érkezék Bécs városától s az osztrák rendektől. Az emberek soha sem tanúsítanak nagyobb ovatosságot, rend- és jogszeretetet s kimélyt, mint midőn valamely igaz ügynek kellene áldozatot hozni. Az osztrák rendek és Bécs tanácsa több-kevesebb élességgel hasonló tartalmúleveletirtak:

Örömmel értik ugyan László herczeg királylyá választatását, de a mi az indítandó háborút illeti, ők úgy tudják, hogy a kérdéses magyar várakat részint zálogban bírja, részint olyan rablóktól foglalta el Fridrik, kiket a magyar kormánynak kell vala megzabolázní; mivel pedig azt tenni elmulasztá, a római király volt kénytelen nagy költséggel megalázni. Ő fel-sége azonban ezen várak és a rajtok fekvő pénzek iránt mindig kész volt, most is kész barátságosan egyezkedni. Ne adjon tehát a magyarság rossz példát, tegye le a fegyvert. Ha mindazáltal ezt tenni nem akarná, ők is kénytelenek lesznek kötelességöket teljesíteni, s urokat segíyezni, minthogy minden kedvetlenségnek nem Fridrik az oka, hanem egyenesen a magyarok.

E válaszra megindítá Hunyadi seregét, melyet némelyek tiz-, mások huszezerre becsülnek, és ellepte Stájerországot, Karinthiát és Krajnát, úgy nyomult aztán az osztrák szélek felé. Ellenállásra sehol sem talált, mert Fridrik, noha folyton készült, soha el nem készült. Lovassága nem lévén, sikra nem szállhatott, kevés gyalogságát némely erősségek védelmére vonta vissza. A földetlen szabad he-

lyeket tehát a magyarok földulták, kirabolták, föl-
égették, csak keveset véve ki, mint Medlinget és
Badent, melyek nagy összegen válták meg magokat.

Fridrik ezalatt Bécsben tartózkodék, mint a
boszús bécsiek mondák, semmivel sem törődve. »Mint
egy második Sardanapal, ott ül a fonó asszonyok
körében; az őszi növényeket ássa ki, és takargatja a
közelgő tél elől a gyengye plántáscskákat. . . . És
ugy tetszék soknak, mintha ármányosan örülne, hogy
ily módon alattvalói, nevezetesen az osztrákok meg-
aláztatnak. A bécsiek ugyanis, akkor dusak, bővel-
kedők és hatalmasak valának, kiktől naponként ara-
nyat és ezüstöt kizsarolni igyekvék.« Így a koriró.
Hanem a magyarok pusztításai mégis csak fölráz-
ták a császárt; a bécsiek a császárnak az ígért se-
gélyt ugyan meg nem adák, de városuk védelme iránt
hathatósan gondoskodának.

Hunyadi Neunkirchen mellől, hol táborba szálla,
ujra irt a bécsieknek, s úgy látszik, az osztrák ren-
deknek is. E levelében ismét kifejti, hogy közös
urok érdekében fogott fegyvert, kinek a koronával
és az ország jogtalanul elfoglalt részeivel visszaada-
tását követeli. Barátságosan inti őket, ne keljenek
föl Fridrik mellett, mert amint megkimélé őket eddig
ugy bizonyosan másként teend, mihelyt a barátságot
ők magok fölbontják. A válasz e levélre alázatos volt,
s nyomban küldöttekül Cillei Ulrik, Schlick Gás-
pár, Stahremberg Rüdiger és a bécsi városbíró
követék, hogy a béke iránt tanácskozzanak. Hunyadi
a további alkudozások alapjául egyelőre azt kívánta,
hogy Győr, mely a német királyt zálogczimmel sem

illeti, miután árulás által jutott kezébe, jövő Gyertyaszentelőig (febr. 2.) visszaadassék az országnak, Cillei pedig vállalja föl a kezességet, miszerint Győr a kitűzött határnápig okvetlenül a magyar kormány kezébe szolgáltatik, különben Hunyadinak szabadságában álljon birtokait elfoglalni, fölégetni, elpusztítani, Ulrik gróf pedig a hitszegés büntetése, jó hire és neve elvesztése alatt ezt se szóval, se tettel ne akadályozhassa. A háborúnak alkalmul szolgáló többi pontokat mindkét fél által kiküldendő biztosok intézzék el a sz. György napját követő hétfőn.

A jótállás, ily komolyan érve, nem volt Cillei nyére; Fridrik is visszautasítá, helyette újabb szövvényes ajánlatok tétettek; de Hunyadi megúnván az osztrák rendek patvarkodó okoskodásait, száguldó csapatait a fischamenti termékeny környékre szabadítá föl, melyek egy részről Radováig hatottak, másról Berchtoldsdorfot és Hochstrasst földulták. Ekkor újabb alkudozások mezejére lépven Hunyadi a római király ajánlatát, hogy kész ugyan Győrt visszabocsátani, de a visszabocsátás föltételeit szabják meg a versengő felek biztosai a római követ elnöklete alatt, elfogadta, nemcsak azért, mert az iránta mindig rokonszenvet tanúsított pápa közbenjárásától csak jót remélt, hanem mert a sűrű hófuvatokkal beállott tél élénken emlékeztette a hadjárat abbahagyására. Rövid fegyverszünetet kötven tehát, december közepén visszavonul a gazdag zsákmánnyal, melyet német író (Arenpeck) nem minden nagyítás nélkül tíz millió aranyra becsült az okozott kárral együtt.

Haza érkezvén Hunyadi, azonnal kinevezte a békebiztosokat, kik a római szék megérkezendő követével az újabb alkudozásokat kezdjék meg; voltak pedig: Szécsi Dénes esztergami, Vitéz János váradi, Péter váci, Ágoston győri főpapok, Palóczy László országbíró, Ország Mihály kincstárnok és Garai László macsói bán. Hunyadi maga nem akart személyesen részt venni a tanácskozmányban, melytől sokat úgy sem várhatott, inkább Erdélybe ment a havasalföldi és moldvai vajdák viszonyait a koronához szabályozandó.

Megérkezett ezalatt Bécsbe a pápa követe is, Carvajal János bíbornok, éles elméű, értelmes, ékesszóló, a szövényes ügyek kifejtésében jártas, az európai udvarokkal, kivált Fridrikével ismeretes férfiú. Békeszerzés a római király és a magyarok közt, továbbá a kelyhesek alávétése Csehországban, hol Rokyczana mindent megzavara, volt reábizva. Nehéz két föladat. Itt vallási fanatizmus és szűkkörű egyházi nézetek; ott nyavalyás fősvénység és furfangos határozatlanság állták útját.

A magyar biztosok útját februáriusig a római király kisszerű huzavonája a bátorságlevél kiállításá körül s az utat bátortalanító rablók késleltették. M helyt ezen akadályok elhárítva lönek, azonnal fölindultak nagy kísérettel, nem pusztán a külső fény, de bátorság tekintetéből is.

A magyar urak előtt ugyancsak Bécsben jártak a cseh országgyűlés követei is, szintén az ifjú király kiadatását követelő. Fridrik ezeknek barátságosan, hanem az ügyet halasztólag, határozatlanul felelt. Örömet kiadná, ugymond a parányi fejedel-

met, de előbb, behatóan, annak módja szerint kívánna az ügyben tanácskozni. Jójenek tehát sz. Mihálykor Bécsbe e végből, bátorságlevelet majd kiállít ő számukra, ha mindjárt ezren lesznek is.

Különb eredményt a magyar biztosok annál kevésbbé remélhetének, minthogy Fridrik első teendői közé számítá konkolyt hinteni a küldöttség tagjai közé, kik közül némelyeket ámtításokkal megtántorítani és Hunyadi ellen lázítani igyekvők; minthogy továbbá az osztrák rendektől kérelmével, melyben fegyveres segílyt sürgetett magyar birtokai oltalmára, elutasították, némely magyarországi városokhoz intézett leveleket, melyekben őket kormánytük ellen megvető kifejezésekben, és fejedelemhez semmikép sem illő módon bujtogató, hogy az egyetértést az országban zavarja. Az elkeseredés ez aljastetten oly nagy volt, hogy az országos tanács czélszerűnek találta jegyzéket intézni a lengyelekhez ez ügyben, főlemlítvén, mily alattomosan mesterkedik a római király, hogy a honfiakat egymás ellen izgassa, barátságukat kéri, »mert meg van győződve, ugymond, hogy a németek és magyarok nemzeti gyűlölségének csak fegyver vethet véget.«

Mindamellet az értekezletek nagy tüzzel folytak néhány napig, mignem minden kilátás az eredményre eltűnván, a követség Bécsset, hova februárus 22. Hunyadi is megérkezék vala, odahagyá, hogy további teendők iránt az országgal tanácskozzék, amiért a pünköstre összehitt országgyűlés határnapját előbbre, márczius 12-dikére tolta. Ezen országgyűlés márczius 27-dikéig tanácskozzék. Némely

vármegyék, mint a Cillei-párti Zágráb és Varasd, elmaradtak; Giskra sem jelent meg. A félbeszakasztott alkudozásokra határoztatott: fölkérni a Bécsből Prágába ment, de innen már Bécsbe visszaérkezett pápai követet, jőne le Budára, ha a békéltetés műve szíven fekszik; mert Fridrik untató fogásai s alatomos cselszövényei a rendek kedvét szegték arra, hogy biztosaikat az elkezdett alkudozások folytatására Bécsbe küldjék. Ezen országgyűlés egyéb végzései az oligarchia irigységének, Hunyadi ellen szított áskálódásának és rendetlen vágyainak tüntették előjeleit. Ezekből kiemeljük a következőket:

A kik az árván született László, az egyértelműleg választott fejedelem helyébe más királyválasztást szóba hoznak, azok a hűtlenség bűnébe esnek, mely alól sem király, sem kormányzó nem oldhat föl senkit. Ha pedig László király meg találna halni, nemcsak az egyházi és világi urak által, hanem a megyei nemesség képviselőinek közbenjöttével essék meg az új királyválasztás. Országgyűlés évenként egy ízben, pünköstkör tartassék, melyen valamennyi főpap, ur, országnagy és nemes köteles megjelenni, kivéve csak azok levén, kiknek semmi, vagy husznál kevesebb jobbágyuk van. Minden országgyűléskor mondjanak le hivatalaikról a kormány-tanácsosok, zászlós urak sőt maga a kormányzó is; országgyűlés leszen hivatva újból megerősíteni őket, vagy másokat választani helyökbe. Valamennyi nemes — a jobbágytalanok azonképen, mint a jobbágyokkal birók — tized és kamarai nyereség fizetése alól tökéletesen mentek maradjanak és régi szokás szerint sem út-, sem hídvámot ne

fizessenek; a nem-nemesek is csak a régi kamarai nyereséget, nagyobbát nem, — azt is folyó pénzben, nem pedig aranyban tartoznak fizetni a kincstárba, melyről a kormányzó, az ország szükségéhez képest szabadon rendelkezhetik. A kormányzó egyszersmind fővezére, kapitánya levén az országnak, az 1445-ben ideiglenesen választott kapitányok hatalomköre teljesen megszűnik. A kormányzó viszont az ország védelmében érje be a királyi dandárral, mely az ország közjövödelmeiből állittatik ki, az egyházi és világi főrendekéivel, azon zsoldosokkal, kiket az al-papság tizedjövödelmeiből kiállítani tartozik, végre a mindig hadi lábon álló népségekkel: kúnokkal, jászokkal, székelyekkel. Csak, ha valamely nagyobb, külső hatalmasság támadná meg az országot, szabad a kormányzónak s a horvát bánnak közösleges fölkelést hirdetni; de akkor is — régi szokás szerint — nem köteleztetik a nemesség az ország határain túl menni. A polgári hivatalok közül a főispánokat a kormányzó nevezi ki az országos tanácscsal egyetemben, de úgy, hogy ezek ne legyenek örökösek. Az egyházi hivatalok betöltése szintén a kormányzó- és országos tanácsra bízatik, de csak belföldieknek, még pedig egész életök idejére adományoztatnak. A megürült egyházi hivatalok haladék nélkül töltetnek be; az egyházi javak nem hagyatnak világiak kezében; apátságok-, prépostságok- és hasonló rendfőnökségekre, csak az illető szerzetbeliek nevezhetők ki. Papoknak hűtlenség büne és száműzés büntetése alatt tilalmas egyházi hivatalok és püspökségek iránt egyenesen a szent-

székhez folyamodniok. Egyházi pörös ügyekben senkit sem szabad egyenesen Rómába idézni; minden efféle ügyeket az illető egyházi törvényszék előtt kell megkezdeni; az itt nyert ítélet az illető érseki székhez vitetik, melynek egyedül áll hatalmában a fölebbvitelt a pápa felé megengedni. — Világi ügyeket egyházi törvényszékek elé vonni tilos. — Senkinek sem szabad — hűtlenség bűne alatt — idegen katonaságot az országba hozni vagy váraiba befogadni.

E végzések némelyei kétségtelen kifolyása az oligarchiai szellemnek, mely a tömegeket minden időben arra használta, hogy általuk saját célzatait létesítse, s mely jelenleg látszatra a kisebb nemességnek érdekében hozat végzéseket, de melyek a valóságban Hunyadi, a nemesség választotta ellen, s az oligarchia célzatainak fogatosítására hozattak. A törvény azon pontja, mely a kormányzót csak egy évre választja, ama másik, mely a nemességet csak másodsorban, csak akkor küldi az ellenségre, midőn az urak dandárai már kifárasztattak; s ama harmadik, mely a tavaly beszédett segélypénzben törvénytelen zsarolást lát: a rendek jogkörének külebb terjesztését, a kisebb nemesség kényelmét látszanak célba venni, de valósággal arra irányozvák, hogy Hunyadi meg ne felelhessen nagy föladatainak, hogy a főhatalom Hunyadi kezéből kikerüljön. — Egyébiránt az ország főhivatalaiban ezen országgyűlésen nem történt változás, és még azon küldöttség is, mely az alkudozások végett Fridrikhez volt rendelve, hogy azokat a pápai követ ajánlatára tovább is folytassa,

megeősítettett, Hédervári Lőrincz nádor és Szécsi Tamás komáromi főispán adatván melléjük.

Közbevetőleg két eseményre kell figyelmünket fordítanunk, melyek nemcsak Európára általában, hanem hazánkra nézve is nagy befolyással bírtak. Az egyik emez események közül Németország kiegyezése a római apostoli székkal, a másik IV. Jenő pápa halála. Németország megbékélését a pápával főleg Aeneas Silvius eszközölte, amiért alkalmunk nyílik ezen ritka férfival közelebbről megismerkednünk.

Aeneas Silvius de' Piccolomini Corsignanoban Siena tartományában. 1405. október 18. született. Előkelő, de elszegényedett atyja kezdetben azt akarta, hogy fia is, miként ő, a mezei gazdaságra adja magát. Utóbb azonban kiváló tehetségeket észlelve fiában, daczára hogy tizenhét gyermek föntartásáról kell vala gondoskodnia, elküldé a sienai egyetemre hol a rokonok támogatása folytán néhány évet a classicai irodalomnak és jogtudománynak szentelt. Aeneas szorgalommal szegődött azon jelesb olaszokhoz, kik ez időtájt az ujkori tudomány és művészet körül a római és görög remekirodalomból meritett műveltség által halhatatlan érdemeket szereztek.

Tanulmányai közben csakhamar irói kísérletekre is kedvet kapott, s e tekintetben ó-római mintákat utánozgata. Cicero irályában leveleket kezde írni, majd beszédeket és leírásokat készíttetni, formát és anyagot a római régiség! ől kölcsönözvén. Több dicséretet arattak azonban költeményei, melyeket hol

latin, hol tusk nyelven szeregete. Ez utóbbiakban Petrarca volt példánya, de csak a külső alakra nézve, mert szerelmi dalai Juvenalis szátyár hangulatát lehelék. A kijózanodott Pius később ezeket elnyomni törekedett, de elterjedettségök miatt ez nem sikerült neki; korunkra azonban e költemények nem jutottak.—Egyébiránt azon emberekhez tartozék, kik forradalmak idején ékesszólás, bölcsészeti és szónoklati képzettségök által, még inkább, mert a körülményeket ügyesen fölhasználni és nézeteiket az időviszonyokhoz alkalmazni értik, magoknak nem kis befolyást, méltóságokat szereznek.

A fermoi püspök, Domenico da Capranica 1432. Bazelba utaztában Sienába érkezett. Titkárra levén szüksége, a tehetséges Piccolominit szolítá föl. Mohón kapott ez alkalmon az ifju, hazájának és jogászságnak, isten hozzád-ot mondván, új pályájára lépett, mely őt a római udvarral azonnal ellenséges viszonyba keverte. Még ez év tavaszán érkeztek a püspök és titkárja Bazelbe. Capranica, kit Jenő pápa atyai örökségétől megfosztott, nem tarthatá sokáig titkárát, minek folytán Aeneas a freisingeni, majd novarai püspök szolgálatába lépett. Nem sokára a szigoru erkölcsű Albergati Miklós bibornoknál találjuk őt, ugyanannál, kit a bázeli zsinattal kibékült Jenő pápa ennek egyik elnökéül rendelt.

A sima olasz, a mi Aeneásunk mindedig azon nézetet vallá és követé, hogy ha emelkedni akarunk, legcélyszerűbb minden párttal barátságot folytatni, s ezt tehetette is, mignem 1437-ben a szakadás a ro-

maiak és bázeliak közt gyógyíthatlanul bekövetkezett. Ekkor szint vallani kényszerült és Aeneas a bázeli zsinat egyházujítási áramlatához szegődék azon irányban, mely kitűnik 'remek latinsággal' irt műveiből : *De ortu et historia bohemorum*; *Commentariorum de gestis concilii basiliensis libri II*; *Cosmographiae libri II*; *De situ, moribus et conditione Germaniae*; *Commentarii rerum memorabilium, quae temporibus suis contigerunt, libri XII*; és számos leveléből, melyek egy könyvbe összegyűjtve.

Piccolomini és Poggio bibornok mindketten a classikus irodalom föléledése körül, nagy érdemeket szerzett férfiak, kik a lappangó és elveszettnek hitt remekművek fölkeresése, kritikája és restauratioja által a tudományok fölvirulását a XV. században igen előmozdíták, ők voltak egyuttal szerzői az Amade gróf megválasztatását tárgyzavó vitairatoknak. Aeneastól, ki időközben V. Bódog pápa titkára lett, származnak, t. i. ezen pápának iratai a német királyhoz és egyéb fejedelmekhez, melyekben megválasztatását igazolja, — Poggio ellenben azon iratok szerkesztője, melyeket IV. Jenő a bázeli zsinat és pápája ellen intézett. Kétségtelen, hogy Aeneas műve az irány, a komoly és művelt hang tekintetében messze fölötte áll ellenese szitkozódó, zaklatott szenvedélyvel összeállított művének.

Az 1442. évben Frankfurtba nyert küldetést Aeneas V. Bódog meghatalmazottjakul. Itt lön bemutatva Fridrik királynak, ki, mint a tudományok barátja, annyira megszerette őt, hogy költőket koronázhatni császári jogával élvén, Aeneas Sylviust mint

a történelem és költészet mesterét, borostyán-koszorúval megkoronázta. Egyébiránt ő maga elbeszéli leveleiben, miszerint Fridrikben azonnal fölismeré a férfiút, ki bókok, hizelgések és olasz udvarlás által hozzáférhető és kormányozható. Azonban csak 1442. novemberben, midőn Fridrik Bázelse jöve, történt, hogy Aeneas a pápa szolgálatából, melytől immár keveset várhatott, a király szolgálatába lépett, ennek titkárává és római királyi iroda főjegyzőjévé nevezetvén.

Ez azon időbe esik, midőn a bázeli zsinat magatartása folytán szakadás állott be az egyházban. Fridrik már ekkor, a német semlegesség daczára, inkább Jenőhöz szita, s Aeneas Silvius, ki az egyházi állapotok ezen tarthatlan ziláltságát megszüntetni most föladataul tűzé ki, királya ezen hajlamát annál inkább megérlelheté, mert időközben bizalmát teljesen megnyervén, mindenese, ma azt mondanók főministere lett.

Fridrik az ügyes sienait 1445-ben Rómába küldé, hogy Jenő pápával egy harmadik »semleges« zsinat tartása iránt egyezkedjék. Sokan attól tartának, hogy a pápa a bázeli zsinat hajdani hívét és védőjét, elfogadni sem fogja; s valóban, midőn Sienába érkezék, egy pápai elutasító irat várakozott reá, barátjai is visszatartani igyekvének őt utja folytatásától. Ő azonban férfiasan föltett szándékától el nem térve, utjában föl nem tartóztatá magát, hanem Romába érkezvén, mint császári követ őszinte bánatát nyilvánítá a fölött, amit ifjúkori meggondolatlan lelkesedésében a bázeli zsinat mellett irt vagy

tett; föloldoztatván ennek folytán az egyházi censurák alól, a pápa színe előtt arczra borult, és hajdani elszakadását Julián bibornok példájával mentetgeté. Hozzá tehetjük e helyt még, hogy pápa korában mint II. Pius tovább ment ez irányban, roszalván és visszavonván, amit előbb a rómaiak és görögök szellemében irt : »Vessétek el — ugymond — Aenea Silvius, és fogadjátok el II. Pius.«

Jenő pápa az őszinte megtérőt annál nagyobb kegyességgel fogadá vissza, mennél inkább remélheté tőle, hogy hibáit, mint finom diplomata, ki a bázeli gyülekezet és Bódog ellenpápa ügyeit, Fridrik királyt és a cseh, magyar és német viszonyokat tökéletesen ismeri, helyre ütni, jóvá tenni képes leszen. Aeneas római útja az ugynevezett »se m l e g e s« zsinat kihirdetését ugyan el nem érte, hanem elérte azt, hogy a pápa Óarvajal bibornokot az ügyek rendezésére Bécsbe küldé.

Hogy Fridriket, ki a császári koronát már igen áhítja vala, még inkább maga felé hajlítsa a pápa, azon ajánlatot tételé neki, jőjön Rómába koronáztatása végett; sőt ismervén Fridriknek, minden fősége mellett, pénzsűkét, neki mind ez útjára, mind más szükségeire anyagi segílyt is ígére, s őt különböző kegyelmei által dédelgeté.

Hosszú alkudozások, melyek a német fejedelmek és a pápai udvar közt részint Rómában, részint Frankfurtban folytak, végre létrehozák az aschaffenburgi és bécsi concordatumokat, s ezekben a kiegyezést a német birodalom és a pápa közt. Minek folytán a bázeli gyülekezet előbb Lausanneba, utóbb Lyonba átköl-

tözködvén, ez utóbbi helyen a francia és angol követek, a kölni, trieri, szász és pfalzi választó-fejedelmek közreműködése mellett határozatba ment, hogy Bódogot pápai méltósága letevésére indítsák. Bódog le is köszönt, és bibornok-püspöki czímet nyert. Jenő ekkor már nem élt. Ő ugyan még megerősíté a kötött egyezséget, de nemsokára azután, 1447. február 23. meghalt. Utóda V. Miklós, elődének rendelkezéseit helybenhagyá, és ugyancsak Carvajal bibornok mint pápai követ számára is kiadatá a meghitelesítő okmányokat.

Miklós pápának igen szíven feküdt a magyarok megbékéltetése Fridrikkel. Irt ez ügyben Szécsi Dénes esztergami érseknek, Hunyadi János kormányzónak, a magyar karok- és rendeknek, és Fridrik római királynak is, békére hathatósan intvén és buzdítván mindnyájokat. Ez időtájt Fridrik is hajlandóbb volt, arra, hogy a magyarokkal fönnálló kedvetlenségeinek egalább egy időre véget vessen, mert igen sürgeté római megkoronáztatását, melynek költségeit az új pápa szintén megajánlotta; áhítá házasságát, Eleonora, portugál hercegnővel; mihez járult, hogy Visconti Mária súlyos betegsége, kinek milanói hercegségét elnyerni s ez által hatalmát Olaszországban terjeszteni ohajtá, új vágyakat gerjesztett, új gondokat adott. Carvajal bibornok megérkeztét be sem várva, fölhívá Fridrik a magyar biztosokat az alkudozások folytatására. Június 8-án kihirdették a Re-

gedén (Radkersburg) folytatott tanácskozmányok eredményét :

A kihirdetés napjától számítva, két évre béke köttetik, minélfogva a római király tartományait, földjeit és alattvalóit bántani súlyos büntetés alatt tilos. A fegyverszünet föltételei következők voltak : Soprony, Kőszeg, Rohoncz, Szalónok, Borostyánkő, Dévény, Katzenstein és Baumgarten, melyeket Fridrik, továbbá Fraknó, Kis-Márton, Kabold, Lanzsér és Béla, melyeket Albert herczeg eddig zálog czimen birnak vagy fegyveres erővel elfoglaltak, ezentúl is kezeiknél maradjanak mindaddig, míg a zálogügy tökéletesen földerítettván, a fegyvernyugvás tartós békévé válandik. Győr városa az erősséggel együtt június 24-én Ágoston püspöknek visszaadatik, de az őrség összes fölszerelését magával viszi, s a püspök, meg a káptalan kezességet vállalnak, hogy ama háromezer aranyat, melyeket Farkas László várnagy és társai Fridriktől fölvettek, (az árulás díja) visszafizetik. Sz. Márton napján a pápai követ elnöklete alatt újabb tanácskozmány tartatik Bécsben a még főnforgó vitapontok elintézésére. Garai László térítse meg a kárt, melyet Fridriknek okozott, s ha azt elmulasztaná, tartozzék Orbán-napja után egy évvel Gräzensteinben foglyul megjelenni, vagy kezest Garai Jánost, Grázba küldeni. Végre mindkét szerződő fél a fegyverszünet alatt hatalmaskodástól óvakodjék, s a kicsapongók érdemelt büntetésüket vegyék.

A fegyvernyugvás Lászlót és a koronát Fridrik kezében hagyta, az ország nyugati váröve szintén osztrák kézen maradt, szégyenítő bizonyítványaul a

kor törpeségének, melyet korának legjelesebb hadvezére nem birt fölmagasztalni. A kajánság, mely a kormányzó tevékenységét oly ónsulylyal terhelé minapi országos határozata által, rövid belátásának, ha nem hazafiatlanságának adá tanujelét.

Fridrik pedig ez oldalról biztosítva levén, a cseh uraknak, kiket Szent-Mihályra hitt vala, ha ezrével jőnek is Bécsbe, azt üzené : Kár lesz fáradniok, mert Lászlót ugyan ki nem adja.

A regedei egyezmény után kevés időre meghalt Hédevári nádor. A haza javának szeretete, gyakorlati ész jellemzi e férfiút, kinek nem kis érdeme; hogy Hunyadi jutott az ország kormányára. A kormányzó viszont az által tanusítá elismerését, hogy fiát az egri püspöki székre emelé. Az országgyűlés, mely a regedei fegyverszünet megerősítése végett Budára hivatott össze, a megürült nádori méltóságot Garai Lászlóra ruházta. Hunyadi sejdité a veszedelmet, mely őt az új nádor részéről fenyegeti de alighanem ígéretét váltotta be, melylyel magát László régi párthiveinek irányában lekötölte, midőn ezek szavazataikat reá, mint kormányzóra adák; s annyiban nyereséget vélt láthatni a történt választásban, mennyiben országos végzés által a budai erősség a nádor hatalomköréből kivonatván, a kormányzóéba szállott, s a horvát bánság Székely Jánosra a Hunyadiak rokonára bízott. Az országgyűlés egyéb végzései nem jutottak hozzánk, de kétséget nem szenved, hogy az ozmanok elleni hadviselés megnyitása is egyik tárgya volt az országos rendek táncskozásának.

IX.

Futó pillanat Keletre. — A Peloponnesus. — A Hexamilon megerősítése. — Korinthus és Patras romlása. — Raguza. — Kastriota baja Velenczével. — Musztafát megsemmisíti. — Murád Sfetigrádot, és Dibrát beveszi; Kroja ellen készül. — Hunyadi hadkészületei. — Segélyt nem, csak tiszteletet nyer a külfejedelmektől. — A pápa hercegi rangra emeli. — Paulinusok Romában. — Az 1448-dik országgyűlés. — Hunyadi levele Carvajalhoz a Fridrikkel kötendő béke ügyében. — Készületek a hadjáratához. — Brankovics és Cillei armányai. — Levelezés a pápával. — A hadjárat. — Rigómező. — A magyar tábor. — Murád cselei. — A csata első napja. — A sereg fölállítása. — Az éjjel. — A csata másod-napja. — Az utolsó nap.

Fordítsuk el tekintetünket egy perczre nyugatról, hogy futó pillanatot vessünk keletre. A görög birodalom és Albánia hőse érdekelnek itt bennünket.

Murád harmadszor vevén kezébe a korlátlan hatalmat, hódító kardjáról kezét le nem tette élte végeig. A byzanti birodalom európai maradványai, a Peloponnesus és Albánia igénylő figyelmét; ide követi őt tekintetünk.

Jánosnak, a görög császárnak, békét engedményezett ugyan, hanem a császár birodalma székvárosának határán az Anastasius-féle hosszú-falon túl nem terjeszkedék, fivérei pedig, Peloponnesus urai, nem voltak a békébe foglalva. Midőn Mánuel fiai

atyjok bírodalmán megosztozának, Theodor lett Spárta ura, kit halála után hasonnevű unokája (Andronicus fia) követett. Ez azután Konstantinnal cserélt. Konstantin, János császár testvére és később szerencsétlen utóda, volt az utolsó byzanti császár. Konstantin Peloponnesusba érkezvén, hatalmát e félszigeten belül és kívül annyira kiterjeszté, hogy azon belül (Tamás testvére birtokrészének kivételével) az egész félsziget neki hódolt, e félszigeten kívül pedig Boeotis és Attika nagy része őt uralá, amennyiben Athen hercege adófizető szövetségese volt; azaz Konstantint, a peloponnesusi despotát Sparta, Korinthus és Patras, továbbá Théba, az ozoli Lokris és Pindus, melyet már akkor oláhok laktak, uralta. Uralmának e kiterjesztését elősegíték a török-magyar háborúk, Hunyadi hosszú hadjárata, a következő évé, mely a várnai szerencsétlen ütközetel végződék, és Murád lemondása a trónról. Most hatalmának szilárdítására fordítá figyelmét, a Hexamilont vagyis a hat mérföldnyi szélességű Isthmust, tartományának kulcsát megerősítvén.

Ez új erődítmények, továbbá Turakhan a rumili beglerbég, ki husz év előtt pusztítva járt a Peloponnesuson, és Athen hercege, ki szövetségét Konstantinnal megtörve, immár a töröknek hódolt, annyira fölingerkék a szultánt, hogy ez hadjáratot határozott Konstantin ellen. Murád európai és ázsiai seregével, melyhez Thébában az atheni herceg csapattja csatlakozék, nyomult az Isthmus felé. E mögött vont a meg magát Konstantin Tamás testvérével és összes hadi erejével, elszántan a szultán tulnyomó hadsere-

gét bevárandó. A törökök közeledtére követet menesztett a szultánhoz, ama kevésbé alkalomszerű kéréssel: hagyja nála mindazon, a földszoroson innen és túl fekvő tartományokat, melyeket a byzanti császárok birtak vala. A követ az atheni Chalcocondylas vala, az utolsó görög történész, e történetek megírója. Murád börtönbe vetteté az ildomtalan kérés előterjesztőjét, és ágyuival, ostromgépeivel az isthmusi erődtímenyeket törté. Hetednapon támadásra vezette seregeit, és a jancsár Chizr, talán ugyanaz, ki a várnai csatában Ulászló fejét vette volt, mászta meg első a falakat, a görögök pedig a Peloponnesus belsejébe menekülének, mely immár tárva állott a törökök pusztításainak (1446. deczemb. 3.). Murád még az nap jobbra Achájába vonult, Turakhánnak csak ezer jancsárt hagyván vissza; de e csekély szám is elégséges volt a félsziget elpusztítására. A védtelen Korinthus lakóitól elhagyatván, a barbárok martalékaul esett. Korinthus fölpörzsölése után Murád a Peloponnesus éjszaki partja hosszában Achája második fő és révvárosa, Patras ellen indula, s e várost földulá. Lakosai ugyan elmenekülének, csak négyezren maradtak vissza, ezek is esztelen bizalmokat rabsággal sinlették meg. A vár kétségbeesetten ellenállt, minek folytán Murád Konstantin békeajánlatait elfogadá úgy, hogy az egész Peloponnesus adófizetővé lett. Hatvanezer lakost rabszija fűzve hurczoltak el a törökök, a többi megkegyelmezettért Konstantin, a spártai deszpota, és fivére Tamás az achájai deszpota, adót fizettek. Ragusa évi adóját is ekkor emelék föl az ozmanok ötszáz aranyról ezerre,

mert a város két gályát merészelt volt a pápai hajóhad számára kiállítani.

A következő év tavaszán Murád Albánia ellen indult. Kastriotá Györgyöt fényes győzelmeinek közepette hagytuk el, midőn Ali pasát, ki negyvenezer emberrel támadott ellene, leveré. A magyar hadjárat s a szultán leköszönése Kastriotának is szabad időt engedett, melyet, miután még Firuz és Musztafa pasákat csakugy megverte volt, mint Alit, Velenczének szánt. A köztársaság, ugyanis, Dayna meggyilkolt urának tartományait foglalta el. Kastriotá szebenigoi Jurics Dánielt, velenczèi tábornokot megverte ugyan, de Daynát hasztalan ostromlá, mert István bosnyák fejedelem, Velence szövetségese, fölmentésére sietett, utjában tüzzel, vassal pusztítván Drivaszto vidékét. Egy ozmán sereg közeledése Musztafa vezérlete alatt, kibékíté a keresztényeket, minek következtében a hős Kastriotá, a török hadat megsemmisíté. Ötven zászló került a győzők kezébe, és csak hetvenkét élő fogoly; hanem e mellett tizezer halott földte a csatatért, öldöklő viadalról tanuskodván. Musztafa tizenkét előkelővel a foglyok közt vala, kik huszonötezer aranyért váltattak ki.

Ekkora kudarczot megboszulandó jött tehát Murád szászszernyi hadával; célja volt a tartomány két fő erősségét, Sfetigrádot és Króját bevenni. Sfetigrád a magas Dibrában fekszik keletre Krójától. A szultán körülvéteté Sfetigrádot is, Dibrát is, a hasonnevő vidék főhelyét. Sem Skanderbég vitézsége, melyet az ostromlókkal mindenképen éreztetett, és melylyel Firuz pasát párviadalban megölte, sem

Dibra parancsnokának, Parlatnak példája, ki a lakosok babonás iszonyát legyőzendő; a város egyetlen, döglött eb által megfertőztetett kutjából első ivott, nem vala képes a várost a bukástól megóvni. Megadták magokat; de a szultánnak is 30,000 emberébe került az eredmény.

Ősszel Drinápolyba vonult vissza Murád, hogy új erőt gyűjtsön, melylyel a jövő évben hadviselését Kastrióta ellen folytathassa, és Króját kezére keríthesse. Az albániai fejedelem viszont tizennyolcz ezer hű fegyverest látott maga körül, kikkel Sfetigrádot vivta, hogy az erősség ismét hatalmában legyen, ha Murád visszaérkeznék. Azonban czélt nem ért.

Hunyadi, kinek egész törekvése a törökök ellen volt intézve, a következő évet (1448.), melyben az ozman erő tetemes része Albániában lesz elfoglalva, vélte a légalkalmasb időpontnak a váznai gyásznapi megboszulására. Ez okból egyezett meg oly könnyen Fridrikkel a fegyverszünetben, és neveztetett ki küldöttséget Dénes bibornok-érsek elnöklete alatt, mely a béke vég-megkötése iránt tanakodjék.

Októberben az alföldön találjuk őt, a mint a hadi készülétek fölött szemlét tarta, innen megfordult novemberben Erdélyben is. Ez időtájt elküldé Miklós pápához a krakói dékánt, ki Ulászló ideje óta Magyarországon tartózkodék, és ki iránt a kormányzó nagy bizodalommal visélteték. Szerencsekívánatai

mellett főleg a török háboru ügyét ajánlotta a szent-
atyanak. Ugyancsak a célból, hogy a török háború-
ban sikeres részvételre bírja, Alfonz arragoniai és
siciliai királyhoz, és fiához Ferdinándhoz Nápolyba
a zengi gróf küldetett. Ellenben Murádhoz, ki sógo-
rától, Cillei Ulriktől a magyar készülődések felől tu-
dósíttatván, 1447 végén békét ajánla a kormányzó-
nak, határozatlan válasz indult, minthogy a kor-
mányzó a mostani körülmények közt sem magát le-
kötni, semja tervezett hadjáratot elárulni nem akarta.

A külfejedelnek a török háború iránt sok buz-
ditást, de kevés segélyt küldének. Alfonz három szép
paripát küldött a kormányzó számára ajándékkul és
levelet, melyben a zengi gróffal folytatott alkudozások-
ról értesíti. Hunyadi szívélyes köszönetet mondott a
neki szánt ajándékért, azon kijelentéssel, hogy hálá-
ját inkább tettel, mint szóval kívánja bebizonyítani.
A zengi gróf által említett szövetségi pontokat elfo-
gadja; a háború sikeres folytatására minden előké-
születet kötelessége szerint megtón, s a többbit a
Mindenhatóra bizza.

A pápától, kinek figyelmét az érintettük né-
met kiegyezkedés és a cseh ügyek túlon túl igénylék,
nem sokkal többet hozott a krakói dékán. Általa V.
Miklós pápa. brevét küldött, melylyel Hunyadi her-
cegi czímmel tiszteli meg, s ennek jeleül arany
nyaklánczot kereszttel. Hunyadi e kitüntetést is szo-
kott szerénységével köszöné meg a pápának, de némi
keserűséggel észrevéteté, hogy tőle mást várt, mert
a török ellen adandó segély a fő, minden egyéb mel-
lékes dolog: e részben az apostoli székbe veti szinte

egyetlen bizalmát; ujolah sürgeti tehát, küldjön mielőbb segélyt, és nyújtson alkalmat, hogy vitéz tettek által érdemesíthesse magát a hercegi rangra. A pápa a magyarok iránt sok jó indulatot mutatott. Csak imént rendelkezék, hogy tizenkét magyar kanonok számára alapított egyház a magyar sz. Pálról nevezett remetéknek engedtessek át, azonban ez uttal segélyt nem küldött.

Velenczéből is a várt segély helyett pusztasavak, szép ígéretek érkeztek.

Közbevetőleg kívánjuk megjegyezni, hogy Hunyadi a hercegi czímmel, melyet a pápa iránti tiszteletből hódoló alázattal fogadott, soha sem élt. Mások azonban megadták neki azt, mint a reánk származott okmányokból kitűnik; azonképen Mátyás király is több oklevelében atyjáról mint hercegről emlékezik. S vajjon volt-e magyar, kit méltóbban illetett e megtiszteltetés?

1448. májusban Budán országgyűlés tartatott a török háborúra megkívántató készülétek végett. Mert noha e gyűlés végzései mind ekkorig lappangnak, annyi kétséget nem szenved; hogy a török háború képezte a tanácskozmányok főpontját. A nemesség fölkeléséről szó nem lehetett; a háború támadó lévén és nem védelmi, az urak közül is, kik fölhívatának, hogy dandáraikat a végekhez küldjék, sokan lanyhaságot mutattak. Némelyek Giskra rakonezátlanásaiban, ki Sáros-, Abauj-, Torna-, Gömör- és

Zólyommegyékben zsarnokoskodott, mások Fridrik agyarkodásaiban, ki a november 11-ére Bécsbe hirdetett tanácskozmányt elhalasztotta, ismét mások a gyűlölet- és irigységben a kormányzó iránt találtak okot vagy ürügyet a honmaradásra, mert hisz — így szabadkoznak — Murád másfelé van elfoglalva, s így tőle most mindjárt tartani nem igen lehet.

Hunyadi ezen országgyűlésen óhajtotta volna a Fridrikkel fenforgó kedvetlenségeket is befejezni, annival inkább, minthogy Carvajal Csehországból visszatérvén, közbenjárói föladatának ismét megfeleltethet. »Folytassa Atyaságod, — így irt. a pápai követnek június 3-án Hunyadi — szent munkálkodását; hozzon elfogadható vég-ajánlatokat; itt mindent készen fog találni, bátorságot, bátorságlevelet illő készüléteket és békére hajlandó elméket. Mi, erőszakot és igaztalanságot szenvedők, az ellenkezéseket, az alkudozások gyakori elhalasztását, a mesterséges kifogásokat és a ravasz fentartásokat meguntuk; ideje, hogy már egyszer az igaztalanságok vagy alkudozások végét ne csak reméljük, hanem valósággal el is érjük. Azért óhajtjuk, hogy a római király egyenes, őszinte s elhatározott akaratját tudva, jelenjen meg Atyaságod, s így a már gyakran tanácskozás alá vett tárgy végre befejeztessék, és új haladékok ne szenvedhessen. Senki a békét annyira nem óhajtja, mint én; a hazát oly sok évtől fogva szüntelen szorongató vad ellenség ellen a készülétek valóban őszintén szíven fekszenek. Ujon fenyegeti ez az ország határait; azért siessen (Budára), végezze be az elkezdett és oly sokára haladott munkát, hogy

igy az ozmanok ellen valahára paizs helyett kardot is lehessen használni. A vallás és haza ellenségeitől szorongattatva időre van szükségünk, hogy azt megtehessük, mit a hit és hon oltalma megkíván és méltán követel.»

E meghívásra Carvajal csakugyan megjelent Budán Fridrik pontozataival. De a német király ügyei Ausztriában és Csehországban jó rendben lévén, oly felcsigázott igényeket támasztott, hogy a pápai követ Budát megint sikertelenül kényszerült odahagyni, és csak annyit ígért, valószínűleg Hunyadi unszolásaira, hogy míg Hunyadi a török hadjáratban lesz elfoglalva, a tavaly kötött fegyverszünetet Fridrik részéről nem engedi megtöretni.

Hunyadi meg volt ugyan óva kültámadástól, de külsőegélyre szintén nem számíthatott. Bizott tehát ügye szentségében, szándéka tisztaságában és a Mindenható kegyelmében, hanem azért kételyek szorongaták a félelmet és elbizakodást egyaránt nem ismerő hős lelkét, mint ez levelezéseiből kitetszik. Azonban visszalépni már nem lehetett azért sem, mert Skanderbégnek, kit Murád — egész erejével ostromolván — szorongatott, segélyére kelle sietnie, őt nem támogatni annyi lett volna, mint benne a kereszténységnek egyik vitéz előharczosát elesni hagynia.

Július és augusztus hónapokban Hunyadi seregeit mindenfelől összevoná. Pelsőczy Imre erdélyi vajda és testvére László, Marczali Imre, Szécsi Tamás, Imre és László, Tallóczy Ferencz, Rozgonyi Rajnárd, Losonczy Benedek, Bánfi István, Székely

János a kormányzó unokaöccse és tótországi bán, Csáki György csatlakoztak a nemzetesebb urak közül a sereghez, mely huszonnégyezer főre ment, a nyolczezer oláhot és kétezer cseh tüzért is betudva. A tüzéségben ez időtájt a csehek voltak a mesterek. Lőfegyver- és ágyuban hiány nem volt. Hunyadi az agg Brankovicsot, a rácz fejedelmet is ügyekezett részvételre bírni. De ez a magyar készületeket csekélyelvén, egyenesen megtagadta részvételét, sőt alattomban Murádot Hunyadi szándékáról, a magyar sereg erejéről és mozdulatairól jó eleve értesítette. Világos gonoszlelkűség a 82 éves vén embertől, kinek kevélységét Hunyadinak csekély eredete sértette. A kormányzó magyarországi jószágai elvételével büntette az árulót. Brankovics példája szerint járt el Cillei Ulrik is, ki személyes gyűlölet- és irigységből a hős iránt nemcsak a törökkel folytatott áruló levelezést, hanem ármányos lelke a kormány dolgában is mindent megtőn, hogy a kormányzó tisztének teljesítését megnehezítse. A tótországi rendeket már rég izgatta alattomban, hogy őt magát és ne az országtól választott Székelyt ismerjék el bánul; hasonló módon a kormányzó és tanácsa által kinevezett Csupor Dömötört sem bocsátá be a zág-rábi püspökségbe.

Augusztus 26-án Karánsebesen, szeptember elején Köviben állott Hunyadi. Ez utóbbi helyen, midőn már seregét a Dunán átszállítandó vala, vevé a pápától a várt segély helyett a váratlan tanácsot, halasztaná el jövő évre elhamarkodott hadjáratát. ...
».. Szentséged -- válaszolta szeptember 8-án (1448.)

nem minden neheztelés nélkül Hunyadi — inkább merészség, mint higgadt megfontolás által híven benünket lelkesítve, ezen táborozást a jövő évre óhajtja elhalasztatni, ezen esetre segélyt ígérvén. Örömet fogadnám meg annak tanácsát, kinek pártfogása alatt állok; egész készséggel teljesiteném kívánságát a kereszténység fejének de az intés már későre jött, a háború el van határozva, a sereg összegyűlt, sőt rendeltetése felé meg is indult E mellett igen nagy kérdés, a jövő évben összegyűl-e azon sereg, mely most együtt van? Lesz-e úgy lelkesedve, mint most? Mindenesetre kész vagyok mindent elkövetni, hogy hazámat a fenyegető veszélytől fölmentsem, a jövődi ivadék előtt egyformán dicsőségnak látván a győzelmet és a bajnoki halált Mig én és vitéz bajtársaim a kereszténység javáért éltünket kockáztatjuk, méltó volna az igazhitűek atyjához új tartaléksereg összegyűjtése végett a válás sz. oltárára pénzbeli segedelmet áldozni.«

Néhány nappal utóbb meg következő nevezetes levelét írta Hunyadi a romai pápához: »Már egy századtól fogva fészkelte meg magát a vad ellenség Európában, a kereszténység teljes elnyomására fordítván összes igyekezetét. Veszély veszélyt, hódítás hódítást követe, a kereszténység legszebb tartományai kénytelenek valának annak hatalmát elismerni; romlás, szolgaság, gyász és a csúfsággá vált szent hit veszélye terjedvén el fölöttök. Nem-maradt épségben akár világi, akár egyházi tárgy és érzelem, melyet vassal és rémitéssel, lánggal és járommal el lehet érni. Már minden szomszédunk érezte annak sujtó

erejét, már a keresztény világ belsejéig haladt és hazánk határainál áll az; itt is eddig csak az ország tántoríthatlan hite és bizodalma által tartóztatott föl, a nélkül, hogy ez az idomtalan ellenséget viszszaanyomni képes volt volna. Én már éltem hatvanadik évét túlhaladtam; ezen idő alatt szinte folytonosan küzdök vele; nemzetem a sok háborúban, vesztélyben, nyomoruságban kifáradva, keserűségbe elmerülve, nem tudott egyebet megmenteni, mint fegyvereit és szabadságához ragaszkodó érzelmeit. Eddig bármit készebbek voltunk szenvedni, mint a szolgaságot; a hitnek örömet föláldoztuk életünket, vagyónunkat. Akár meggyőzetünk, akár győzünk, mindig nyomban követ, vagy új erővel fogja föl fegyvereinket a nyugtot nem ismerő ellenség, mely, úgy látszik, nagyobb gyűlöléssel, mint erővel harcol ellenünk. Most ujabbán előttünk áll. Ha eddig a hazát és annak erejét szétszaggató belviszályok gátolának előhaladásunkban, már most a csend helyreálltával egész erőnkkel kell az ellenség megalázásán igyekeznünk, s háborúval mindaddig föl nem hagynunk, míg büszkesége meg nem lesz törve. De annak hatalma nagy; megrontására egy nemzet magára hagyatva igen gyöngye, s a szükséges katonák zsoldjának fizetésére elégtelen. Maga az ügy nem is egyetlen nemzeté, hanem az összes kereszténységé.« Ezek után buzgón folyamodik a szentatyához, hogy buzdításai és részvétele által újabb segédseregekről gondoskodjék.

Ezen levelét a Dunánál, de már a szerb parton iratta Hunyadi; hihetőleg előbb, mert ekkor már késő leendett, izent Skanderbégnek is, hogy míg ő a

kormányzó, elül működendik, az albán hős, hátmögül támadja meg a közös ellent. Előbbre haladva, a szerb földet, az áruló Brankovics tartományát irgalmatlanul pusztíttatá. E közben magához vonván Dánnak, melyet érinténk, nyolczezernyi segélyhadát, Bolgárországba nyomult és Nissáig ért. Itt értette meg, hogy Murád Albániából Krója alól elvonulván, Szerbia felé siet. Murád a magyarok támadása hírére Skanderbéget békével kínálta meg, Albánia háborítlan birtokát ajánlván föl neki tizezer arany évi adó mellett; de a keresztény hős határozottan visszautasítá ez ajánlatot. Jól látta Hunyadi, hogy a szultán oldalmozdulatával, — mert Skutarinak vevé utját — Magyarországtól elvonni szándékozik; nehogy tehát ez megtörténhessék, a törököt megelőzve, maga is Szerbországba tért át, és Kossován, vagyis Rigómezőn, hol ötvenkilencz évvel ezelőtt I. Murád szerb kéztől vette halálát, táborba szállott. E helyütt szándékozván bevárni az ellenséget, táborát sánczolatokkal megerősíteni sietett.

Ezen, mindkét oldalról hegyekkel határolt tér Kopanyik és Szkopia közt éjszakeről délre mintegy 20,000 lépésnyi hosszú és keletről nyugatra vagy 5000 lépésnyi széles. A Szidnicza és Raska patakokkal öregbedett Ibar folyócska hasítja ketté és teszi termékenynyé. A Szidnicza jobb partján némely dombok emelkednek.

Itt állott seregével Hunyadi, a dombokat ágyúk és szekerek segélyével várrá rögtönözvén, melynek oltalma alatt a lejtőkön a két szárnyat képező lovas-ság foglalta állást, úgy, hogy a szükséghez képest ösz-

szevonulhatott vagy kiterjeszkedhetett. És így akarta elvárni Skanderbéget, kit helyzetéről tudósítva, gyors megjelenésre és az ellenség megtámadására hátmögül többször felszólított. Szemben a magyarsággal, de jókora távolban mégis, Murád hadserege, mely útközben százötvenezerre szaporodott, szállt táborba.

Daczára e számszerint hatszoros többségének, Murád Hunyadit megerősített, előnyös állásában megtámadni nem látta tanácsosnak; eszében maradhatott, hogy a magyar 1442—43-iki fényes diadalait hasonló különbség mellett nyerte. Mindenképen azon incselkedék tehát, mint csálja ki onnét. Ily cselként nagy készüléteket tétete, hogy a magyar erősített táborot megtámadja, körülszállja. A számítás épen nem volt rossz, mert a hosszasb veszteglést megunt magyar fiatalság, nem egy ízben ereszkedett apró csatározásokba, de komolyabb ütközetbe szállani a vezér nem engedte.

Efféle kisebb összetűzések alkalmával valamely előkelőbb török esék a magyarok kezébe. Hunyadi a foglyot, mint egykor Scipio tön vala, táborában körülvezetteté, s hogy a látottakat urának megvigye, szabadon bocsáttatá.

Erre a szultán rettegést érezve vagy színelve, nyolcz követet küldött Hunyadihoz békéért, százezer aranyat ajánlván hadikészületei megtérítése fejében, sőt miután ez nem hallgatott reá, mintha támadó szándékával teljesen fölhagyott volna, fölguytatá a vidékbeli falvakat és a Szidniczán áttakarodék. Szokott óvatossága hagyta-e el, vagy hogy eleség hiány kényteté a magyar vezért, ő is odahagyta erős sze-

kérvárát és valamivel alább, Brodnál, Murádtól nem háborgattatva, szintén átkelt a vizen. Szerb monda szerint, a szultánnak három napra volt szüksége, hogy seregét átvihesse, Hunyadinak elég volt egy; e jelenségből egy agg dada sírva-ríva jósolgatta a magyarok veszedelmét.

Október 17-én már ismét szemben állott a két sereg, s a kölcsönös faggatások sorát újra fölfogák az előörsök. A következő nap virrádatán mindkét sereg csatarendben volt fölállítva. A harmincznyolcz dandárból álló magyar sereg derekát Székely János parancsa alatt a vértés lovasság és az erdélyiek alkották az ágyuk fődözetét képezvén; a jobb szárnyat Losonczy Benedek, a balt Bánfi István vezénylél, ott állt Dán is oláhjaival. Hunyadi maga Tallóczi Ferencz horvát bánnal és a tartaléksereggel mindenütt jelen kívánt lenni, hol a szükség igénylendi.

A török sereg nagy tömegekre felosztva, az egész térséget betölté. Legelől a balszárnycat képezve állottak az európai szpahik Karadsa vezérlete alatt; ők voltak az ütközetet megindítandók. Oldalvást, de valamivel hátrább maga Murád vezényelte a jancsárok- és ágyukból álló közepsereget; a jancsárok előtt sánczok voltak hamarosan fölhányva; ők idomtalan pajzsait a földre eresztve rendíthetlen várták, míg reájok kerül az ütközet eldöntése. Mögöttük, de ismét oldalvást, a jobb szélen foglalt helyet Skuras vezérrel a fényes ázsiai lovasság, melynek a megverendő ellenség üldözése volt szánva.

Az ütközet előtt mindkét fővezér megjárta seregei rendeit, hogy szemléje, beszédje által

éleszsze bennök a vitézséget. A keresztény sereg meggyónt, megáldozott és buzgó fohászt röpitett a hadak Urához. Hunyadi lelkes szónoklatot tartott hozzája, mely ha nem is egyezett meg szóról-szóra azzal, melyet Bonfin is közöl, az adott viszonyokhoz képest, tartalomra más nem igen lehetett. Fölhívta, fenje ki a várnai kudarcot, noha akkor is több volt a török vesztesége a magyarénál. »Az ellenség nagy számától most se tartsatok ti, kik nem ritkán vajmi kevesen levén, a sokaság ellen küzdeni és győzni tanultatok, mert eddig is jobbára az Isten ereje segített; a megváltó Jézus nevében a pogány hadat könnyen szétszórtuk; Nagy-Asszonyunk is mindig mellettünk volt; ma sem fog hiányzani sorainkból. . . . A veszély nem akkora, hogy félnünk kellene, de nem is kicsinylendő annyira, hogy megvetnünk lehetne; azért vitézül küzdjetek Istenért, hazáért családtokért, saját üdvötökért stb.«

A lelkesedés nem csekély lehetett, mert csakhamar kiugrat a sorból egy magyar levante, és párbajra szólítja a törökök közül azt, kinek szive és bátorsága van hozzá. Találkozott, ki a kihívást elfogadta. A két bajnok össze csapása azzal végződék, hogy dsidaik összetörtek; a töröknek szügyelője és hevedere elszakadván, a ló farára csuszott vissza, a magyar pedig lovával együtt elesék, lóva sokkal rozabb levén a törökénél. Így mindketten visszatértek bajtársaikhoz.

Az apróbb csatározás, nyilazás ezután javában folyt, de az ütközet csak délben vette derekas folyamatát és tartott késő estig. A magyarok lankadat-

jan hévvel küzdöttek; az európai török lovasság víztéségének szintén csodáit adta; az ázsiait, félvén, nehogy megszökése által rossz példát adjon, még az ütközet előtt visszavonta Murád. Losonczi és Bánfi meg-megnyomták a szpahikat; tizenötezer fehér patyolatos török feküdt összevagdálva; de a jancsárok nem engedtek, és a szpahik üldözésében vigyázatlanul feléjük száguldó magyarokban ágyúval és ijjal nagy kárt tettek, sőt midőn a szultán új, pihent csapatokat küldött a szpahiknak segélyül, a magyarokra fordult a futás sora; meg sem állapodtak előbb, hanem táborukban jól irányzott ágyuik fődözete alatt; mire a törökök is visszavonulván reggeli helyökre, az ütközet kimenetele másnapra maradt, az ágyuzás azonban egész éjszaka folytatott.

Hunyadi hadi tanácsot tartott. Ebben egy Dávid nevű török szökevény, Szavedsi fia és I. Murád unokája, ki több idő óta a magyar táborban tartozkodék, azon indítványát fejté ki, hogy a jancsárok, ha még ezen éjjel megtámadtatnak, zavarba jönének, hátrálnának meglepetésekben, s a lefolyt nap küzdelmei által megzilált jobb szárnyat magokkal vonnák, mit a török erő teljes fölbomlása fogna követni. Hunyadi hajlott az indítvány megkísérlésére, s éjfélkor sűrű ágyuzás közt, derékseregét a török közepre vetette. A meglepett jancsárok valóban zavarba jövének; de a zavar nem sokáig tartott, mert az éber Murád hirtelen öldöklő tüzelést kezdett ágyuival, miközben a meglepésből fölüdült török gyalogság töretlen sorokká alakult ismét, s az ellenség minden támadását visszautasította. Így Hunyadi terve semmivé lett,

lett, s a kifáradt sereg kénytelen volt hajnal felé újra táborába vonulni.

Szombaton, október 19. reggel megújult a csata, az egyenetlen erők csatája. A magyar balszárny és a törökök ázsiai dandárai közt, melyek tegnap viszonylag csekély mértékben voltak elfoglalva, zajlott most legnagyobb hévvel az ütközet. Székely János vezényelt itt, s az első összeütközést oly rohamosan intézte, hogy a törökök azt ki nem állhatván, ingadozni kezdtek. Murád uj-uj csapatokkal pótoltatja a hézagokat, más részről Turakhan a thesszáliai serény lovassággal a magyar balszárny megkerülésére küldi. Turakhan föladatának gyorsan megfelelvén, a gyérülő magyar sereget kettős homlokzat képzésére és különben sem tömör sorainak feloldására kényszeríti. E pillanatban elesik Székely János egy óriás török csapása alatt, ki karját vasingestől egy csapással lesuhintá. A szerencse ezen változatánál Dán, egyedül országának megmentésén aggódván, és Chalik nagyvezér által Murád kegyelméről biztosítván, a törökökhöz pártol népestől, nyomban kész előbbi szövetségesei ellen fordulni.

Hunyadi észrevevén az árulást, kifejtkezék a török sorokból, melyekben őt heve mind mélyebbre vitte. Egy pillanatot vetett maga körül, s a magyar zászlósok közül, kik őt dandáraikkal ide kísérték, egyet sem talált. Halva feküdtek mindnyájan : Székely Tamás, Tallóczi Ferencz, Pelsőczy Imre, és László, Losonczi Benedek, Bánfi István, Marczali Imre és velök a magyar nemesség virága, kiket hon-szeretet és harci kedv a nagy férfiú táborába vitt, s

velők mintegy kilenczezer vitéz a nemzet délczeg ifjai. Ott feküdt még kétezer zsoldos és vagy hat-ezer oláh. Mert noha Dán, az áruló, a kegyelmet megnyerte, hogy Murád kaftánjának szegélyét csókolhata, amiért évenként háromezer ijászt és négyezer táborszolgát tartozott a szultán rendelkezésére adni: népét, nehogy újra árulóvá legyen, a rumili pasa körülfogatta és összekonczoltatta. A törökök vesztesége meghaladta ugyan a magyarokét; harmincznégy ezerre teszik halottai számát, de győzelme tökéletes volt, a dicsőség és csatamező kezében maradt.

A magyar lovasság a Duna felé széledt; a gyalogság harczolva a táborba vonta magát; nem lévén módja a menekülésre, szekerekkel és ágyukkal erősítette ezt meg, ha másért nem, hogy elkerülhetlen haláláért drága árt szabjon. A török szultán körülvétetét a kétségbeesés e helyét ágyukkal, és egész jancsárseregét küldé ostromára; így is több óráig tartott az egyenetlen harcz, és csak a jobb sorsra érdemes hősök holt testein szegezhetette ki vérázott zászlait.

X.

Hunyadi kalandjai, fogsága, megszabadulása, fogadtatása. — Bucsú Murádtól. — Zaklatott állapot felső Magyarországon. — Hunyadi nagy lelke. — Az országos tanács válasza a sz. székhez. — Fegyverszünet kötése a törökökkel megkötésül. — Hadjárat Giskra ellen. — Lengyel közbenjárás. — Pongráczot megfékezik. — Szécsi Dénes. — Az 1449. és 1850-ki esztergami zsinat. — A pápa a primási jogokat megerősíti, bővíti. — A szentszék újabb kegyelme a jubileum ügyében.

A rigómezei csatából megmenekültek közt volt Hunyadi is, szerencséjére hazánknak, melynek sorához, megmaradásához kötötte őt a nemzetek utját intéző isteni Gondviselés.

Amint keresztül veré magát a törökök sűrű rendjei közül, kevesed magával a táborba vonult azon kifejezett reményben, hogy másnap reggel a hadmiveletet újra megkezd. De látván, hogy seregének többi része nem gyülekezik, így annak elszéledéséről meggyőződén, néhány meghitt kísérelőjével utnak indult Magyarország felé, még mielőtt az ellenség tömegei a tábort körülfogák.

Utja Szerbián nem lesz veszélytelen, — azt belátta, s azért elvált őt megvédeni elégtelen kísérelőtől is. Magában talán könnyebben haza vergődhetik. Másnap fáradt lovától is megválni kényszerülén,

gyalog folytatá utját, s egy dombra érkezék, melyről üldöző török lovasokat vőn észre. Hogy életét mentse, a közel tóban rejtekezék el; így ezen veszélyt ugyan elkerülé, de csak hogy ujabba ütközzék. Nagyobb török csapat vette körül és fogta el a védtelent; azonban foglyuk becsét nem ismervén, a csapat nagyobb része több zsákmány után indult, Hunyadit két visszahagyott társuk őrizetére bízván. A megvett foglyon a két őr csakhamar nehéz arany lánczot pillant meg; elvették tőle, de hogy melyiköké legyen, azon nyomban összevesztek. A kedvező alkalommal élvén hősünk, megragadja az egyik szablyáját, megöli vele, s a másikat megszalasztja.

Ezalatt Brankovics az ütközet kimeneteléről és Hunyadi megmeneküléséről értesülvén, szigorú parancsot bocsáta ki, miszerint minden menekvő magyar utját begátolják, s így Hunyadit kézrekerítsék. Tudta ezt, vagy legalább sejditette a szerencsétlen vezér, azért hérczeken és erdőkön át barangolt, míg nem Kladova vidékén az éhség és fáradság valamely földművelő kunyhójába térni készteté. A kenyeret, hagymát és vizet, melyet gazdája szegénységből eléje tett és az éjjeliszállást későbbi években is sokszor megelégedéssel emlegeté Hunyadi. Másnap kalauzul ajánlkozott gazdája, de fölismervén a híres férfit, őt Nándor-Fehérvár helyett Végszendróbe vezeté, hol börtönbe vetették. Az őrségbeliek Magyarország-hoz szítottak, része talán magyar volt, mert Szendrő azon végerősségekhez tartozott, melyek még minapában a magyar korona alatt állottak; a várnagy vonakodott őt Brankovicshoz szállítani; szándéka

az volt, hogy zendülést támaszt, melynek zavarában Hunyadit valahogy kimentí; de elárultatván, hiveivel együtt lefegyvereztetett és megöletett.

Brankovics, mondják, Hunyadit a szultánnak kiadni szándékozott; a kormányzó legalább soha sem válhatott meg a gondolattól, hogy a hitszegő vén rókának ez volt szándéka, és hogy ennek kivitele csak Murád nagylelkűségén mult, ki az ajánlatot visszautasította; annyi bizonyos, hogy a fogoly szoros őrizet alatt tartatott. E közben az országos tanács Szegeden összegyülekezett, és Brankovicshoz követtség ment, mely Hunyadinak haladéktalan megszabadulását szorgalmazza; Murnavics György vojniczai gróf, a magyar koronának bosnyák hűbérese, Szendrőt ugyane célból megszállotta; három raguzai előkelő polgár a despota szolgálatában, névszerint: Sörgo Paskál, Giorgi Dömjén és Rosi Alajos, mindjárt közbeveték magokat Hunyadiért: mindamellett Hunyadinak szabadságát oly föltételek alatt kellett megvásárolni, melyek önérzetét mélyen sérték: Magyarországi uradalmait, melyek elkobzását várhatta az áruló, háborithatlanul birhassa ezentúl; váltságdíjul a kormányzó százezer aranyat fizessen; kisebbik fia Mátyás, Cillei Ulrik Erzsébet nevű leányát, Brankovics unokáját jegyezze el; a magyar hadak ezentúl Szerbián át ne mehessenek a törökre; a Magyarországhoz került szerb erősségek visszaadásának, végre a kormányzó idősb fia, László kezesül Szendrőben maradjon. Kemény föltételek, melyek egész súlyokkal nehezédtek Hunyadi lelkére; az ország rövidségével eszközölt szabadulás és a sógorság

azon gyalázatos családdal, melyben a közjó fő ellenét látta.

A kormányzó karácson estéjén — két havi fog-ság után — Szegedre érkezett. Háza meghittjei, barátjai — s ezek tették még mindig a rendek többségét — ragaszkodó szeretettel üdvözölték. Az öröm, hogy ő visszaadatott nekik s a hazának, elfeledteté velök a rigómezei szörnyű csapást, elnémitá az elesetek özvegyeinek és árváinak jajait; bizalommal helyezték újból vissza kezébe a kormánypálczát. »Az országos rendeket — írta hat nappal utóbb követi-nek a romai és nápolyi udvaroknál — egyességben, a közügyet épségben találtam, s a kedélyeket ingerelve a veszteség által, nem megtörve. Ujra megbizattam a hit és haza oltalmával; s én e tisztet újra fölvállaltam, hogy daczára a csapásnak, melyet szenvedtünk, húzamosabban ne maradjon büntetlenül az ellenség, mert addig nem nyugszom, míg vagy bosszút nem állottam rajta, vagy halált nem veszek kezéből.«

Muráddal történelmünk folyamában már nem igen találkozunk. Hátralevő idejét nem háborúskodással hanem diplomatiái foglalkozása mellett, vidoréletbölcészességgel töltve élte le. Végnapjaiban még a byzanti trónvillongások eligazításánál foglalkozék. János császár gyermektelen halála után Demetrius az ifjabbik, de biborban született testvér, bátyját, Konstantint, a trónból kitűrni erőlködött, hanem Konstantin követséget meneszte Muráddhoz pártfo-

gását esdendő ki. A szultán kegyesen fogadá a követtséget, és az utolsó Palaeologus elfoglalá a trónt, melyet nagy névrokona alkotott vala, azon szultán kezéből, kinek fia azt három év múlva összeűzta.

Ugyanazon fiának lakodalmát is megünneplé Murád még szintén ez évben. A lakodalmi ünnepélyek hónapokig tartának; azután Magneziába tért barátaival, kiknek körében vidám életgyönyörök közt élte negyvenkilenczedik évében érte a szélhűdés, 1451. február 9. Birodalma huszonegy éves fiára Mohammedre, kit övéi »bajul«-nak vagyis »nagy«-nak neveznek, szállt.

Murád harmincz évig uralkodott dicsőségesen és igazságosan békében és háborúban. Valamint Diocletian és V. Károly, ő is leköszönt a trónról, de nem testileg lelkileg megtörve, nem is, mert megunta volt a kormányzás kellemetlen terhét, hanem teljes férfi korában csupán a a nyugalom iránti szeretetből és az élet gyönyöreihez való ragaszkodásból, melyeket azonban meggondolás nélkül és ismételve lökött el magától, mihelyt birodalmának java trónravisszaléptét igényelé. V. Károly a trónról zárdába lépett, Diocletian és Murád megtarták palotáikat, kertjeiket mint eszközöket az élet kellemeinek élvezetére. Magnesiában, a városban, melyet Artaxerxes Themistoklesnek ajánlott tartásúl, de hol a hadvezér sirjának és szobrának nyoma sincs, az utas manap is meglátogatja még Murád palotái és kertjei maradványait, noha nem oly nagyszerűek, mint a romok Salonában. A tarka tulipánok Magnesia térein, hol előbb Scipio Asiaticus babért aratott, még

is nemesebb emberről tanuskodnak Diocletiánál; tanuságot tesznek a kedély emberéről, ki a szép- és nemesnek, a költészet- és művészetnek hő barátja volt.

Ujra fölhevén történetünk folyamát, azon rakoncátlanságokat kell érintenünk, melyeket az ország felső vidékén vittek végbe, Giskra, Pongrácz és társaik.

A konok Giskra az országgyűlési végzések ellenére a kormányzó személyével és rendeleteivel egyaránt nem törődve, folyvást László király kapitányának nevezé magát, és e czimen örökösen zsarolt, rabolt és pusztított, s Gálszécset és Homonnát uraikkal Szécsi Miklóssal és Druget Bertalannal együtt kézre kerítette. Hozzá járult, hogy a csehek egy része függetlenné tette magát tőle, hogy annál féktelenebbül pusztíthassák Szepeszt, Sároost és Abaujt, hol az urak és nemesek erősségeit elfoglalák, az egyházak fosztogatásához láttak, s a lelkeseket fenyegetésekkel és kegyetlenségekkel kényszerítették két szín alatt osztogatni az urvacsorát lévén kelyhesek a »cseh testvérek.« Ugyancsak Komorovszky Péter is, ki Giskrától szintén elvált, Liptóban galádul önkénykedett. E mellett nagyban üzte rabló-lovagi mesterségét régi ismerőnk, Szentmiklósi Pongrácz, Szakolczának, Berencs és Óvárnak ura, ki a közelebb múlt években kivált a Morva völgyét és a szomszéd Ausztriát pusztította, adót zsarolt, a nemességet maga iránt hűséگی esküre szorította, czinkosainak hűbéreket osztogatott, végre még a bécsieket is oly rettegésbe hozta, hogy a vá-

rosból sem mertek kimenni. Fridrik országgyűlést tartott, haddal készült ellene, de elvégre is legalkalmasabbnak találta a rablót pénzzel csillapítani. Carvajal János bibornok és Cillei Ulrik közbenjárására Pongrácz, Ország Mihály és czinkostársaik szerződésre léptek Fridrikkel, melynek erejénél fogva erősségeiket a Morva partján négyezer aranyért lerontották. Pongrácz, hogy munkátlanul ne henyéljen, most Komorovszkyt szemelte ki boszútárgyúl, de rablósomja öt olykor-olykor Liptóból a lengyel földre is átvitte, a miért sűrű panaszok érkeztek az országos tanácshoz Kázmér királytól. Az országos tanács Szegedről válaszolt Kázmér királynak : köszöni a lengyel rendeknek, hogy egyesek háborgatásai miatt nem tartották fölbontandónak a békét Magyarországgal, és igéri, hogy mindent el fog követni a csend helyreállítására és föntartására. A belbéke helyreállítása komoly szándéka volt az országos tanácsnak. Hunyadi, — úgy látszik, — már ekkor kedvet mutatott Brankovics Györgyöt meglakoltatni, s aztán újra a török ellen készülni. De az országos tanács, a felső-magyarországi zavarokra utalva, a Szerbtől kicsikart föltételek betöltését sürgeté, sőt ezt a törökkel kötendő fegyverszünet eszközlésére is felhatalmazta. Hunyadi tehát, mint nagy lelkekhez méltó, feláldozá személyes gyűlöletét az egyetértésnek, belbékének, és Brankovics minden már lefoglalt jószágait kibocsátá; László fiát kezesül Szendrőbe küldé; Mátyásnak eljegyzé Cillei leányát; kibékkült e megvetett családdal, megigéré, hogy mindenben, mi annak javát, fényét előmozdítja, hathatósan köz-

remüködik; Cillei Fridriket és Ulrikot tótországi bánoknáknak és a zágrábi püspökség pártfogóinak elismeré; Zoll Benedeket a zágrábi püspökségben megszenvedé; saját pártfogoltját, Csupor Dömötört pedig elejté.

De soha, egy perczre sem ejté el élete föladatát a török ellen indítandó hadjáratot. Még januárban (1449) írt a szent-atyának, a római királynak és más fejedelmeknek az ozmanok ellen adandó segedelem iránt. A válasz V. Miklós pápától megérkezett, de nem volt kedvező. A nagyszerű építkezésekbe, egyházi és tudományos kincsek gyűjtésébe merült pápa nem akart pénzt fektetni oly kétes vállalatba, milyen a magyar-török háború, addig, míg Magyarországon a belbéke helyreállítva nincs. S az igazat megvallva a pápának a török háborút elhalasztani s a belbékét megszilárdítani javasló tanácsa a létező körülmények közt nem is volt oly igen helytelen, milyenül a tavasz végén, Budán összeült országos tanács vette. A levél az ülésen fölolvastatván, leverő hatást gyakorolt az urak kedélyére, ily tanácsot a szent-széktől, mely gyulasztani és nem oltogatni szokta volt eddigelé a nemzet harcztüztét a pogány ellen, nem vártak; nemes fölhevüléseket el sem is titkolák válaszukban: »... Midőn Szentséged nekünk egyetértést, egyességet javasol, készséggel fogadjuk tanácsát, az tartván magunk is jólétünk alapjának. Midőn Szentséged részvevőleg fájlalja szenvedett megverettetésünket, köszönetet mondunk atyailag kegyes indulatáért: mi bizonyára inkább hitünkért remegünk, mint hazánkért. De midőn Szentséged arra ínt ben-

nünket, hogy e vereségünk után határainkon belül maradjunk fegyvereinkkel, ezt mire kelljen 'magyaráznunk, valóban nem tudjuk. Ugy látszik, nyugalmat akar tanácsolni, vajha lehetne keresztényhez illő nyugalom! De félni lehet, hogy e nyugalom tespedéssé ne váljék, kivált ha e veszélyes időben a kellő segélytől megfosztatunk. A nyugalom, Szent-Atya! magunknak is kedves dolog, de csak azon nyugalom mely hazánknak békét szerezhet. Eddig is határaink védelme volt harcunk főczélja; azért kerestük fel az incselkedő ellenséget, hogy őt messze üzzük határainktól. Most pedig határaink közt bevárni őt, nem annyi volna-e, mint őt készteni a becsapásra? ... Bátorságra, vigyázatra, tette és segélyre — hogy célzt érhessünk — nagyobb szükségünk van most az ingadozó szerencsében, mint volt a kedvezőben.»

Ezen levél másának közlése mellett irt az országos tanács a krakói dékánynak is, ki mint az ország követe, még a mult év óta Rómában tartózkodott. Utasítá őt, hogy lelkes és sikeres támogatást eszközöljön a török ügyben, mert a sok kecsegtetést már megunta az ország. Tudatta továbbá vele, hogy a cseh rablók az ország felvidékét igen zavarják, Hussz veszedelmes tanait annyira terjesztik, hogy Sárosban, Szepesben egész községek két szin alatt áldoznak. Időközben tehát a törökök helyett ezeket fogja megtámadtatni. De minthogy itt is a szent szék, s az egész kereszténység ügyében működnek, azért e végre pénzbeli segélyt eszközöljön ki a pápától, »ki (fejezé be jegyzékét), ha már bennünket meg-

unt is, legalább a hit föntartásában ne legyen kése-
delmes.«

Szóba jött még az országos tanácsban a törökkel kötendő fegyverszünet. Hogy a pápa az ország hely-
zetét jól fogta föl, kitünik abból is, mert az országos
tanács már Szegeden megbizta volt Brankovics Györ-
gyöt, hogy a törökkel kötendő fegyverszünet iránt
alkudozásokba bocsátkoznék. E megbiztatás követ-
keztében a szerb fejedelem Garai László nádor és
Ujlaki Miklós erdélyi vajda Szendrőben összejöttek,
és a két évre szóló béke föltételeit megállapították.
E föltételek tehát most tanácskozás alá vétettek, de
minthogy általok a török főnhatósága Bosnya-,
Szerb- és Oláhországra nyilván elismertetett, nem
tetszettek a tanácsnak, nem főleg Hunyadinak, és
Brankovicshoz utasítás küldetett, hogy más ala-
pokra igyekezzék fektetni az alkudozást.

Végre valószínűleg az országos tanács meggyő-
ződvén a hátrányokról, melyek a püspökségek hosz-
zasb üresedéséből erednek, Hunyadi által ismételve
kéreté a szentszéket, hogy amennyiben ő oka a
püspökségeket betöltő ezen késedelemnek, az egyház
és haza java tekintetéből azt megszüntetni siessen.
Mely érdekes nemzetműveltségi adatot e helyütt em-
lítettelenül hagyni nem akartuk.

Az országos tanács megbizásából történt az is,
hogy miután intések- és fenyegetésekre a büszke
Giskra semmit sem hajlott, megfenyítését vette célba
Hunyadi. E végett Székely Tamásnak a kormányzó-
nővére második fiának vezérlete alatt hadat küldött
ellene, de éz Somosnál, Kassa mellett vigyázatlanul

táborozván, a cseh által szept. 5. meglepetett és megveretett. Most Hunyadi maga szálla sikra az erős váraiban bizó Giskra ellen, és mindenek előtt Szepsi várát, a csehek egyik rablófészket szállta meg, és be is vette. Innét, mert Giskra váraiból kikelni nem merészkedett, Körmöczbánya alá robogott, melynek polgárai titkon értésére adták, hogy készek megnyitni kapuikat. Utjában a csehek birtokát mindennütt irgalmatlanul földulta. Azonban Körmöczhez már későn érkezett, minthogy a szándékairól idegen értesült Giskra megelőzte őt a városban, s a polgárokat meggátolta kapuik megnyitásában. Meg kellett elégednie Körmöcz vidéke és a szomszéd bányák elpusztításával, mire megint Szepes és Sáros felé fordula, hol a csehek főfészke volt.

Már útban találták őt Zsafia királynénak Kázmér távollétében Lengyelország királyi helytartójának követei, köztök a történetíró Dlugoss krakói kanonok, hogy közte és Giskra közt békét eszközöljenek. A lengyel közbenjárás onnét eredt, mert Sbignew, krakói püspök félté zálogos birtokát, a szepesi városokat a hadjárat dúlásaitól. Rövid tanácskozmány után az előleges fegyverszünet deczemb. 5. létrejött; utóbb pedig, 1450. márcziusban Mező-Kövesden, Hunyadi és Giskra személyes jelenlétében a végleges békét is megállapították. E szerint Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Körmöcz, Selmecz és Zólyom városok Giskra hatalmában maradnak, egyéb birtokairól bizonyos összeg fizetése mellett lemond a cseh vezér, a rajta levő csehek pedig az országból kitakarodnak. Hogy a béke tartósabb legyen, Hunyadi

ez alkalommal a maga özvegy hűgát (valószínűleg Csolnokosi Klárát, az özvegy Pongrácznét) feleségül ígérte Giskrának.

Ezen béke nem mondható kedvezőnek : Szakolczai Pongráczot sikeresebben alázták meg Cilleiek. Ulrik gróf szerfölött megboszonkodott, hogy rabló barátja még az ő közbenjárására kötött egyességet is megszegte. Vállalkozott tehát megmutatni, mint kell hasonló emberekkel elbánni. Osztrák és saját költségén gyűjtött katonasággal a Duna mentén létező rablólóvarakat kezére kerítette, az elfogott rablókat a fákra akasztotta vagy Bécsbe szállította, hol szintén rövid uton fölköttettek s miután így utját megtisztogató, egész erejével Szakolczát szállította meg. Lőpor elég mennyiségben érkezvén a várat oly erővel kezdé töretni Ulrik, hogy Pongrácz nagy zavarba jött. Fűhöz-fához kapkodva, Hunyadinak is írt, javulást szentül ígér, a várost, magát és minden birtokát kegyes pártfogásába ajánlja, csak még ez egyszer nyisson számára menekvést. Hunyadinak nem kis tusájába kerülhetett a választás Pongrácz és Cillei közt, végre mégis írt ez utóbbinak, hogy a vivást megszüntesse. Ez megtörtént, mire Szakolczát László király nevében, 1450. aug. 8-án Hunyadi átvette.

A fentebbieknél sokkal megnyugtatóbb korrajzi adatokat szolgáltatnak az esztergami zsinat határozatai *), melyek Szécsi Dénes érsek elnökelete alatt hozattak.

*) D a n k ó, Constitutiones Synodales Eccl. Strig. 1450. Esztergam 1865.

Dénés, Szécsi Miklós nádornak fia 1400-ban született, tanulmányait Bécsben és Paduában végeztén, elsőben a nyitrai, csakhamar (1439) az egri püspöki méltóságra emeltetett; ugyanazon évben, melyben az egri püspökséget, nyerte el IV. Jenő pápától a bibornoki kalapot is, a következőben pedig az esztergami érseki székre lőn beigtatva. Politikai viselt dolgairól történetünk folyamában több alkalmunk volt megemlékezni, e helyt egyházi, főpásztori működése feltűnőbb tényeit vázoljuk.

Tapasztalván, hogy a háborús évek folyama alatt a papi fegyelem lazult, az egyház jogai itt-ott csorbát szenvednek, a templomok fénye vész, szóval a gonoszság bátrabban üti föl fejét: két ízben, u. m. 1449- és 1450-ben tartományi zsinatot tartott. A esztergami székesegyház kitatarozása, nagyobbítása és ékítése volt, úgy látszik az előbb tartott zsinat főcélja.

Ugyancsak sz. Béla napjára (apr. 24.) hitta össze 1450. a másik esztergami zsinatot, melynek tekintetben érdekes végzések közül a következőket emeljük ki.

Üdvös törvények hozattak a papi fegyelem helyreállítására; utasítások adattak ki a szentségek kiszolgáltatására és egyéb egyházi teendőkre nézve; határozatok hozattak a papi tized megtagadói ellen; továbbá, kik mozdítandók elő az egyházi rendekre; a végrendeletekről; azok ellen, kik az egyházi joghatóságot gátolják a szerzetesrendek, és főesperesek teendőiről; uzsorásokról, jogbitorlókról; befejezésül előszámítatnak a megüendő ünnepek. A mostani ünnepek az egy Mária nevenapján kívül mind benne foglal-

tatnak; ellenben az akkori ünnepek közül ma már nem ületnek : sz. Pál fordulása, sz. Mátyás apostol, sz. Gergely pápa, sz. Béla püspök és vértanu, sz. György vitéz, sz. Márk evangelista, sz. Fülöp és Jakab apostolok, a szent-kereszt fölhalálása, Keresztelő sz. János, László király, B. asszony látogatása, sz. Margit szüz, Mária-Magdolna, sz. Jakab apostol, Úr színe változása, sz. Lőrincz vértanu, sz. Bertalan apostol, sz. kereszt fölmagasztaltatása, sz. Máté evangelista, sz. Mihály arkangyal, sz. Lukács evangelista, sz. Simon és Juda apostolok, sz. Imre (Emebricus) herczeg, sz. Márton püspök, sz. Katalin szüz sz. András apostol, sz. Miklós püspök, sz. Tamás apostol, sz. János evangelista és az apró szentek ünnepe.

Kétséggel nagy érdemet szerzett, fényes emléket emelt magának Szécsi Dénes, ezen zsinat gondolkodása által, melylyel az igaz hitet föntartani, az egyházi tudományt és fegyelmet papjaiban öregbíteni igyekezett. Nem kevésb érdeme rejlik azonban ama 1452. márcz. 24-én kelt pápai bulla kieszközlésében mely által a magyar primási méltósághoz mindazon tartományokban, melyek valaha a magyar sz. koronához tartozhatnak az »apostoli sz. szék született követének« címét és jogait is örök időkre oda csatolta, minek folytán minden függetlenségi verseny vagy fejedelmi ellenszegülésnek mindenkorra élet vette.

Hasonló horderejű okirat ugyancsak V. Miklós pápának ugyanezen év április 22. kelt bullája, melyben a pápa a korábbi levelében adott jogokat ismételve megerősíti s azokhoz még a következőket adja

»Mi — ugymond — a jelen s az időnkint létező esztergami érseket, amint hogy az említett a király után különben is első, ugy a parlamentekben is, és minden egyéb nevezetes cselekvénynél maga a király után első helye és első szava kell, hogy legyen, és hogy az ő szentszéki követségének határai közt, más főpapok, ha lennének is jelen, ekkor engedve (ces-santes) egyedül maga vitethesse maga előtt a keresztet, és azon ügyekben, melyek követsége határai közt, habár egyszerű panaszképen, eléje és említett széke elé vitetni és indíttatni találtatnának, — itélnie, ítéletet hozatnia, hatalmához, tisztéhez és méltóságához jogszerint és szokásképen, vagy bár mi módon tartozik, megtennie és végrehejtania — és a mit elhatározott, azt a mondott országhatárok közt időszerint létező minden egyházi, sőt bár kiváltságos szerzetes, vagy világi személyek által, az e tekintetben különösen megadott hatalomnál fogva egyházi büntetés alatt is szigorúan megtartatnia, engedelme és szabadsága legyen, — ezeknek tartamánál fogva kijelentjük.«

Meg kell még emlitenünk, miszerint a Hunyadi Jánosnak, mint az ország kormányzójának az ezen okmányokat kieszközlő diplomatikai lépeseknél nagy része vala. *)

Tanuljuk a föntebbiekből, hogy a római szentzék a magyar nemzet iránt mindig különös előszeretettel viseltetett, azt korszakunkban — hogy fölvetett tárgyunknál maradjunk — nemcsak tanácsával,

*) Török János: Magyarország Primásai Pest, 1859.

közbemjárásával és anyagilag ispátolta, mit a török és német viszályok folytában tapasztalni volt alkalmunk, jó akaratának egyéb jeleivel is kitüntetésmint azt a Hunyadinak adományozott hercegi czimnél, és ime az esztergami érsekre ruházott előjogoknál szemléljük.

A pápai kegy újabb jelét vesszük a következőkben. V. Miklós a kereszténységnek százados jubilaumi bucsút hirdetett Rómába. A keresztény hivek, kik Rómába zarándokoltak, ott tizenöt napon át a közmenetekben, templomok látogatásában részt vettek, bizonyos imádságokat, sz. gyónást, áldozást végeztek, böjtöltek, és alamizsnát adtak, általános bucsút nyertek. A bucsusok száma a szent-év folytán tömémentelen levén, a bűnbánók alamizsnáiból begyűlt félérek tetemes összegre szaporodtak föl.

Hunyadi gyakorlati államférfiúi esze, hogy a haza és a kereszténység javára — mert a tárgyalás alatt levő korban e két eszme jelentőségével egymást takarta — e kedvező alkalmat fölhasználja, az országos tanács végzéséből különösen irt a pápának és eléje terjesztette, hogy a szentszék mellett mindig őszintén buzgó magyar nemzet óhajtana a szent év kegyeiben részt venni; de a több oldalról fenyegetett országnak mostani állapota tiltja a honfiak távozását, emellett a hosszú út és annak bártortalansága sokat elijeszt. Engedje meg tehát a sz. atya, hogy mindazon magyarok, kik sz. István tetemeihez, Fehérvárt, vagy sz. Lászlóihoz Nagy-Váradon járulnak s ott az előirt föltételeket teljesítik, ugyanazon lelki javakban részesüljenek, melyek a pápai bullában

foglaltatnak, úgy mint ha Rómában jártak volna bucsút. Az általok följánlandó áldozatok pedig fordítottassanak az ország oltalmára az eretnekek és hitetlenek ellen.

A pápa, noha a francia királyok ebbeli kérelmét megtagadá, Magyarország óhajlásának kedvezett, igen hizelgő kifejezésekben azt a kereszténység pajzsának nevezvén, és a begyüendő alamizsnát egészen az ország oltalmára engedvén. Még is e kedvezményben az egyházi, és világi nagyokat, katonákat, előkelőket és fegyvereseket részesítette csak, az alapság, köznép és nőnem kirekesztésével.

Az 1450-ki júniusban Pesten megnyílt országgyűlésen közörömet szült a pápa ezen kegyelme; nem úgy annak megszorítása, mivel ez által a begyüendő pénz mennyisége nagyon csökkent. Elhatároltatott tehát, hogy ennek orvoslása végett a pápát újra kéressék meg. Az országgyűlés is, Hunyadi is írt ez ügyben Rómába. Hunyadi levelében a pápához megköszöni a különös kegyelmet, melylyel ő szentsége az országnak nemcsak lelki, hanem mostani kedvezőtlen állapotában annyira szükséges világi javakat is árasztott, sőt köszönetének illő kifejezésére magát elégtelennek érzi, . . . de esedezik egyuttal, hogy kegyelmeinek adjon még nagyobb kiterjedést, mindeneket részesítvén rang- és nemkülömbőség nélkül, hogy a sz. év örömeiben azok is részesülhessenek, kikben a zarándoklás vágya nagyobb a tehetségénél. Ez a szentszéknek új dicsőséget, a haza védelmének új adót adand. A rendek hasonló értelményben irtak;

ment levél két bibornokhoz is, és a még mindig Rómában tartózkodó krakói dékánhoz is.

A pápa válasza a kívátnál kedvezőbb volt, kegye túlhaladta a hozzá kötött reményt. Minden akármilyen rendű honfi vagy honleány, ki akármely más székes-egyházban a következő április utójáig (1451) végzi az előírt ajtatossági gyakorlatokat, és áldozat gyanánt csak felét teszi le annak, mibe Római útja és két heti ottmulatása kerülendett, a római jubileum minden lelki előnyeiben úgy részesül, mintha Rómában megfordult volna.

XI.

A német ügy a pápa elé vitetik. — Védszövétség Hunyadi, Garai, és Ujlaki közt. — Brankovics szerb despota meglakol. — A pápa intése folytán újabb tárgyalások a magyarok, és németek közt. — A pozsonyi ebéd. — Az egyesség Fridrik és a magyarok közt létre jó. — Az egyesség éle. — Az ármány. — Brankovics kiegyez Hunyadival. — A kormányzó Giskra ellen támad. — Az árulás Losoncznál. — Az egri derék várnagyok. — Hunyadi boszút áll a cseh rablókon; újból egyességre lép Giskrával. — Cillei Borbála halála.

Fölvett korunk egyházi viszonyait érdeklő kitérés után van szerencsénk visszavezetni a szíves olvasót a Pesten 1450. júniusban megnyílt országgyűlésbe, ugyanabba, melyen a jubilaem¹ ügyét tárgyalák.

A június 14-én tárgyalás alá került ügy, a kedvetlen német volt. A fegyverszünet Fridrikkel lefolyt, s az emiatt Bécsben megfordult követség, melyről közelebbi adataink hiányzanak, sikertelenül járt el. Hosszabb tanácskozás után erre nézve is abban állapodának meg, hogy a pápa közbenjárását kéri ki. Föl is irtak a pápához, esedezvén, hogy eszközölje Fridriknél királyuk és koronájuk föltétlen visszabocsátását, a kezén levő magyar birtok kiadását a rajta fekvő zálogpénz megtérítése

mellett, végre Garai nádornak fölmentését azon igérete alól, hogy fogságába visszatér vagy kezest állít maga helyett. »Tudva van szentséged előtt — így hangzik a rendek június 15. kelt levele, — hogy választott királyunk személyének letartóztatásával saját becsületünk is fogságba esett. Az apostoli szék és szentséged követe közbenjáró volt ez ügyben; ő s vele mások bőségesen fáradoztak, a római királyt méltányos eljárásra bírni: . . . de eddig csak üres szavakat hoztak tőle biztosaink, melyekből se békét, se háborut nem lehet kisütni. Annyit azonban lehetetlen nem látnunk, hogy türelmünkkel szándékosan kisálgodik, azt hetikén megveti, miután majdnem naponkint határszéleinket megtámadtatja, s országunk jogainak sértegetése és fölségének elnyomtatása után, a lelket is készül bennünk elnyomni, azzal éppen nem gondolva, hogy hasznát mások kárából meríti. Mindezeket elnéztük eddig, szentséges atya; ennyi méltatlanságnak szemlélői voltunk, nem boszulói, úgy vélekedvén, hogy a helyes gyógyszer utóbb is sikerrel fog alkalmaztathatni. De miután most is jogunkkal úgy nem gondol a király, mint neheztelésünkkel nem; miután királyunk szabadsága s ebben mindnyájunké egyáltalában nincs inyére: ez okon hogy türelmünkben diadalát ne lássa, szentséged szemei elé hoztuk ez ügyet . . . Csak arra kérjük szentségedet, intse meg levél vagy követség által a római királyt, hogy választott királyunkat szabadságának és méltóságának adja vissza, s hogy az ország épségének és a nádor szabadságának ügyében méltányos föltételeinkhez járuljon. . . . Félő — szól a

befejezés, — hogy az esetben, ha ezen annyi megvetéssel és sértéssel támasztott viszály tovább tart, annak véres végét vetjük vagy szenvedjük.»

Ugyanazon országgyűlés tartama alatt Hunyadi, Garai László nádor és Ujlaki Miklós erdélyi vajda közös és minden viszonyainkra kiterjedő szövetségre léptek, becsületükkel, jó hírek- és nevökkel, átkozódó esküvel erősítvén és haláluk esetére ivadékaikra kiterjesztvén azt.

Azután elővették a rácز despota ügyét. Hunyadi bőven előadá, hogy nem érezi magát lekötelve Brankovicsnak adott szavát megtartani, mint-hogy ezt a ravaszság, erőszak és törvénytelen fogság által csikarta ki tőle a rácз. Valaminthogy ő szentsége, a pápa ez iránt már eleve, 1450. április 12. kelt bullájával föloldozta őt a kierőszakolt, ennél-fogva érvénytelen szendrői kötelezettségek alól. Sőt inkább szükségesnek látja magyarországi jószágai elfoglalásával, s ha ez is fogamatlan találna lenni, fegyverrel is a török szövetség fölbontására s a magyar fensőbbség elismerésére szorítani a hűtelen fedelmet. Az izgatott országgyűlés Hunyadi indítványát egy, ugy látszik, már előbb hozott ítélet nyomán végzéssé emelte.

Hunyadi épén nem késett a határozat végrehajtásával, és Brankovics magyarországi, a déli szélektől távol eső jószágait, u. m. Munkácsot, Szathmár-Németit, Nagy-Bányát, Debreczent és Bösörményt elfoglalta; aztán elfojtott boszuja kitörő dühével kelt át a Dunán s dandárai tüzzel vassal pusztiták a szerb tartományt. A megszeppent fejedelem,

amugy is tapasztalván, hogy a török szövetség veszedelmesebb mint a fölboszantott, de nem engesztelhetetlen kormányzó haragja, a magyar nagyokhoz, közbenjárásukért esengve, követeket küldött, Hunyadi idősb, Szendrőben kezesül maradt fiát pedig ajándékokkal terhelve, atyja elé küldte.

A rendek közül nem kevesen a fölvirágzó Hunyadi családot irigy szemmel tekintők, mások az ellenségeskedés békés elintézését remélik, gyors futárokat küldének a kormányzó után, hogy öt pusztításaiiban föltartóztassák. Hunyadi kedves fiát keblére ölelvén, fölhagyott a pusztitással és már augusztus végével ismét Budára érkezék.

Ezalatt megjött eredményképen az imént közlött megkeresésre a pápa intő levele Fridrikhez, hogy a magyarokkal egyezkedjék. Minek következtében mindkét félről összejöttek a küldöttek októberhóban Pozsonyban.

Az alkudozásokat egy nevezetes esemény előz meg, t. i. a pozsonyi várnak Hunyadi részére lett elfoglalása, mi vasárnap, aug. 9. történt. — Tudjuk pedig ez eseményt a pozsonyi számkönyvből, mely műveltségtörténeti szempontból is számos érdekes adatot foglal magában. Ha némelyeket közlünk Knauz Nándor után, mely legelőbb gazdagítá irodalmunkat e fölfödözéssel, kedves dolgot vélünk cselekedni.

Szeptember 8. hire terjedt Pozsonyban, hogy Hunyadi már Szenczen van és Pozsony ellen készül. Ekkor a pozsonyiak, ugylátszik, nem voltak nála kegyben; mert csak innen érthetjük, hogy e város a vár elfog-

lalása napján, külön őrt állított a madártoronyba; hallván pedig Hunyadi közeledtét, szept. 12. ágyúköveket faragtatott, hogy minden eshetőségre készen legyen. Szept. 15. már Csalóközben volt Hunyadi; még e nap kimentek hozzá, egyenes meghívására, Pozsony város részéről három lovon Sarrach Bertalan és Gailsam Albert, megajándékozván öt három schilling áru zsemlyével.

»Cillei, ki augusztus 19. Pozsonyban már megfordult, hallván Hunyadi közeledtét, Pozsony közelében, Köpcsényben és Haimburgban időzött. Ugy látszik, eleinte mindkét fél tartózkodott Pozsonyba, vonulni, s előlegesen csak követek által értekeztek egymással; így szeptember 15. a pozsonyi tanács jóformán Hunyadi meghagyásából Köpcsénybe követet küldött, ki megtudja, ha eljő-e Cillei a kormányzóval alkudozni. Cillei ennek folytán Lamberger nevű szolgáját küldé Hunyadihoz, ki szeptember 17. visszajöven, még az nap újra Hunyadihoz küldetett. — Szeptember 17. lementek Hunyadihoz négy kocsin Eilausinrok János, Königsfelder Lajos, Sarrach Bertalan és Gailsam Albert (pozsonyi polgárok) kik, hozzájuk szegődven még Gmatl István és Meindl György, szeptember 19. újra lementek hozzá hajón Püspökibe. Még ekkor sem voltak az ügyek a kormányzó és a város közt tisztába hozva, miután a város szükségesnek tartá követeit, még az nap utánok indított futár által óvakodásra inteni. De az alkudozások ekkor már kedvezően folytak és nemsokára be is végződtek. Eredményök lön, hogy Hunyadi vasárnap szeptember 20-án Püspökin nyilvános okmányt menesztett

ki, melyben elismeri, hogy némely roszakarók rágalmai által közte, s a város közt egyenlenségek támadtak ugyan, melyek miatt a város tőle idegenkedett, de ezek elintéztetvén, hogy a város iránti barátságát bebizonyítsa, 250 lovassal a városba fog vonulni, biztosítván azt, hogy mi kárt sem okozand neki, hanem elvégezvén az országos és Cilleivel való alkudozásait, ismét békével kivonuland.»

»... Csakugyan be is vonult Pozsonyba szept. 22. kedden délután 3 óra tájban, s a város az nap vacsorával, másnap ebéddel tisztelte meg.« *)

*) Nem érdek nélkül olvasnók, ha reánk maradt volna ezen polgári díszebéd étlapját; de ha már erről le is kell mondanunk, érdelni fogja, ha mást nem, a gazdasszonyokat a ebédhez szükséges kellékek összege és áraik. Adjuk a nevezett számkönyv szerint. Húsneműekből kellett egy egész szarvasmarha (Lenfeint szolgáltatta, ára 2 font és 5 schilling), egy fél sertés és azonfölül még három nagy darab, (Sigl mészáros-tól, ára $8\frac{1}{2}$ schil.), madarakért kiadtak 3 schil. 20 denárt; 15 ludért, 13 denárjával darabját = 6 schillinget és 15 denárt; 12 tyukért, 7 denárjával = 84 denárt; káposztáért egy nagy üsttel harminczkét denárt, item 10 fazékkal nagygyal és közszerével 80 den.; vettek továbbá 100 tojást (Herbnétől) 15-öt 38 denárért; továbbá három sajtot 42 denáron; almát és körtét 32 den.; 6 itcze mézet (Mittenpekk Jánostól) 36 den.; 1 fazék vaját 33 denáron; fűszerből szükségeltetik: (Krommer Ulrik boltjából) 3 font bors, $\frac{1}{2}$ font safrány, ugyanannyi szegfűszeg, »4 ver dung« gyömbér; továbbá négy denárnyi torma, »6 pint« eczet, ára 6 denár; 8 denárért vöröshagyma, négyért petrezselem. Kenyér a szolgálk számára 50 denár ára kellett, az urak számára 350 zsemlye; obulusával darabja tesz: 5 schill. 25. denárt. A megkívántatott 13 akó bort Meindl György kamarástól szerezték be. De ebből a borból került három üveggel Cillei úr asztalára is, ki ugyanaz napon már Pozsonyban volt.

Cillei megérkezvén, megnyitá az alkudozásokat a két fél közt, hanem ezekről hiányoznak részletes adataink. Csak annyit tudunk, hogy nagy vetekedés fejlődött ki köztök. A magyarok mind azt sürgeték, miről a pápához intézett levelökben említést tőnek : a korona és király s nemkülönben az ország kiegészítő részeinek kiadatását és a nádor fölmentetését a fogságba meneteltől; az osztrákok ellenben semmiben sem akarának engedni.

Fridrik az alkudozások alatt Sopronban és Bécs-Ujhelyt, Hunyadi Pozsonyban és vidékén tartozkodott. Pozsonyban kelt egyik okmánya, melyben különös pártfogása alá veszi a pozsonyi, különféle hatalmaskodók zsarolásai által oly szegénység és véginségre jutott káptalant, hogy egy kanonok kórházban végző nyomor közt életét, többen elszéledtek kenyereket keresendők, míg a visszamaradtak ki nem mertek menni házaikból életüket ésszabadságukat feltvén.

Szeptember végén Csallóközben találjuk Hunyadi, hova egy puttony szőlőt küldött neki a pozsonyi tanács. Ugyanaz V. László királynak egy vörös forintot küldött szintén ajándékba Ungnád János, Fridrik tanácsosa a magyarok és Hunyadi irigy ellensége által, ki október 1. fordult meg Pozsonyban. Október 5. Hunyadi László látogatta meg Pozsonyt; őt is megtisztelék 17½ pint borral, kíséretének pedig szállásköltségeit fődözék. Okt. 12. Hunyadi újra Pozsonyba jött, s a város ismét czélszerűnek találta őt megajándékozni borral, melyet Gáspár kanonoktól vett 23 forinton. Itt látogatta meg férjét a következő napon Szilágyi Erzsébet, kit

a tanács különféle figyelmetességekkel tisztelt meg : »jó ebédet« rendezett számára, mely azonban fél akkora volt, mint a főlebb említett vala férje tiszteletere ; 4 vég vászonnal (9 forint volt összes áruk) és negyedfél tekercs arany szállal kedveskedett neki ; úgy látszik a pozsonyi előkelő polgárnők, nyujták át ez ajándékot okt. 13-án tisztelegvén nála, kik mielőtt hozzá fölmentek a várba, a hol szállva volt, a Grünstübleinből két pint bort fogyasztottak el a város számlájára.

Jellemző csekélységek ezek, de mélyebben engednek tekinteni azon kor viszonyaiba és szokásaiba, azért igazolva lesz, hogy korrajzunk azokat fölvette.

Időközben hosszú vita és alkudozás után végre egyesültek a felek. Október 22-én jegyeztettek alá az okiratok. Ezek szerint a kis király és a korona Fridrik kezei közt maradjon ; amaz Bécsben nevelkedjék, míg törvényes élelkorát azaz 18. évét eléri ; ezen időig Fridrik megmarad magyarországi birtokaiban és a kormányzó őt nem fogja, nem engedi háborgatni, sőt ha ki ezt tenni mégis merészkednék, az ellen őt (Fridriket) tanácscsal és tettel segített. Sem Fridrik, sem Hunyadi Magyarországgal, annak karai és rendjeivel e szerződés sérelmére egyezésre nem lép, miért viszont igéri a király, hogy a kormányzót hivatala teljesítésében sem nem gátolja, sem gátolni nem engedi, sőt neki ellenei megfélekezésébe segítségére lesz ; a királyi gyámfiút a kormányzó hite és tudta nélkül gyámsága alól föl nem menti. Ezek folytán az ellenséges viszony magyarok és németek közt megszűnik ; a béke megszegését a

szerződő felek megakadályozni igyekezzenek. Garai László is visszanyerte teljes szabadságát, sőt a Pozsony szomszédságában fekvő dévényi várat is, melyet eddig Fridrik letartott; de 4-én kelt, Szécsi Dénes, Hunyadi és Ujlaky, mint tanúk által is aláírt okmányában ünnepélyesen meg kelle ígérnie, hogy Fridriken boszút nem álland, sem a dévényi várból nem fogja Ausztriát károsítani, mihez képest a vár neki azonnal átadatott, és már nov. 8-án vett Pozsonytól 12 forinton egy mázsa lőport és 10 forinton egy taraczkot a vár felszerelésére. Későbbi körülmények oda mutatnak, hogy Fridrik tanácsosai szóval még azt is ígérték, miszerint az ifjú királyt nagykörűségára sem az osztrákoknak, sem a cseheknek, hanem egyenesen a magyaroknak fogják kiadni.

Ama szerződési pontok Fridrik és Hunyadi közt, tartalom és forma tekintetében olyasok, melyet védelmi szövetségre mutatnak egy harmadik ellen. Ezen harmadik alatt Fridrik Podiebradot értette, ki mióta kormányzó társát Neuhaus Menyhértet legyőzte, Csehországot a husziták érdekében egymaga kormányozta, és Lászlónak Prágába küldetését szintoly fenyegetőleg követelte mint a magyarok azt, hogy a királyi gyermek országukban neveltessék. Hunyadi pedig az oligarchákra czélzott, kik Lászlónak kiadatását azon okon sürgették, mivel a kormányt ez által a gyűlölt férfiú kezéből kivihetni vélték. Ő tagadhatlanul azon volt, hogy kormányzói hatalmát több évre állandósítsa; így például semmi nyoma, hogy az 1447-giki országgyűlés azon rendelete, mely sze-

rint a kormányzó csak egy évre választatik, életbe lépett volna.

Cillei furfangos esze hamar tisztában lehetett ezen irányváltozással, de Fridrikre hatni nem birt. Kitünik ez a haragból, mely köztök támadt. Látszó jelei e haragnak abban mutatkoznak, hogy Cillei a Pongrácz elleni hadjáratra költött néhány ezer forintját, vagy ezek fejében Bruck átengedését követelte; Fridrik ellenben neheztelését úgy tüntette ki, hogy a büszke grófot sokáig váratta előszobájában, míg mások szeme láttára bebocsájtattak.

Hunyadinak e meghasonlás inyére lehetett, mert a minap kötött egyesség folytán sem a megvetett Cilleiekre, sem a gyűlölt Giskrára szüksége nem volt, ezeket viszont az érdemlett megvetés annyira sérté, miszerint alattomos lelkük minden tehetségét összpontosíták, hogy Fridriken és a kormányzón boszút álljanak.

Tudjuk, hogy a magyar nagyok közül sokan féltékeny szemmel tekinték a Hunyadi-ház gyors emelkedését, mások irigységgel növekedő gazdagságát, hanem Hunyadi roppant tekintélye mellett benn és künn ők eltörpültek az árnyékban. Kajánságukban tehát nyilván és titkon azzal vádolák a kormányzót, hogy a minapi egyességben nem az ország javát, de önérdekét kereste, midőn Fridrik kezében azért hagyta a királyt és az ország egy részét, hogy a kormányzói tisztet annak nevében tovább is folytassa, magának és családjának utat készítsen a trónra. Ezen hangulatot aknázták ki a ravasz Cillei, midőn Garai- és Ujlakival, György szerb fejedelemmel és

Giskrával, titkon szövetkezett azon célból, hogy László királyt Fridrik kezeiből kiszabadítván, vele együtt a kormányt kezeikbe kerítsék, Hunyadit pedig megbuktassák. Látni fogjuk, hogy ezen liga ónsulyként nehezedett a kormányzóra s annak minden tevékenységét gátolni, befolyását megbénítani törekedett.

Hogy Hunyadi jellemére nézve tisztában legyünk, nem tagadjuk, miszerint a kormányzóban nagyravágyás elég volt, és Mátyás ildomossága és ravaszsága — oly tulajdonok, melyek egyébiránt éppen nem egyek az álnoksággal — atyai, igaz, hogy tetemesen öregbített örökség voltak. De más részről Hunyadi közéletének éppen legfőbb viszonyaiban oly szerény, és annyira csak egy cél, a török erőnek megbuktatása után törekvő volt, miszerint bajos volna állítani, és bebizonyítani éppen lehetetlen: hogy terveiben olyas eshetőséget is számbavett, mely — például, ha László meghalálnék — őt vagy utódait a királyi székre segítse.

A liga mindenekelőtt a szerb despota rehabilitációját vette ápoló kezeibe. Kettős szükség volt erre: elsőben, mert e nélkül a despota magyarországi roppant fekvőségei daczára, nem szólhatott az ország ügyeibe, melynek — nem oktalan — ellenségeül tekintetett; de másodszor, halasztani sem lehetett az ügyet, minthogy a kormányzó egyéb, országos dolgai mellett folyton készült, még nagyobb erővel, újra Rácországra ütni. Az ár, melyen a béke és rehabilitáció történjék, mellékes dolognak vétetett; hisz megtartani a föltételeket, amúgy sem állott szándékukban.

Garai László nádor, Ujlaki Miklós vajda és Palóczi László országbíró ajánlkoztak az országos tanács által ohajtott béke szerzésére. Hunyadi magáról melléjük adta Vitéz János, nagyváradi püspököt és két meghittjét Orbovai Lászlót és Berendi Bak Jánost. A nevezettek Szendrőn gyűltek össze, s 1451. augusztus 7-én következő, mindkét fél által hittel erősített egyességet állapítottak meg: Hunyadi Mátyás Cillei Ulrik leányával, Erzsébettel, mint Brankovics unokájával, házasságra lép. Az esketés 1453. december 6-án történik, és György fejedelem mind magát, mind halála esetére jelen volt feleségét Jerinát, és fiait Gergelyt, Istvánt és Lázárt kötelezi arra, hogy a mondott határnapra a menyasszonyt a Hunyadi-háznak átadja, oly kikötéssel azonban, hogy a nő, ki anyja vallását követi, öhitű papot és szolgálószemélyzetet tarthat maga körül. Ha a kitűzött határidőre Erzsébet nem adatik Mátyás kezébe, nemcsak Munkács, Szatmár-Németi, Asszony-Pataka (Nagy-Bánya) Debreczen és Böszörmény, »melyek jelenleg bizonyos helyes okból János kormányzónak és fiainak birtokában vannak«, hanem a despotának Magyarországon kebelezett egyéb uradalmi is, névszerint: Kölpény, Száva-Szent-Demeter, Zalán-Kemen, Zimony, Becse, Becskerek, Érd-Somlyó és Világosvár a Hunyadi-házra essenek, és mindezen erősségekben és uradalmakban már most is csak birtokos magyarok alkalmazzassanak várnagyokul és egyéb tisztviselőkül. Ha az egyik, vagy másik jegyesfél halála miatt a házasságnak el kellene ma-

radnia, a szerződő felek között az egyesség és barátság mindamellett rendületlen fönálljon.

Az egyezményt Brankoviccsal rövid időn fegyverszünet követte a magyarok és ozmánok közt. Murád 1451. február 9-én történt halálával, fia és utóda uralkodását azzal nyitá meg, hogy öcscsét a közszeregetű Achmed herceget megöleté, ellenben valamennyi szomszéd hatalmassággal, Karamantól kezdve Magyarorszáig vizen és szárazon békét kötött. Hunyadi és Mohammed közt három évre szólott a béke.

Hunyadi biztosítva levén a béke iránt a németek, szerbek és törökök részéről, a belső rendet is helyreállítandó, Giskra ellen fordítá fegyverét. A cseh rabló a mező-kövesdi fegyvernyugvás által úgy nem engedé magát eddigi ösvényéről eltéríteni, mint nem engedé a korábbiak által. Újra mint László király főkapitánya lépett föl, mint olyan a keze alatt maradt részeket kénye szerint kormányozta, jövedelmeiket kezelte. A még mindig zavart Csehországból több-több husszita csapatot gyűjtött maga körül, kikkel Nógrád éjszaki részét elfoglalván, Losoncz mellett a sz. István nevét viselő kolostort megerősítette, s innét hadait újabb rabló járatokra küldözgette. Összekeelését Hunyadi hugával azon kába ürügy alatt, mivel mind ő, mind társai tartanak megöletésöktől a lakodalom alatt, halogatá; a miért viszont a kormányzó is késett a megígért összeg fizetésével.

A kormányzó ezen üzelmeknek véget vetendő, a szendrői egyezkedés után harmadnapra a felső-ma-

gyarországi városokat gyűlésbe hívta, hogy velök érdekeikről és oltalmukról tanácskozzék. De Giskra neve oly rémületessé vált, s a Hunyadi-ház ellenségei a titkos ármánykodások folytán annyira fölszaporodtak, hogy a városok követei nem mertek, nem akartak megfelelni a meghívásnak.

A jelenség aggasztó volt, de a kormányzó ennek ellenére, vagy talán éppen ez okból is, szeptemberben mintegy tizenöt-tizenhat ezer főre menő sereggel, mely részben Hédervári László egri püspök, Kompolti János, Pelsőczy István és mások dandáraiból, részben zsoldosokból állott, a Losoncz melletti új erősséget körülkerített. — Az 500 emberből álló őrsereg vitézül védte magát, több ostromot szerencsésen visszavert, de helyzete napról-napra szorultabbá válván, elvégre kész volt megadni magát, s az összes fölszerelést az erősségben hagyni szabad elvonulás föltétele mellett. Hanem Hunyadi nem tűrte, hogy zsványok tisztességes fegyveres nép módjára föltételeket emlegessenek, s az ostromot folytatta.

E közben szeptember 7-én megérkezett Giskra a szorongatott vár fölmentésére. de csekély, a megszállónál sokkal kisebb sereggel. Hunyadi előtt némely nagyok irigy indulata tudva volt, ugyan, de azt, hogy ez okon tulajdon fömlásukra az országot és vallásukat is elárulni képesek legyenek, azt annál kevésbbé bírta elhinni, mert zászlói alatt oly sokan és annyi készséggel jelentek meg. És mégis úgy történt. Pelsőczy István, kit dandarával az erősség körül hagyott vissza a kormányzó, míg ő Kompoltival és Hédervárral Giskrára támadt, rögtön meg-

futamodott embereivel, minek láttára, mint adott jelre a Giskra ellen vezényelt zászlóaljok közül is több rútol fölbomlott. Hunyadi intő, buzdító szava elhangzott; melylyel bevegység, nem volt fülök a futamodóknak. A sáncaik megöl kitört őrségbeliek és Giskra most két tűz közé fogták a hiveket, mire a megszakgatott és megrémült magyarság kénytelen volt a csatamezőt, sőt táborát a könnyen győző cseheknek átengedni. Hunyadi csillaga ez alkalommal is megmentette, de az egri püspök fogságba került, Kompolti halva maradt, és vele számos vitéz, vele az áruló Pelsőczy is, kit az erősségből küldött és másoknak szánt gömbök egyike a poklokra sodort, csak annyi időt hagyván még számára az életből, hogy árulását bevallhassa.

Giskra most Gömörbe ment hadával, és Várgedet, a Lorántfiak erősségét ostromolta, de siker nélkül. Szándékával fölhagyni s eltávozni kénytelen, Eger alá vonult; azonban Eger is, noha a fogoly püspök önmaga hívta föl a várnagyokat az erősség átadására, hogy így szabadságát megválthassa, vitézül ellenállott. A őrségbeliek — tudósít a hazai krónika — meggondolván a szerencsétlenséget, mely az egész környéket érthetné, ha Eger Giskra kezébe jő, méltányosnak találták, hogy inkább egy ember szenvedjen, mint egy országrész.

Hunyadi, kinek bátorságát a szerencsétlenség mindig csak edzette, ez alatt új hadat gyűjtven magához, a csehek erősségeit Ipolyság vidékén, továbbá Rozsnyót, Sepsit, és Derencset, ez utóbbit mesterséges áradás által, bevette. Innen Zólyom alá ment, és

fölgyújtván a cseh fészket, szemben a várral új erősséget emeltetett, s azt a szükségesekkel fölszerelte, hogy a környéket oltalmazhassa, s a cseheknek ellenállhasson.

A tél beállott; de Hunyadi még tovább is folytatta volna győzelmeit, ha az országos tanács közbe nem veti magát, s a hűszegés megtorlására fölemelt karját nem tartóztatja állítólag azért, hogy azt másfelé használja. Giskrával új békekötés eszközölteték, melynél fogva a kormányzó által elfoglalt erősségekben magyar őrség maradt, más részről Giskrának a Mező-Kövesden lekötött őszlet kifizettetni rendeltetett. A dolog egész menete kedvetlenül hatott Hunyadira. Meggyőzte őt arról, hogy az irigy, kötelességfelelő oligarchia mindent elkövet legüdvösebb igyekezetei meghiusítására; hogy alattomos ármányok az ő, s a jobbak, főleg középrendű nemesség fáradozásait a sikertől rabolják meg. Fölhagyott tehát mindenkorra Giskrával; magára hagyta a tőle idegenkedő felföldet.

Befejezéseül e szakasznak Cillei Borbáláról Zsigmond császár és király özvegyéről szabadjon röviden megemlékeznünk. Zsigmond halála óta ugyan kevésbé folyt az ország ügyeibe, de a multakra való tekintetnél fogva némileg igazolva lesz e rövid utóhang, minthogy ugyancsak ez időtájt halt meg Königraetzben Csehországban.

Halála nem volt hasontalan életéhez. Magas termete, szép idomai, eleven esze, kecasei szóban és

tettben, oly csáberővel ruházták föl e syrenét, hogy Zsigmond félt látni őt, mert bájainak ellenállni nem tudott, pedig undok szive, szemérmetlen szenvédelyei megutáltatták vele a gonosz asszonyt. Helyesen jegyzi meg róla Cuspiniánus, hogy korának Messalinája velt. Férje halála után, és midőn más érdek nem dagasztá vágyait, messze lökvén magától a női szemérem látszatát is, a féktelen testiség fertőjébe hentergett szennyes kerítői chorusában. »Csak élveit nevezheti az ember tulajdonának«, ezen anyag-elvet vallá magáénak, mihez képest nem hitt sem Istent, sem ördögöt. Tagadván továbbá a lélek halhatatlanságát, gúnynyal tetézé a Jézusért meghalt sz. szüzet, mert a testi gyönyöröket élvezni nem merték. Hetven évet engedett neki az Isten megtérésére, de aligha érdemelnek azon néhányan hitelt, kik állítják, hogy végperceiben bűneit megbánva, úgy halt volna meg, mint keresztényhez illik.

A közvélemény büzös pestisnek tulajdonítá kimúltát. Hulláját Prágában a királyi sirboltba temették, a káptalan tiltakozása daczára, husszíta papok.

XII.

Fridrik a csehekkel is tisztába jó és Rómába készül. — Eizinger Ulrik. — A malbergi összeesküvés. — A bécsi országgyűlés. — Hunyadi helyzete. — Magyar követség Fridriknél. — Magyar zászló sz. István tornyán. — A négyes szövetség. — Fridrik római utja. — Kisérlete. — A czimini hegyen. — A fogadtatás. — A koronázási ünnepély — Kirándulás Nápolyba. — László szökési kísérlete. — A consistoriumban. — Bucsuzás a pápától. — A szövetségesek követsége Fridriknél Firenzében és a pápánál. — A császár hazaérkezik. —

A magyarokkal szinte egy időben, — nehogy ezek jó példája mögött maradni látszassanak, — fölszólíták a csehek is Fridriket László király kiadatására. Fridrik válaszáat e követelésre a beneschaui országgyűlésen Aeneas Sylvius, mint a királyi követség szónoka ékes latin beszéddel adta elő. El ül j á r ó b a n magasztalással emeli ki a cseh nemzet vitészségét, hűségét, nemes gondolkozását, melynek igazságszeretetétől teljes bizalommal megvárja a király, hogy az ifjú és gyöngye királyfit felseerdülteig nyugodtan szemlélendi ápoló gyámsága alatt. A hízélgés és szép szó annál kevésbbé téveszté hatását, mert ez idő alatt Podjebrad György, az immár egyetlen kormányzó, annál inkább remélte hatalmát megállapítani, a husszitismust pedig meggyökereztetni.

Miután Fridrik dolgait a csehekkel ekként elintézte, a magyarokkal is jó egyességet kötött volt, kezdte római útjára készülni, hogy az örök városban a császári koronát fejére tétesse, és Eleonora portugal infansnővel, ki a császári czim kedvéért neki adta az elsőséget a dauphin felett, összekeljen. A bájos Itália s a fényes alkalom sokakat gyűjtött kíséretébe: osztrákokat, bajorokat, svábokat, rajna-mellékieket, frankokat és szászokat, sőt magyarokat és cseheket is, mert Fridrik magával vitte László királyt is.

Távolléte idejére kormánytanácsot nevezett ki az osztrák tartományok számára, de oly népszerűtlen férfiakat, kik a különben is már Fridrik ellen fordult bécsieket még nagyobb elégtelenségre hangolták. Az elégedetlenek feje Eizinger Ulrik volt, születésére szegény bajor nemes, de mint Albert király igen bizalmas embere, Ausztriában már régóta honos, s egyike azoknak, kiket Albert, midőn magyar királynak választaték, az osztrák ügyek kormányával megbízott Eizinger Albert végintézeténél fogva várhatta, hogy egyike leszen László gyámjainak, és Fridrik nemcsak magához rántotta a gyámságát, hanem a fősvény fejedelem a fölgazdagodott hűbérest legujabban anyagilag is kárba ejtette.

Ugyanis, Albert osztrák főherczeg, ki mindig pénzszükében szenvedett, alkudozásba ereszkedék Eizingerrel Fraknó vára eladására nézve. Az egység szóval megtörtént, és némely csekély különzet kiegyenlítése után az eladási okmány aláírása hiányzott csak, midőn Fridrik a dologról értesülvén,

közbe lép, s a kérdéses várat testvérétől meg- és átveszi, Eizinger nem csekély kárával, ki már pénzt vón fel az alku folytán és némely jószágait eladá. Boszút állani Fridriken most alkalom nyílt, s ő két kézzel ragadta meg azt. Ausztia leghatalmasabb családjai : a Lichtensteinok, a Kunringok vele tartottak, vele titokban a Cilleiek is, kik Hunyadit megbukatni így remélték.

Malbergben valamely határkérdés ügyében jöttek össze az elégtelenek, hol borozás közben szóba hozták Fridrik olasz utját és Albert végintézetét, mely fia nevelését alattvalóira bizta. Eizinger hevesen kikel Fridrik ellen, ki a gyámságot erőhatalommal ragadta magához, gyámfiától ételt, ruházatot és minden szükségest megtagad; most Olaszországba vonszolja magával, hogy a gyöngye ifjut a nehéz éghajlat megölje, s aztán örökségét magához ragadhassa. A kormány egy Ungnad-, Neuperg- és Zebingernek, a nemesség elleneinek, a nép elnyomóinak van kezében; pedig »titeket illet a kormány, ha elég merészek vagytok szabadságtokat velem kivívni.« Bor és szó egyiránt fölhevíté a velőket, s a jelenlevők, számra tizenhatan, összeesküdtek, hogy egymást elhagyni nem fogják. Csak az egyet határozták még a törvényesség színének megovására, hogy egy utolsó követséget küldenek Fridrikhez, Lászlót még egyszer visszakérendők. De az utra készült király megvetéssel nézte az összeesküdteket, és tagadó válasszal bocsátá vissza a követséget. Másnap Grác felé indult és öcscsét magával vitte.

Eizinger és társai a Fridrikhez küldött követség

választát vevén, országgyűlést irtak ki Bécsbe. Megjelenének azon a nemesek majd mind, a városok követjeik által nagyrészt, s az egyháziak közül is sokan. Eizinger Fridrik bűneinek hosszú sorát előadta, a közjövedelmek lefoglalását, az örökös szószegeést, a nemesség elnyomatását, a népen elkövetett zsarolásokat, és most László testvérhugát a Bécsben maradt Erzsébetet maga mellé léptette a szószékre. »Nézzétek — mondá beszédét folytatva, — Albert gyermekei mily gyámot nyertek Fridrikben. Van-e, nem mondom polgárleány, de van-e szolgáló Bécsben, ki ily rongyos öltözetben menne a piacra? S ebből hozzá vethetni, mily bánásmódban részesül urunk, királyunk, László. Fejedelmünk oltalmára gyülekeztek együvé, nem mint pártosok, nem mint lázadók. Kezünkben az oklevél, mely bennünket minden kötelezettségtől fölment a szószegő irányában. És ha ő a birodalom erejével jőne ellenünk, mégis mienk leszen a győzelem, mert velünk lesznek a magyarok, csehek, morvák, velünk László király mindenajkú jobbágjai.«

Erre fölolvastatván az oklevelek, melyekből látni való volt, mily föltételek alatt bizatott meg Fridrik az osztrák tartományok kormányával, árva László gyámságával, egyetlen szó sem hallatszott, mely a római királyt védeni, mely állítani meri vala, hogy Fridrik e föltételeket betöltötte. A gyűlés az osztrák rendek s a bécsi tanács megegyezése nélkül alkotott kormánytanácsot eloszlatta, s helyébe a közügyek kezelésére tizenkét tagból álló választmányt nevezvén, az osztrák tartományok főkapitányátul Eizinger Ulrikot kiáltotta ki.

Az osztrák rendek a magyarokat is fölhívták, leküldvén e célból Kappel Hartung nevezetes törvénytudóst. A római király oly gyűlöletessé vált országszerte, s annyi méltatlanságért boszút állani, őt elvégre László kibocsátására kényszeríteni, oly sokat ígérőnek mutatkozott, hogy a fölhívás általános visszhangra talált. Hunyadi ugyan nem viseltethetett reménynyel ily ügghöz, mely egymástól eltérő érdekek szövetkezésén egyrészben a bécsi népnek színészi fogások által előidézett buzgalmán, részben a Cilleiek közreműködésén akart alapulni : de a vélemények közáramlatának ellenszegülni ő sem tudott. László király kiszabadítását olyképen, hogy a magyaroknak adassék át, ő is ohajtá, noha ez esetben is tartott attól, hogy ellenségei : Cillei, Garai és Ujlaki kerítik kezeikre az önálló uralkodásra még alkalmatlan gyermekkirályt. Másrészt a minapi pozsonyi egyezmény kiméltre készíté Fridrik iránt; azért az országos tanács sürgetésére megegyezett ugyan abban, hogy új követség induljon Fridrik után, hanem ez csak a pozsonyi 1450. október 25. kötött egyezmény értelmében barátságosan sürgesse a kis király szabadon bocsátását.

A német királyt e követség a Mura mellett érte utól, s tőle Leobenben válaszul vette, miszerint ily nagyfontosságú tárgyat nem lehet eldönteni utközben; de igéri, hogy azon esetre, ha távolléte alatt a magyarok hiven ragaszkodnak a tavaly kötött fegyverszünethez, visszajövet kész Lászlót inkább nekik, mint az ellene lázadt osztrák rendeknek és szövetségeseiknek kiadni. Ő egyébiránt nem csak a császári

korona miatt megy Rómába, hanem a törökök ellen viselendő keresztes háború miatt is, melynek kivált Magyarország fogván hasznát látni, jól tennék a magyarok, ha ezen ügy előmozdítására magok részéről is különös követséget küldenének Rómába.

Ez álnok felelet Hunyadinak, a hitetlenek kéréssel ellenségének volt szánva. Ezt csak megnyugtatták volna, de az országos tanácsot és a magyar rendeket vissza nem tartóztatták az 1452. márczius elejére Bécsbe hirdetett szövetségi gyűlés látogatásától.

Sz. István góth tornyáról márczius 5-én négy ország zászlója lobogott, Magyarország, Ausztria Cseh- és Morvaország szövetségét hirdetvén Bécs lakosságának. »Albert halála után — így szól a szövetséges rendeknek e napon kelt végzése — özvegye Erzsébet László fiát még csecsemő korában s vele Magyarország királyi koronáját a szövetséges rendek akaratának s Albert végintézetének ellenére Fridrik római király kezéhez adta, ki őt még most is gonoszúl magánál tartja, s idegen országokba is magával viszi. Innen a végzést hozott rendek szövetsége, innen a közös törekvés Lászlót Fridrik kezeiből kiszabadítani, s atyai örökségébe visszahelyezni, és mindazt, mit országaitól, kivált Fridrik és testvére, bármilyen módon elszakasztottak, közös erővel urok, királyuknak visszaszerezni. S ha ez okon megtámadtatnának, segíteni fogják egymást mindenki, névszerint a római király ellen; a kebelökben keletkező meghasonlásokat pedig, melyek Lászlónak kiszabadulását gátolhatnák, egymást közt magok akarják elintézni. Kiszabadulása után Pozsonyban lakják

László, atyja végintézetének értelmében, s az ehhez képest választandó gyámok vezérlete alatt; Fridriknek azonban semmi esetre se lehesen befolyása a gyámságra, miután eddigi eljárása által magát e tisztből önmaga kirekesztette. Ha pedig László halállal múlna ki, mielőtt atyai örökébe visszahelyeztetik, és ha ez által a következő felek valamelyike kárba ejtetnék, akkor is addig tartson a szövetség, míg a szenvedett kár helyre pótoltatott, a veszély elhárítatott, s míg a magyar korona s a Magyarországtól elszakasztott részek visszaadandóak.

A szövetségi oklevél élén Hunyadi János nevét olvassuk, s a kormányzó nevén kívül még több fényes és érdekes nevet találunk. Jelen voltak a gyűlésen : Szécsi Dénes esztergami érsek, Vitéz János, a pannon-hegyi administrator, Ujlaki Miklós, Palóczi László Perényi János, Rozgonyi Rénold és György, Ország János, Imre bazini gróf és mások; jelen voltak a városok képviselői : Weissensteiner Márton budai, Kalmár István kassai, Turzó György löcsei, György bártfai, Jarmat Miklós pesti, Vincze Benedek fehérvári és Flinz Miklós pozsonyi követek.

A csehek és morvák e szövetségében vajmi gyöngye és csak nemleges részt látszanak venni; némely katolikus urak nevét emlegetik. Podiebradét nem, ki jó egyetértésben vala Fridrikkel. Hunyadi is — úgy hiszem — fájdalommal szívében és nem minden megalázódás nélkül tért vissza Bécsnek városából, hol a gyűlés irányadója, a végzés eszközlője nem ő, hanem a Cilleiek voltak, kiknek uradalmairól Magyarország jogainak is világos sérelmével, úgy,

szól az oklevél, mint független hatalmasság tartományairól, s kikiről világosan mondatik, »hogy ezen gyűlés s az összes ügy legbuzgóbb igazgatói voltak.« A Cilleiek buzgalma a szövetség előidézése körül könnyen magyarázható. Boszút venni a római királyon, ki bennök csak hűbéreseket látott, nem »Isten kegyelméből való« független fejedelmeket, minőeknek magokat 1436 óta irták, tartották; boszút mellőztetésökért a kormányban, és megaláztatásukért, továbbá kezökre akarták keríteni unokájokat, László királyt, hogy ők országolhassanak helyette, a gyűlőt Hunyadit megbuktathassák, és uradalmaikat Ausztriától csakúgy, mint Magyarországtól elszakassák.

Ezalatt Fridrik Rómába ért. Utközben egyik főnemes a másik után, egyik város a másik után mondotta föl az engedelmességet, többen kísérei között elhagyták udvarát, de ő természete szívósságához képest le nem tett eltökélt szándékáról. Midőn Bécs városának követsége jelent meg nála az engedelmességet fölmondván, és erőszakkal fenyegetőzván, e fölmondást egyszerűen el nem fogadá, mert — így fejezé ki magát, — reméli, hogy a bécsiek megfontolandják a dolgot, és az ő gyámhatalmához tovább is hivek maradnak. Az erőszak elől biztonságban megvonulni és csöndben elvárni, míg kitombolja magát: ez természetében rejlett.

1452 elején már olasz földön járt a római király. Az olasz udvarokat megfoghatlan bizalmatlanság,

némi lázas állapot fogta el; a pápát is, visszaemlékezvén a zavarokra, melyek Zsigmond római koronáztatása után vették kezdetüket, és IV. Jenő elűzésében találták tetőzésöket, aggály szállotta meg, de Silvio-, akkor már sienai püspöknek sikerült a kedélyeket megnyugtadni, s a pápát is arra bírni, hogy — bátor kelletlen — a koronázást elhalasztó szándékáról letegyen. Enea most Talamone, tengeri kikötőbe sietett, Donna Leonor megérkeztét, ki még november 12-én indult meg Lisboából, atyja Eduard portugál király udvarából, bevárando. De szélvész, tengeri rablók s a királynő elgyöngülése a püspök türelmét két hónapon túl tették próbára.

Fridrik ellenben sorra járta az olasz udvarokat, Velenczét, Paduát, Ferrarát, Bolognát és Firenzét. Fogadtatása mindenütt fényes volt: diszbeszéddek, ünnepélyes bevonulások, lakomák, tánczvigalmak, hadi játékok s egyéb ünnepélyek nem hiányzának. Rendesen kísérete ellátásáról is bőkezűleg gondoskodtak az olasz városok.

Kisérete az akkori fogalmak szerint nem volt a legfényesebb: a kis Lászlón kívül, kit inkább biztonságból vitt magával, testvérén Albert herczegen, a regensburgi, gurki és trienti püspökökön kívül, fejedelmi személy nem volt vele. Kisérete, mely sereghez épen nem hasonlita, 2200 lovasból állott, kik minden bizalmatlanságot elhárítandók, kisebb osztályokban elő- és utócsapatként kísérek urokat. Igaz, Zsigmond római utja még silányabb volt, amennyiben néhány száz magyar lovasát folytonos kölcsönözgetés, zálogítás által bírta föntartani. Fridrik leg-

alább külsőleg fényesen jelent meg: az olaszoknak volt alkalmok a különféle nemzetiségű lovagok ékes ruházatát, szép lovaikat, fegyvereit megbámulni.

Végre megérkezett Flórenczbe a hír, hogy Leonor infansnő február 2-án szerencsésen kikötött Livornóban. Enea is rendeletet vett, hogy Pisába siessen fogadására. A király Sienában találkozott arájával, és kellemesen volt meglepve üde szépsége által. Innét a spanyolokkal megszaporodott királyi vonat márczius 1-én Róma felé indult.

A cimini hegyen, közel Bolsenához, honnét a Tiberis völgyébe nyílik tekintet, magához szólíttatá a király Piccolominit, s így szóla hozzá: Ime egyenesen Rómába megyünk. Ugy tetszik nekem, mintha már bibornoknak látnálak, és szerencséd itt meg nem állapodik, te még magasabbra emelkedel; a sz. Péter széke várakozik reád!

— Én nem gondolok a pápaságra, még bibornokságra sem, viszonzá Enea.

— De én látom, hogy ez így fog következni, esék szavába a király. És ha fölmagasztaltatol, ne nézz le akkor engemet. . . .

Mihelyt a királyi kíséret az egyházi államba érkezék, ellátásáról a pápa gondoskodott. A pápai követek, Bessarion bibornok, ki Bolognában üdvözlé, Filippo Calandrini, a pápa mostoha testvére és az ismerős Carvajal, kik Flórenczbe jöttek tiszteletére, most előre sietének, hogy a római bevonulást rendezzék.

Márczius 8-án a világváros elé érkezék a király.

A római nemesség, a püspökök, és a bibornokok testülete eléje nyargalt, hogy üdvözljék.

Régi szokás szerint nem levén megengedve, hogy a koronázandó császár megérkezte napján lépje át a főváros küszöbét, egy éjjel tarka sátrak alatt tanyázott Fridrik és kísérete. A bevonulás másnap pompás volt. Fridrik ruházatát, kardját és ékszereit 20,000 aranyra becsülték. A pápa, a fénynek és pompának nem kevésbbé barátja, elefántesontból készült trónuson, körülvéve a sz. collegiumtól, egyéb egyházi és világi méltóságoktól, szent Péter pitvarában várta az érkezőt, ki miután a pápa saruit és kezét megcsókolá, kapta tőle a békecsókot. Frigyes azután letette a »szokásos« esküt, melyet Zsigmond megtagadott volt, és a sienai püspök köszönő beszédet mondott, Fridrik készségét jelentvén, mindazon cerimoniák megtartására, melyeket a római udvar fölénye végett követel, minek folytán a bizalmatlanság teljesen eloszlott, a jó egyetértésnek engedvén tért.

A császári koronázást Laetare vasárnapra (márczius 19-ikére) saját koronáztatásának évfordulójára határozta a pápa. Megelőzte ezt a fejedelmi pár összekelése; mely alkalommal a 15 éves menyasszonyt a három évvel ifjabb magyar király vezette mint vőfél az oltárhoz. Nyomban következett aztán a lombardi királyi koronázás, mely különben Milánóban szokott véghez menni, de most az ott kiűtött járvány ürügye alatt, tulajdonkép pedig, mivel Fridrik az uralkodást »bitorló« Sforza Ferenczet törvényes hercegnek nem akarta elismerni, Rómába tétetett át,

hol a monzai koronát az acheni, a milanói érseket a pápa helyettesítette.

Magát a császári koronázást Enea Silvio remek részletességgel írja le : A sz. Péter főoltára előtt magas trónusán a pápa helyet foglalván, jobb keze felől a biboros szent testület, a többi főpapság balfelül telepedett le. A korlátokon kívül két imaszék Fridrik és Leonor számára, volt készítve. Ezt udvari hölgyei mindjárt ide kísérték; amazt segédlete egy mellékes szentélybe vezeté, hol oly móddal, mint Nagy Károly fia, Lajos, hűséget esküvék sz. Péternek és utódainak. Erre egészen fehérbe öltöztetve laterani kanonoknak installáltatott, és kanonoktársait békecsókkal üdvözölte. Azután sarut, felöltöt és császári palástot öltvén, a sz. Móricz oltára előtt mind ő, mind Leonor vállán és jobb karján szentelt olajjal kenettek föl. E szertartást a bibornokok egyike végezte. Végeztével a császári pár kirendelt helyére, a korlátelőtti imaszékbe vonult. Itt hallgatták az ünnepélyes sz. misét, melyet a pápa mondott; itt vette át a pápától Fridrik a világi hatalom és uralom jeléül a jogart, almát és kardot, és kapta fejére a császári koronát, míg Leonor Zsigmond felesége koronájával koronáztaték meg. Az új császárné a koronázási tény végeztével egyenesen szállására ment; a császár pedig a pápával együtt indulván meg, ezzel együtt ért az egyház elé, hol mindketten lóra ültek; előbb a szent atya a császár tartván neki, régi szokás szerint, kengyelvasát. Sz. Mária egyházánál a pápa az arany rózsával, a Laetare vasárnap szentelményével, tisztelte meg

Fridriket, és haza ment; ez ellenben Hadrianus hídján az angyalvár előtt Albertet testvér-öccsét és háromszáz nemest lovaggá ütött. Enea Silvio gúnyosan megjegyzi, hogy gyermekek, kik meztelen kardot soha sem láttak, és gyöngé testalkatu tudósok kapták itt a vitézkötést, s ajánlja, gunyoros hangulatában, a harczedzett nemes uraknak, hogy ők viszont a tudorczimért folyamodjanak, melyhez a császári irodában, könnyen, jó szóért és kész pénzért hozzájuthatnak. Fényes lakoma a Lateránban, fejezte be az ünnepélyt.

Rómából Fridrik Nápolyba kívánt rándulni, a nagy hetet és husvéti ünnepeket ott töltendő. Ideiglenes bucsut vevén a pápától, nagy fénynyel jelent meg előtte, s igen nagy megkülönböztetéssel fogadtatott. A tizenkét éves magyar király hosszú beszéddel köszöntötte a sz. atyát, mely nagy meglepéssel fogadtatott. Fridrik nápolyi kirándulására nejét és Albert herceget vitte magával; Lászlót, kit azon okon, mert Alfonso, az Anjouk joga föntartására, a magyar királyi czimmel élt, Rómában Enea Silvio gondjaira hagyta.

A császár távollétét Wendel Gáspár, László király nevelője, ennek elszöktetésére igyekezett felhasználni. Wendel ifjú növendékét annyira meg tudta nyerni, hogy ez még otthon írt a lázadó ostromlók-nak, őket szándékuk végrehajtására buzdítván. Most szintén beleegyezett, hogy vadászat ürügye alatt Rómából megszöktessék. De a dolog Domokos bibornoknak fölfödöttétvén, ez és a sienai püspök a pápával egyértőleg a merényletet lehetetlenné tette.

Az ezen kellemetlen esemény hallatára visszaérkezett császár csak három napot töltött aztán még Rómában. Nyilvános consistoriumban mondatott köszönet a szentatyának és a bibornokok testületének a vendégszerető fogadtatásért. Ezután Enea Sylvio tartott egy hosszú beszédet a végből, hogy a szentszéket a török ellen lelkesítse. Keresztes háborút kért a császár nevében, ki már ifjonta a szent földön járván, a saracenusok baluralmát látta; az árva és gyámoltalan magyar király és a vitéz magyar nemzet nevében, melynek melle a kereszténység pajzsa. »Menjünk a harczedzett magyarok segélyére, szabadítsuk föl a görögöket, a szolgaság igája alól! Vissza foglaltjuk ismét a szentföldet, kiirtjuk a pogányságot, Mohammed ezen undok és gyalázatos szörnyszülöttjét, és kiterjesztjük a kereszténységet az indusok- és garomantákig!« A szónok nem kételkedik, hogy a jelenlennen egyenetlenkedő keresztény népek, egyesülten rántanak kardot a hit ellensége ellen, hogy a németek és francziák, spanyolok és olaszok a nagy vállalathoz özönlenni fognak.

Enea úgy értesít, hogy beszéde keserű könyeket fakasztott a legtöbb jelenlevő szemeiből. A pápa válaszában dicséretes vállalatnak nevezte a kívánt keresztes háborút, mely iránt a szentszék gondoskodni fog; a sienai püspök lelkes szavai őt nem kevésbé lelkesítik; tanácskozni óhajt ez ügyben a többi keresztény fejedelemmel, és az eredményt közölni fogja.

Bucsúvételkor a császár magával vivé a pápához Lászlót is, de a szentatya nagyon el levén fog-

lalva, s a bibornokokkal beszélván untalan, a gyermek-királyt kevésbe vevé, míg végre ez békétlenül így fordítá magára a figyelmet : Hadd el már, szent-
 atya, a bibornokokat és tekints reám is : ők mindig veled vannak, én pedig elmegyek s talán örökre.

Másnap a császár utnak indúlt. A bibornokok összesége egy mérföldnyire, ketteje a sienai határig kísérte.

Firenzebe szinte egy időben érkezett meg vele a szövetségesek követsége Ágoston győri püspök vezérlete alatt. A császár nem fogadta a követeket, ezek tehát átküldék a szövetségeseknek kemény fogalmazatú levelét, melyben egyenesen háborúval fenyegetőznek. »Ezen báború nyakas lesz, — fejtegeti a levél, — abban termékeny mezők dultnak föl, városok, helységek égettetnek hamuvá, sok ember, ártatlan lakosok vesztik el éltökét, és mindannak fölséged lesz az oka, fölségedre, törvényes kívánságaink ellenzójére háramlik majd mindezért a büntetés.«

A győri püspöknek sikerült azonban László királylyal érintkeznie nevelője által; megszöktetési terveket koholtak, de azok mind dugába dültek s Wendel Gáspár sok évi nehéz börtönnel lakolt. De László már előbb írt levelet a pápához következő értelemben : »A követektől, kik tartományaimból szentségedhez utban vannak, megértendi, mely tüzzel igyekeznek népeim megszabadításomon. Azért kérem szentségedet, ne bocsássa el őket kihallgatatlanul. Tudtomra adatott az is, hogy szentséged osztrák jobbágymra már kimondotta az átkot, mivel összeesküdtek kiszabadításomat a császár kezéből eszköz-

lendők. Esedezem azért szentséged előtt, huzza vissza ezen rám nézve sérelmes lépést. Ha ez nem történik meg, helyes okom lesz felsőbb bíróra hivatkozni, mert miután meg van írva, oltalmazd az árvákat minden kifogás nélkül, az én hűségeseim üldözése és azoknak kárhóztatása, kik az én boldogságomról gondoskodnak, épen nem helyeselhető.»

A pápa kezébe jött-e ezen levél, nem tudni; de hogy hatása lett volna, arról a szövetségesek Rómába érkezett követsége semminél kevesebbet tapasztalt. Fridrik jó eleve részére nyerte a szentatyát. Enea Silvio erre nézve közli a párbeszédet a császár és Fridrik közt, mely szerkezetében írója művészi tollát el nem tagadhatja ugyan, de tartalma — kétséget nem szenved — hiteles. »Valóban, — így felelt a pápa Fridriknek, s a párbeszéd e töredékéből megérthetünk mindent, — sok jött tudomásunkra, kedves fiunk, ami jellemeddel össze nem fér. Nem is hittük el. Mert ismerjük érzületedet, mely az erényt kedveli, a vétket utálja, s az igaz utra törekszik. Azt is tudjuk, hogy az osztrákok, eme lázadó, ujságvágyó gonosz, rabláshoz szokott nép nem gyámfiad végett, hanem önzéstől sarkaltatva, csak hogy büntetlen rabolhasson, rázza a te igádat. Észbe veszszük, hogy az ellened intézett sértés bennünket is ér; mert a ki a birodalomhoz hűtelen, nemv étkszik-e vajjon ugyanaz az egyház ellen is? helyesen cselekszel tehát, esedezvén, hogy szablyáidat ami fenytékeink is kísérvék. Teljesítjük kérelmedet. Inteni fogjuk az osztrákokat, hogy negyven nap alatt visszaadják herczegségedet és a régi viszonyt helyreállítsák. Ha nem teszik,

átkunk sujtandja őket. Azonban mit használ, ha te nem mozdulsz, és amaz áruló fajt aczélooddal meg nem fékezed! Nem ismered nyakasságát? Fognak-e parancsoknak engedni, ha a hit kötelékeit nem félik? A ki az örök életet nem hiszi, nem fél annak kárvallásától. Az osztrákok mint gyermekek kereszteltettek meg; mióta felnőttek, megtagadják Krisztust és sajnálják a reájok pazarolt szenteltvizet. Mindamellet, amit lehet, megteszek. De te is ne hanyagold el a világi fegyvert, miközben a szellemit kéred. Azon légy, hogy az osztrákok már e földön, ne a túlvilágon vegyék el büntetésöket.» Ezek után természetes, hogy pápa a győri püspök hosszú beszédét, melyben saját és követtársai jötte okát fejtegeté, igen hidegen fogadta, a szövetségesek mivelkedését kárhóztatván.

Ezalatt Fridrik folytatá útját Bolognán és Vencenzén át, hol oly fényesen fogadták, hogy »sz. Márkot sem fogadhatták volna fényesebben,« mint valaki megjegyzé, június 29-én haza, Bécs-Ujhelybe érkezék.

XIII.

A pápai bulla és hatása. — Fridrik helyzete. — Bécs-Ujhely vivatása. — László kiszabadíttatása. — László király új napirendje. — László Bécsben. — A magyar tisztelgő követség. — A császári követek. — A csehek. — A bécsi conferenzia. — A felelések. — Az ultimatum. — A császár elfogadja, Cillei nem. — Az ármány Hunyadi ellen. — Hunyadi magaviselete. — Kormányzói tisztéről lemond. — Beszterczei gróffá neveztetik. — A pozsonyi országgyűlés. — Danausi ajándékok. — Cillei újabb cselszövényei. — Hunyadi visszavonulása.

A pápa Fridriknek tett ígéretét csakhamar betölté. Ápril 4-én kelt bullájában Eizinger Ulrikot egyéb osztrák nagyokkal, ha negyven nap alatt a császár hűségére vissza nem térnek, mint pártütőket átokkal sújtotta, mivel az osztrák ház törvénye szerint, midőn kiskorú fejedelem van a családban, egyebek kizáratásával, mindig a legidősb családtagot illeti a gyámság, mihez képest attól most Fridriket megfosztani akarni bűnös cselekedet.

A császár Bécs-Ujhelyről szétküldözgeté a bullát Salzburgba, Passaubá, Olmüczbe és Bécsbe, de ennek kihirdetését sehol sem engedték meg; sőt a bécsiek tiltakozást szegtek válaszul sz. István templomának kapujára, melyben a tévedésbe ejtett

pápától ügyöket főlebb viszik a közelebb tartandó közzsinat elé.

Nagyobb benyomást tett a pápa bullája Magyar- és Csehországban, noha ezekre nem volt kiterjesztve; mert a pápa csak két kormányzónak, Hunyadinak és Podiebradnak küldött különös leveleket, intvén őket, hogy Fridrik ellen semmit se tegyenek. Hunyadi az utóbb történetekben tettelegesen csakugyan nem vett részt; azt azonban még sem akadályozhatta meg, hogy távollétében az országos tanács a Fridrik hűségében megmaradt osztrákokat ne intse, miszerint a császárt ne segítsék. — Podiebrád örömet megígéré, hogy a szövetségesekkel nemcsak nem tart, hanem szükség esetében egész erővel segitendi a császárt, ha ez a kívánt zsoldot megadja. De ahol pénzről volt szó, ott Fridrik mindig fázott, és fősვნისე ხუზთა, halasztotta a megalkuvást.

Fridrik az alatt rózsás bizalommal, ölbe tett kezekkel várta üdvös hatását a pápai bulláknak, melyeket ott, a hol ellenség nem volt, gondosan kihirdettetett. Tétlenségében sokat várt mások közbenjárásától. Ügye voltaképen nem volt kétségbeejtő. Az osztrákok még egy embert sem állítottak vala síkra, Eizinger csak a hadi adót kezdé behajtani. Az egész lázadást Bécs gyors megtámadásával el lehetett volna fojtani. Az urak közül sokan undorodtak az Eizinger-féle demagogiától; a nép is örömebb enged a parancsnak, mely a kivetett adó befizetését tiltja, mint a mely követeli. Gyors elhatározás és a megkívántató, kéznél levő összegek kiutalása volt

szükséges. Csak hogy a ki ennyit kívánt Fridriktől, az a lehetetlennel határost követelte tőle.

Időközben, míg a német császár újból bebizonyította, hogy késlekedni nem annyit tesz, mint fabuszkodni, az osztrákoknak egész erejük összegyűlt. A sereg 12—16 ezer főből állott, mely közt 4000 lovag és ugyanannyi bécsi polgár volt ágyúkkal. Ez augusztus 19-én indula meg. Most már kétsége nem volt Fridriknek az iránt, hogy a vakmerő lázadók támadást intéznek fölséges személye ellen, és hogy Lászlót tényleg elvinni komolyan szándékoznak. Ujhelynek jó falai, árkai és sánczai voltak, és így minden támadásnak néhány hétig ellenállhatott; minthogy pedig Podiebradtól segélyt vártak, a stiriai hű alattvalók is mintegy 6000 fegyveressel készültek urok védelmére érkezni, csak nyolcz egész tíz napi védelemre volt szükség. Hanem a császár Fridrik nem lett harcziasb, mint volt herczeg és király korában: nem mintha csüggedni vagy reszketni látta volna valaki, hanem hiányzott lélekereje az ellenállásra vagy épen támadásra; még mindig nem hitt eléggé a veszély komolyságában. Hadi tanácsa azokból állott, kiknek tanácsával a béke idejében élt, s ezek az irodában otthoniasbak valának, mint a fegyverek ropogása és az ágyúk dörgése közt. Így történt, hogy a békealkudozások iránt hamarabb folyt a szó, mintsem ellenséget láttak.

Augusztus 27. Ujhely kapui elé érkezék az osztrákok hada; a csekély számú császáriakat, kik az idevezető szorosokat megvédeni voltak kiküldve, visszavetette. Azonnal riadót fújtak a legközelebb

eső kapu megrohanására. Komoly harc fejlődött ki a szomszéd malom birtoka végett, és miután elfoglalák, ott állították föl ostromágyúikat az osztrákok. Reggeltől szinte délig folyt a viadal; az ellenség az ujhelyiek szeme előtt, mintegy ezer lépésnyire ütötte föl táborát; tulajdonképen azonban csak egy kaput szállott meg; a város többi oldalán az élelmezést, végső esetben a menekülést senki sem gátolta.

Daczára annak, hogy még semmi sem volt elveszve, mert a kemény harcban a malomért csak 22 ember lett harczképtelenné, kik részint elestek, részint fogságba kerültek; ezen tusa szemlélete, a puskaropogás, egyes csonkulások és az ujhelyi asszonyok jajveszéklése oly élénk hatással voltak a császárra, hogy a háborút ezekkel együtt elátkozta. Inkább így szerint leendett ellenfelét békealkudozásokban, szívós habozása által kifárasztani, és elfogadható föltételekre birni.

Hanem Eizinger Ujhely megvívása vagy az ifju király szabadon bocsátása közt engedett csak választást. Fridrik természetesen, nem rövid húzavona nélkül az utóbbira határozta magát, minek folytán Enea Silvio és néhány császári tanácsos, a bécsi kapu előtti fészületnél, szeptember 4-én az egész szövetséges sereg jelenlétében átadák a kis királyt Cillei Ulriknak, ki őt alattvalói messzeható örömjaja közt mindjárt átvitte a bertholdsdorfi várba.

Alig történt meg ez, alig hagyták el a szövetségesek a táborát, megjelenék Bécs-Ujhely előtt a 6000 stajer; egyszersmind biztos hír érkezék, hogy Podiebrad 16,000-nyi vitéz sereggel az osztrák hatá-

rokon áll. Most bánta meg igazán Fridrik, hogy tovább nem habozott.

Ha Fridrik az ellene föllázadt tartományokon álnokul kiszámított boszút akart volna állani, ezt nagyobb mértékben nem tehetne volna, mint midőn fejedelmöket Cillei Ulrik kezeibe szolgáltatá.

László eddig Fridrik udvarában csak az illendőség, jó erkölcs és mértékletesség példáit látta. Ezt a bujaságba elmerült és növendékét minden komolyabb foglalatosságtól elvonni igyekező Cillei gúnyolva »stajerságok«-nak nevezé. »Ezekből ki kell tisztulnod«, mondá az ifjunak, midőn mindjárt az első napon fürdőt készíttetett számára Bertholdsdorfban. Hogy a »stajerságok«-tól gyökeresen megtisztítsa, tulajdonképen pedig azért, nehogy az ifju kedvet nyerjen az ország ügyeivel foglalkozni, hanem ellágyulván és a névszerinti kormánnyal megelegedvén, nagybátyja gyámkodó hatalma alatt maradjon, napi rendet készíté számára Cillei, melyet az egykorú Enea Silvio ekképen ír le:

»Reggel, mihelyt elhagyá nyughelyét a gyermekkirály, czukorba főtt dióval és görög csemegeborral kínálták; azután a templomba ment misére, mindig nagy kísérettel, nehogy zárkózottnak látszassék, milyen a császár. Otthon megint terített asztal várakozék reá ízletes sült madarakkal és magyar borokkal, noha ezeket nem igen itta. Az ebéd nem állott kevesebből tizenhárom tál ételnél; itt legkeményebb osztrák borok és legválogatottab falatok csiklandoz-

ták inyét, míg bohócok, énekesnők és tánczosnők többi érzékeire hatának, számos hízolgók pedig gyönge elméjét állása nagyságával tölték el. Következett a siesta, mely után befőzött gyümölcs és erősítő bor új gyönyörökre edzé az ernyedtt érzékeket. Ekkor néha az országos tanácsba indult az ifju király, legtöbbször azonban a városba lovagolt kecses hölgyek látogatására. Visszajövet már megint készen állott a bő vacsora, mely keresett gyönyöreivel késő éjjelig huzódott, és mégis lefekvés előtt újra borral és cukros gyümölccsel kínálták meg ő felségét.

A jó természetű ifju mindemellett mértékletes maradt étel- és italban egyaránt; nehezteléssel vette, ha valaki jelenlétében Fridrik ellen szólott, és csak azzal, hogy mindenfelé mutatta magát, mindenkivel leereszkedően nyájas volt, és ajtaja mindenki előtt megnyílt, mutatta ki ellenszenvét császári bátyja elvonultsága iránt. Ily nehéz volt a Fridrik által belé oltott mértékletességet, tisztább erkölcsi érzelmeket a gyönge ifju jóra termett szívéből kiirtani. Az igazság követeli Fridrik érdemeinek elismerését öcsce nevelése körül. A miben gáncs érheti, az, hogy önállóságát teljesen elfojtotta, föltétlen engedelmességet és bizalmat csöpögtetvén belé környezete és tanácsosai irányában, mi által szelleme az önbizalomtól, öntevékenységtől, férfias szilárdságtól elszokott. Amit roszat tett, jellemének csakugyan ezen hiányából eredt.

Cillei, hogy a maga részéről is kényelmesen folytathassa szibarisi életmódját, 6000 frt évi jövedelmet biztosított magának öcsce által.

Fridrik azon szóbeli egyezményhez képest, mely László szabadon bocsáttatását megelőzte, úgy hívé, hogy a legközelebb megtartandó bécsi conferentiáig minden a régiben marad, azzal az egy kivétellel, hogy László személye ezentúl nem az ő, hanem Cillei felügyelete alatt álland. Zsoldosait tehát rosztul alkalmazott takarékoságból azonnal elbocsájtotta. Ő még mindig hasznót remélt az egyenletlenségekből, melyek László különböző alattvalói közt okvetlen keletkezni fognak. Az osztrákok önmagok, a magyarok és csehek minden segélye nélkül, szabadítván ki aurokat, e győzelmők eprét is saját kosaraikba szedék csak, s a magyar korona kiadatását nem is említék vala. Az ifju fejedelemmel úgy bántak, mint valamely elfoglalt birtokkal. Cillei ugyan megígérte, hogy a bécsi conferentia határozatáig távol tartja a fővárostól; azonban nyolczadnapra már, mintegy diadalmenetben, a lakosság határtalan örvendezése közt hozta Lászlót Bécsbe; azok közt, kik a menetben eléje vonulának, a papságot és egyetemet említik első sorban. László azonnal hűségi esküjét és ajándékait fogadta alattvalóinak, udvartartást nyert, viszont hűbéreket osztogatott, adományozásokat tett, tisztviselőket nevezett. Magyarországból fényes küldöttség ment tisztelegni 2000 lovas kíséretében. Vezette ezt nem Hunyadi, ki el sem jött, hanem Szécsi Dénes Esztergam bíboros érseke, a váradi és váci püspökök, a kormányzó szíves barátai, kik annak meg nem jelenését országos elfoglaltságával mentegették; de abban volt Garai nádor és Ujlaki erdélyi vajda is, abban végre Hunyadi László, ekkor már pozsonyi

gróf, kinek nemes, nyílt, de komoly magaviselete, a király szelid elméjére, kedvező benyomást tőn. A követség a királyt kiszabadulása alkalmából köszönté, szép és elég gazdag ajándékokat nyujta neki, és unszólva sürgeté, jőne hű magyarjai közé. Az iránt, hol lakjék a király, nagy vetekedés támadt a magyar és osztrák nagyok közt, melyet e szavakkal vágott ketté a király: »Magyar vagyok s így a magyaroknál kell laknom.«

Fridrik igazában volt a felül panaszkodván, hogy Cillei és Eizinger adott szavokat megszegtek. Nem pusztán e végett, hanem főleg az osztrákok, csehek és magyarok közt fölburjánzó egyenetlenséget javára fordítandó, küldé követekül a sienai püspököt, Sonnenberg Ulrikot és Kappel Hartungot Bécsbe. Ugy mondják, már előbb, midőn e három nemzet vetekedve sürgeté a gyermek-fejedelem kiadatását, többször nyilatkozott, hogy ez által csak konkolyt hintene közéjük. Úgy lett. Az osztrák hazafi párt, mely Lászlót kiszabadítá, az alsóbb nemeség és papság Eizingerrel tartott, a nagyok Cilleire támaszkodtak, ki a király személyével, mintha gyámja volna, önhatalmúlag rendelkezett. Magyarországon pedig és Csehországban a kormányzók iránt, kik a vállalatot részint elleneztek, részint nem segélyezték, a bizalmatlanság mindinkább gyarapodott.

Jó gondolatnak tehát megjárta, ha Fridrik a féltékenykedő népek közt magának pártot alkotni serénykedék. Tényleg azonban oly nagy megvetést éreztek iránta mindenek, hogy szövetségét nem nagyra becsülték. — Elsőben a magyaroknál kísértették meg

szerencséjüket a császári követek. De a nagyváradi püspök válaszul a korona és az ország elszakasztott részei visszaadását sürgeté elég keményen. Az esztergami bíbornok-érsek, Enea irodalmi barátja, ugyan szívélyesebb hangon társalgott vele, de örömében háromszor is elbeszélé a jelenetet, melyben a király ama örvendetes szavakat mondá: »nálatok kell laknom, mert magyar vagyok«, a mi nem kevésbbé bosszantá a sienai püspököt.

Végre eljöttek a cseh és morva rendek is; Podiebrad elmaradt. O időközben országgyűlést tartott, mely az előbbi, László kiszabadítását követelő élénk sürgetésekkel nem épen egybehangzó végzéseket hozott. A cseh rendek Lászlót nem örökös, hanem csak választott fejedelemnek ismerék el oly föltétel alatt, ha a bázeli Compactatáknak érvényt és Rokycana érsekké választatásának elismerést szerez. László a tisztelet érzetében, melylyel a szentszék iránt viseltetett, hevesen viszonzá: »Ha a csehek engem királyuknak akarnak, legyenek a pápának hívei, és fogadják el azon hitet, melyhez én csatlakoztam.« De utóbb megígérte e föltételek érvényesítését, mire koronáztatása Prágában az 1453. évi augusztus 24-én határoztatott.

Enea Silvio és társai, a császári követek a cseheknél is megkísértették szövetséget kötni a császár javára. Sternberg ugyan udvariasabb volt Vitéznél, és megígérte, hogy a méltányosság végső határáig pártfogolja a császár ügyét. Hanem azért be sem várta az értekezletet és cseh követ társaival együtt küldőihez visszatért.

Ezen bécsi értekezlet gyakorlati jelleggel kezdettől fogva nem birt. A császári követeknek és László három birodalma — Magyar- Csehország és Ausztria küldötteinek kellett volna békés egyetértésre jutniok László új viszonya iránt, mely Fridrik irányában tényleg meghaladott kérdés volt. Néhány birodalmi fejedelmet hittak meg békebirákul, hogy a felek közt közbenjárjanak; de volt-e, ki megígérte, hogy ítéletök előtt meghajol?

Már az előkérdések heves összeütközésbe bonyolították a feleket; kölcsönös szemrehányások, felelelések, sértegetések elkeserítették az elméket. A közbenjárók csak bajjal tudták a mindinkább fölhevülő feleket lecsillapítani, s a dolgot oda vezérelni, hogy mindegyik fél külön adja elő, de csak anyagi követeléseit, melyek összevetéséből ők dolgozhassák ki az egység pontjait. Nem volt könnyű ez sem. Senki pontos számításokról nem tudott, minek folytán Eizinger Fridrik bevételeit a gyámsága alatt levő országokból merészen 1.500,000 aranyra becsülte, míg a császár követei ugyane jövedelmet — szintén csak hozzávetőleg — 150,000-re tették. — Menynyit költött Fridrik gyámfiára? azt kivüle alig tudta valaki; bizonyára nem sokat; annál nagyobb megütközést szült, hogy a császár e célra számos helységet és várat vett gyámfiától zálogba: oly eljárás, melyet minden polgári törvénykönyv tilt. És most azt kívánták meghatalmazottjai, hogy e zálogok kiváltassanak, de sőt a hadi költségek megtérítését is emlegeték.

Az osztrákok gyalázkodással utasítottak visz-

sza minden hasonló követelést, és a magyarok komoly fenyegetésektől sem tartózkodtak, midőn Fridrik a korona és magyar várak kiadását kerekén megtagadá, — míg a várak egy részén zálogképen fekvő s ezek másik részének megvívására fordított pénzét le nem fizetik. Ezeket, ugyanis, állítása szerint, rabló birtokosaiktól kénytelen volt fegyverrel elvenni, hogy alattvalóinak nyugalmat szerezzen, miután a magyarok a török háborúval elfoglalva megzabolázásukra elégtelenek voltak, és így az Ulászlóval kötött egyesség erre neki hatalmat adott. Erzsébet, viszonzák a magyar rendek, nem volt följogosítva a korona javait zálogba vetni. Mi az adásvevést leti: szántóföld eket, szőlőket mindenki vásárolhati az országban, de nem erősségeket. Amit fegyveres erővel szerzett a császár, azt nem igazságos háborúban szerezte; és mennyiben a magyar szélektől elkövetett rablások visszatorlására nyúlt fegyverhez, bizonyos lehet, hogy a stájer végek nem fogtak volna háborgattatni, ha Gara Lászlót nem börtönözi igazságtalanul Grácban, ha ezáltal nem szolgáltat alkalmat, hogy gonosztevők elfoglalhassák a bánnak uradalmait, azokból a stájer és az osztrák széleket háborgassák. Az Ulászlóval kötött egyességre pedig ne hivatkozzék, mert ezt ő szegte meg legelőbb.

A közbenjáró herczegek megünvén végre a hosszú vetekedést, méltányosnak találtak és elfogadtak egy ultimátumot, mely a lászlópártiak részéről állíttatott föl. E szerint megtartja Fridrik azon javakat, melyeket zálogjogon Magyarországon és Ausztriában tart, a zálogösszeg lefizetéséig, a többit

pedig a magyar koronával együtt visszabocsájtja; a mit ő másoknak adott zálogba, azt a magáéból váltja vissza, azonban e célra 80,000 aranyat kap Lászlótól.

Minthogy a császár követei utasításukhoz képest ezen ajánlatokat el nem fogadhaták, abban álapodának meg a közbenjáró fejedelmek, hogy ez ultimátumot maguk közlik vele, és figyelmeztetik, hogy az esetben, ha ezt el nem fogadná, s e végett háború ütne ki, a birodalom részéről támogatásra ne számítsen. Kinyargalának tehát Bécs-Ujhelybe, s mögöttük a császári követek. Miután pedig Fridrik az összeget csekélylé, magokra hagyták őt és eltávoztának.

Fridrik saját udvari tanácsosaival maradt. Enea egész ékesszólását kimeríté a háború veszélyei, költségei festésében, és a békekötés, az előszabott békefeltételek ajánlásában. A többi tanácsnokok egy véleményen voltak vele. De a császár szokatlanul indulatoskodott, hálátlanság- és árulással vádolta és elbocsájtotta őket. Éjjel azonban indulatai csillapultával, épen akkor érkezett öcsce, Albert unszolására megváltoztatá szándékát. A békelevél ennek következtében az ő közbenjárására a meghatározott pontok szerint elkészült és Bécsbe küldetett.

Erre Cillei nem számított. Ő semminemű békét sem óhajtott, mert a bizonytalan, zavaros viszonyokat céljaira nézve leghasznosabbakúl tudta.

Most ugyan távol vala, és László mítsem akarván tenni tudta nélkül, a békelevél aláírását a magyar követek unszólása daczára elhalasztotta. De

miután visszatért is a hatalmas gróf, a tárgy befejezését addig húzta halogatta, míg misem lett belőle.

Cillei, mint a király tényleges gyámja, alacsony lelke minden eszközével arra törekedett, hogy az uralmát necsak unokája a király fölött, hanem annak birodalmaiban is gyakorolja. Három férfiú állt leginkább útjában: Podiebrád György, a cseh kormányzó, Eizinger Ulrik és Hunyadi János. Az első, kétségtelenül legbiztosabb állást foglalt el. A cseh katolikus párt le volt verve, s a kelyhesek oly szívós ragaszkodással pártolták Györgyüket, hogy Cillei egyelőre jónak látta nem bolygatni őket és fejüket. Ausztriában ellenben és Magyarországon zilált pártviszonyok voltak. Amott a főnemesség — Eizinger, a néppárt feje ellenében — egyenesen Cilleivel artott; itt szövetezés, valóságos összeesküvés létezett Hunyadi ellen, kire sokan irigykedtek s megbuktatására törek. Cilleire a két helyütt könnyebb munka várakozott, és meg kell vallani, elég ármányosan használta föl a körülményeket, midőn hol másokat használt föl céljai kivitelére, hol az egyik tényezőt igyekezett szövetségébe vonni, izgatni a másikat ellen.

Már azon alkalomból, midőn Hunyadi János nem szegődék a király üdvözlétére Bécsbe érkezett első követtséghez, találkoztak, részint a Cillei zsoldjában álló udvarnál, részint a követésnél (Garaí, Ujlaki) kik figyelmezteték a cselszövények felfogásához nem szokott fejedelmet, mily veszedelmes em-

ber a magyarok nagyravágyó kormányzója. Ő már két szép sereget — mondának — s vele a magyar nemesség színét elárulta a töröknek, maga Ulászló király is csak hűtlenségének lett áldozatja. Most meg az országot nem kormányozza, hanem nyomja; a királyi jövedelmeket az ő és czimborái kincstárát gazdagítják; igazságot nem törvény, hanem önkény szerint szolgáltat. Mindezek folytán akkora az elkeseredettség, hogy lázadástól lehet tartani, ha a büszke férfi hatalmát nem korlátozzák.

Hunyadi értesült e hangulatról az udvarnál. Átlátá a veszedelmet, melyet a minden gonoszságra kész Cillei áskál-véskél alája; látta ennek félelmes befolyását a gyöngye királynál; tudta, hogy vannak magának és házának irigyei Magyarországon, kivált a felföldön; sejdítette, hogy megbuktatása elvégzett dolog. Ezek ellenében első gondolata az önvédelem, a saját és barátjai erejére való támaszkodás lehetett. Ennek kell tulajdonitanunk, hogy rokonaival és barátaival szoros szövetségre lépett, sőt a nyakas Giskrához, ki, mint látszik, hasonlólag nem volt megelégedve a dolgok menetelével Bécsben, közelített, és vele szövetekezett az iránt, hogy egymást segítik, a hatalmokban levő országos várakat csak magának a királynak adják ki, s ennek is csak akkor, midőn nagykorúságát elérvén, gyámra többé szüksége nem lesz.

Azonban Hunyadin csakhamar győzött a nemesebb érzet. Bővebb megfontolás után nemcsak minden erőszakos lépéstől, a Giskrával kötött szövetségtől visszalépett, hanem elhatározva kormány-

zói tisztét letenni, rágalmozóinak tettleges megczáfolására személyesen fölment Bécsbe ama értekezletekre, melyek eredményét imént előadók.

Bécsben Enea Silvio újra fölkereste a magyarokat Hunyadi szállásán, hogy őket császári ura részére megnyerje. De Hunyadi minden egyoldalú érintkezésnek elejét veendő, kinyilatkoztatá, hogy ez ügyben királyuk nélkül, kinek parancsára ide érkeztek, alkudozni nem akarnak. Enea gögösnek találta a választ, de mi Hunyadi méltóságteljes kötelesség-érzetét látjuk benne.

László előzékenyen fogadta az agg kormányzót, s a köztanácskozmányokban, melyeken ő maga elnökölt, Hunyadinak tiszteletből jobb keze felől rendele helyet; de a bizalom, oly mértékben, mint Hunyadi óhajtá, nem fejlődött ki köztök, minek folytán elhatározása, kormányzói tisztéről lemondani, még inkább megérlelődött.

Az ünnepélyes tény 1453. évi január első fele valamelyik napján meg is történt. Am Hof nevű téren a karmeliták előtt fényes helyet készítettek el a végből. A király Lajos bajor, Albert brandenburgi, Károly badeni fejedelmek társaságában, kik akkor mint békebirák működtek Bécsben, magyar és osztrák nagyoktól és a bécsi tanácstól környezve, jelent meg számtalan sokaság közt. Helyét a tündöklő arany trónon elfoglalván, Hunyadi eléje lépett, kormányzói hivatalát megköszönte, és térdre ereszkedvén kezeibe letette. A király a térdeplőt rögtön föl emelte, s igen hizelgő kifejezések közt az ország főkapitányának nevezte, az ország jövedelmeinek

kezelését is reá bízta, s őt egyszersmind az erdélyi vajdaságban megerősítette. E mellett kegyelmének bővebb bizonyosságául, — úgy látszik, Cillei tanácsára, ki czélszerűnek látta a népszerű Hunyadival még kiméletesen bánni — beszterczei grófnak kinevezte és az örökös grófi méltóság megkülönböztető jeleivel a sz. István templomban nagy sokaság előtt fölruházta, és az ezekről szóló okmányok kiadatását is megígérte azon alkalomra, midőn Pozsonyban a magyar karok és rendek neki hűséget esküsznek.

Ugyanis, a magyarok nagyon óhajtják vala, hogy királyuk mielőbb az országba jöjjön, s ott magát ősi szokás szerint megkoronáztassa, az előbbénit érvényesnek nem ismervén. Ugyanezt sürgeték a csehek is. László tehát úgy ígérkezett a magyarokhoz, hogy ez uttal Pozsonynál tovább nem megy, s onnét visszajövet a cseheket látogatja meg.

László január végén ment Pozsonyba, hol az ország rendei, különösen a megyék követeik által nagy számmal jelentek meg a kihirdetett gyűlésre. Új koronázásról többé nem volt szó, László csak hittel fogadta, hogy az ország mindazon jogait és szabadságait, melyek Albert és Zsigmond király idejében dívtak, szentül megtartja; az ország határait nemcsak meg nem csonkítja, hanem tehetsége és ereje szerint oltalmazni, sőt, ha lehet, terjeszteni fogja, az elidegenített részeket visszaszerezvén. Viszont az ország mind egyházi, mind világi főrendei, az országos tanácsok és a megyék hűséget és engedelmességet esküdtek az ifju királynak. Első nyoma a karok és rendek országgyűlési hódolatának. Bocskána t hir-

dettetett mindazoknak, kik Albert halála óta ellene vagy a korona ellen vétettek; ellenben Ulászló valamennyi adományleveleit, — kit a rendek csak »lengyel király« czimmal emlitenek, — ervényteleneknek nyilvánította; a kormányzó által az ország törvényének értelmében kibocsátott adományleveleket megerősítette. A király s az ország engedelme nélkül épített, rablásnak és pártoskodásnak támpontul szolgált erősségek lerontását ujjalag megparancsoltatott; a makacsokat büntesse a székesfehérvári országgyűlés, melyre negyven nappal megnyitása előtt fognak meghivatni a rendek. Az erőhatalommal elfoglalt jószágokat egyházi és világi tulajdonosaiknak visszaadni rendelte. Végül külföldieknek méltóságokat, hivatalokat és jószágokat örök birtokul ne adományozhasson a király.

Hunyadi, talán megintetve, meglehet, épen Cillei intézkedése folytán, hogy veszedelem vár reá, az országgyűlés kezdetén az alföldön tartózkodék, és nem akart azon megjelenni. Később azonban külön menlevelet kapván, Vlád oláh vajda, Székely Tamás vránai perjel, Kanizsai László, Rozgonyi Sebestyén és számos egyéb barátai fődözete alatt, a nagyböjt közepén Pozsonyba érkezett. Mire a király ígéretéhez képest nemcsak a beszterczei grófságról szóló oklevelet adatta át neki, nemcsak az ország kapitányságában, a királyi jövedelmek kezelésében és az erdélyi vajdaságban megerősítette; hanem családi czimerét is külön okmányban kibővítette egy vörös oroszlánál fehér mezőben, mely első lábával arany koronát emel; továbbá a főpapok és zászlós

urak egyező tanácsára a görgényi és dévai uradalmakkal, némely oláh kerületekkel Temesben, valamint Rácsa és Sz.-Erzsébet helységekkel, Körösmegyében megajándékozta; végre az ő kedvéért Vitéz János váradi püspököt királyi kancellárnak, idős fiát Lászlót pedig, nem tekintve ifjúságát, Horvát és Dalmát országok bánjának nevezte ki.

Mindezeket némelyek Cillei danausi ajándékának tekintik, névszerint azért, mert a besztérczei szabad vidék eladományozása okvetlenül elégületlenséget, forrongást keltett a szászok közt; valamint hogy Hunyadi minden kedvezései daczára a szászokat megnyerni nem birta, s elvégre is erőhatalommal kelle őket engedelmességre szoritania; mert továbbá, habár Hunyadi új czimerrésze az okmány értelmében annyit jelent, hogy ő, a hős oroszlán, az ország és király jogait vitézül védte, s a koronát tiszta szándékkal, mit a fehér mező jelent, szolgáltatta vissza a királynak, — az udvarnál eme emblemákat a korona kívánt megtartására magyarázták. Annyi bizonyos, hogy a király Cillei árulkodásainak következtében tartózkodást, nyugtalanságot és félénkséget tanúsított Pozsonyban, főleg Hunyadi ellen; és mintha veszélyt rettegne, minél inkább sürgették hosszabmulatását Magyarországon, annál állhatatosban ragaszkodott visszautazásához.

Hunyadi emiatt élesebb szemrehányásokra fakadt Cillei Ulrik ellen. De ez mindent Eizingerre ügyekezék háritani, ki Hunyadi s az ő legnagyobb ellensége, a király egyedüli megbízottja és megrontója. »Kimondhatlan akadályokkal kelle nekem küz-

denem, — folytatá álnokul, — míg a királyt csak annyira is birhattam, hogy most e néhány napra jőjön le Pozsonyba. Becsületem kívánja mindenek őszinte előadását. Eizinger volt az, ki a királyt félénkké és tartózkodóvá tette, elhitetvén vele, hogy te élete után törekszel, és szándékoztál itt akarod végrehajtani.« Hunyadi kételkedett ez állítások valóságán, mire Cillei, tudván, hogy Eizinger a jelen körülmények közt aligha jön Pozsonyba, merészen szembesítést sürgetett, és nevezetes tanácskozások ürügye alatt kérte a királyt, hogy Eizingert Pozsonyba hívassa. »Ha itt lesz, — ugymond Hunyadinak — szemére lobbanthatod az egész dolgot; ha tagadni merészelne, tanukat állítok ellenébe, és ha magát tisztázni nem tudja, szenvedje azon büntetést, melyet te szenvedtél volna, az ő hamis vádja ellened bizonyodván.« Ennyi biztosság megdöbbenthetette Hunyadit is.

A király háromszor küldte Eizinger után, jőne fontos tanácskozmányok végett Pozsonyba; de ez ugyan annyiszor különböző ürügyek alatt mentegeté magát, és el nem jöve, a neki ásott vermekből tartván. Min a király nagyon megboszankodék, és megerősödött gyanújában Eizinger ellen, meg még inkább idegenkedésében Hunyadi iránt, ki az engedetlen pártját látszék fogni. Így akarta ezt Cillei e részről; másrészt, hogy Hunyadit még inkább áltassa, — több jelenségből úgy látszik, — szövetséget kötött vele, közös veszélyek ellen. De még ezzel sem elégedett meg, hanem hogy az ország előtt is népszerűtlenné tegye, kéz alatt, de a király tudtával

megkínálta Hunyadit (minthogy az országgyűlés a haza kormányáról nem intézkedik) a kormányzóság tényleges átvételével oly módon, hogy a beszédett országos jövedelmekből 24,000 aranyat a királynak, 12,000-et neki, a mindig pénzszükében levő Cilleinek fizessen évi háztartásaul, a többit pedig az ország szükségére fordítsa. Ráállott-e az egyeneslelkű Hunyadi ez alkura, mint Enna Silvio jelzi, vagy — ami valószínűbb — ez utóbbi föltétel miatt visszautasítá-e azt; elhatározni nem birjuk. De tény, hogy Cillei minden felé azon hirt terjesztette, hogy Hunyadi a legfőbb hatalmat évi 36.000 aranyon vásárolta meg.

Megcsömörlött a tisztajellemű férfin ennyi ármánytól, melyek összekuszált szálaít legombolyítani nem tartá becsületességét képesnek, nem méltóságával egyezőnek. Visszavonult tehát Erdélybe, magánügyeit, birtokait rendezendő, és tétlen kényszerült szemlélni innen Konstantinápoly romlását, melyet, ha valaki, ő gátolhatott volna meg egyedül.

XIV.

II. Mohamed szultán uralkodásának kezdete. — A görög idétlen fenyegetőzés. — A jancsárok követelése. — A bosporusi erősség. — A görögök meghunyászkodnak. — Orbán ágyuja. — A keresztény fejedelmek közönye. — A szultán Konstantinápolyt lődözteti. — A védelem. — Konstantin. — A génuai gályák vitéz tette. — A szárazon vitorlázó hajóhad. — Békeajánlat. — Az előlegezett diadalünnep. — Az utolsó éj Konstantinápolyban. — Május 29-dikén. — Giustiniani. — Konstantin hősi halála. — Az Aja-Sophiában. — A szerencsés menekülők. — A siri csend.

II. Mohammed trónraléptekor béke uralkodott a török birodalomban éjszaktól délig, Magyarország-tól Karamanig. Hogy a belső egyenetlenségnek is inát szegje, első gondja volt a még csak husz éves, rabnő-szülötte szultánnak öccsét, Ahmedet, a biborban születettet, megfojtatni. »Egyenetlenség veszedelmesebb a gyilkolásnál« mond a Korán, és Mohammed családi törvényül szabta utódainak, hogy testvéreiket »a világbéke föntartása végett, megölessék«, mely tan századokon át véres fonálként szövődék a szultánok történetébe. — Ahmed anyját a sinopei fejedelem leányát, Izsák nevű rabszolgának adta feleségül Mohammed. Így tesz vala alkalmasint másik mostoha anyjával is, Brankovics Marával; hanem a

szerb fejedelem boszujától tartván, ajándékokkal és békebiztosításokkal visszaküldé atyjához.

Kölcsönös üdvözetek és békebiztosítások jöttek és mentek Drinápolyból egyéb kisebb-nagyobb udvarokhoz és viszont. Csak Ibrahim, a karamani fejedelem volt más hangulatban. Ha az új szultán már kétszer bizonyította be akkora képtelenségét, hogy atyjának kelle újra megragadnia a kormány gyeplőit, — így vélekedék a karamani, — lehet, harmadszorra is gyöngé marad az: föl kell tehát használni ez alkalmat a Murad által elfoglalt tartományok visszaszerzésére. Mohammed Izsák pasát küldé ellene, de a háborúskodó felek hamar békét kötének azon föltétel alatt, hogy a szultán Ibrahim leányát feleségül veszi.

A sietség, melylyel Mohammed a békét Ázsiában megkötötte, fölháborodottságának műve a görögök ellen. Igen oktalanul járt el a byzanti politika, midőn a karamani hadjárat alatt idétlen fenyegetéssel sürgeté a Konstantinápolyban nevelkedő Urkhan tartási díjának megkettőzését, különben szabadon bocsátja a trónkövetelőt. A szultán elfojtotta dühét e beszéd fölött, és barátságosan bocsátá magától a görög követeket azon üzenettel, mihelyt Drinápolyba visszaérkeznek, s ez rövid időn meglesz, intézkedik majd ezen ügyben császári testvére óhajtásához képest.

Brussába érkezvén, a lázadó jancsárok jövének elébe, ajándékot követelvén tőle trónfoglalása alkalmából. Mohammed újra elfojtá dühét, és tiz zacskó aranyat adata nekik. De néhány nap múlva magához

rendelé a jancsár-agát, pofokkal és veréssel fogadá őt és lecsapá hivatalából.

Erről hímet varrhatának magoknak a görögök is. Már ekkor el volt végezve Konstantinápoly megvívása, mert mihelyest megérkezék Gallipoliba, rendeletet bocsáta ki a szultán, hogy erősséget építsenek a Bosporus európai partján, hol a tengerszoros legkeskenyebb, és e parancsát mohó sietséggel hajtata végre. A görög császár kérdést intéztetett ezen aggasztó eljárás iránt, és az építés beszüntetését kívánta. A szultán szemrehányásokkal felelt, és megnyúztatással fenyegeté a követeket, ha ez ügyben még egyszer hozzá merészkednének.

Mennél magasabbra épültek az erősség falai, annál kislelküebbek lettek a byzantiak; a császár puffadt fenyegetőzései a legtörpébb megalázódással lapultak. Követsége oltalomért esdeklett a bosporusvidéki fálvak és vetések számára; egyúttal a legválogatottabb ételeket és italokat küldé naponkint a szultán asztalára. Mohammed épen ellenkezőleg akaratosan elpusztíttatá a görögök vetéseit; továbbá a Peloponnesusba hadakat küldé, nehogy annak urai, Demeter és Tamás, testvéreknek, a császárnak segélyére jöhessenek; időközben pedig óriási készüléket tön Konstantinápoly ostromára.

A nyáron (1452.), midőn a bosporusi erősség épüle, bizonyos Orbán nevű magyar ágyúöntő érkezett a szultánhoz és nagy előzékenységgel fogadtattott általa. Orbán előbb a görög császár szolgálatában volt, de ettől oly csekély bért kapott, hogy Konstantinápolyból megszökött. Mohammed azt kér-

dező tőle, tudna-e akkora ágyúkat készíteni, melyek golyói Konstantinápoly falait megrendítenék. Orbán igenlőleg válaszola. Készít ő oly ágyúkat, melyek Konstantinápoly és Babylon falait is porrá zúzzák; csak az ágyúk horderejét nem bírja meghatározni. A szultán egy nagy ágyú öntését rendelte el új vára számára, mely a próbát egy velencei hajón fényes sikerrel állotta ki. Ekkor egy kétekkora ostromágyú elkészítését rendelte el, és Orbán elkészítette a világ legnagyobb ágyúját. Tizenkét mázsányi, tizenkét arasz körzetű kőgolyó fért bele; ötven pár ökör vontatta és hétszáz ember volt szolgálatára. Midőn Drinápolyban elkészüle, előre kihirdeték, hogy másnap próbát lőnek vele, nehogy az asszonyok dördülésétől megijedvén, szavokat, vagy méhök gyümölcsét veszítsék, mond a török krónikás. És csakugyan, elsüttetvén, a lőpor füstje betölté az egész várost, dörgése több órájárásnyira elhangzott, gömbje pedig egy olasz mérföld távolságra ölnyire fúródott a földbe.

Konstantin aggodalmában a pápához és a keresztény fejedelmekhez fordult segélyért. A kereszténységet megfoghatlan közömbösség fogta el. V. Miklós Izidor bibornokot küldé, hogy a nyugati egyházzal való egyesülést végrehajtsa; s az ezután fölkészült segély az ő, Velence és Nápoly részéről csak a város bevétele után érkezett. Fridrik császár, a helyett, hogy az egész kereszténységet a hit ellenségének föltartóztatására egyesítette volna, megelégedett azzal, hogy levélben fenyegette a szultánt, s aztán folytatta kertészkedéseit, madarászatait. László királyunk, kinek tartományait Konstantinápoly el-

este közvetlen veszélylyel fenyegeté, vagyis inkább Cillei, kinek ezt megfontolnia kellett volna, a fegyverszünet szentségének színe alatt a kért segílyt megtagadta, nehogy azonban semmit tenni látszas-sék, követséget küldött a szultánhoz, melynek pusztá fenyegetésekkel kellett volna öt tervei kivitelében gátolnia.

Mohammed 1453. ápril 6-án érkezett Konstantinápoly falai alá, szárazon 258,000 emberrel, tengeren 420 hajóval. Kimondhatlan erőfeszítésbe került a nehéz ostromágyúkat kijelölt helyökre szállíttatni. A török tábor félkör alakban terült el egyik tengerparttól a másikig; a hajók eleinte nem sok haszonnal voltak, mert a kikötőbe, melynek szádáját erős lánczczal zárta el Konstantin, nem juthattak. A törökök tizennégy ütegből lődöztették a várost, de ügyetlen czélzóik levén, nagyobb zajt okoztak, mintsem kárt, úgy hogy a keleti irány virágos pöffeszkedésének kell betudnunk, midőn Kadsa effendi a vívás eredményéről a valóság rovására így tudósít: »A tűz, melyet az érczestű hadi szerek hánytak, zavart és keservet terjeszte a gyaurok soraiban; a belölők kiözönlő füst a nappalt sötét éjjé változtatta, és a világ színe elborúlt, mint a hitetlenek kietlen sorsa. Ugyanakkor az íjjakból kiröpített nyilak halálhírnökökként hirdették a sors ítéletét, s a vígépkekből átlökött kövek a Korán parancsait tudatták a tornyok őreivel.«

Az ostromlottak férfiasan tartották magokat.

A törökök ismételt támadásait nyilaik és gereyeik záporával fogadták; musketáik, melyek tiz,

diónagyságú golyót lőttek, a halál magvát hinték az ozman tömegbe. Ha a törökök vívólétrákat helyeztek a falak alá, a görögök a görögtűz és forró olaj özönét zúdíták tar fejeikre, és a bástyákról robogva legördített óriás kövek szétzúzták a támadókat, kik halottaik és sebesültjeik százai visszahagyásával árkaikba visszavonulni kényszerültek. Voltak a görögöknek nagy ágyúik is, de azokat kezelni kevésbbé tudták a törököknél.

A rettenthetlen és éber császár szóval és példával egyaránt lelkesítette katonáit; a hol veszély jelentkezett, ő ott mindenütt láttatá magát. Nem volt sem éjjele, sem nappala. A napot a bástyákon harczolván, az éjt parancsokat osztogatván, a megviselt falak kijavítását eszközölvén, töltötte. Az árkokat, melyeket a török fatörzsek-, hordók-, földzsákok-, sőt szekerekkel betemetni iparkodott, ismét kitararítatá, és a szultán, ki reggelenként szinte kétségbeesve tapasztalá, hogy vívóárai megrongálva, a város falai és sánczai pedig helyre vannak állítva, fölkiálta: »A prófétára, nem hittem volna, hogy a görögök egy éj folytán képesek legyenek ily nagy dolgokat művelkedni.« Azonban a folytonos harc megfogyasztá a görögök és génuaiak kisded csapatát (8000) is; de a megmaradtak erélye és bátorsága nem ernyedt; megesküvének, hogy utolsó csepp véreket fölláldozzák az ügynek, melyért fegyvert ragadtának.

Miután a megszállás egy hónapon át tartott vala, a nélkül, hogy a törökök egy tapodta eredményt fölmutatni birtak volna, a távolban öt gálya mutat-

kozék, melyek egyike Konstantin császáré, a többi négy a génuiaiak sajátja volt. Eleséget szállítanak e hajók a mindenünnen körülzárt, s az eleségben szükségét szenvedő konstantinápolyiaknak, kik azért, mint szabadítóikat, örömujjongatásokkal üdvözlék messzünnen. Nem kevés bátorság kellett hozzá, hogy e néhány hajó, a csaknem százszorta erősebb török hajóhadat, mely félkört képezvén a byzanti kikötő előtt, megtámadja, és még több ügyesség, hogy merész tervét végre is hajtsa. Ezen egyenlőtlen harcban tizenkét ezer ozmanli lelte halálát, a mely hajók pedig a frankok (a török minden idegent franknak hí) golyóit kikerülék, a sík tengeren kerestek menedéket, mire a győzelmes hajóraj öröm közt vitorlázott be az Arany-Szaruba, a zárlánczot fölhúzván maga mögött. »Mint a teknyőnczök — mond idézett kútfont — dugták ki fejeiket pajzsaiuk mögül a keresztények, és fenyegetéseket okádtak falaikról reánk, hívókra.« Ez utóbbiak annyira elbátortalanodtak, hogy békéről kezdének tanakodni, de a seikek és ulemák a megszállás folytatására unszolák a szultánt. Mohammedet szinte önkivületbe hozta a düh a mozlimek e gyalázatos vereségén; köntösét szaggatta össze, s a gyáva Kapután pasát (tengernagyot) megöletni parancsolá. Csak a jancsárok kérelmére kegyelmezett meg neki, de önkezevel megbotozta a javaitól megfosztott szerencsétlent, és száműzette. A mohamedánok pedig megerősödtek a balhitben, hogy Allah, ha a szárazföld birtokát nekik szánta is, a tengerét a keresztényeknek tartja fönn.

Belátta a szultán, hogy Konstantinápolyt el

nem foglalhatja másként, ha nem a kikötő felől, hol legkevésbé van megvédve. Ámde az Arany-Szaru szádája még mindig el volt zárva ama szörnyű lánczczal, és a Byzancz segélyére érkezett öt hajó kifelé irányzá ágyúit. A kikötő-medence éjszaki része azonban sekélyebb volt, hogysem a génuaiak gályái rá-evezhettek volna, míg a törökök könnyebb járműveit a víz itt is elbirta. A szultán azon tervet forgatá elméjében, hogy szárazon szállíttatja a leírt helyre hajóit. Az eszme merész, de nem volt épen új. Hannibal hasonló módon vitette hajóit a tarenti tengerbe; Octavianus Augustus is ugyanígy hengeríttette tengeri járműveit a nikopolisi földszoroson át az Ambracia-öbölbe. — II. Mohammed tehát egy éjen át hengerek és hajtó gépek segélyével két órányi távolságra nyolczvan hajót szállíttatott a konstantinápolyi kikötőbe, és miután e vállalata sikerült, megerősített nagy faállványt építtetett, melynek ágyúi a génuai hajóknak felelni, s a falakat porrá törni voltak hivatva. »Midőn a görögök e csodát megpillanták, — mond egy török történetíró, — fölérték, hogy romlásuk közel van; a szó elhala ajkukon, és szívökben a kétségbeesés hamvasztó tüze gyúladott meg.« A lakosok közt elterjedt jóslat jövendölé, hogy Konstantinápoly akkor fog elesni, ha hajóhad szárazon vitorlázik: a baljóslatú ige most szemök láttára beteljesült. Mindamellett harmincz ifjú három könnyű, járművön, vállalkozók éjjel a török hajókat felperzselni. De a törökök ébren valának. Galatai olaszok kik a megszállás alatt fölváltva, hol a görögöknek hol a törököknek tettek kémszolgálatot, hogy a győz-

tesnek, bárki legyen az, jóakarátát számukra biztossítsák, árulák el a tervet. A görög ifjakat lesték, elfogták és megölték a törökök; a következő nap hajnalán karóba vont véres fejeiket mutatták a városiaknak. A megtorlás sem váratott sokáig magára. Konstantin török foglyait szintén megölette, és fejeiket a falra tűzette úgy, hogy az ostromlók figyelmét ki nem kerülheték.

A harc naponkint hevesebb lön. Mindamellett Mohammed, nincsen kiderítve mi okból, béke ajánlatokat tett Konstantinnak, hogy engedje át neki Bizanczot ő viszont Morea békés birtokát biztosítja neki. A császár azt válaszolá, hogy Morea amugy is az övé, de átengedi a szultánnak béke árába, Bizanczot azonban áruba soha sem bocsátja. Mire a megcsökönyösödött szultán fölkiálta: »Konstantinápoly néhány nap múlva vagy birtokom, vagy sirom lesz,« és a fő-támadást május 29. határozá.

Hogy katonáiban a harczkedvet föltüzelve, a szép görög hölgyeket, a foglyokat és szabad fosztogatást igére nekik, míg magának csak a várost és az épületeket tartá fönn. Ama katonának pedig, ki első mászsza meg a falakat, leggazdagabb tartománya helytartóságát adományozta előre. Körüllovaglá táborát, és magasra tartván buzogányát, a mekkai profétára, atyja lelkére, gyermekei üdvére és szabályájára esküvék, hogy a koránnak Konstantinápolyban győzedelmeskednie kell. Válaszát általános örömmel kísérte. A dervisek körüljárták a katonák rendeit e kiáltást hangoztatván: »Boldogok azok, kik a vértanui koszorút elnyerik! Átok a gyávákra, kik

a futásra gondolnak!« Május 28-dika estején fényesen kivilágíták a törökök táborát. A katonák vígan tánczolva dalokat zengedeztek. A diadalmi ünnepet előlegezték a mozlimék.

Konstantinápoly belseje más képet mutatott. A lakosok kor-, nem- és rangkülönbség nélkül tévelyegtek az utczákon, és rimánkodva siettek a templomokba. Kyrie eleison, kyrie eleison! susogák az oltár zsámolyára borulva. Uram, fordítsd el tőlünk igaz haragodat és szabadíts meg ellenségeinktől! — Konstantin császár a jellemeszilárdság és nemes lemondás példányául szolgált mindazoknak, kiknek bátorságuk fogyatkozni kezdett. Még az ostrom előtti nap estéjén (május 28.) maga köré gyűjté udvarát, elmerülő birodalma nagyjait, serege parancsnokait és a népet a Sofia-templomban; boesánatot kért mindazoktól, kiket valaha megbántott, azután meggyönt és megáldozott. Majd visszatérvén palotájába, melyet utolszor látott ez órában, fölfegyverkezék, lóra ült, és egybegyűjtvén maroknyi fegyveres népét, a lovardában kemény hangon így szóla hozzája: »Bajtársak, diadalunk vagy utolsó óránk közeledik. Vajha bátorságunk minden veszélyt legyőzne! csak még egy napig ne csüggedjete, barátim, aztán minden mentve van. Vallásunkat, hazánkat és szabadságunkat védjük! A dicsőség vár, a haza szólít; hős atyáink árnyai tekintenek reánk! Jertek, én a harc minden veszélyét megosztom veletek, veletek a győzelem dicsőségét. De ha Konstantinápoly elveszett, ha ti, barátim, elhulltatok: nélkülöletek élni én sem kívánok.« »Igen, mi veled győzünk vagy halunk. Győze-

lem a császárnak, sokáig éljen Constantinus Augustus!« kiáltának a katonák. És ölelkezvén, könyük közt bucsuztak egymástól és a halálnak avatva távoztak állomásaikra. A császár háromszáz testőrrel a Szent-Románról nevezett kapu őrizetét vette magára.

Még nem hajnalodék, midőn az ostrom kezdetét vevé. Az ozmanok első csatárláncza, a sereg selejtesb alkatrésze, melyet Mohammed szándékosan tolt előre, azonnal visszavetett, gomolyokban hulltak a félig megmászott falakról a törökök alá, lábtöik, ostromgépeik szétzuzattak és az első győzelem e végzetes napon a görögök kezében maradt. Hanem késedelem nélkül új hadoszlopok lépnek előtérbe; az egész tábor, az egyik tengertől a másikig, mintegy adott jelre, egyszerre hullámszik a falak felé, és a támadást minden oldalról újból kezdi. Két teljes óráig tartják magokat a kétségbeesés e harczában az ostromlottak az ellenség százszoros túlhatalma ellen. A veszteség mindkét oldalon tetemes. De a végleges győzelem még most is kecsegteti a görögöket. Lelkök tágul, midőn a jancsárok sorait még egyszer hátrálni látják, Mohammed ellenben nem képes eltérni e pillanatott; dühétől elragadtatva vasvesszőkkel vereti vissza katonáit a harmadik támadásra.

Konstantin császár oroszlánként viv; oldala mellett Palaeologus Tivadar, Kantakuzenos Dömötör és Giustiniani, a vitézsége és katonai tudománya által kitűnő génuai nemes.

Most, — nyolcz óra volt, — sebet kap Gius-

tiniani, és engedelmet kér a császártól, hogy visszavonulhasson. »Sebed jelentéktelen, válaszol neki Konstantin; maradj itt, ne hagyj el bennünket. Mely uton hagynád el a várost, hisz minden oldalról be vagyunk kerítve?« — »Én azon utat választom, melyet Isten a mozlimok számára nyitott,« felelt Giustiniani és elhagyá, — mocskot vetvén szép multjára, — diszhelyét. A génuai távozása megernyeszté a fáradt harczosok lelkesedését. Egy óriás jancsár, neve szerint Haszán, tüzte ki az első zászlót a görög főváros falain. Példáját számosan követik; tíz órákor a törökök urai a városnak. Villámsebességgel terjedt el egyik végtől a másikig e jajhir: »A város el van veszve!« Mihelyt Konstantin császár e hírt meghallá, néhány hívével a beözönlő törökök legsűrűbb tömegébe veté magát, lekonczol mindent, amit kardja elér, és jóllehet sebekkel rakottan, csaknem egymaga tartja fenn a küzdelmet. Nem akarta háza szerencsétlenségét, nem a nap gyalázatát túlélni; és egy tapodtat nem hátrált elfoglalt állásából. Csak pogánytól nem, kereszténytől óhajtá a kegyelemdöfést. »Nincs itt egy keresztény sem, — rimánkodék fájdalmas, kétségbeesett hangon, midőn egész teste seiből patakvék a vér, s hivei körulte halva terülének el, — nincs senki, ki megölné!« Ekkor egyszerre három jancsár tódul feléje; az egyik arcát hasítja szét, a másik koponyáját üti ketté, a harmadik nyakába döfte aczélját . . . Lehanyatlott társai fölé, és mert császári diszét letette volt, ismeretlenül ott maradt a többi tetemek között. Ő negyvenkilenczéves, özvegy volt és maradékot nem hagyott maga

után. — Ez volt vége a keleti birodalom utolsó fejedelmének, ki azon hősisége által, melylyel birodalma szerencsétlenségét, törpe századok e szomorú örökségét, tűrte, faja jobbjai közt méltó helyet foglal. Halála, mond Gibbon, dicsőbb volt mint a byzancezi caesarok hosszú, fényes élete.

E közben a város belsejében szakadatlan folyt a véres munka. Mert az ozmanok azon véleményben, hogy a helyőrség legalább 50,000 emberből állt, kezdetben mindent legyilkolának. Csak miután e tévedések eloszlá, tarták czélszerűbbnek békőba verni és rablánczra fűzni az összes lakosságot. Hogy ezt kikerülje, minden, — férfiak és nők, barátok és apácák, — a Zsófia-templomba özönlött. Mert valamely régi jövendölés folytán azon ballit élt a nép közt, hogy a törökök csak a Nagy-Konstantin szobraírg fognak hatolni, itt egy angyal állandja útjokat, ki valamely szegény embernek kardot nyújt át, melylyel a hitetlenek a városból, Európából egész Perzsia határáig visszazüzetnek. Oh metsző gúnyja a sorsnak! azon nép, mely az Aja-Sophiában véghez vitt henotikon vagyis egyesülés óta e templomot meggyalázva tudta s azért mint valamely lator barlangot kerülte; mely Ducas történetíró szerint, ha e pillanatban angyal száll az égből le, s az egyesülést szabta volna a menekülés árúul, inkább a törököknek adja meg magát, hogysem a római egyházba visszatérjen: e nép most minden zugában, minden csarnokában és erkélyén megtölté a szentélyt. Hanem a rablásvágytól izgatott jancsár-csapatok tartóztathatlan nyomukban valának; szekerczékkal föltörék a szentély kapuit,

és ami élő volt benne, bilincsre, kötélre fűzve, magukkal hajtják; átkutatók az egész templomot talajáig, át a szent oltárokat: szétzuzák, ami előttük hasznavehetlennek látszék; elvivék, aminek becse volt szemeikben, és baromi dühöket szüzeken és gyermekeken töltvén, megfertőzteték az örök Bölcseségnek szentelt helyet. A szent keresztet levevék az oltárról és jancsár főveget tüzvén tetejére, csufással körülhordák »a keresztények istenét.« Az Aja-Sophiából szétzüllött a rabló csorda a város utczáiba és házakba. Aki az ozmanok kezébe került, azt rab-szija fűzék és a táborba hajták. Mondják, összesen 60,000-en jutottak ez alkalommal szolgaságra.

Kevesen kerültek el e sorsot; azok, kik Galatába vagy a hajókra menekülének. Mert a keresztény hajók az arany szaruban, a város bevételeének hírére azonnal szigonyt oldottak, és a sík tengerre menekülvén, sok jeles tudóst, számos kézirati kincset, a régi remekírók és szentatyák műveit, mentették meg. Emlékezetes végzet! Amely esemény a keleti műveltségnek véget vetett s a barbárságot juttatá uralomra, az szülte nyugaton a tudomány új fölszárnyalását épen a Byzanczból megmentett kéziratok alapján, melyeket Gutenberg ugyanakkor föltalált művészete közkinccsé terjesztett.

Május 29. délben, midőn hadai teljesen uraivá lettek a városnak, tartá Mohammed, körülvéve vezéreitől és heraklesi testalkatu testőreitől, bevonulását Konstantinápolyba. Ámulva bámulta a Zsófia-templom nagyszerű pompáját, kiüzé a szent hely rombo-

lásával még mindig foglalkozó katonákat és a főoltáron végezte imáját.

Miután három naphosszat minden ház kikutatva és kifosztva volt, Mohammed szigorú tilalma határt szabott hordái rabló vágyának. Megmérhetlen volt a zsákmány aranyban ezüstben, drága ruhákban, dús szövetekben, kivált ékkövekben, melyek értékét a jancsárok ugyan nem ismerék, hogy potomáron elfecsérelék, sőt az aranyat is rézért cserélik be, és a legritkább megbecsülhetlen képek- és ékitményekkel díszített könyveket, mert nem volt, aki csak valamit adott volna érettök, a tűzbe dobák.

A török sereg visszavonult táborába; a hajóhad parancsot kapott, hogy a zsákmány javával, melynek terhe alatt szinte elmerült, állomásaira visszatérjen; és a város megközelítése komoly büntetés alatt meg lőn tiltva.

Borzasztó halálcsend uralkodott az elnéptelenedett utcákon és lakatlan házakban; minden elhagyatva és üresen állt, sehol élő lény nem mozzant, sehol emberi hang nem hallatszott

XV.

A megdöbbszent Európa. — Giskra visszatér Csehországba. — Eizinger visszavonul. — A korneuburgi gyűlés. — Cillei rosz napja. — Hunyadi visszahivatik. — A prágai koronázás. — A pápa ajánlata. — A magyar rendek végzései. — Kisebb ügyek. — Mohammed jogcíme Szerbiára. — Hunyadi kettős hadjárata. — Hunyadi fölszólítja Fridriket tetteles segélyre. — Sikertelen tanácskozmányok Regensburgban, Frankfurtban. — Brankovics megbékül a törökkel. — Az európai viszonyok. — Cillei erőlködése, előbbi állását visszafoglalandó, sikerülnek. — Eizinger távozik. — Cillei áskálódásai Hunyadi ellen. — Életére tör, de maga kerül törbe.

E borzasztó csend átszármazott egész Európára. De e csönd nem volt a sir némasága, hanem a megdöbbszés fojtá el a lélekzetet, a kereszténységet fenyegető veszély szorítá a gégéket; azon zsibbadás fogta el az embereket, mint midőn a fájdalom mélysége jajsztót nem talál; azon félelmes pangás uralkodott, mely a zivatart szokta megelőzni. A pápa a hiobhir hallatára súlyosan megbetegedett, s azt annyira szívére vette, hogy attól fogva senki sem látta őt többé nevetni. Mi lesz ebből? e kérdés lebegett mindenki homlokán, mert hogy nagy események küszöbén állunk, azt sugta mindenek ösztöne.

Fridrik császár szakítá meg a hangtalanságot,

irván a szentatyának és buzdítván őt a szükséges intézkedések megtételére, hogy az összes kereszténységet szólítsa föl egy nagyszerű török hadjáratra. A pápa részéről nem soká megjelent a magyar király udvarában Castiglio János páviai püspök nagy hadviseletet javaslandó a közelebbi esztendőre a törökök ellen.

Az ország helyzete nem volt épen kedvezőtlen. Giskra a kötött egyesség értelmében pénzzel kielégítettven, az országot odahagyá, és hazájában vonta meg magát; egyik kapitánya Axamith, ki egy ideig folytatta rabló kalandjait, az ifju Hunyadi László által buzgalommal és szerencsével szorongatvatván, elvégre is a király szolgálatába lépett; továbbá Cillei Ulrik, László gonosz szelleme, az udvartól csufosan el volt távoztatva. Szabadjon ez eseményt bővebben előadnunk.

Cillei, miután Hunyadi ármányai által visszalépésre kényszeríté, most Eizinger elmellőzésén áskálódott. Arról vádolta a hatalmas népembert, hogy Ausztriában sok fejedelmi várat vett birtokába, melyek kiadására őt most kényszeríteni kellene. Eizinger belátta, hogy mire czéloz e vád; belátta, hogy jelenleg öntisztázásának nincs meg az ideje, és visszavonult jószágaira addig, míg kedvező alkalom kiszólítja önkénytelen nyugalmából. Ez alkalom hamar bekövetkezett. A csehek, ugyanis, mind élénkebben sürgeték a király megjelenését nálok; új királyválasztással is fenyegetöztek. Cillei belátta az ut halaszthatlanságát, hanem az utazáshoz, az ünnepekhez pénz kellett, az osztrák rendek pedig, élőkön Eizinger, pénzt adni országgyűlésen kívül nem

akartak. Az országgyűlés tehát, kelletlen bár, együvé hívatott Korneuburgba. Ez alkalmat kedvezőnek találta Eizinger gyűlölt ellensége megbuktatására; de a gyanakodó Cillei is őrizte a király minden lépését, és oldalától nem távozott, nehogy hivatlan hozzá férjen. Ennek folytán nyílt föllépésre határozta el magát Eizinger, mi által ellenfele bukása annál csufosabbá vált. Ülésközben bizalmas tanácskozássra kérték föl a rendek a királyt, s Eizinger indítványt tett, hogy a király távoztassa el a gyűléstől mindazokat, kik nem osztrákok. Az ülés föllállással jelenté ki ezen indítvány támogatását. A király valamely szilárdul nyilatkozott kívánság megtagadásához nem levén szokva, kíséretének távozást parancsolt, mely rendeletnek maga a meglepett Cillei is vonogatás nélkül engedelmeskedett. Ekkor Eizinger fölhordá mind azon veszélyeket, tetteket, igyekezeteket és áldozatokat, melyeket fejedelmöknek annak születésétől fogva tettek hű osztrákjai. Majd élénk színekkel kezdé festeni Cillei gőgös magaviseletét és fellelt életét: »Mióta felséged — így hangzott a kiméletlen támadás — fölvigyzata alatt van, pénzen vásárlott parasztok szerint bánik velünk; jószágaink, vagyonunk, sőt feleségeink és gyermekeink sincsenek tőle biztonságban. Ki vagyunk rekesztve az országos tanácsból; az őszinte szó tilalmas; lélekzeni is alig merünk. Ily sorsa van a nemességnek, az ország színének: mit várhat tehát tőle a városi polgár, mit a szegény földmives? Tekintsen fölséged háztartására, fényes viseletére, czifra cselédjei nagy seregére; minden, ki dolgaink állását nem ismeri, felségedet

tartaná jobbágyának, őt fejedelemnek. Soha sem volt fölséged üdvözült anyjának, a hölgyek legtiszteshibének oly számos, oly fényes kísérete, mint a gróf ágyasának, kit legundokabb gyilkosság után rablott el. Az ő asztala naponkint husz aranyba telik, a felségedére csak fél annyi van szánva; az övé arany edények alatt hajladozik, a felségedén alig látni ezüstöt; 24,000 arany forint jön esztendőnkint Magyarországrol, ez is az ő kezén megy keresztül; felséged megszorítva él ebből, hogy ő a többit, valamint a más tartományok szép jövedelmét s a magyaroktól a maga számára alacsonyan kizsarolt 12,000 aranyat saját személyére s utálatos szépjére vesztegetve pazarolhassa. Az ő adója alatt nyög Csehország és Ausztria is. Senki sem élhet vagyonával, sajátjával szabadon, ha a gróf kegyelmét már előbb nem vásárolta meg; feleségeink, nővéreink és leányaink becsülete s élete veszélyben forog, ha önbecsők érzete tartóztatja ágyasának udvarolni. Csak egy egészen lealacsonyított, becsületét veszített nemzet türheti ezen undokságot békével. Másként volt felséged dicső atyja idejében. Ennek példáját kövesse fölséged hogy dicsően uralkodhassék népein, távoztassa el magától ezen alávaló embert, ki csak hű alattvalói gyűlöletét tüzeli föl személye ellen; a kormányt, mely egyedül a jobbágyok szeretetén alapszik biztosan, lehetetlenné teszi, és magának kincseket gyűjt.«]

E heves, az egész gyülekezet által többszöri helyesléssel megszakasztott beszéd nagy hatást gyakorolt az ifju királyra, ki — ugylátszik — maga is megunt a már Cillei gyámkodását. Szófogadó gyer-

mek módjára ígért mindent, ha a rendek oltalmára e veszélyes emberrel szemközt számot tarthat. És most tovább folyt a tanakodás az adó kivetéséről; a király tanácsosai, köztök Cillei Ulrik, meghivattak az ülésbe: az utazáshoz, a cseh koronázási ünnepélyhez megszavaztattak a kívánt összegek. Cillei az öt fenyegető veszélyről még kéz alatt sem értesítettet, de sejdítette a veszedelmet, mely őt Bécsben, az Eizingerhez ragaszkodó városban, — melynek polgárait kiállhatlan gőgje és a férje meggyilkolása után elragadott ágyasának pöffeszkedése maga ellen ingerelte, — érni fogja. Ez okon Berchtolsdorfból, Bécs érintése nélkül kívánta Prágába vinni az ifjú fejedelmet. Ez azonban a kifőzött tervhez képest makacsul visszakiváncozott Bécsbe, állítólag azért hogy a tanácstól és polgárságtól bucsút vegyen.

Bécsbe mentek. Cillei az éjszakát másutt töltötte, nem a király palotájában; Eizinger ennek nyílásait, meg a fejedelmi termekéit is hiveivel, Bécs hűséges polgáraival rakta meg. Midőn Cillei másnap délelőtt a várlakba jöve, s a királyi tanácsterem ajtait bezárva találá, kezével, lábával sürgette, hogy bebocsájtassék. Az ajtó megnyílt; Eizinger s az országos tanács László körül voltak. Mély hallgatás uralkodék, míg végre az álmélkodó Cillei fölvilágosítást kér e szokatlan jelenet felől. A választ Eizinger adta e szabatos rövidséggel: »Országlásodnak, nemes gróf, vége szakadt; a király Ausztria tartományát más kezekbe adta; téged látni többé nem kíván; eltilt udvarától.« Nem volt elég. A bukott kegyencz ez ítéletet László ajkáról kívánta hallani, a rokontól,

kinek ügyét senki sem karolta föl melegebben nála, kit tavaly ő szabadított ki fogságából. »Eizinger meghagyásomból szólott és helyeslésemmel,« szólott habozva és félénken a király. . . . Megszégyenülve hagyá most oda a büszke gróf a tanácsszobát, és kisietett Bécsből, a bécsi nép pedig Eizinger által fölizgatva, ha Albert brandenburgi örgróf közbe nem lép, talán megöli a távozót.

A kormány ekként Eizinger kezébe kerülván jobb szellem látszék lengeni László körében. Első jele volt ennek, hogy Hunyadi János Erdélyből előszólttatván, ismét reá, mint az ország főkapitányára bízott a haza kormánya oly utasítással, hogy az összes katonai és polgári ügyeket rendezze, s a királyi jövedelmekről rendelkezék. Ez Pozsonyban történt augusztus vége felé, honnan az ország főbb urai és nemesei, közöttük az esztergomi érsek, koronáztatása végett Csehországba kísérték a királyt. Morva-Iglóban, hol őt Podiebrád fogadá, hittel kötelezte magát László Csehország szabadságának tiszteletben tartására, s október 28. Szécsi Dénes által Prágában cseh királynak koronáztatott; Rokycana, a prágai érsek, mint kelyhes, elmellőztetett.

Prágába jelent meg a már érintett Castiglio János, szentszéki követ is, és a török ellen indítandó közös hadviselést sürgette, kijelentvén, hogy ő szentsége, a pápa kész összes jövedelmeit e célra szentelni, valamint az egész keresztény papság jövedelmeinek tizedét a hadviselésre fordítani. A király ígéretet tett, hogy a kereszténység ügyének oltalmára mind Budán, mind Csehországban, mind Ausztriá-

ban országgyűlést fog tartani. Ennek folytán Hunyadi a király nevében csakugyan egybehívá a rendeket. A rendek Budán, 1454. január 14-én már együtt voltak, és tizenegy napig folytatott tanácskozások után, hatalmas sereg kiállítására többrendbeli végzést hoztak. Vezérül egy évre Hunyadi választott, hat egyházi, hat világi főúr és hat nemes adtván melléje a sereg alkotására, kiknek névszerint kötelességökben állott felügyelni, hány királyi dandár állíttathatik ki a korona jövedelmeiből, és ellenőrködni, hogy a világi zászlósoknak a szokott kincstári segély fizettessék. A főpapok jövedelmeik arányában Zsigmond rendeletének alapján tartozzanak dandáraikat kiállítani; kinek jövedelmei azóta kisebbültek, annak kötelezettsége is hasonló mértékben kevesbüljön. Mindenik megyében annyi biztos választás-sék, mennyi a szolgabírák száma, és biztosok és szolgabírákegyütt száz-száz jobbágy-házhely után négy-négy lovast és két-két gyalogijászt küldjenek megyeileg megválasztott hadnagy alatt a táborba. A jobbágysággal nem bíró nemesek személyesen tartoznak fölkelni, személyesen a dandáraikat és jobbágyaikat főnnebbiek értelmében kiállító kisebb, nagyobb urak és birtokos nemesek is. A királyi és más szabad városok, Szlavonia, a jász, kun, oláh és tatár kerületek lakosai száz ház hely után szintannyi fegyverest tartoznak kiállítani, mennyit a jobbágysággal bíró megyei nemesség. A táborból helyes ok nélkül távozókat jószágukat veszítsék, ha nemesek; halállal büntessenek, ha nem-nemesek. Az 1435-iki törvény értelmében száz jobbágy-ház hely után csak három fegyveres járt, most kétszer annyi, s így nem

csoda, ha a király és rendek keresztény hitőkre fogadták, miszerint ezentul hasonló áldozatot nem fognak kívánni a nemzettől; jelenleg a haza s a királyi székek csak rendkívüli erőfeszítéssel mentethetik meg a járom alól, mely alatt Konstantinápoly senyved.

Hunyadi nem minden élesség nélkül tudósította a királyt, hogy a rendek őt tizennyolcz biztos ellenörködése alá helyezték; László még mindig őszinte bizalmáról szólott válaszában, s annak kívánt tekintetni, kinek ama rendszabály hozatalában része nem volt. A bizalmatlanság fájt Hunyadinak, de most, midőn Mohammed Konstantinápolyból diadalmas hadjáratát Magyarország felé irányzák, békén elviselte a méltatlanságot.

A király időközben nénjét, a Kázmér lengyel királynak eljegyzett Erzsébetet, cseh és magyar urak kíséretében, kik közt Hunyadi Lászlót emeljük ki, Lengyelországba küldötte. Február 9-én érkezett Krakóba a fejedelmi ara, és mindjárt másnap megtörtént az esketés és koronázás. E házasság egyik gyümölcse II. Ulászló, az ország gyászára született Dobzse László volt. Kevéssel azután Podiebrádot újra megerősítette a kormányzóságban; megnyitotta Prágában a cseh országgyűlést, mely az ozman háborura 6000 gyalogot és 1300 nehéz lovast ígért. Ezen gyűlés folyama alatt erősítette meg ugyancsak László király a raguzaiaknak, — kik három követ által 5000 aranyat, két aranyozott ezüst medenczét, két ugyanoly kancsót, huszonnégy bilikomot és ugyanannyi talat, mind ezüstből, küldöttek neki ajándékba, — minden kívánságaikat.

Míg László Csehországban vala foglalatoss, Hunyadi kénytelen volt a törökökkel összeütközni, még mielőtt egész erejét összegyűjthette volna. Mohammed ugyanis hódító terveit valósítandó, ráüzent György-, rácz fejedelemre, hogy huszonöt nap lefolyása alatt adja át Szerbiát neki, t. i. a szultánnak, mint törvényes örökösnek, mert a tartomány őt — Györgyöt — soha sem illette, nincs ahhoz semmi néven nevezendő joga, minthogy az országnak tulajdonkép Istvánra, Lázár fiára, ennek magtalan halála után pedig Murádra, most Mohammedre kellett volna szállnia Lázár leánya után, ki Bajazid szultán felesége, neki mostoha nagyanyja volt.

A deszpótának nem volt érkezete e különös okoskodás iránt a padisahval felelgetni, hanem míg várait lehetőleg erősítgeté, személyesen átjött a Dunán segílyt kérendő. A huszonöt nap elteltével, Mohammed szavát tartván, hadi erejével egész Rácországot elborítá, és mindenek előtt a gazdag bányáiról híres Novoberdo és Szendrő bevétele tüzte ki céljául. Hunyadi még nem érezte magát annyira erősnek, hogy sík mezőn bátorkodott volna vele találkozni, hanem csak háta mögötti hadjárat által igyekezett Rácországot fölmenteni. E végből szélesben Bolgárországba tör, az eléje siető bégeket megveri, s az országot Ternováig bejárván, dús zsákmánynyal visszatér a Dunán. A szultán e közben Szofiára érkezék; itt hagyta aztán seregének nagy részét tartalékul és oltalmul Bolgárországnak, ő maga pedig 20,000 gyaloggal Szerbiába nyomult. Sikerült Szendrőt és Novoberdot elfoglalnia; számos foglyot

ejtett, kik közül ötvenezret küldött az elpusztult Konstantinápoly népesítésére. Végre megelégedvén a csekélylett dicsőséggel, főseregével Drinápolyba vonult vissza, és csak a vitéz Firuz béget hagyta hátra 32,000 emberrel Krusócznál azon utasítással, hogy minden összeütközést kerülve, az ellenséget csak föntartani igyekezzék.

De erről máskép határozott Hunyadi, ki némely nyugodt csapataival, egyenesen Szerbországra tör, hírét megelőző gyorsasággal Firuzra csap, háromrai mészárlás után megveri és fogságba ejti. A török sereg nagyobb része a csatamezőn maradt vagy vezére sorsában osztozott; a kik megfutamodtak, azokat Pirotáig és Bodonig üzőbe vette, és felgyújtván e két várost, a foglyokat Brankovicsnak átaladta. Brankovics seregei azután mind visszafoglalták az elhagyott várakat; Hunyadi pedig a töröknek egyetlen félelme, a keresztény vallásnak legerősb fegyvere, mint őt Enea Silvio nevezi, dicsőségben és szákmányban egyaránt gazdag bajnoktársaival diadalmi fénynyel tartá bevonulását Nándor-Fehérvárba: holott a sereg urának hálát adván, tizenegy éves fiát, Mátyást, Laczkófi András, egy Nagy Lajos idejebeli vitéz kardjával a Szentháromságnak, a boldogságos Szűznek, sz. István és sz. László királyoknak nevében lovaggá ütötte.

Hunyadi Nándor-Fehérvárról tudósítá Fridriket győzelméről; felszólítá egyuttal őt és a német birodalmat tettleges segélyre. Ha komoly szándékuk az ozmanok erejét Európában megtörni, most itt az alkalom, melyhez hasonló egy század lefolyása alatt

sem fog kinálkozni. Nem igen nagy fegyveres erővel, melynek kiállítása minden nagyobb erőltetés nélkül a császár hatalmában áll, ő (Hunyadi) az ozmanokat Bolgárország- és Romániából ki, Ázsiába átkergetheti. — Roszabb közbenjárót mint a császárt, Hunyadi nem kereshetett. Ennek egész országglása merő óhajtasokból és habozásból állt. Most is, noha a német rendeket már előbb egybehívta volt a török ügyben ápril 24-ére Regensburgba; sőt a francia királyt is fölkerlte, hogy e végből ide követeket küldjön: minthogy ő maga nem jelent meg, eleve biztosította a tanácskozmány sikertelenségét. Hasztalan erőlködött a pápa követe, az előttünk már ismert páviai püspök; hasztalan ígért tetemes segélyt Fülöp burgundi fejedelem, kinek atyja török fogságban sanyargattaték; hasztalan volt Vitéz Jánosnak, mint László királyunk követének ékesszólása, melylyel a török veszedelmet festé: a hosszú tanácskozmányok azon végzésben feneklettek meg, hogy majd máskor határoznak.

Az új gyűlést ezen tárgy folytatására Frankfurtba, sz. Mihály napra rendelte a császár, és arra a német fejedelmeken kívül meghívta az olaszokat francziákat, angolokat, cseheket, magyarokat, dánokat és svédekert, de ő maga itt sem jelent meg. A gyűlés mindamellett nagyobb szerű segélyadásra határozta magát. Érdeme volt ez Enea Silvionak, a páviai püspöknek és Capistrano Jánosnak; de a segedelem kiállítása iránt megegyezni az illetők nem tudtak, s az ez iránti intézkedést most, midőn minden perc drága volt, jövő évi Gyertya-szentelőre ha-

laszták. Szóval a sereg akkor fogott kiállítatni, mikor a római szent birodalomban a közrend és közbéke helyreállandott; ily időpont, melynek megéréséhez a nyolczvanhét éves Brankovicsnak nem volt reménye: harminczezer aranyat ígért tehát a töröknek évi adóul, s ezzel a béke meg volt kötve. Hozzá járult, hogy a velenceiek is nemcsak a császárval, hanem a milánói fejedelemmel szövetségben a többi olasz államok irányában fenyegető állást foglaltak el, mi az olasz készüléteket a török ellen megzsibbasztotta. Továbbá Castilia egészen tehetetlenségbe merült a gyáva IV. Henrik alatt; Navarában a fiu az atyával veszekedett; Portugalia nagyszerű fölfödözéseibe volt merülve; Francia- és Angolország közt a béke még mindig nem állott helyre; a messze éjszakot pedig nem érdekelte az ozmanok előnyomulása; és ha végre mindezekhez hozzá vetjük, hogy a belbéke nálunk és Ausztriában újra megbomlott: akkor ugyan vigasztalhatlannak fogjuk találni szegény, hányatott hazánk sorsát.

A gaz Cillei, hogy befolyását és jövedelmeit visszanyerje, kész volt a gonosszal is szövethetkezni.... A mult évi kudarcz után legelőbb jelentékeny hadi készüléteket tett, nagyszámú gyalogokat és lovasokat fogadott. Mi végre? talán maga sem tudta volna pontosan meghatározni. Prágai útjában a királyt nyomról-nyomra követte, de magába a városba menni nem mert, hanem megállapodott Königin-Graezben; hasztalan, a király szíve nem lágyult. Azután a

Kremsben gyülesező osztrák rendekhez folyamodott. Hosszú levélben érdemeit egyenkint felsorolta, Eizingert haszonlesésről vádolta és magát gyámul visszahelyeztetni kérte. E folyamodvány nem vétetett tekintetbe. Most a császárhoz kezde közeledni, följajnlván neki szolgálatát. Nem sok szerencsével, mert Fridrik tudta, hogy Ulrik vele — két d u d á s e g y c s á r d á b a n — meg nem fér. A velencei köztársaságnál is ajánlkozik, hanem a köztársaság békét kötven, itt is fölöslegessé vált. Végre a törökkel kezdett alkudozni, és mint ennek szövetségese tettelesen föl is lépett. Ugyanis, midőn Hunyadi Bolgárországba ronta, mint fönnebb előadók, a Cilleiek vezére Vitovecz János a védtelen Horvátországot támadta meg. Hunyadi e támadás birta első, gyors visszavertére; de még mielőtt megérkezett volna, Székely Tamás, vránai perjel Vitoveczet már megverte volt 1454. júl. 13-án, ugyanazon napon, melyen a másik Cillei, Fridrik meghalt, és a világ egy szörnytől megmenekvék.

A féktelen Ulrik most még inkább várhatta Hunyadi boszuló karját Varasdra és más jószágaira; tehát még nagyobb érdekében feküdt akármi módon Lászlóval kibékülnie s előbbi hatáskörét visszaszereznie.

A bécsi népben, mely őt megbuktatá, keresett eszközt, fölmagasztaltatására. A bécsiek t. i. panaszt emeltek Waldsee Farkas, királyi helytartó önkényes, jogsértő eljárásai ellen. Cillei ezinkosai ezen önkényt egyenesen Eizingerre hárították, mint a kinek Waldsee parancsait foganatosítania kell. Hogy a hinárból

meneküljön, a megvesztegetett Waldsee maga is elfogadta a mentséget, és ösztönzéseire Bécs városának mind belső, mind külső tanácsa egy második helytartót kérelmezett, ki az elsőt ellenőrizze, önkényét korlátozza; s ilyenül a tavaly sárral dobált Cillei Ulrikot ajánlotta. A többi a gróf barátai az udvarnál tették meg. Eléje terjesztették a királynak, mily nagy szüksége volna neki a fenyegető veszélyek közepett valamely tapasztalt férfiú tanácsára. Hunyadi a török elé indul, ki áll jót ekkor a belcsendről? vagy ha a hatalmas beszterczei gróf sokszoros diadallal koszorúva megtér, s a főhatalom után terjeszti ki kezét: vajjon ki állhat neki sikerrel ellent? És íme Cillei, a legközelebb rokon, a szabadító, a leghívebb jobbágy, az egyedül biztos támasz az udvartól elmarva! Még nagyobb benyomást tehetett Lászlóra, hogy Fridrik császár, a gróf ellensége, szintén javasla visszahívását. A tizenöt éves ifjú beleegyezését adta.

Botrányos királyi fénynyel, ezer diszruhás lovag- és lovastól kísértetve tartá Cillei bevonulását Bécsbe. A bűnbánó király egész udvarával eléje ment. Nem a király a grófot, de a gróf a királyt fogadta kegyelmébe. A nemesség bókolt, a jól tartott nép ujjongott, és kő helyett mint tavaly, virágokat szórt útjába. Eizinger nem akart a gróffal Ausztria kormányában osztakozni; nemes büszkeséggel elhagyá Bécset, jószágaira vonúlt; később pedig a császárral megbékülvén, annak lépett szolgálatába. »Szerencséjére! mondogatá a hetvenkedő Cillei, különben el nem került volna halálát.«

E hitvány ember most, hogy Eizinger győzedel-

meskedett, minden ügyekezését nem hogy arra fordította volna, mint háritsa el a török veszedelmet, mely urát és annak birodalmát legközelebb fenyegeté; sőt ellenkezőleg, azon fúrt-faragott éjjel-nappal, mint rontsa meg Hunyadi, azon egyetlen embert, ki alkalmas volt e veszély elhárítására. Növelte haragját azon hiedelem, hogy Hunyadi előbb az ő megbuktatásában Eizingerrel egyetértett; hogy Hunyadi száműzetése alatt nem fizette neki a tizenkét ezer aranyat; hogy végre félhetett, miszerint a múlt évben a török hadjárat alatt Horvátországban elkövetett féktelenkedéseiért, s a törökkel folytatott összeköttetéseiért kérdőre vonathatik, tudván, hogy Hunyadi alacsony céljainak soha sem lesz közönyös elnézője.

A fondorlatok kezdetének idejét egy szövetség jelöli, melyet Cillei Garai nádorral és Ujlaki vajdával, mindjárt Bécsbe visszatérte után, 1455. ápril 7-én kötött, melyben kötelezte magát, hogy e két urat, kik Hunyadi irigyei valának, mind a kormányt illető, mind magán ügyekben a király előtt mindenki ellen támogatandja. Majd az erdélyi szászokat bujtogatta föl Hunyadi ellen, hogy a királynál ellene panaszt emeljenek; és fölmelegítette mindazon rágalmakat, melyekkel őt már előbb is terhelte volt a király előtt. »Ő, Hunyadi, az országban, és nem László, a valóságos király, — sugdosá a gonosz ember a hiszékeny királyi ifjúnak, — ő szedi be az ország jóvedelmeit; az ő hatalmában vannak az ország legerősebb várai s egész fegyveres ereje. Semmi kétség, hogy a koronára áhítozik, mit ha másként nem, vég-

re is a török segedelmével kezébe fog keríteni, kinek már a magyarok két nagy seregét is elárulta. Nyilván a török ellenségének színleli magát, de alattomban annak barátja. Már kétszer megszegte hitét: Erzsébet királynét elhagyta; a behívott lengyel Ulászlót a várnai ütközetben elárulta. Ha, mit ismét sürget, az országba megy László, erőszakkal vagy méreggel kétség kívül elvesz az ő keze által. Meg kell tehát előzni, ellene kell visszafordítani az általa tervezelt merényletet. Igérje meg a király, hogy nem sokára visszatér az országba, de előbb a közügyek színe alatt idézze őt udvarába; ha feljő fogassa el, és ölessen meg: csak így fog atyai örökségében békével uralkodhatni.«

A sötét felhők mind fenyegetőbbben tornyosultak hősünk feje fölött;.... a sötét háttér azonban még inkább kiemeli jellemének tisztaságát és fényét. Az elcsábított ifjú király Cillei terve szerint Bécsbe hivatá. De ekkor már értesítve volt a királyi udvarban tartózkodó Vitéz János püspök és kir. kancellár által, és azt válaszolá, hogy az országban mindenütt jobbagyi hűséggel teljesítendi királya parancsait, de külföldre menni nem köteles. E válasz Lászlóval még inkább elhitette a hallott rágalmakat; újabb parancs megy Hunyadihoz: jelenjék meg tehát Köpcsényben, az ország határán, hol vele Cillei tudatni fogja a király akaratát. Határozattá lőn, hogy ha onnét őt a Bécsbe menetelre reá venni nem lehetend, helyben ölessék meg. Hunyadi engedelmeskedett; de ismerően a cselt, kétezer lovas kíséretében méne föl és a vár előtt egy nyíllövésnyire megállapodék. Az ekként

kijátszott Cillei, hogy áldozatát kíséretétől elszakasztva, kiűzen : minthogy ő a király személyében van itt, illő, hogy fölkerestessék; rangja olyan, hogy nem válhatik kisebbségére Hunyadinak, ha őt a városban meglátogatja; itt kényelmesebben is végbe-mehet az értekezés. Hunyadi viszonzválasza ez volt: Cillei van hozzá küldve, nem ő Cilleihez; a rangelsősegről feleselni sem hely, sem idő; Magyarországbán a Cillei-grófok az ország főkapitánya után állanak; és elvégre nincs kedve a gróffal várban találkozni, ha abban előbb szintannyi őrsege nincs, mint a grófnak. A találkozás tehát nem jött létre.

De Cillei nem akarta elszalasztani a kelepceéhez egyszer már oly közel csalogatott martalékot, és harmadszor is parancsot intéztete hozzá a király nevében, jőne föl mennél előbb Bécsbe, mert a királynak igen fontos ügyekben, múlhatlanul kell vele szólnia; személyét ne féltse, ezt menvéddel biztosítja a király. Hunyadi, hogy azon irigyeit is elnémitsa, kiktől előbbi meg nem jelenése miatt a király iránt engedetlenséggel vádoltaték, visszaizen, hogy azonnal megindul Bécsbe, de a menvédet a salzburgi érsek, a badeni fejedelem és Podiebrad által is aláíratni s elejébe küldetni kívánja. Minden meg lön ígérve, ő tehát ezer lovas kíséretében átlép a határon, és pár mérföldnyire Bécs előtt megállapodék, várván a menvédet. Nem sokára Lamberg lovag érkezik hozzá, hirül adván, hogy maga a király fényes kísérettel jó eléje: siessen tehát; a biztosító levelet pedig a találkozásnál Cillei majd átadja. Hunyadi e biztatásra tovább halad és Bécs felé közeledik; de

midőn a nyílt tágas mezőn senkit sem látott, a közelebbi faluban, az utolsóban Bécsig, megállapodék. Most eléje vágat Cillei negyven lovassal, és int őt, folytassa útját, és ne hagyja a királyt oly soká váratni magára. A beszélgetés helyéről be lehetne látni az utat egész Bécs kapujáig, de ez uton nem vala felföldözhető sem a király, sem kísérete. »A mező nyílt, mondá a kételyeiben mindinkább megerősödött Hunyadi, de senkit sem látok közeledni felénk.« Meglehet, viszonzá a hazudás- és tettetésben nem járatlan gróf, hogy a király a hőség elől az árnyas szőlőkbe menekült.« — »Jól van, megyek, monda Hunyadi, de add át a bátorságlevelet.« »Az a királynál van,« szöla hüledezve Cillei.« »Te tehát hazudtál lovag, — rivall Hunyadi Lamberg felé fordulva, — állítván, hogy a bátorságlevelet Cillei hozza elém.« »Csak a gróf parancsát teljesítém, hüledeze Lamberg, őt gáncsold, ha nem adja át a menvédet.« Ekkor Hunyadi, már nem fojthatá tovább magába haragját. »Mit reszketsz, gyáva lélek, azon verem szélén, melyet nekem ástál? dörgé a megszeppent Cilleire. Hatalmamban vagy, és nincs, a ki téged kezemből kimenteni képes volna. Megölhetnélek gaz tetted méltó jutalmául; de tisztелеm a királyt. Neki, ne magadnak köszönd életedet; hanem, mondom, óvakodjál velem még egyszer így találkozni.« Megfordula, és kíséretével együtt elvágatott, ellenét az alávalóság és vallott kudarcz szégyénérzetével hagyván vissza,

XVI.

Kapisztrán János. — Megtérésének története. — A minorita klostromban. — Szónoklata, csodái. — Németországban, Morvában, Lengyelországban. — Magyarországra is meghívatik. — III. Calixtus trónra lépte. — Kapisztrán Magyarországra jő. — A pártok állása. — A fejetlen Európa. — Kapisztrán mint békítő. — Győr-budai országgyűlés. — Mohammed Szerbiában. — Hunyadi légvárai. — Levél a pápához. — Hunyadi kiegyez a királylyal, Cillei- és Garaival. — A budai országgyűlés eredménytelensége. — A pápa és Hunyadi tevékenységével szemben László könnyelműsége. — A frigy Hunyadi és Cillei közt megújítatik. — Az 1456. országgyűlés. — A hír Mohammed közeledtéről. — Hadi készülétek. — A király megszökik.

A tizennegyedik század vége felé Durazzo Károly és Anjou Lajos háborúskodtak Nápoly és Szicília birtokáért. Anjou seregében előkelő német lovag jött] Olaszországba, ki itt egy nemes úrhölgyben feleséget s az Abruzzókban, az Aquilához közel fekvő Capistranóban új otthonot talált. Ez összeköttetésből született 1385. évi június 24-én ama fiú-gyermek, ki a nap szentjétől, az Úr előhírnökétől Jánosnak, születése helyétől pedig Capistrano-, latinosan Capistranusnak nevezteték. Az atya nemsokaig élte túl fia születését, özvegye azonban gonddal serénykedék

Istentől jeles tehetségekkel megáldott árvája nevelésében személyesen, és midőn fölserdült, Perugiába küldé az ifjút, hogy a bölcsészeti és jogtudománynak szentelje idejét. Tíz évig képezte itt magát János; a licentiatusi rangot elnyerte; királyi bírónak nevezetett, mely tisztét becsülettel, főleg a szorongatott özvegyek és árvák javára, végezte.

De Isten nem e téren kívánta szolgáját foglalkoztatni. Del Pozzo János jeles jogtudós, Capistrano kortársa és ismerője megtérésének következő okát adja elő: Bizonyos gróf siciliai László király élete ellen összeesküdött. A merénylet felfödöttétvén, a gróf és fia a törvényszék elé állítottak, melynek tagjául tudományos híre miatt Capistrano is meghívott. Az ügy előadója levén, a grófot ugyan vétkesnek, fiát ellenben ártatlannak véleményezé Capistrano. Az ítélet is ez értelemben hozott. hogy a bűnös és büntelen együtt kivitessenek, az atya fejét veszítse, fia pedig bocsáttassék szabadon. Hanem a fiút oly ijedelem szállotta meg atyja kivégeztetésének láttára, hogy szörnyet halt. Capistrano pedig annyira szívére vevé ez eseményt, hogy a bírói pályát elhagyni s egyházi hivatalra készülni elhatározá.

Mások azonban Capistrano megtérésének okát másként tudják. Ezek szerint igen jól érezte magát királya kegyeiben és nőülni készült. Történt azonban, hogy Perugia városa László királytól elszakadván, a pápa hűségére tért vissza. László Capistranót bizta meg követséggel a szakadár városba, hogy az ügyet rendbe hozza; de a városiak a követet kihall-

gatlan, tömlőczre vetették. Itt szenvedett ő, minden gondolatát arra fordítván, mint szökjék meg; hanem szökési kísérlete nem sikerült. A börtönből elillant ugyan, de lánca csörgése elárulá a menekvőt. Vissza-került tehát kinlódása sötét üregébe, sulyosb láncczokkal terhelteték, kenyéren és vizen álmatlanul koplala. Ily álmatlan éjek egyikén fény derült a a börtönre, s egy minoritának öltözött szellem így szólítá meg a kinlódót: »Mit habozol? Mire vársz, oh kevély halandó? Kövesd Isten intését!« S másnap barátságosan megnyírva lelte magát Capistrano börtönében.

Megértvén így Isten sz. akaratát, miután a perugiaiakkal váltságdíja iránt megegyezék, visszaméne birtokára; ezt eladván, s a pénzt a szegények közt kiosztván, a minoriták perjelénél, Bergamoi Márk atyánál jelentkezék, és alázatosan fölvételért esedezék. Sok megaláztatásnak és próbának vetette alá Jánost a perjel, míg fölvevé ujoncznak. Az ujoncz erényei mind inkább tündöklenni kezének: alázatossága, mely a legalacsonyabb munka elvállalásában; önmegtagadása, mely evés-, ivás- és alvásból való öntartóztatásban; szeretete, mely a szegények és betegek ápolásában; buzgósága, mely az ima és más vallási gyakorlatok teljesítésében mutatkozott, végre érdemesítették, hogy szerzetesi fogadalom letévésére bocsájtassék.

Tökélyesülvén az egyházi tudományban azonképen, mint a keresztény erényekben, elüljárói az egyházsónoki hivatalra rendelték. Capistranonak szava érczes, kiejtése tiszta, beszéde hangzatos vala,

mondja egyik életirója; emlékezete pedig oly ropant volt, hogy az egész uj-szövetségi szent-írást, valamint az egyházi és római jognak tételeit kívülről tudta. Szónoklatainak hatása nem csodával határos, de a szó teljes értelményében csodás volt. Már külső megjelenése, szikár termete, szent tüztől lángoló szemei, megdöbbenő hatást gyakorolának. Negyven évig hirdeté az üdv igéit keresztényeknek, zsidóknak, pogányoknak, mindig egyenlő hatással; s Isten nem ritkán, úgy hitték kortársai, kegyelmének csodás jeleivel illusztrálta szolgája szavait. Egyetlen beszédére 18,000 ember tért vissza az egyház kebelébe. Gebellus (Gamaliel) a zsidó zsinagóga elnöke, negyvened magával szavainak meggyőző ereje folytán lett kereszténynyé. Midőn a szent egy alkalommal Tivoliban a minoriták udvarában beszédet tart vala, s a tücskök czirpelése a hallgatók áhitatát zavará, hallgatást parancsolt nekik, s az állatkák eltűnedeztek azonnal. Máskor Lombardiában prédikálván szabad ég alatt, zivatar fenyegetőzék; az eső köröskörül csak úgy csorgott alá, de hallgatói közül senki sem ázott meg. Így járta be Kapistrán János egész Itáliát, Nápolyt, Siciliát és a szomszédos tartományokat, tanítván mindenütt, az Úr vele munkálkodék és beszédét megerősíté a rákövetkező csodajelekkel. V. Miklós pápa mondogatá, ha úgy esnék, hogy az ő uralkodása alatt halna meg, azonnal a szentek sorába venné föl.

1451-ben Velenczében tartván a bőjti sz. beszédek, itt érte őt V. Miklós pápa rendelete, menjen III. Fridrik kíváratára Németországba, részint az

ottani viszályokat kiegyenlítendő, részint a Csehországban fölmerült eretnekséget kiirtandó. Utja Assisiba, hova a Szent Szűznek oltalmát kiesdeni indult, valamint a német határokhoz, valódi diadalmenet volt, nem azért, mert a nép mindenütt oly roppant tömegekben fogadta, hogy templom nem létezett elég nagy befogadására, amiért piaczkon, a határban kelle prédikálnia, hanem főleg azért, mert csodákkal kísért szavai diadalmaskodtak bűnön és eretnekségen. Alig képzelhetjük ama lelkesedést, melyet a szent megjelenése, ama megdöbbenést, melyet igéi okoztak. Bresciában például 125,000 ember hallgatta egyszerre, és szavai oly bűnbánatot idéztek elő, hogy perczekig tartó szüneteket kelle tartania, míg az általános zokogás engedvén, szava ismét érthetővé lőn.

Németországba tizenkét társsal jött, kik között egy soproni eredetű Péter nevű áldozárt, és egy osztrák János atyát találunk. A szent karaván Trevisóba érkezvén, a Pón, pénz hiányában, át nem kelhetett. Ekkor a legenda szerint Kapisztrán a vizre terítette boldogult kebelbarátjának, sz. Bernátnak palástját, mire a víz annyira leapadt, hogy könnyű szerrel átgázolhatták; de alig értek a túlsó partra podgyászvivő számarkájokhoz, a folyó ismét előbbi nagyságára áradt.

Híre megelőzte a jó férfiút, és noha csak tolmács általértette a népet az ő latin szavait, bevette azt és megtért. Fogadtatása szívélyes volt mindenütt, akármerre járt Villachban, Német-Ujhelyt és Bécsben, hol szerzetes társai számára kolostort alapított. Fővágya volt

mégis Csehországba menni, s itt a begyökerezett Husszféle eretnekséget kiirtani. Hanem Rokyczana nem ok nélkül tartott tőle, s a férfiút, kitől inkább félt, mint a Prága falai mögött elsánczolt harmincz-ezer fegyverestől, mindenképen rágalommal, csellel és fenyegetéssel távoltartani iparkodott. De Capi-strano mindamellett hétezer-nél több husszitát térített vissza az eretnekségből Morvaországban, hol félélvél tovább működött. Itt érte őt Kázmér lengyel király szives meghívó levele, jőne Lengyelországba, erősítené meg hitőkben a minap megtért lithvánokat, és vezetné vissza a latin egyházba az orosz szakadárokat.

De Kapisztrán nem felelhetett meg Kázmér király óhajlásának személyesen, hanem Magyar Lászlót küldé három szerzetes társával, kik Krakóban zárdat alapítottak. Ő Németországba ment, melynek zilált viszonyai jelenlétét szükségesbbé tévék. Bejárta tehát Németország főbb városait és csodatevő erejéhez képest mindenütt szentként fogadtatott. Rendesen az összes papság, főurak, tanács, egyetemek, az összes nép eléje vonúlt és énekekkel üdvözlék. Beszédeinek oly hatása volt, hogy a férfiak játékszereiket : kártyát, koczkát, tiktakot, ostáblát, a nők czifraságaikat kocsiszámra vetették halomba a főtérekben és égették össze ; a tanuló ifjúság pedig a szent férfiú lábaihoz vetette magát föl-vételért esdvén a sz.-Ferencz rendbe.

Elvégre még sem birt ellenállni Kázmér király és a krakói bibornok-érsek esdeklő unszolásainak, és Krakóba ment. Jelenléte a városban Kázmér és Erzsébet egybekelésök idejére esik. Itt is számosa-

kat gyógyított, a vakoknak látást, a süketeknek hallást, a bénák- és sántáknak Jézus nevében épséget kölcsönzött. Igen sokan vétették föl magokat a szent ferencziek szerzetébe is, úgy hogy Magyar László »a nagy bölcseségű és tapasztalt« guardián rövid időn nyolczvan szerzetes atyának volt főnöke. Itt érte Kapisztránt Konstantinápoly elestének rémhire is, melynek vételével azonnal Németországba sietett, az általunk elősorolt birodalmi gyűléseken a német urakat harczra tüzelendő, s a keresztet hirdetendő a pogány ellen, mire a pápától a legterjedtebb fölhatalmazásokat nyerte.

Az ország rendei s a király szintén azon fáradtak, hogy a sz. férfiú jöttét az országba sietessék. Szécsi Dénes, esztergami érsek, két levelet irt neki; ugyanannyit az egri püspök. Különösen megyéjébe hívta meg őt Székesői Herczeg Rafael, kalocsai érsek azon hozzáadással, miszerint már is annyi nép gyült össze hallgatására, hogy eleségök elfogyván, ennek drágasága miatt éhenhalástól lehet tartani. Meghívták továbbá a lippaiak és mások is. Imádságának hathatóságába és csodatevő erejébe oly nagy bizalmat helyezett nálunk is nemcsak a köznép, hanem az előkelők is, hogy gyógyítás végett betegeket küldének hozzá, vagy ily czélból meghívák. Így az egri püspök a szembeteg Bánfi Jánost küldé hozzá. Hunyadi Jánosné is meghívta, hogy jövendő menyé, Cillei Erzsébet megbomlott egészségét állítsa helyre.

V. Miklós pápa 1455. márcz. 24-én meghalálózván, utóda III. Calixtus választatása után tüstént fogadást tett, »a Szentháromságnak, Atyának Fiúnak és Szentléleknek, a boldogságos Szűznek, sz. Péter és Pál apostoloknak és Isten minden szenteinek, hogy saját vérének ontásával is, ha szükséges volna, Konstantinápoly visszavételére, a keresztény foglyok kiszabadítására, s az izlam kiirtására fog törekedni.« Ezen ígéretéhez képest, nemcsak megerősítette Capistrano Jánosnak elődje által nyert minden föltalmazásait, hanem őt egyenesen oda utasította, hogy az összes magyar hadi erőt a törökök ellen indítsa.

Ennek folytán május havában jött Capistrano János Magyarországra. Hajh, de mily viszonyokra talált nálunk! A szegény hazában megint minden két pártra oszlott. Hunyadi Jánosé sokkal számosabb volt; ezen találjuk a Szilágyiak, Palócziak, Bodók, Országok, Bebekek, Bátoriak, Korogiaiak, Kanizsaiak és Rozgonyiak hatalmas és kiterjedt családait s a nemesség nagyobb részét. Számra nézve kisebb a Cilleié; itt csak a Garaiakat, Ujlakiakat és Bánfiakat szemléljük némely más hasonérzésűekkel: de ezek kezében volt a hatalom; ők osztották a főhivatalokat és kegyelmeket; mellettök volt a király, kinek népszerűsége a neve alatt Hunyadi ellen intézett merények folytán elenyészett, míg a Hunyadi neve belső fényét a sötét háttér még inkább emelte. Érezte ezt Cillei, ki, mert gyávaságában támaszt nem találta, a félelmes Giskrát hívta meg ismét Felső-Magyarországba rabló csapatjával.

A belháború kiütése tehát minden nyomon vár-

ható volt, míg a török veszély mind fenyegetőbbé vált: Mohammed a türelemvesztett ifjú hódító, nagyszerű terveinek megfelelő hadi erővel Rácország szélén megjelent. És eme, az egész kereszténységet, a föléledt humanisticus műveltséget fenyegető veszély ellenében a kereszténység idomtalan, fejtetlen test, nagy köztársaság volt egyetértés és felsőség nélkül, mely a drága időt fogamatlan tanácskozásokban fecsérle el, míg Olasz- és Németországban pártviszály és pártháború minden közös igyekezetet semmivé tön.

Kapisztrán főtörekvése legelőbb is abban öszpontosult, hogy a kölcsönös gyűlölség, féltékenység és irigység által mély gyökeret vert pártos szellemet a hazafiakból kiölje, és az elméket lecsillapítván, kiegyeztesse ott, hol a magánérdek minden jobb érzést elölt. De ez nem volt csekély föladat: tüzet és vizet, gazságot és hazafiúi érzést, alávalóságot és önérzetes nemességet kiegyeztetni; erre idő kellett annál inkább, mert Cillei s a király távolléte minden közelítést megnehezíte.

Ily viszonyok közt nyílt meg június folytában Győrött az országgyűlés, melyre Brankovics fejedelem is megjelent, segílyt kérendő a török ellen mint máskor, valahányszor Magyarországra érkezett. Mohammed a harminczezer adót nem elégelvén, Novoberdo, Szerbia leggazdagabb városa után áhítozott, melynek arany- és ezüstbányái évenként százhuszezer aranyat jövedelmeztek a deszpótának. Június 11. serény rác hírnök jött Győrre, jelentvén, hogy Moham-

med Novoberdöt hét napi ostrom után bevette, és hogy a török széleken még több erősség kézre került.

Az országgyűlés és az összes magyarhaza megrendült. . . . »Egy az Isten az égben : egy úr legyen a földön!« A török szultán e gőgös szavai rezegtek a megdöbbszent fülekben. Hire járt, hogy Mohammed az egész kereszténység meghódításáról álmodozik, s a napokat határoztatja, melyeken Belgrád omladékaikat át Budán, Bécsben és Rómában a legyőzött népek hódolatát fogadja. Az országgyűlés átlátta a szükségét, újabb, nagyszerűbb hadikészületekről gondoskodni, olyasokról, melyek más alapokon nyugodjanak, mint a tavalyi országgyűlés rendszabályai, (melyeket különben is tilos volt ismételni) de a melyek a múlt évben is — talán éppen roppant voltak miatt — papiroson maradtak. Hanem csak a vitatkozás folyt; áldozattételre senkinek sem volt kedve; ellenvetések, fontolgatások, kétségeskedések, halogatások közt veszett a drága idő : a viszály átka fogott a nemzeten. Hasztalan intett Kapisztrán lángszava egyetértésre, hazaszeretetre, buzgalomra : az ő szava sem fogott.

Csak Hunyadi, a nagy férfiú volt most is kész tiz ezer lovas saját költségén kiállítani; a királyi zászlók alá is huszezer fegyveres egybegyűlését remélte, melyekhez ha Brankovics ígért tízezer emberét hozzá is adja : nagyszerű sikert biztosító hadviseléshez, mindez nem elégséges, monda Hunyadi Kapisztránnak. »Ha — folytatá bizalmasan — a szentszék szintén huszezer lovas küldene, s az aragoniai király (nápolyi) tiz ezret, és a többi olasz ha-

talmasságok szintén tíz ezret, és ha e szerint, miután a burgundi herczeg tizezer lovast és tizezer gyalogot ígére, mindösszè százezer emberem volna : három hónap lefolyása alatt annyira erőt vennék a törökön, hogy Európában számára nem maradna hely, melyen fejét kinyugaszthatná. A szentföldöt is vissza lehetne hódítani, Jeruzsálemet is fölszabadítani; pedig ezen seregnek csak három havi ellátását kívánnám, mert volna gondom, hogy a nyerendő zsákmányból eltartsam.«

Kapisztrán híven megírta mindezt a pápának; írtak neki az ország rendei is július 22-én Budáról, hová az országgyűlést, talán hogy a veszélyhez közelebb legyenek, áttevék. Levelökben szerencsét kívánván az új pápának, őszinte örömeiket jelenték azon fogadás fölött, melylyel trónra léptekor a törököknek romlást esküdött, és óhajtják, vajha esküjét végre is hajthassa. Ennek biztos reményében ígérik ők is a szükséges erő összegyűjtését a szokott igyekezettel. Kapisztrán dicséretes buzgósága és hathatós vigasztalásai által megerősítettven és gyámolítatván, végbe fogják vinni most, hisz nem önlétök csupán, hanem a keresztény, az igaz hit föntartása forog kérdésen. Most még — így végzik előadásukat — senki sem találta közöttünk, ki Európa megszabadulásának, lehetőségéről kétkednék, de segély hián, rövid idő múlva viszont alig lesz, ki azt higye.

Válaszul a szent-atyá mindenek előtt, Szécsi Dénes esztergami bíboros-érseket hatalmazta fel, mi szerint a viszálykodó feleket a szentszék nevében egyezkedésre fölhívhatta, a makacsok ellen az egyház

fenyítékét alkalmazhassa, szóval képessé tegye a nemzetet, hogy jövő tavasszal az ozmanokkal dicsőségesen, mintszokása volt, megvívhasson. Azonban ezen egyezkedést Hunyadi még a pápai levél megérkezte előtt megkísérlette. Sikerült is némely jobblelkű főúrnak, főleg Capistranónak a feleket, legalább külsőkép, kibékeltetni.

Az egység László király és Hunyadi János közt következő feltételek alatt eszközöltetett: Hunyadi majdnem minden, kezei közt levő várat, Budát is, a királynak átadja, s az ország ügyeinek kormányáról lemond, és hűsége zálogául kisebbik fiát, Mátyást, mint apródot a királyi udvarba küldi; viszont Dél-Magyarország kormányát és az országos főkapitányságot továbbra is megtartja; azonképen Hunyadi László is végképen lemond Dalmát- és Horvátország bánságáról, mely czímmel darab idő óta ugy sem élt már, és Dalmátia, Horvát- és Tótország kormánya Cillei Ulrik kezében marad. Ugyancsak Cilleivel is egyezményt kötött Hunyadi János, és augusztus 1-én Budán kelt oklevél által mindenkinek tudtára juttatja, hogy köztök szilárdabb barátság eszközzésére, úgy a közbéke tekintetéből, és kettejük személyének és jószágainak biztosítására szövetség jött létre, melynek erejénél fogva egymást törekvéseikben támogatni, és mindenki ellen a szükséghez képest fegyveres erővel is védeni, oltalmazni fogják. Ha pedig valamelyikök ebbeli kötelezettségének meg nem felelne, a hitszegés büntetésén kívül még halált is szenvedjen, és jószágai elkoboztassanak, mintha a király és korona iránt lett volna hűtelen. Más oklevélben,

mely az előbbenivel ugyanegy keltű, Hunyadi, ki, ekkor már csak Besztercze örökös grófjának irta magát, kinyilatkoztatja, hogy »valamint Cillei Ulrik azon házassági frigyhez, mely leánya Erzsébet, és a nyilatkozónak fia (Mátyás) között az egyház színe előtt megkötöttet, atyai megegyezésével járult, anélkül azonban, hogy hitbérül többet vagy egyebet volna köteles adni, mint a mit és mennyit adni akar: úgy ő, Hunyadi, maga és fiának és örököseinek nevében igéri, hogy Cillei Ulriktól és fiörököseitől a leány kalandyájaul mondott Cillei Ulrik akaratának ellenére semmit sem fognak követelni.« Megjegyezzük e helyütt, hogy Erzsébet röviddel az eskető után elhalt a nélkül, természetesen, hogy az egyház áldását menyekző követte volna, mert Mátyás ekkor még csak tizenkét éves gyermek volt. Végre Hunyadi kibékült ekkor Garai Lászlóval is; mutatja ezt, hogy idősb fia, László, jegyet váltott a nádor leányával.

Hunyadi ekként újra bebizonyítja, hogy a közjónak mindent, még családi nyugalmát is kész föláldozni. A történet folyama ellenben kifogástalan tanúságot tesz arról, hogy kaján ellenei e kibékülést csak színlelték, és megmaradtak továbbra határozatuk mellett, hogy t. i. Hunyadit és családját megrontják, habár gyermekeik szíve utána szakadna is.

Az ország rendei még augusztus havában is együtt voltak Budán, de a török hadjáratra nézve nem tudtak megegyezni; minek részint az volt oka, hogy Brankovics gyorsabb segílyt nem remélván,

hazatért, és magát a török szultánnak kegyelemre megadván, ezt kiengesztelte, s arra birta, hogy országából kivonúljon; részint az, hogy a külföld segélyében nem volt nagy bizalom. Hozzá járult, hogy noha Hunyadi kibékült ellenségeivel, a pártok egymással és a királylyal azután is, az egységes működés rovására viszálykodtak; végre, hogy a török sereg járványt hagyott maga után Szerbiában, mely Magyarországra és Erdélyre is áttérjedt, minek folytán senkinek sem volt kedve hadba menni a török ellen, ki Szerbországból visszatérvén, ez idő szerint amúgy sem fenyegette az országot.

Ezen gondatlan hanyagsággal szemben a pápa annál nagyobb buzgóságot fejtett ki hazánk és a kereszténység megmentésében. A keresztény fejedelmekhez, őket a törökök ellen valamely nagyobb hadviselésre birandó, többféle követeket küldött. Német- és Magyarországra az ismert Carvajal János bibornokot, hogy Kapisztrán Jánossal egyetemben keresztes hadat gyűjtsön; Francia- és Angolországba Cusai Miklós bibornokot, hogy a királyt kibékéltesse; Aragonia és két Sicilia királyához az alexandriai patriarchát, hogy a keresztes hadjáratra, melyre elszánta volt magát, ünnepélyesen fölavassa. E mellett a kereszténységet példájával is buzditandó, hajóhadat állíttatott ki saját költségén, mely az aquilejai patriárcha vezérlete alatt az Archipelagus felől háborgassa a törököt; Castriota Györgyöt, Albánia vitéz fejedelmét busás segélypénzek által nagy készületek tételére birta; a bosnyák fejedelmet pe-

dig különös szabadalmak által kívánta hasonló dicséretes törekvései folytatására ösztönözni.

Hunyadi is mindent elkövetett a haza megmentésére. Az év végének nagyobb részét Erdélyben töltötte; Erdély rendjeinek Tordán december 28-ára országgyűlést is hirdetett; de a magyar nagyközségek ügyekezeteit, buzdításait hidegséggel fogadák, sőt — Garai kajánságától vezéreltetve — az uralkodó járvány örve alatt egészen sikertelenné tévők. Hunyadi látván ezeket, a király bejövetelét az országba sürgeté; de itt meg Cillei működött az ellen, hogy a király az országba jöjön, attól félvén, ha a török háború szerencsés véget érne, az által Hunyadi befolyása gyarapodnék.

Hogy ürügyet mutasson a király távolmaradására, Lászlót az országon kívül foglalkoztatá, úgy mesterkedvén, hogy a Fridrik császár és László király közti ellenséges viszony még inkább elmérgesedjék. Kétségtelenül tudtával történt, hogy némely pártívei Bécs-Ujhelyt, hol a császárné ekkor férje távollétében gyermekágyat feküdt, körülszállták, külvárosait fölgyújták, kirablák; mások Steyert több várossal együtt elfoglalták. Ezen erőszakos lépések után a háború a két rokon közt elkerülhetlenné látszék; a miért László Albert főherczeggel, ki ekkor császári bátyja letételéről álmadozott, — valamint a vad Zsigmond-, osztrák főherczeg- és tiróli gróffal szövetséget kötött.

Képzeltető, hogy az így élére állított viszályt a pápai követ elsimítani képes nem volt. Csak is Fridrik ismert jellemének tudható be, ha a háború az

ország nyugati széléit is nem fenyegette azon komoly perczben, midőn a tudósítások, melyek az őszi és téli folytában keletről érkeztek, semmi kétséget sem hagytak fönn az iránt, hogy Mohammed 1456 tavaszán egyenesen Magyarországot szándékozik megtámadni. E hírek, Hunyadi és Carvajal sürgetései végre mégis arra birták László királyt, hogy november 16-án Bécsből országgyűlést hirdetett Pestre, mely nyolcz nappal vizkereszt után volt megnyilandó, és melyen a rendek szükségessé vált hadi készületekről tanakodjanak. Ez országgyűlés azonban csak februárban (1456) nyílt meg, e hó 6-án érkezvén meg Cilleivel a király Budára, hol idejét vadászattal és egyéb farsangi mulatságokkal töltötte. Megjelent ott Hunyadi is, — ki időközben a császárt, az aragoniai és burgundi fejedelmeket segélynyújtás végett nem szünt meg ösztönözni — de bátorsága végett nagyobb kísérettel és számos barátjának, különösen Székely Tamás, várnai perjel, Rozgonyi Sebástyén, Kanizsay László több más urnak és Vlád oláh vajdának társaságában, mert a tavali kötött frigy után is Cillei Ulrikban inkább mint valaha halálos ellenét látta. Kitetszik ez abból is, hogy márczius 31-én a király fölhívására, és Vitéz János, Garai László, Ujlaky Miklós, Palóczi László és Lamberger Fridrik (Cillei tanácsnoka) jelenlétében Cilleivel tavali frigyét megújította s abba László fiát is befoglalta; de a halálos gyűlölet megmaradt közöttök, és Hunyadi László szorosabban foghatta kardjának markolatját, midőn, a váradi püspök a frigynek esküjét felolvasta előtte.

A pesti országgyűlés végzéseiről csak egyes nyomokat találunk történeti emlékeinkben. A tanácskozások megnyittatván, a pápai követ Carvajal bibornok biztosítá a rendeket, hogy az olasz hajóhad már megkezdette készülleteit a végből, hogy az év folytában, minden bizonynyal hadjáratot intézzon a Hellespontuson; tudokra adá, hogy az aragoniai és burgundi fejedelmek tetemes segélyhadat ígértek; jelentette Kapisztránnak és a pápától küldött segédjeinek biztos reményét egy nagyobbyszerű kereszties had egybegyűjtésére. Hunyadi hasonló hévvel fogta föl az ozmán háború, életének ezen főeszméje ügyét, és hétézer lovast ígért fölfegyverezni saját költségein. Azonban leginkább buzdított Kapisztrán János nemcsak szónoklatai, hanem buzgó példájának ereje által is. Ő ugyanis épen az óhitű oláhok közt vala Erdélyben, megtérítésökön működén, midőn a pápai követ meghívását az országgyűlésre revé.

Erre ő tüstént visszaindult a fővárosba, és fölrevén a pápai követtől a vörös keresztet, kedélyrázó beszédekkel intézett a rendekhez.

Ezek folytán határozatba ment, hogy országos segélyképen részint az ozmán háború költségeire, részint a felső-magyarországi csehek kielégítésére, minden kaputól egy arany forint fizetessék. Ezen pénz királyi adószedők által lesz behajtandó, kik a szolgabírákkal egyetértőleg fognak működni. Megbízott Palóczy László a végre, hogy Felső-Magyarországon, — hol nemcsak Giskra, a sárosi főispán igénytelen czíme alatt, a király egyenes parancsából a kormányt egészen magához ragadá, hanem más cseh

vezérek is a békét fegyveres kézzel háborították, — a fegyverszünetet megvásárolja. — Az idegen segélyhadak illendő fogadására, élelmezésére czélszerű intézkedések tétettek. Minthogy pedig a mult évi aratás főleg Szerbiában és a végekben rosztul sikerült, a hadjárat augusztusban aratás után veszi kezdetét.

Azonban ápril 7-én híre érkezik, hogy a szultán roppant seregeivel, már megindult; Nándor-Fehérvár ostromát, és ennek megvétele után, Magyarország megtámadását tűzvén ki czéljává. E rémítő hír vételére elhatároztatott, hogy a sereg, mihelyt csak fölkészülhet, táborba szálljon; a pápa pedig követe által megkérletett, hogy az ígért segélyt tüstént állítsa ki, az olasz hajóhadat küldje a török vizekre, és Skanderbéget az actio megkezdésére buzdítsa.

Hunyadi Nándor-Fehérvárra sietett; az örséget saját költségein állított hétezer vitézzel növelte; az erősség hadi fölszerelését a városok által küldött löszerekkel öregbítette; várnagyokúl fiát Lászlót, sógorát Szilágyi Mihályt, Ország Mihályt és egy spanyolt, Juan Bastidát nevezte. — A pápai követ a hadjárat sikeresítésére általában a legnagyobb buzgalmat fejté ki. Nemcsak III. Calixtot sürgeté az ügy erélyes megindítására, hanem a külfejedelmeket is fölhívá, hozzanak vagy küldjenek mennél előbb segélyt a fenyegetett kereszténység védelmére; sőt, némely Budára érkezett keresztes csapatot, szent tűzétől ösztönöztetve, maga kívánt Hunyadihoz, és alatta a hitetlenek ellen vezérelni és halált keresni a hitnek oltalmában. De Hunyadi számba vevén, hogy a király udvarában egyedül ezen férfiu tarthatja

főn az egyensúlyt az ármányok közepett, Szegedről visszaküldötte.

Kapisztrán János és társai, kik közt a Mátyás király alatt nevezetessé vált Veronai Gábort is találjuk, összejárták az országot, össze Erdélyt, Lengyel- és Oláhországot, predikálván a keresztet nem kevesebb tüzzel, mint sikerrel, és segedelmet gyűjtván azoktól, kiknek személyesen fölfegyverkezniök nem lehetett. — Sőt maga a király is szívére látszék venni az ország veszedelmét, és sürgetve szólítá föl a német fejedelmeket, hogy frankfurti végzésök szerint ne késsenek megküldeni az ígért segélyhadat; a pápát is buzgón kérte ígéreteinek teljesítésére.

De e buzgalom nem sokáig tartott, mert mellette volt és minden jobb gerjedelmet elfojtott benne Cillei Ulrik. A gonosz ember attól tartván, hogy Hunyadit egy újabb fényes győzelem reá nézve még veszélyesebbé tehetné, megveretését óhajtá, habár az ország nyilvános vesztére történnék is. E végett nemcsak a királyban, ki egészen tőle függött, elölt minden jobb szándékot, hanem pártja embereinek is titkon meghagyta, hogy Hunyadit zászlóaljaikkal ne támogassák; végre, midőn híre érkezék, hogy a török Nándor-Fehérvárhoz már közeledik, a gyöngé királyt, mikoron annak jelenléte a készülétek sürgetése végett leg-szükségesebb lett volna, egy vadászat alkalmával Budáról Bécsbe szöktette.

XVII.

Az elhagyatottság perczei. — Hadi készültek mindkét oldalon. — A keresztesek. — Nándor-Fehérvár helyirata. — Az ostrom kezdete. — A vízi győzelem. — Hadi gyakorlatok. — A főroham július 21-én. — Kettős győzelem másnap. — A törökök vesztesége. — Az általános örömet közgyász követte. — Hunyadi végperczei, halála. — A nagy férfiú jellemzése.

A király csúfos megfutamodásával Cillei czélt ért: az urak legnagyobb része, példáját követve, jószágaira távozott; a fejetlen országban általános lett a zavar; a nemesség nem gondolt többé a fölkelésre maga a budai várnagy, mintegy esztét vesztve, örsergével együtt odahagyta a gondjaira bizott várat, úgy hogy a királyi lak két hétig őrizetlen, pusztán állott, — krónikásaink szerint — mint valamely csorda delelő tanyája. Hej, pedig a Kárpátokhoz érkező mongolok két századdal azelőtt nem fenyegették nagyobb veszedelemmel az országot, mint jelenleg Konstantinápoly urának diadalmas hadai!

Csak a jó Isten virrasztott elhagyott hazánk fölött: az ő kegye tartotta fenn számunkra Hunyadit, a minden nyomon sértegetett, hivatalaitól méltatlanul megfosztott hazafit; ő küldötte számunkra agg szol-

gáját Kapisztránt, az idegent, hogy lelke tüzével szeretni tanítsa a magyart Istenét és hazáját. Oh ne nevezzük őt idegennek; mert ha őt nem, kit nevezhetünk jogosabban magunkénak?

Hunyadi június 12. Szegeden, ugyanazon hó 22-én Temesvárt, július 3-án Kövinél állott. Serege gyöngye volt arra, hogy az ellenséggel a sikon megmérkőzzék; pedig jól érzé, hogy a fenyegetett Nándor-Fehérvár megtartásától függ a haza megmardása; ennek elestével tárva van az ország, és nincs hatalom, mely az ellenséget letartóztathatná. Végre megjelentek a magyar táborban Korogi János macsói bán és Kanizsai László némely 'gyakorlott csapatokkal; megjött több egyes bajnok, kik hajdan Hunyadi János alatt vitézkedtek; megérkeztek végre Szegedről Kapisztrán János sok ezerre telő kereszties hadával. A nemesek sorából — írja Tagliacozzo, Kapisztrán társa a keresztiesek gyűjtésében, — csak kevesen érkeztek, ámbár közülök sokan vették föl a keresztet. Magyarországon szokás, hogy a kisebb nemesek az urak kíséretében, kiknek oltalma alatt állanak, jönnek a táborba, és jelenjeg elmaradván az urak, velök a nemesek is elmaradtak. A kik jöttek, kézművesek voltak, pórok, szegények, papok, deákok, kolduló barátok és több mindenféle bűnbánó. Lovasok épen nem voltak közöttök, lándzsások is csak kevés számmal; kardok, furkósok, parittyák, közbenközben tjak és löcsövek voltak fegyvereik. Ha láttál volna — folytatja Tagliacozzo Marchiai Jakabhoz intézett levelét — egy szent-pál-rendi perjelt hét szerzetes társával, kik égve, lobogva vallásos buzgal-

muktól, neki gyürkőzve, karddal, sisakkal, paizszsal mintegy a vértanuság után rohantak, áhitatos örömedben sirtál volna.

Hunyadi és Kapisztrán minden igyekezete mellett Mohammed megelőzte őket. Az ifju szultán fitymálással szólott atyjáról, ki Belgrádot héthónapi vivás után sem volt képes bevenni; ő tizenöt nap alatt kiostromolja. Seregei szélesen kiterjedt birodalma minden részeiből Drinápolynál gyültek össze, a Dunán használandó jól felszerelt hajóinak Bodon volt gyűlhelyök; ágyuit Krussócznál, a Morava partjain öntette konstantinápolyi harangokból. Mihelyt minden együtt volt, június végén megindult a roppant sereg: százhatvanezer válogatott és gyakorlott fegyveres, kétszáz nagy hajó, háromszáz ágyu, melyek huszonketteje 27 lábnyi óriás vala, és hét roppant vivógép, melyek tömérdek sziklákat nagy könnyűséggel hajítottak messze távolságra. E roppant tömeg július elején jelent meg Nándor-Fehérvár alatt; élelmezéséről Brankovics gondoskodék.

Nándor-Fehérvár szikladombon fekszik, azon csúcson, melyet a Duna és Száva összefolyása alkot. A szikla ormán a Száva jobb partja felől áll a vár, mely a természet és művészet által egyaránt megerősítve, mind a két folyón uralkodik. A domb oldalán terül el a város, melyet a falon kívül két oldalt a két nagy folyam, a szárazföld felől pedig kettős sánczok, földhányások és egyes erősségek oltalmazzanak. A szigeten Nándor-Fehévárral szemközt, magas domb tövében fekszik Zimony, melyet Belgráddal a Dunán át hid köt össze. Zimony vára Hunyadinak,

még béke idején is lakóhelyül szolgált. A Duna jobb partján, éjszakra mintegy öt mérföldnyire fekszik Szalánkemén.

A megérkezett török had mindenekelőtt sűrűen körülszállá Nándor-Fehérvárt, aztán dunai hajóraját küldé szinte Szalánkeménig, hogy ez oldalról se érkezhessék segély a szorongatott várbelieknek, kiket, minden oldalról, éjjel nappal lődöztetni kezdte. Szegedig hallatszott el az ostrom dörgése, s a pór, midőn kunyhója előtt fölfigyelt, és fülét a földhöz szegezve az ostrom löktetéseit számlálta, szent bizalmában Hunyadi és Kapisztrán iránt a harang csendjét is hallani vélte, mely az őrségbelieket szünet nélkül éberségre intette.

Ugy volt; a város falai csakhamar összelődözve, az őrség a szüntelen munkától ki vala fáradva Hunyadi üzenetet vett Szilágyitól, hogy ha segélye nem érkezik, a várost néhány napnál tovább lehetetlen tartania. A segélynyújtás pedig csak a Dunán vagy a Száván, melyek színét a török hajók elfödék, történhetett. Hunyadi tehát összegyűjtött szintén kétszáz járművet, de naszádokat csak, nem hajókat; hajó csak egy volt közöttök. Ezekkel kellett volna a török gályákat leszorítani. — Július 14-én a magyar hajósereg Szalánkemén felé úszott. Hunyadi a lovasokkal, Kapisztrán a keresztések tömegével, kik előtt egy Péter nevű nemes vitte a zászlót, közből vevén a naszádokat, a folyam partjain haladtak. A török hajók lánczokkal mintegy híddá együvé fűzve, elbizakodott gúnynyal fogadták a magyar naszádokat. A víz folyása a magyaroknak kedvezett, mégis öt óráig mindkét részről hasonló hévvel vívott harcznak az volt

csak eredménye, hogy a magyarok több ízben keresztül szaggatták a török hajókat összekötő lánczokat; azonban még mindig kétes volt a kimenet, míg nem a nándorfehérváriak, (eleve tudósítva levén a szándéklatról) negyven naszáddal hátmögéből támadták meg a török hajókat. Érkezésök uj erőre gyúlasztotta a keresztényeket, és Hunyadi lövészei, valamint a szerb hajósok, mindannyian jó íjászok, a török hajók parancsnokait a kormány mellől ellődözték. Kapisztránnak a parton haladó keresztesei közben-közben Jézus sz. nevét kiáltották, Hunyadi lovasai pedig a török táborból érkező segély ellen biztosították a mieinket. A török hajógomolyag föl bomlott; három gálya a rajtok levő ötszáz emberrel elsülyesztetett; négy, gazdagon felszerelve a győzők kezébe került; a többiek, nagy kárt szenvedve légénységökben és bordáikban, megfutamodtak. Mohammed hasznokat többé nem vehetvén, felgyújtatta őket, nehogy a magyarok kezébe kerüljenek. Ezek részéről csak egy hajó veszett el, még pedig a vezérgálya; a puskapor rajta meggyúladván, levegőbe röpült. Hagyján, a cél el volt érve.!

A dicső vizi győzelem után a közlekedés megnyílt a várossal. Hunyadi a maga fegyvereseit s a keresztések egy részét haladék nélkül Nándorfehérvárba szállíttatta; a többieket, kiknek száma egyre szaporodván, mintegy hatvanezerre növekedett, zimonyi táborukban gyakoroltatá a hadakozásra. Csapatokra s é dandárokra osztotta, tapasztalt vezéreket

rendelt nekik, kik hadmozdulatokra és fegyverforgatásra oktassák, vezényjelül szentelt csengők, keresztel jelölt zászlók, és Jézus sz. neve használtatván. A törökök, kiknek szemeláttára történtek e szakadatlan gyakorlatok, eleinte halotával szemlélték e sürgölődést, de gúnyjuk csakhamar bámulattá, mely nem volt minden aggodalomtól ment, változott.

Nándor-Fehérvár ostroma a török részről a szalánkeméni ütközet után is napról-napra fokozódó dühhel folyt. Hunyadi viszont mindent megtőn a vár föntartására: élelemmel és hadi szerekekkel bőven ellátta, a megrongált falakat kiigazíttatta, és hol ez lehetetlen volt, hirtelen új sánczokat hányatott. Az ellenség ugyan újra szétlövete a hamarosan készült erődítményeket, de ez a keresztények türelmét ki nem merítette, és hajnalban ismét össze volt tákolva a lehetőség szerint a rés. Másrészt a belgrádiak jól irányzott ágyúi érzékeny károkat okoztak az ostromnok sorában. Ily ágyúgolyó zúzta agyon az ostromvezénylő Karadsát, a romániai beglerbéget, kit a szultán a mily nagyon fájlala, oly hevesen megboszulni égett.

Másnap tehát (1456. július 21.) saját vezérlete alatt általános rohamot rendelt. Siettetni kellett az eredményt, mert tudósítást vőn az iránt is, hogy a római hajóhad megérkezik a Hellespontus körül, s ott a tengerparti vidéket szorongatja.

Hunyadi észrevevén a török táborban támadt rendkívüli mozgást, annak czélja iránt nem lehetett kétségben. Kiállította tehát ő is vitézeit, Kapisztrán pedig a kereszteseket, hogy a külső sánczok előtti

térségen fogják föl a rohamot. Alkonyat felé indultak meg a törökök sűrű oszlopai, egyenesen a városnak tartva. A harcz, melyet mindkét oldalon vallásos buzgóság élesztett, rendkívül heves volt; esélyei több órán át hullámzottak. Kétszer hatottak az ozmanok a városba, melynek kerítése sem volt már, nemhogy fala, de kétszer veték vissza őket a mieink.

Hunyadi mindenütt jelen van, hol rendelkezni, bátorítani kell; hasonlóképen a buzgó Kapisztrán is egy magas toronyból, honnan keresztesei őt láthaták, hallhatták, osztja parancsait. Azonban a keresztények négy órai szakadatlan harcz alatt lankadnak, míg Mohammed kifáradt seregeit uj, pihent csapatokkal váltja föl. A jancsárok már beszorítják a mieinket a külső városba; utczáról utczára zajlik szinte egész éjen át a tusa; birokra került a sor, kar dönti a kart, a keresztések drágán engednek minden tapodtat, de engednek: a külső város egészen az ellenség hatalmában van.

A belső várost, vagyis tulajdonképeni erősséget megvédendő, Kapisztrán válogatott kereszteseivel ennek kapuját és dobogóját oltalmaztatja; a várnagyok is minden erejüket a várfalakra összpontosítják, mert ezek alján a várárokból hemzsegni a törökök, és ellenállhatlanul kapaszkodnak fölfelé. Egy ozmán feljutott a vár legmagasb tornyára, melyen a magyar zászló lobogott, és merész karral törököt mer tüzni helyébe. A látmány zsibbasztólag hatott a legbátrabbakra is; voltak, a kik vízfelőli oldalon mindent hajóra szállítani és menekülni siettek; egy perczig talán Hunyadi szintén lemondott a

reményről: de ekkor az őrségbeliek egyike, Dugovics Titusnak, hívták a dicsőt, utóléri a tart, megvív vele, és minthogy erőt nem vehet rajta, általkarolja és magával rántja a mélységbe.

Jézus szent neve új lelkesedéssel harsog föl az erősségbe, új erővel harsog le onnan. Azonban egy lesújtott nyomán százak teremnek a pihent ózmánok közül.

Ily rémült helyzetben világítja meg a kereszténységet a véresen hasadó hajnal. Ekkor a város külső falain és bástyáin az ellenségnek alant küzdő tömegei közt elszigetelve küzdő keresztések, kiket a jámbor Kapisztrán nem szűnik vala buzdítani, mintegy a Szentlélektől megszállva — mond a szemtanu Tagliacozzo — ama nagymennyiségű rőzse-kötegeknek estek, melyek a rések kiigazítása végett hordattak volt eleve a falakra; ezeket szurokba, kénbe mártják, és meggyújtván, az ellenség sűrűen hullámzó tömegeire röpitik. A tűz élesztetve a hajnali szellő által, falánk sebességgel terjed a pogányok lebegő ruháin, s őket rövid időn tüztengerbe meríti. A zavar és rémület, melyet e jelenet előidézett, a félig égettek kinos jajai, az orditozás páni rettegést szült. Fölhasználja e kedvező pillanatot Hunyadi, Szilágyi, Kanizsai és Rozgonyi társaságában az összes őrséggel a megnyílt kapun az ellenségre csap. Nincs ellenállás: mindenki egyedül élete megmentéséről gondoskodik; nyakra-főre menekülni óhajt; fut, ki merre futhat.

Július 22-én délben a város és vár meg voltak mentve.

Hunyadi, ki ma fényes pályája egyik legmagszatosabb napját ültötte, hogy »a dicsőség gyalázzattá ne váljék«, nem tartá tanácsosnak nyílt harcra kelni az ellenséggel; sőt nem kételkedvén, hogy az újabb rohamot is intézend, katonáit és a kereszteteket a város falain, azok réseinél és kapuinál helyezte el, és szigorú tilalmat hirdetett ki mindenfelé, ne merészelje senki elhagyni a maga helyét és ingeregni az ellenséget. Azonban a fenytékhez nem szokott és a nem várt győzelem által felhevült kereszteteket tartóztatni nem lehetett. Egyenkint szökdősének ki ama térre, mely a várost az ellenséges táborból elválasztá, s az ott talált törököket megtámadák. Példájok és fegyverök szerencséje mind többeket vont utánok, hasonlóképen az ozmán táborból mind számosabban jövének társaik segélyére, és ekként mind hevesebbé és terjedtebbé vált a csatározás.

Kapisztrán, ki ekkor a Duna zimonyi partján tartózkodék, Hunyadi parancsaival egyetértőleg, eleinte mindent elkövetett a keresztetek visszatartására; de igyekezete sikertelenségéről meggyőződván, és az eseményt isteni ösztönnek tulajdonítván, maga is vevé botját, egyetlen fegyverét, nemes zászlótartója, Péter pedig szentelt zászlaját, és szerzetes társainak kíséretében naszádon átvitette magát a Dunán a várba; innen mintegy 2000 keresztessel, az örök ellenkezése daczára, kimegy hűséges nyájának vezérletére. »A seregek ura, úgy mond szent ihlettel, ki eddig velünk volt, bennünket ezután sem hagy el. Az ő szent trónjáról győzhetlen erő árad reánk :

Fel tehát, hívek, az ő szent nevében a kereszt győzelmére! Uj buzgalom, vakmerőségig fokozott hősies szellem hatja át a kereszt vitézeit, kik keverék nyelvről fakadó riadással JÉZUS nevét hangoztatván, egy lélekkel vetik magokat az ellenség sűrű soraira. Semmi sem állhat ellent vallásos elszántságuknak; a legvitézebb ozmán csapatokat összezúzzák, áttörik és a táborig hatnak.

Mohammed látván ezen kis csoport vakmerőségét, összevonja a várat körülfogó sánczainak minden hadi népét, és utána ront, hogy a vártól elvágja és szétverje. A szemes Hunyadi azonnal észrevé a hibát, melyet a szultán most elkövetett, midőn helyben sánczait és ágyúit födetlen hagyá. A városban maradt magyarsággal villámsebesen kitör, és a sánczokat ágyúikkal együtt elfoglalja. Az alatt a szultán, ki személyes bátorságának fényes jeleit adá, sebeket osztogatva és sebeket véve, szétverte ugyan a táborát dúló keresztteseket, de visszatérvén, hogy sánczait ismét elfoglalja, itt saját ágyúi tüze által fogadtatott. Meglepetve újra visszavonúl tehát táboráig, és jancsárjainak ad parancsot az előnyomulásra; hanem a jancsárok nagy része el volt széledve, agájok Haszszán nem sokad magával mindazonáltal teljesíti ura parancsát, és veszedelmébe rohan: elesik. E közben beköszönt a sötét éj. Hunyadi, tekintettel a múlt éji és napi harczban kifáradt seregére, félt kockáztatni a dicső nap eredményeit, sőt »nehogy cselet vethessen neki a szultán« a városba vonúlt, az elfoglalt ágyúkat részben magával vivén, részben beszegeltetvén.

Ezen elővigyázat fölösleges volt; mert az éj lekövetkeztével a török táborban minden rendetlen futásnak credt. A szultánt, ki sebje és haragja következtében elalélt, a táborukat felgyújtott menekülők magukkal vivék.

Sarona városánál jött ismét magához a nagy ur; itt tudta meg az iszonyu veszteséget. Hasztalan volt iparkodása, a megrémült sereget megállásra birni; noha halállal fenyegeték, a futókat Zsófiánál sem leheté megállítani; magát a szultánt is elfogta a félelem, hogy utóbb első lett a futók között. Később is, ha Nándor-Fehérvárt említék, szakállát tépve sóhajtozott.

Ez volt vége Nándor-Fehérvár negyvenhat napos megszállásának. Negyvenezer török maradt a csatatéren, azonfölül sokat agyonverték a fellázadt ráczok, kik Novoberdót és gazdag bányáit, a kormányzó pasát és őrségét levervén, visszafoglalták. Háromszáz ágyú, huszonhárom hajó, számos fegyver és négyezer fogoly jutott a győzelmek kezébe; ellenben a zsákmány nagyobb része a táborral odaégett. A törökök serege tökéletesen megrontva, gyalogságok semmivé volt téve.

Kapisztrán a dicsőséges ütközet napján értesítette a pápát és esztergami érseket a diadalról; Hunyadi másnap a királyt és olasz fejedelmeket: szerényen mindketten a Mindenhatónak tulajdonítván a győzelmet, magokról emlékeztést sem téve. László királyhoz adott levelében Hunyadi hűségét

ujolag följánlotta. A szemrehányást, melyre a kötelességeikről megfélemedezett király és nagyjai vajmi méltók voltak, rövid észrevételbe fűzte a hős. »Felséged ugyan rendeleteket bocsátott országszert; hogy valamennyi zászlós a birodalom oltalmára idegyülekezzék; de tudja meg felséged, hogy csak a keresztes nép volt velünk és Korogi János.« — A király szintén azonnal tudósította a cseheket, morvákat és szilézitákat a fényes győzelemről, hálaimeket parancsolván; hasonlót tett a pápa, különféle ünnepélyeket rendelve a fényes diadal emlékére, melyek közül csak az egyet emeljük ki, hogy Budán naponkint délután egy órakor harangszóval emlékeztettek a keresztény hívek imára Jézusnak ez alkalommal elesett vitézeiért, a mi Búda bevételéig megis tartatott. Szóval, általános volt az örvendezés az összes keresztény világban, különösen pedig hazánkban, és méltán; mert a nagy férfiú Nándor-Fehérvárral a hazát is megmentette a végveszélytől: hisz ha az erősség és védői Mohammedet meg nem akasztják, az áruló vagy önző nagyok egy dandárt sem visznek ellene, és háborítlan Budáig halad, mely a király elillanása után nyitva állott mindenkinek.

Hajh! de a nemzet örömét a dicső győzelmen, mely Nándor-Fehérvár falai alatt Magyarországot mentette meg, kevés nap múlva mély gyász váltotta föl. Mohammed serege a keleti pestist hozta magával, és a járvány a magyar táborra is elragadt. A közelebbi múlt napok fáradaimai által kimerített s már-már hetven éves Hunyadin is mutatkoztak a ragály jelei. Barátjai öt Nándor-Fehérvárról Zimony-

ba szállították, a hely egészségesebb fekvésétől és a temetetlen vagy roszúl elásott hullák által el nem peshedt levegőjétől várván a beteg javulását. Mind hiába! Kapisztrán az élet díját emlegette hős társa előtt, a halált.

»Isten hozta!« volt a keresztény vitéz válasza. Egész életem csak keszület volt a halálra. Hűségesen szolgáltam minden nap, az élet minden viszontagságaiban Istenemet; bízom benne, hogy kegyesen fogadja elfáradt és kiszolgált bajnokát, és nyugalmat találok az örök béke helyén, az Úr sátorában.« Azután László fiát, ki vele a lefolyt hadviselés fáradalmaiban osztozék, a gondjaira bízott Nándor-Fehérvárból áthivatta. Bucsúul néhány szavat intézett hozzá, s általa a Bécsben, László király udvarában volt Mátyáshoz: »Magozzék föl szíveitekben atyátok példája. Az örökség, melyet rátok hagyok: Isten féltelme s a haza szeretete. Minden egyéb, a mi halálom után osztályrészetekül jut, hívságos adomány, melyet a szerencsétől nyertetek, nem tölem.« E szavakkal vált meg fiaitól; és hogy hű maradjon mindvégig magához, bucsúja barátaitól könyörgés volt: irtsanak ki minden viszátkodást lelkeikből, egyesüljenek egy nagy vállalatban, szorítsák vissza Európa szívéből a magyar nép, a kereszténység ellenét, a törököt.

Igy be voltak végezve földi bajai; életének hátralevő kevés óráit egészen lelki üdvösségének szentelé. Augusztus 11-én úgy akará, hogy barátai őt a boldogságos Szűznek általa épített közel kápolnájába vigyék, hogy hű bajtársa, Kapisztán kezéből

vehesse föl a haldoklók szentségét, alázatos lelke méltatlannak találván, hogy az Úr fáradjon hozzá, szolgájához. A haldokló kívánsága teljesült, és néhány percz múlva a nagy lélek porhüvelyé összeomlott.

»Győztél, János!« e szavakkal fogadá karjaiba a halottat Kapisztrán, talán sejdítve, hogy őt rövid napok múlva követni fogja.

Teste mindjárt másnap átvitetett tulajdon kívánságához képest Gyula-Fehérvárra. Itt a székes-egyházban, — melyet minap Erdélynek az ősök tiszteletétől áthatott, műértő főpapja hajdani diszébe visszahelyezett, — aluszsza álmait a dicsőbb föltámadásig a dicső hős.

Leverő volt ezen esemény az egész hazára nézve, mely egyedül neki köszönheté eddigi megmáradását, és benne helyezé minden reményét. Mély szomorúsággal fogadta az egész kereszténység a nagy férfiú halálának hírét, mert — mint Enea Silvio írta hagyta — halálával minden reménységét megfenekelni látta. A pápa megsiratta őt, és fényes gyásztisztelettel ünnepelte Rómában, a szent Péter egyházában halálát. Sőt maga Mohammed is, midőn Brankovicstől tudósítotték, nemes illetődéssel értette nagy ellensége kimúltát. De érzékenyebb fájdalmat senkiben sem keltett az elválás, mint Kapisztrán Jánosban. Hű fegyvertársa elhunytá óta nem jött mosoly ajkára. Napról-napra aggott, fogyott a néma gyászban, mígnem ugyanazon évi október 23-án a halál, mely Ujlakon (Illok) elérte, egyesítette őket, kik a diadalban egyek valának.

Hunyadi, — mint Turóczinál olvassuk — közep-termetű volt. Erős nyaka körül göndör szőghaj ömlött széles vállaira alá; értelmes, nagy szemei derűlten néztek a világba, és arczának pirossága egészséges erőre mutatott, míg magas, nemesen domboruló homloka és külső magaviselete elárulta a rendkívüli férfit.

És hogy ő rendkívüli férfiú volt, mutatja egész életpályája.

Ismeretlen, hogy ne mondjuk, alacsony sorsból az országos főkapitányságig emelkedni; gazdagság és tudomány, sőt az akkori diplomatikus latin nyelv ismerete nélkül a legfőbb méltóságokra fölküzdeni magát; inkább nyers, mint sima erkölcsök mellett, hatalmas irigyeinek közepette az összes nemzet szeretetét kivívni; nehéz viszonyok és a szerencsének bizony nem folytonos kedvezései közt a haza ügyeit bölcsen vezetni; és e mellett becsületes uton a tekintély és birtokra nézve első családot, melyből egy uralkodó sarjad, megalapítani: ehhez nem közönséges tehetségek, hanem fényes ész és szilárd jellemerő kívántatik.

A történet mutat föl szerencsés hódítókat, kik kardjok élével, a szerencse kedvezései folytán tartományokat, birodalmakat szereztek, és nem ritkán dynastiákat alapítottak: de ily, többé-kevésbé kalandos nagyságokhoz Hunyadi nem tartozik.

Igaz, személyes vitézsége nyitott neki pályát fölserdülő ifjúságában; kétségtelen, hogy vezéri tehetségei tették őt kora legünnepeltebb hadvezérévé, a törökök egyedüli félelmévé: azonban katonai di-

csősége csak a fénykört, csak a nimbust alkotja, melynek közepéből Hunyadi vallásosságának, hazaszeretetének, becsületességének és igazságérzetének egyszerű koloszszerű nagysága emelkedik.

A győzelmek, melyeket az ozman hadak nagy-hirű vezéreinek, egy Murádon, egy Mohammeden, nem ritkán számra csekély sereggel, végizben az országos erő által cserben hagyatva, vón, hadi képességének mértékeül szolgálnak. Már Zsigmond halálakor a Duna vonalát érte el a török. Hunyadi első hadi tetteivel Magyarország földéről veri ki a rabló ozman hadakat, de nem sokára viasszaszorítja a Duna-vonaltól a Balkán-hegysorosig, és fölszabadítja a Balkán és Duna közt elterülő tartományokat. Ez Hunyadi működésének eredménye. De akik ez eredményt pusztán személyes hősiességének, rettenthetlen vitézségének tudják be, azok nem egészen méltányolják Hunyadit. Való, hogy hőünk a csaták hullámczatai közt karja súlyát és kardja élet is a latba vetette, mert ily példaadás azon kor viszonyaihoz képest, midőn az ország a király személyes táborbaszállását kívánta, szükséges volt; hanem azért Hunyadi nem Toldi Miklós vagy Kinizsi-féle hős volt csak: ő inkább eszével, mint kezével harczolt és győzött. Avagy a ki mindig számot vet a körülményekkel, melyek között hadat indítson; terveibe a dunavidéki államokat, Epirust, Byzanczot, az olaszokat, sőt a karmani viszonyokat, az aratás eredményét és az időjárást tényezőkként fölveszi: attól a strategikai ösztönt, ha ugyan tudományról még nincs szó, lehetetlen elvitáznunk. És ha figyelemmel kísérik, mily fegyel-

met birt a sokszor leggyakorlatlanabb magyar seregbe hozni, elannyira, hogy ez — mint a Vaskapunál történt — csata közben gyors és pontos rendváltoztatás által dönté el az ütközet sorsát; ha látjuk, mint állítja föl a csatarendet, válogatja és osztja be czélszerűen seregeit; mily élénken ismeri föl és aknázza ki az ellenség balfogásait, gyöngye oldalait: a taktikai tudományt tőle megtagadnunk nem szabad.

Hadi babérai aranyosak valának, ha az ellenség földjéről hozott zsákmányt, a szolgálataiért vett királyi jutalmakat tekintjük is. A Hunyadi-család jószágai szakadatlan vonalban nyultak Beszterczétől Tokajig, Vajda-Hunyadtól Világosvárig; Besztercze, Görgény, Hátszeg és Miháld Erdélyben; Nándor-Fehérvár, Sz.-László, Peeth, Trankó, Szörény, Orsova és Kövi az Al-Dunánál; Trencsény, Besztercze-Bánya, Lucsa, Léva, Oroszlánkő, Zsolna, Sztrecsen az éjszaknyugati részekén — mind királyi várak — még özvegye, Szilágyi Erzsébet kezében is találtattak. Voltak, kik Hunyadit e miatt határtalan kincsszomjról vádolták. Azonban megfontolván, hogy hatalmat, melyre az ország kormányzójának, főkapitányának, hatalmas irigyeivel szemben kettős szűksége volt, csak a roppant fekvő birtok adott; megdöngölvén, hogy az ország, vállaira nehezedő védelme mennyit emésztett föl, és biztosb kezekben az övén kívül nem képzelhető: készséggel mentjük fel őt a reá vetett vád súlya alól. Hisz ő e »hívságos adományt, melyet a szerencsétől nyert« a haza javára fordítá, rendesen egymaga több katonát állítván ki

sajátjából, mint az ország összes nagyjai együtt véve.

Megengedjük, hogy ekkora fekvőségek előbb-utóbb a koronát veszélyeztethetik, kivált ha azt gyarló egyéniség viseli, és ha amazok népszerű hadvezér talapzatául szolgálnak. Hanem épen ebben találjuk Hunyadi hazaszeretetének, becsületességének és vallásos érzelmének legszebb diadalát, hogy e vágy soha kebelét nem feszíté. Ulászló halála után alkalma nyílt Hédervárral és Ujlakival köztársasági alapon az ország kormányát magához ragadnia; népszerűsége teljében Fridrik ármányaival szemközt, ha ki gátolta volna a kormányzót a korona után nyúlni azt fegyverei éle sujthatta volna le; és László nyomorult féltékenységevel, Cillei aljas cselvetéseivel szemben, ha kitűzvé a lázadás zászlaját, pártot üt vala, ki érezné magát hivatottnak követ vetni reá? de az első esetben hazaszeretete a pártok egyesítésére és László jogainak elismerésére bírja; a másikkban politikai bölcsesége türelemben és mérsékletben nyilatkozik; a harmadikban lemondásra, önmegtágadásra készti benső vallásosságból sarjadó becsületessége.

Hogy az eszélynek, politikai számításnak elhatározásaiban szintén része volt: azt is megengedjük, mert Hunyadi nem erőszakos jellem; komoly megfontolással, mely lényén végig vonúl, ritka tapintattal, melyet nagy emberösmerete istápoltt, látott ügyeihez, és sokszor példátlan nehézségű bonyodalmak közt annyi ügyességet tanusított, mennyi ezen »illiteratus« férfiuban meglep. Mindamellet a ra-

vaszságnak árnyékát sem találjuk egyenes jellemében. Megférhetlen ez azon mély vallásossággal, mely egész valóján, mint a zománcz ömlik el.

Természetének eredeti alkatrészét képezvén a vallásos érzület, ennek a harczok tüzeiben, a csaták esélyei és a cselek törei közt izmosodnia kellett. A férfiú, ki életének minden napjaiban a veszélylyel érintkezik, ki az isteni gondviselés ujjait mindenütt kiérzi, ki a kegyes Ég jótéteményeit annyiszor észleli: az mást nem tehet, hanem féli és imádja a sorsintéző nagy Istent. Emlékezzünk vissza a levelekre, melyeket Hunyadi a pápának jó sorsában és balszerencséjében írt: azok minden sorából a Mindenhatóba helyezett alázatos, de rendíthetlen bizalom emeli föl tekintetét az égre.

Jól jegyzi meg egyik jeles írónk: »Ő és bajnoktársai nemcsak arra voltak büszkék, hogy Magyarországot védik, hanem a kereszténységet mentik meg az ozmán veszedelemtől, s úgy látszik, hogy a magyar hazafisággal együtt nyert új erőt hazánkban a vallásosság Hunyadi János idejében.... Az európai solidaritás és catholicismus a török elleni harczokban nagy szerepet játszott... A magyar hős, ha külföldről nem nyert is dandárokat segítségül, tudta, hogy egész Európa rokonszenve vele van, hogy a mily közfájdalmat okozna veresége Európa minden keresztény nemzetnél, oly örömmel ülik meg a diadalünnepet minden főváros székesegyházaiban. A solidaritás emez érzete, Európa morális segélye, bár

a remények gyakori meghiusultával vásároltatott meg, nagy szellemi tényező volt azon lelki emelkedésben, melyet Hunyadiban, s azon hősiességben, melyet mind benne, mind katonáiban csodálunk.« *)

*) S a l a m o n F e r e n c z, Magyarország a török hódítás korában. Pest, 1864.
